

DARKO DUNDOVIĆ

UBOJSTVA INTIMNIH PARTNERA

Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu
Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske

Zagreb, 2007.

KAZNENOPRAVNO-KRIMINALISTIČKA BIBLIOTEKA "VLADIMIR BAYER"

Nakladnici

Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu
Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske
Polijska akademija

Za nakladnike

prof. dr. sc. Davor Krapac
Ivan Stanko

Uredništvo biblioteke

prof. dr. sc. Davor Krapac
mr. sc. Vinka Mustač
prof. dr. sc. Ivo Josipović
Ivan Nađ
mr. sc. Stjepan Gluščić

Glavni urednik

prof. dr. sc. Davor Krapac

Tehnička urednica

Gordana Vinter

Lektorica

Branka Römer

Korektorica

Branka Römer

Omot

Vladimir Buzolić-Stegu

Naklada

500 primjeraka

Priprema i tisak

Sveučilišna tiskara d.o.o., Zagreb

ISBN 978-953-161-201-2 (MUP RH)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem 633244.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	VII
I. <i>UVOD</i>	1
II. <i>FATALNO NASILJE U SUVREMENOM DRUŠTVU</i>	3
1. KRIMINALITET, NASILJE I AGRESIVNOST	3
2. SPECIFIČNOSTI KRIMINALITETA ŽENA.....	13
3. FATALNO NASILJE: STATISTIČKI POKAZATELJI I ZAKONSKA REGULATIVA	16
III. <i>INTIMNO NASILJE</i>	33
1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA INTIMNOG NASILJA.....	52
IV. <i>DRUŠTVENA REAKCIJA NA INTIMNO NASILJE</i>	55
V. <i>METODOLOŠKI OKVIR RADA</i>	73
1. CILJ I HIPOTEZE.....	73
2. UZORAK ISPITANIKA.....	74
3. UZORAK VARIJABLI	74
4. METODE OBRADE PODATAKA	77
VI. <i>REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA</i>	79
1. DESKRIPTIVNA ANALIZA.....	79
1.1. Pasivni socijalni status.....	79
1.2. Modaliteti izvršenja glavnog kaznenog djela i tijek kaznenog postupka	93
1.3. Modaliteti izvršenja kazne	108
2. DISKRIMINATIVNA ANALIZA.....	126
2.1. Pasivni socijalni status.....	126
2.2. Modaliteti izvršenja glavnog kaznenog djela i tijek kaznenog postupka	128
2.3. Modaliteti izvršenja kazne	130
VII. <i>VERIFIKACIJA HIPOTEZA</i>	133
VIII. <i>ZAKLJUČNA RAZMATRANJA</i>	139

<i>IX. LITERATURA</i>	143
<i>X. SAŽETAK</i>	157
<i>XI. SUMMARY</i>	159
<i>XII. DODATAK: ANKETNI LIST</i>	161
<i>XIII. STVARNO KAZALO</i>	171

Predgovor

Knjiga mr.sc. Darka Dundovića, načelnika Uprave kriminalističke policije MUP-a Republike Hrvatske, magistarska je radnja koju je autor uspješno obranio pod nazivom *Razlike u nekim socio-ekonomskim, fenomenološkim i penološkim obilježjima počinitelja ubojstva intimnih partnera s obzirom na spol počinitelja* na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2005. godine. Fatalno nasilje, odnosno kaznena djela ubojstva, trajan su interes kriminologa i izazivaju izuzetnu pažnju javnosti iz razloga ireverzibilnosti nastale posljedice. Razmišljanja o ubojstvu kao najnasilnijem obliku komunikacije odvođe nas u područje etiologije, odnosno promišljanja o uzročnosti takvog ponašanja. Tako autor u drugom poglavlju analizira pojmove kriminaliteta, nasilja i agresivnosti te daje pregled teorija agresivnog ponašanja. U istom poglavlju analiziraju se i specifičnosti kriminaliteta žena, kako na fenomenološkoj, tako i na etiološkoj razini. Centralni dio ovog poglavlja odnosi se na analizu fatalnog nasilja kroz prikaz statističkih parametara i zakonsko definiranje problema. Naročita pozornost poklanja se obiteljskom nasilju kao kontekstu u kojem se realiziraju ubojstva intimnih partnera te se navode rezultati stranih istraživanja. Nasilje između intimnih partnera iscrpno je analizirano i na fenomenološkoj i na etiološkoj razini te se daje prikaz cijelog niza domaćih i stranih istraživanja provedenih na tu temu. Složenost problema intimnog nasilja determinira i određene metodološke specifičnosti kojima je autor poklonio pažnju u okviru posebnog poglavlja analizirajući razvoj instrumentarija za procjenjivanje opsega fizičkog zlostavljanja između intimnih partnera, s obzirom na to da intimno nasilje, bez obzira na razinu senzibiliziranosti društva, i dalje karakterizira znatna tamna brojka.

Društvena reakcija na intimno nasilje definirana je kroz međunarodne dokumente kreirane s ciljem postavljanja standarda za eliminaciju nasilja u intimnim odnosima. Kao osnovne dokumente u tom području autor navodi Konvenciju UN-a o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Deklaraciju UN-a o osnovnim pravima žrtava kaznenih djela i zloporabe moći te Rezoluciju o nasilju u obitelji, koju je donijela Opća skupština UN-a. Autor analizira aktivnosti koje je Republika Hrvatska poduzela u odnosu na tu problematiku te ističe donošenje Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, a posebnu pažnju u okviru istog poglavlja poklanja ulozi policije u prevenciji fatalnog nasilja u intimnim odnosima kroz osnovne postavke rada policije u zajednici. U empirijskom dijelu rada autor predstavlja istraživanje provedeno s ciljem znanstvene elaboracije određenih korelata ubojstava intimnih partnera s posebnim osvrtom na spol počinitelja. Opći cilj istraživanja odnosio se na spoznavanje obilježja ubojstava intimnih partnera, dok se specifični cilj odnosio na provjeravanje postojanja razlika u istim obilježjima s obzirom na spol počinitelja. Autor je, sukladno predmetu i cilju istraživanja, postavio tri hipoteze kojima ne pretpostavlja postojanje statistički značajnih razlika između počinitelja različitog spola u prostoru

pasivnog socijalnog statusa (22 analizirane varijable), u prostoru modaliteta izvršenja djela i tijeka kaznenog postupka (22 varijable) te u prostoru modaliteta izdržavanja kazne zatvora (30 varijabli). Uzorak ispitanika čini 149 punoljetnih osoba koje su u razdoblju od 1980. do 2004. godine izdržavale kaznu zatvora u Lepoglavi (ispitanici) i Požegi (ispitanice) zbog ubojstva, teškog ubojstva i ubojstva na mah, koje djelo su počinili na štetu svog intimnog partnera. Od statističkih metoda korišten je hi-kvadrat test te diskriminativna analiza. U poglavlju *Verifikacija hipoteza* autor, na temelju analize marginalnih frekvencija, donosi profil počinitelja ubojstva intimnog partnera u Republici Hrvatskoj te na temelju rezultata hi-kvadrat testa i diskriminativne analize odbacuje uvodno postavljene hipoteze kojima ne pretpostavlja postojanje statistički značajnih razlika u analiziranim obilježjima s obzirom na spol počinitelja, odnosno zaključuje kako postoje statistički značajne razlike u analiziranim setovima varijabli između počinitelja muškog i ženskog spola. U *Zaključnim razmatranjima* autor ističe značaj određenih uočenih razlika te promišlja o aplikativnoj vrijednosti dobivenih rezultata i navodi određene preporuke.

Knjiga mr.sc. Darka Dundovića iznimno je vrijedan znanstveni prilog suvremenoj znanstvenoj hrvatskoj kriminološkoj literaturi iz razloga što je riječ o prvoj opsežnijoj znanstvenoj analizi problema ubojstva intimnih partnera i iz razloga što sumira i analizira recentne svjetske i domaće spoznaje o tome te kao takva može poslužiti kao inspiracija i za praktičare i za znanstvenike koji se bave prevencijom intimnog nasilja.

Dr. sc. Irma Kovčo Vukadin
izvanredna profesorica Odsjeka za kriminologiju
Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

I.

UVOD

Nasilje je prisutno od najranije ljudske povijesti, ono je ponekad vrlo značajno i utjecalo na sam razvoj te povijesti, ali i pojedinaca unutar cijelog društva. U prilog je tome i činjenica da je na crtežima u spiljama iz vremena čovjekove najranije povijesti zabilježen nasilni sukob između tadašnjih ljudi. Nažalost, razvoj ljudskog društva nije pridonio i nestanku ili barem smanjenju nasilja općenito. Naprotiv, iako ljudsko društvo svakim danom bilježi napretke u općem civilizacijskom i znanstvenom pogledu, nasilje postaje sve okrutnije i rasprostranjenije, neovisno o zemljopisnom položaju na Zemlji ili stupnju razvoja društva. Podaci pokazuju da tijekom jedne godine više od milijun ljudi izgubi život zbog djelovanja nekog oblika nasilja. Isto tako nasilje je vodeći uzrok smrti svjetske populacije u dobi od 15 do 44 godine (World report on violence and health, 2002).

Kao pojava koja je pratila razvoj čovječanstva, nasilje je postalo i još uvijek jest predmet znanstvenog interesa, ali i velikog interesa javnosti općenito. U posljednje vrijeme sve se više govori i o povećanju nasilja među djecom i mladima, kojeg su nerijetko posljedica teške ozljede ili čak smrt pojedinih sudionika. Djeca su (ne svojom krivnjom) od najranije mladosti suočena s nasiljem, i to u najširem mogućem smislu, putem televizije, tiska, interneta, sve do kompjutorskih i sličnih "igrica" koje u sebi sadržavaju različite oblike nasilja. Izloženost nasilju na televiziji i posebice u kompjutorskim igrama tijekom djetinjstva neminovno utječe na formiranje standarda i uobličavanje "scenarija" ponašanja putem negativnog opažanja. Moguće je da poruke s ekrana govore da su agresija i nasilje ispravni te da agresivan i nasilan znači biti pobjednik. Istodobno su različiti tipovi nasilničkog ponašanja možda i potaknuti izravnim "uputama" s ekrana. Prema nekim istraživanjima, osamnaestogodišnjak vidi 32

tisuće ubojstva i 40 tisuća pokušaja ubojstva (Raundalen, 1998). Stalnim povećanjem nasilja među mladima i porastom izloženosti nasilju na ekranima i u medijima, mogli bismo zaključiti da su mediji "krivac" za takvo stanje. Međutim, treba jasno naglasiti da nijedno ozbiljno istraživanje ne postavlja tezu o isključivoj "krivnji" medija, već to smatra dodatkom drugim čimbenicima: općem stanju u društvu, obitelji, supkulturi i drugim društvenim čimbenicima koji na različite načine sudjeluju u formiranju djece i mladih.

Prema Tjadenu i Thoennesu (2000), oko milijun i pol žena i oko 834 tisuće muškaraca u SAD-u bilo je silovano i/ili fizički napadnuto od intimnog partnera svake godine. Nadalje, gotovo 2/3 žena starijih od 18 godina (koje su prijavile silovanje, fizički napad ili proganjanje), bilo je viktimizirano od muževa, bivših muževa, ljubavnika ili osobe s kojom su se vidale (Tjaden i Thoennes, 2000). U razdoblju od 1981. do 1998. godine u SAD-u vatreno oružje najzastupljenije je sredstvo izvršenja prilikom međusobnih ubojstava intimnih partnera (Paulozzi i sur., 2001).

Jedan od rijetkih domaćih radova koji se bavi strahom od kriminaliteta jest i rad objavljen u sklopu Istraživačkih dana Visoke policijske škole MUP-a tijekom 2000. godine, upravo tog naslova: *Strah od kriminaliteta*, autorice Kovčo sa suradnicima. Autori strah od kriminaliteta definiraju kao subjektivni osjećaj nesigurnosti koji se temelji na vlastitom iskustvu, na slici o stopi kriminaliteta (jer slika o stopi kriminaliteta koja se kreira posredstvom medija ne mora odgovarati stvarnom stanju), informiranosti o načinima zaštite tijela i imovine, osjećaju povjerenja u državna tijela i mnogobrojnim drugim čimbenicima (Kovčo i sur., 2000). Jasno je da se koristeći se znanstveno dobivenim rezultatima istraživanja o tom problemu možemo uspješnije odrediti o načinima djelovanja, ne samo prema smanjenju straha od kriminaliteta već i prema smanjenju kriminaliteta općenito, a sve kroz suradnički odnos između policije ili građana, poznatijeg u stručnoj literaturi kao *community policing*. Postavlja se pitanje je li moguće unutar takvog koncepta ostvariti i određene rezultate s obzirom na međupartnersko nasilje, ili na obiteljsko nasilje općenito, uzevši u obzir da je riječ, uglavnom, o izrazito prikrivenom kriminalitetu, gdje se do saznanja o takvim događajima uglavnom dolazi posredno, a "ulazak" policije u obitelj može stvoriti još veće probleme.

Nasilje između intimnih partnera kojim se bavimo u ovom radu postalo je predmet istraživanja u novijoj povijesti. Razvojem čovječanstva postupno se prihvaćala jednakost među spolovima, što je jedan od preduvjeta za intimne odnose bez nasilja. Kroz povijest bilježimo zakone koji su omogućivali fizičko i drugo kažnjavanje žene.

Danas se, unatoč zakonima u najvećem broju zemalja koji osiguravaju ravnopravnost svih, ali i zakonima koji sankcioniraju razne oblike nasilja, nasilje pojavljuje u obitelji koja bi trebala biti kao jedan od temelja društva potpuno zaštićena od nasilja. Statistički podaci, ali i dio nas, svjedoči da obitelj postaje sve više ugrožena i razarana upravo od onih koji bi je trebali najviše štiti - od njezinih članova.

FATALNO NASILJE U SUVREMENOM DRUŠTVU

1. Kriminalitet, nasilje i agresivnost

Horvatić (1998) navodi da se pod kriminalitetom laički i sasvim općenito razumije ukupnost kriminalnih ponašanja na određenom prostoru i kroz određeno vrijeme. Kako latinska riječ *crimen* znači zločin, sasvim je jasno da se taj pojam treba odnositi na točno određena ponašanja. U nekim kaznenim zakonima pojam zločina veže se samo uz najteža kaznena djela, dok se u našem kaznenom zakonodavstvu sva ponašanja kojima se ugrožavaju ili povređuju društvene vrijednosti koje se štite tim zakonodavstvom nazivaju samo kaznenim djelima (Horvatić, 1998).

Ako je kvantiteta izučavanja nekog socijalnog fenomena važan pokazatelj njegova karaktera ili veličine, kriminalitet i kriminalno ponašanje ljudi neupitno je vrlo značajan fenomen, budući da postoji velik broj različitih koncepcija i teorija kriminaliteta i kriminalnog ponašanja u okviru socijalnih i humanističkih znanosti. Škakić (1991) navodi više teorija koje se bave kriminalitetom i kriminalnim ponašanjem.

Iz pregleda relevantnih teorija, koncepcija, modela i istraživanja kriminaliteta jasno se mogu izvesti osnovni smjerovi ili orijentacije u pokušaju objašnjenja kriminalnog ponašanja ljudi. Te su se orijentacije postupno razvijale, od prvih empirijskih istraživanja i upotrebe statističkih metoda u analizi rezultata u drugoj polovini 19. stoljeća, preko uobličavanja prvih koncepcija koncem 19. stoljeća i u prvoj polovini 20. stoljeća te do suvremenih teorija i modela koje se razvijaju poslije Drugog svjetskog rata. Ta gruba vremenska podjela faza razvoja istraživanja kriminaliteta povezana je, dakle, uz razvoj empirijskih znanosti i metodologije istraživanja na humanističkom području. Navedene orijentacije u istraživanju kriminaliteta možemo grubo podijeliti

u kategorije s obzirom na dominantne čimbenike u pokušaju objašnjenja kauzaliteta kriminalnog ponašanja.

Prva se orijentacija odnosi na pokušaj objašnjenja kriminalnog ponašanja kao "biološke nužnosti" kod ljudi kojih je kriminalno ponašanje uvjetovano biološkom ili genetičkom predodređenošću. Ta se orijentacija razvijala usporedo s razvojem medicine, a posebno psihijatrije, biologije i fiziologije. Na području istraživanja kriminalnog ponašanja predstavljena je najilustrativnije Lombrosovom koncepcijom "rođenog zločinca" (Lombroso, 1911), a znanstveno najutemeljenije Sheldonovom konstitucionalnom teorijom (Sheldon, 1942). Osnovni doprinos te orijentacije utemeljen je u empirijski zasnovanoj spoznaji da su nasljedni (genetički odnosno biološki čimbenici) među glavnima, ako ne i glavni, u pokušaju objašnjenja međuovisnosti kriminalnog ponašanja. Osnovna slabost te orijentacije sadržana je u pokušaju da se biološkim, genetičkim, nasljednim čimbenicima (sve troje treba promatrati jedinstveno) nastoji objasniti cjelokupna fenomenologija kriminalnog ponašanja. Odriče se dakle značajniji utjecaj socijalnom okruženju, iako je kriminalitet kao fenomen socijalnog karaktera.

Druga orijentacija je dijametralno suprotna od prve. Razvijala se u okviru građanske ili klasične sociologije, marksističke sociologije, djelomično kriminologije te u suvremenoj američkoj sociologiji. Potpuno je suprotno teorijski usmjerena u odnosu prema prvoj orijentaciji, jer kao glavne čimbenike u pokušaju objašnjenja kriminalnog ponašanja ljudi ističe socio-ekonomske uvjete, koji na međudnos kriminalnog ponašanja imaju presudan utjecaj neovisno o nasljednim, tj. individualnim čimbenicima. Dok klasična sociološka škola, najistaknutije predstavljena Durkheimovom teorijom (Durkheim, 1933), uzroke kriminalnom ponašanju traži u periodičnim, tzv. "anomičnim" stanjima društva, marksističke koncepcije, koje su na području kriminalnog ponašanja najbolje predstavljene Bongerovom koncepcijom (1916), uzrocima kriminaliteta smatraju različitu socio-ekonomsku razliku, tj. klasni karakter društva, u kojem "više" socijalne klase izrabljuju "niže", stavljajući ih time u nepovoljniji socijalni položaj, što stvara podlogu za njihovu veću sklonost kriminalnom ponašanju. Za razliku od klasičnih građanskih i marksističkih socioloških koncepcija, suvremene sociološke koncepcije, razvijene naročito u SAD-u nakon Drugog svjetskog rata, iako se kreću u hipotetičkom okviru klasičnih teorija, nastoje problemu kriminalnog ponašanja pristupiti mnogo više na empirijski način. Drugim riječima, izbjegavaju uzroke tražiti na globalnom društvenom planu, a sve veće značenje u objašnjenju kriminalnog ponašanja pripisuju socio-ekonomskom statusu i socijalizacijskom efektu. Prenaglašavanje značenja socio-ekonomskog statusa za objašnjenje kriminalnog ponašanja može se smatrati glavnim nedostatkom, a pridavanje značenja socijalizacijskom procesu glavnom prednošću tih koncepcija. Među značajne slabosti sociološke orijentacije spada i negiranje nasljedne predispozicije za razvoj sklonosti kriminalnom ponašanju.

Treća se orijentacija uglavnom razvijala u okviru “pozitivističke” kriminologije, koja je u okviru osporavanja načela klasične kaznenopravne škole u drugoj polovini devetnaestog i prvoj polovini dvadesetog stoljeća pokušavala kriminalno ponašanje protumačiti djelovanjem različitih kriminoloških čimbenika. Ti su kriminološki čimbenici najsustavnije obrađeni u kriminološkim sustavima Ferrija (1905) i Pinatela (1960). Međutim, treba spomenuti da su ti kriminološki čimbenici rezultat deskriptivnog pristupa istraživanju i najčešće nedovoljno pouzdanih statistika kriminaliteta. Poradi rečenog takve kompilacije čimbenika ne mogu kauzalno objasniti kriminalno ponašanje, što je osnovna slabost takvih koncepcija. Osnovna korist tih koncepcija jest u pridavanju značenja znanstvenom pristupu izučavanju kriminalnog ponašanja na početku njegova razvoja, tj. u vrijeme kad su dominantna načela na tom području bila ona proistekla iz klasične škole, prema kojima je “slobodna volja” čovjeka najvažniji čimbenik sklonosti kriminalnom ponašanju, kao i postupku kažnjavanja ljudi za takvo ponašanje.

Četvrta se orijentacija najkraće može definirati kao pokušaj objašnjenja kauzaliteta kriminalnog ponašanja kroz međuovisno djelovanje nasljednih i okolinskih čimbenika. Ta se orijentacija razvijala primarno u okviru bihevioralne i neobihevioralne psihologije. Svoje teorijski najutemeljenije ishodište ima u Eysenckovoj teoriji kriminaliteta (Eysenck, 1964, 1977, 1989). Temeljna pretpostavka na kojoj počiva ta orijentacija sadržana je u Eysenckovoj konstataciji da psihološki čimbenici kriminaliteta ovise o genetičkim i konstitucionalnim predispozicijama. To ne znači da su neki ljudi predodređeni da se bave kriminalom. Kriminalno ponašanje nije prirođeno. Naslijeđen je jedino osobit središnji živčani sustav koji u interakciji s okolinskim čimbenicima može prouzročiti veću ili manju vjerojatnost da će se neki ljudi u određenim situacijama antisocijalno ponašati (Eysenck, 1989). Iz te orijentacije proizlazi da se sociološki čimbenici ne tretiraju kao uzročni, da se dominantno značenje pripisuje genetičkim čimbenicima, da se umjesto društvenih uvode okolinski čimbenici te da se kauzalno težište kriminalnog ponašanja pomiče prema interakciji genetičkih i okolinskih čimbenika. Time se, generalno, u ličnosti, kao rezultatu interakcije navedenih čimbenika, kao i u vlastitoj aktivnosti ili izboru traže glavni uzroci kriminalnog ponašanja. Zbog toga Eysenck (1989) tvrdi da za objašnjenje kriminaliteta kao i za razvijanje metoda njegove prevencije i postupanja s ljudima sklonim kriminalnom ponašanju odgovore treba tražiti primarno u okviru suvremene psihologije. Osnovna je prednost te orijentacije u empirijskoj zasnovanosti teorija i modela, metodološke jednakosti istraživačkih postupaka i mogućnosti testiranja svih važnijih temeljnih tvrdnji koje proistječu iz tih teorija. Osnovnu slabost nepsihološki orijentirani autori u toj orijentaciji vide u prevelikom pridavanju značenja genetičkoj uvjetovanosti ljudskog ponašanja.

Na temelju pokušaja definiranja osnovnih orijentacija u istraživanju kriminalnog ponašanja ljudi, Šakić (1991) navodi da je tom problemu u budućnosti logičnije

prilaziti sa stajališta osnovnih determinanti kriminalnog ponašanja (bioloških, psiholoških, socio-ekonomsko-kulturalnih) nego sa stajališta osnovnog predmeta pojedine znanstvene discipline koja se fenomenom kriminalnog ponašanja bavi. U takvom kontekstu, s obzirom na dosadašnji razvoj metodologije, teorijskog pristupa i strogih zahtjeva u organizaciji istraživanja zakonitosti ljudskog ponašanja (što uključuje i kriminalno ponašanje), psihologija će najvjerojatnije imati dominantnu ulogu.

Navedene osnovne orijentacije u istraživanju kriminalnog ponašanja ljudi daju vrlo širok okvir shvaćanja tog problema. Kako bismo što preciznije objasnili intimno nasilje s fatalnim posljedicama, što je predmet ovog rada, potrebno je naglasiti dva vrlo važna pojma. To su nasilje i agresija. Neupitno je da se nasilje i agresija u svim oblicima, u različitom intenzitetu i u različitoj dinamici, pojavljuju tijekom intimnog nasilja. Zbog toga je vrlo važno ispitati pojam nasilja i agresije.

Pod izraz nasilje javnost svrstava niz djela, od fizičke brutalnosti i amoralnosti do sadizma. Prema Delord-Raynalu (1988), riječ agresija dolazi od latinske riječi *aggredire*, što znači napasti. Agresija je, dakle, čin. Prema istom autoru, agresivnost je borbenost, zloba, nasilje. Ovdje ne vidimo jasnu razliku između tih dvaju pojmova, i ta nejasnoća može prouzročiti nerazumijevanje. Za razliku od navedenog autora, skupina autora (2004) u Hrvatskom enciklopedijskom rječniku agresiju definira kao napad, grub nasrtaj, a nasilje kao primjenu sile protiv volje ili prava onoga na kome se primjenjuje, odnosno postupak protiv prirode ili duha čega koji se provodi na silu. Bez namjere ulaženja u možebitne lingvističke rasprave, i ta usporedba upozorava na moguće teškoće određenja rečenih pojmova.

Delord-Raynal (1988) navodi da u izvještaju Europskog savjeta o nasilju i kriminalitetu uočavamo razliku između dviju vrsta nasilja, impulzivnog nasilja i svjesnog nasilja ili pak instrumentalnog.

Isti autor u svojem radu navodi da Freud (1971) nasilje definira kao odnos sile među ljudima koji ne prihvaćaju druge moguće metode održavanja odnosa među ljudskim bićima i koji pokušavaju direktno ili indirektno prisiliti pojedince ili grupe da djeluju protiv svoje volje i da izvršavaju namjere njima strane volje, upotrebom zastrašivanja ili agresivnim sredstvima kojima se može povrijediti fizički ili psihički integritet ljudi, njihova imovina i njihovi nazoni o vrijednostima, ako ih se i potpuno ne uništi u slučaju pretpostavljenog odlučnog postojanog otpora.

Delord-Raynal (1988) navodi da agresivnost ima jedinstvenu i osnovnu nagonsku podlogu u pojmu nagona smrti. Agresivnost se manifestira kao nasilnički odnos prema drugim ljudima. Agresivnost je držanje. To je potencijalnost nasilja. Agresivnost u psihologiji ulazi u područje dispozicija, čime se podrazumijeva da ne vodi uvijek u agresiju. To je predispozicija koja usmjerava akciju. Ona se uvijek manifestira u obliku tenzije koja može pobuditi organizam i pokretati ga sve dok motivacija ne bude smanjena. Do nestanka te napetosti doći će "uništenjem" osobe ili predmeta koji

je agresivnost razbudio. Međutim, to ne mora biti jedini ishod; agresivnost se, naime, može sublimirati te će na taj način prestati biti patogena. Pomaknut će se sa smjera kojim se kretala prema prvobitnom cilju i bit će unesena u kulturne aktivnosti i u profesionalni život; najzad, može se dogoditi da bude premještena na druge predmete, npr. da se razbiju neki predmeti umjesto da se udari određena osoba.

Autor smatra da se ne može ispitivati pojam agresivnosti, a da se ne podsjetimo na vječnu raspravu između zastupnika "izvorne" agresivnosti i pristaša "reakcijske" agresivnosti. Tezu o urođenoj agresivnosti brane etolozi, kao što je Lorenz (1969), za kojega agresivnost proizlazi iz instinkta. Riječ je o unutarnjoj, specifičnoj agresiji. Ona nastaje kao funkcija. Lorenz u uvodu svoje knjige *Agresija, povijest prirode zla* piše: "Agresivnost: to je instinkt borbe životinje i čovjeka, usmjeren protiv bića iste vrste." Za njega je agresija spontana, urođena. To je endogeni instinkt. To je i izvor energije koji potpomaže održavanje vrste. Lorenz se u svojoj teoriji oslanja na eksperimente animalne psihologije i na temelju njih zaključuje da je instinkt agresije nagon koji programiraju i kojim upravljaju reakcije hipotalamusa (dio mozga u kojem su centri vegetativnog živčanog sustava, Klaić, 1988). Agresivnost odgovara na točno određene signale. Na primjer, borba između životinja iste vrste i istog spola za obranu teritorija, za dobivanje partnera ili predmeta kojima se može osigurati gniježđenje. Ona regulira gustoću populacije da bi se održala ekološka ravnoteža i omogućuje uspostavljanje hijerarhija u dominaciji. Etolozi razlikuju endogene čimbenike i vanjske poticaje koji pokreću agresivno ponašanje.

Na predavanju održanom 1972. u Institutu za kriminologiju u Parizu, doktor Chauchant (prema: Delord-Raynal, 1988) osjetno je proširio usku definiciju agresivnosti kakvu su dali biolozi. Tako je, prema njemu, agresivno ponašanje bio-sociološka reakcija, naime, reakcija pojedinca u njegovoj psihosomatskoj cjelini, nastaloj prožimanjem nasljeđa i kulturne sredine u kojoj je u djetinjstvu odgajan s ljudskom sredinom koja uvijek predstavlja određenu kulturnu i socijalnu sredinu.

Za razliku od pristaša bioloških teorija, psihoanalitičari, kao što su Freud i Adler (prema: Delord-Raynal, 1988), smatraju agresivnost manifestacijom određenog nagona. Od 1908. godine Adler zastupa hipotezu da je agresivnost autonoman nagon. U njega je ona povezana s potvrdom svoga ja. Freud (prema: Delord-Raynal, 1988) smatra da agresivnost proizlazi iz urođenog instinkta. U svom djelu *Slabe strane civilizacije* govori o primarnom neprijateljstvu koje ljude suprotstavlja jedne drugima. Potkraj života Freud se bavio nagonom smrti kao vezom s agresivnošću. Iznio je hipotezu o postojanju nove psihičke snage, što ju je nazvao nagon smrti ili *Thanatos*, koji je suprotnost *Erosu*. Kod Freuda agresivnost ima biološku osnovu. Agresivnost je rasterećenje kojem je cilj da organizam dovede do manje napetosti. Aktivnost psihičkog života pojedinca odvija se od njegova najranijeg djetinjstva u alternativni zadovoljstvo-nezadovoljstvo, pri čemu će normalan čovjek tražiti prije zadovoljstvo, iako je po prirodi podređen određenoj mjeri nezadovoljstva. Ličnost se može izgra-

diti samo nizom traumatizama i frustracija: pri rođenju na razini Edipova kompleksa, a tijekom čitavog života, sklonost agresivnoj reakciji svega živoga proizlazi iz konstantne tendencije da se otkloni ono što stvara stanje razdraženosti, dakle tenzije koje bi poremetile ravnotežu i spokojstvo organizma.

Za predstavnike američke kulturne antropologije agresija ima socijalno porijeklo i ona je odgovor na frustraciju nastalu iz potreba života u društvu. Tu teoriju podržava kulturološka škola u SAD-u, koju čine etnolozi i sociolozi kao što su Kardiner, Sullivan (prema: Delord-Raynal, 1988), a prema istom autoru i nekoliko psihoanalitičara poput Homeva, koji je opisao neurozu ponajprije kao posljedicu utjecaja društva na pojedinca i koji se obilno koristi pojmom traumatizma patogenih situacija što dolaze iz društva. Za te autore kultura formira i deformira ličnost, jer ona djeluje ne samo na razini individualnih svijesti već i na razini individualne i kolektivne nesvjesne sfere. Kultura je bitna i najvažnija vrijednost. Ona daje čovjeku sve. Čovjek se tako javlja kao neka vrsta sabirališta koja prima sve od kulture.

Američka bihevioristička škola psihoanalitičke inspiracije, tzv. škola Yale sa svojim predstavnikom Dollardom (prema: Delord-Raynal, 1988), formuliра sažeto svoju osnovnu hipotezu ovako: svaka agresija posljedica je frustracije, ali, naprotiv, svaka frustracija ne vodi nužno u agresiju. S tog stajališta frustracije putem reakcije uzrokuju agresivnost. Riječ je o agresiji-obrani. U tom slučaju suočeni smo sa stečenom agresivnošću, u neku ruku s izvedenom agresivnošću.

Koncepcije na biološkoj i biheviorističkoj osnovi odlučno osporavaju fenomenolozi. Tako kriminolog Debuyst (prema: Delord-Raynal, 1988), koji pridaje veliku važnost percepciji vanjskog svijeta, a osobito smislu što ga subjekt daje onome što je proživio. Glavna kritika upućena školi Yale odnosi se na to što ne vodi računa o spoznajnim čimbenicima i što smatra agresivnost samo odgovorom na agresiju i na tjeskobu koju uzrokuje. Debuyst fenomenološki i kontekstualno analizira tu pojavu. Osim pojma smisla što ga za pojedinu osobu poprima određena situacija, on uzima u obzir i utjecaj ranih i čestih frustracija, učenja imitacijom nasilničkih oblika kulture, utjecaj masovnih medija, urbanizacije i toksikomanije, patoloških čimbenika.

U ovom pregledu različitih gledišta o porijeklu agresivnosti mogli smo primijetiti da se stanje nasilničke reaktivnosti izražava u skladu s individualnom strukturom i uvjetima sredine (prema: Delord-Raynal, 1988). Agresija je rezultanta tjeskobe, frustracije i odricanja što ih nameće prijeteće, prenapučeno i suparničko društvo, a agresivnost je jedna od "najtrajnijih" komponenata ljudskih odnosa.

Navođenjem niza teorija možemo zaključiti da do današnjeg dana nema potpune suglasnosti oko značenja pojma agresivnosti, dakle njegove jedinstvene definicije. Različiti autori koji pristupaju izučavanju agresivnosti s različitih stajališta, manje ili više različito shvaćaju, nazivaju i definiraju agresivno ponašanje. Pojam je ambivalentan, upotrebljava se najčešće za destruktivne aktivnosti, međutim, može imati i

konstruktivna obilježja, poput ponašanja koje omogućuje pojedincu da se izbori za sebe, a da pritom ne nanosi štetu drugima. Zatim, u realnom životu nerijetko agresivnost ima obilježja samoobrane i zaštite, a također postupke i pri obavljanju službene dužnosti. Važne institucije i tijela svake države kao imanentni dio svog ustrojstva impliciraju primjenu agresije, kao npr. policija i vojska. Na taj način znatne poteškoće u postavljanju definicije leže i u postojanju različitih uzroka konkretnog agresivnog ponašanja, koji pak većinu autora potiču na zaključak o postojanju više vrsta agresivnosti.

Polazeći sa stajališta suvremene znanstvene psihologije, Žužul (1986, 1989) agresivno ponašanje, odnosno agresiju, definira kao svaku reakciju, fizičku ili verbalnu, izvedenu s namjerom da se nekom drugom nanese šteta ili ozljeda bilo koje vrste, bez obzira na to je li ta namjera do kraja ostvarena. Nadalje, agresivnost se definira kao čin kojeg je cilj nanošenje štete nekom organizmu ili supstitutu organizma kao odgovor koji nanosi štetu nekom drugome (Žužul, 1986, 1989).

Fromm (1980) agresivnim ponašanjem smatra svako ponašanje kojem je cilj da se nanese šteta drugoj osobi. Agresijom smatramo bilo koji oblik ponašanja usmjeren nanošenju ozljeda ili štete drugom živom biću koje je motivirano da izbjegne takvo postupanje.

Agresivnost se također definira kao dispozicija koja je bitna za formiranje osobnosti odnosno, u širem kontekstu, koja je osobi prijeko potrebna da bi zauzela svoje mjesto u društvu i suočavala se s izazovima i problemima koje donosi stvarnost. Ako se kao kriterij podjele uzme odgovor na pitanje što pokreće agresivno ponašanje, teorije se mogu radi preglednosti svrstati u četiri skupine kao što to čini Žužul (1986, 1989).

Prvu skupinu teorija obuhvaćaju instinktivističke teorije, u prvom redu već spominjana teorija Sigmunda Freuda koja je ujedno i prva psihološka teorija agresivnosti. Ovamo također pripada i teorija Ericha Fromma (1980), iako je njezino osnovno polazište kritika instinktivističkih i sredinskih teorija. Među instinktivističkim teorijama posebno mjesto zauzimaju i etološke teorije koje zastupaju Lorentz (1970), Morris (1970), Scott (1975), Montagu (1976) i Hinde. Zajednička je ideja tih autora da se najveći broj saznanja o agresivnosti može dobiti promatranjem životinjskog svijeta.

Druga se skupina teorija agresivnosti shvaća više kao reakcija na određenu situaciju, odnosno agresivnost se pretežno situacijski tretira. Te se teoretske postavke javljaju kao rezultat rada grupe Yalle koje je primarni cilj bio preoblikovati i terminološki osmisliti instinktivističke teorije agresivnosti. Međutim, te su postavke dovele do potpuno drugačijeg učenja i uvelike pridonijele razvoju biheviorističkih teorija u psihologiji.

Te teorije pretpostavljaju postojanje kauzalnog odnosa između frustracije i agresivnosti. Tako frustracija uvijek dovodi do agresivnosti, a agresija se javlja jedino kao

rezultat frustracija. Usprkos tome što su te teorije doživjele zavidnu popularnost, nisu mogle odgovoriti na osnovne prigovore kao što su zašto svaka frustracija ne dovodi do agresivnosti i kako to da postoji agresivnost koja nije izazvana frustracijom.

Treća skupina teorija su biheviorističke teorije učenja koje agresivno ponašanje tumače kao naučeno, i to na osnovi dvaju mehanizama učenja: klasičnog i instrumentalnog kondicioniranja, modeliranja imitacijom i sl. Te su teorije razradili Bandura (1963, 1965) i Eron (1984, 1987). Njima u prilog govore i antropološka istraživanja primitivnih plemena, koja se znatno razlikuju po svom stupnju agresivnosti.

U četvrtoj skupini agresiju je moguće promatrati s aspekta funkcije određenih bioloških struktura ili fizioloških promjena u organizmu. Ta istraživanja uglavnom se kreću u tri smjera, a osnovni je smisao pronaći fiziološke osnove agresivnosti.

- Godine 1973. Jarvik i sur. (1973) pokazali su da postoji određena kromosomska aberacija (lat. *aberratio* - zastranjivanje, skretanje s puta) koja se sastoji u višku jednog muškog kromosoma, a javlja se kod 0,13% populacije. Iako dosadašnja istraživanja nisu sasvim jednoznačna, mnoga upućuju na postojanje povezanosti između agresivnosti i takve kromosomske skupine. Tako Hook (1973) navodi da se osobe s kromosomskom skupinom XYY znatno češće nalaze u zatvorskoj populaciji nego u normalnoj. Jedan od osnovnih prigovora tim istraživanjima jest rijetka zastupljenost kromosomske aberacije tog tipa u populaciji da bi se na osnovi toga mogla objasniti sva složenost pojave agresivnosti.
- Agresivnost se također nastoji objasniti utjecajem hormona. Te ideje proizlaze iz činjenice da se kod svih životinjskih vrsta agresivna ponašanja češće vežu za pripadnike muškog spola, a kako različiti spolovi imaju različite hormone, prišlo se istraživanju odnosa agresivnosti i testosterona. Istraživanja su uglavnom pokazala troje: osobe kod kojih je testosteron prisutan u većoj mjeri sklonije su agresivnom ponašanju, dodavanjem testosterona povećava se sklonost agresiji, a oduzimanjem testosterona smanjuju se agresivni ispadi (Žužul, 1989).
- Sljedeću skupinu istraživanja agresivnosti moguće je shvatiti kao pokušaj da se agresivno ponašanje veže uz pojedine moždane regije (što je bila teoretska osnova za lobotomiju). Prema tim istraživanjima, centri za agresivnost leže duboko u temporalnom režnju mozga i supkortikalnim strukturama (limbički sustav). Rezultati istraživanja sugeriraju da su te regije mozga povezane kako s izazivanjem, tako i s inhibicijom (kočenjem) agresivnih reakcija. No, kod generalizacije zaključaka tih istraživanja, provedenih uglavnom na životinjama, treba imati na umu ono što obično ističu Lefkovitz i sur. (1977): funkcioniranje viših centara djelovat će na funkcioniranje limbičkog sustava čovjeka, modulirati ga ili inhibirati, pri čemu će se umanjiti njegovo značenje i utjecaj na ponašanje.

Budući da se teorije agresivnosti međusobno vrlo razlikuju, a rezultati istraživanja dobiveni u okviru pojedinih teorija vrlo se rijetko mogu objasniti i u okvirima nekih

drugih teoretskih polazišta, jedan broj autora predlaže da se o agresivnosti ne govori kao o jedinstvenom fenomenu. Polazeći od takvih stajališta, Žužul (1986) definira agresivnost kao više ili manje izraženu, relativno stabilnu tendenciju nekog pojedinca da u određenim (provocirajućim) situacijama reagira napadom ili prijetnjom i traženjem sukoba i borbe u najširem smislu riječi. Iz definicije je jasno da je ovdje agresivnost određena kao crta ličnosti, pri čemu se isključivo misli na impulzivnu agresivnost, dok se o instrumentalnoj agresivnosti ne može govoriti kao o jedinstvenoj osobini ličnosti.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) definira nasilje kao “namjerno korištenje fizičke sile ili snage, prijeteći ili stvarno, protiv sebe, druge osobe, protiv grupe ili zajednice; koje ili rezultira ili ima visoku vjerojatnost da će rezultirati ozljedom, smrću, narušavanjem psihološkog zdravlja, lošim razvojem ili gubitkom” (dokument WHO/EHA/SPI.POA.2, 1996). Ta organizacija navodi i tipove nasilja, pa tako razlikuje:

- nasilje usmjereno prema sebi,
- interpersonalno nasilje,
- kolektivno nasilje.

S obzirom na to da se u ovom radu bavimo fatalnim nasiljem u intimnim odnosima, spomenut ćemo samo potpodjelu u interpersonalnom nasilju. To nasilje (prema WHO-u) možemo podijeliti u dvije podskupine, i to:

- obiteljsko nasilje i nasilje između intimnih partnera - nasilje koje se odvija uglavnom između članova obitelji i intimnih partnera te koje se odvija uglavnom, ali ne i isključivo, u kući;
- nasilje u zajednici - nasilje između osoba koje nisu ni u kakvom odnosu i koje se poznaju ili ne poznaju, uglavnom se događa izvan kuće.

Svjetsko izvješće o nasilju i zdravlju (World Health Organization, 2002) navodi da nema jednog jedinstvenog čimbenika kojim se može objasniti zašto su neki pojedinci nasiljniji od drugih ili zašto je prevalencija nasilja u nekoj zajednici veća, a u drugoj manja. Nasilje je rezultat složenih uzajamnih odnosa pojedinca, međudnosa između pojedinaca te socijalnih, kulturnih i okolnosnih čimbenika. Razumijevanje u kakvim su odnosima ti čimbenici prema nasilju jedan je od važnih koraka od razumijevanja nasilja do njegove prevencije. WHO smatra de je upravo ekološki model kao jedan od modela koji se koristi u istraživanjima korijena nasilja pogodan za razumijevanje višeznačne prirode nasilja.

Prvo predstavljanje ekološkog modela bilo je u kasnim 1970-ima (Garbarino, Crouter, 1978; Bronfenbrenner, 1979), a odnosilo se na zlostavljanje djece, zatim na maloljetničko nasilje (Garbarino, 1985; Tolan, Guerra, 1994). Sve više istraživača koristi se tim modelom za razumijevanje nasilja između intimnih partnera i zlostav-

ljanja starijih osoba (Schiamberg, Gans, 1999; Carp, 2000). Ekološki model istražuje odnose između osoba (pojedinaца) u kontekstu različitih čimbenika, vodeći računa da na nasilje utječe više razina društvenih odnosa i osobnih ponašanja.

Prva razina ekološkog modela pokušava pronaći biološke i osobne povijesne čimbenike koji određuju ponašanje određene osobe. Kao dodatak biološkim i demografskim čimbenicima vodilo se računa i o čimbenicima kao što su impulzivnost, nizak stupanj edukacije, zlorporaba droga, alkohola i sl. te prijašnja povijest agresivnog ponašanja. Drugim riječima, ta razina ekološkog modela usredotočena je na karakteristike koje povećavaju mogućnost da osoba bude nasilna, ali i da bude žrtva nasilja.

Druga razina ekološkog modela istražuje kako bliski socijalni odnosi, primjerice odnos između intimnih partnera, između članova obitelji, povećava rizik od nasilja i viktimizacije kao posljedice nasilja. U slučajevima nasilja između intimnih partnera i zlorporabe djece, primjerice, interakcija koja se odvija gotovo svakodnevno između žrtve i počinitelja može povećati mogućnost nasilja. Zato što su te osobe u stalnom međuodnosu, razumljivo je da u takvim slučajevima postoji ponavljajući ciklus nasilja počinitelja (Reiss, Roth, 1993). U slučajevima nasilja među mladima, istraživači navode da je češće sudjelovanje mladih u negativnim aktivnostima kad te aktivnosti ohrabruju i odobravaju njihovi prijatelji (Thornberry i sur., 1995; Lipsey, Derzon, 1998).

Treća razina ekološkog modela istražuje kontekst zajednice u koju su ugrađeni socijalni odnosi kao što su škola, radno mjesto i susjedstvo. Na toj razini pokušavaju se utvrditi karakteristike te okoline povezujući ih s počiniteljima nasilja ili žrtvama nasilja. Visoka razina čestog mijenjanja mjesta prebivališta, heterogenost pojedinih zajednica te gustoća naseljenosti karakteristike su koje su povezane s nasiljem. Isto tako zajednice koje karakteriziraju problemi zlorporabe droga, visoka razina nezaposlenosti ili rasprostranjena socijalna izolacija (primjerice ljudi koji ne poznaju svoje susjede ili nisu uključeni ni u kakav rad u socijalnoj zajednici) više su izložene nasilju. Istraživanje nasilja pokazuje da su mogućnosti nasilja veće u nekim zajednicama nego u drugima (npr. u onima u kojima je više izraženo siromaštvo ili je mala institucionalna podrška).

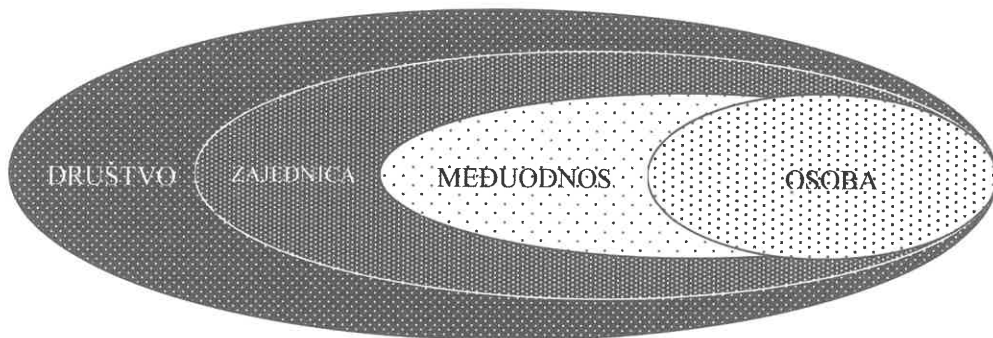
Četvrta, finalna razina ekološkog modela istražuje utjecaj velikih društvenih čimbenika na nasilje. Ovdje se pod velikim društvenim čimbenicima razumiju oni koji omogućuju pogodne uvjete za nasilje, oni koji koče mjere protiv nasilja i oni koji stvaraju i podržavaju pukotine između različitih segmenata zajednice ili tenzije između različitih grupa ili zemalja. Veliki društveni čimbenici uključuju:

- kulturne norme koje podržavaju nasilje kao prihvatljiv način rješavanja sukoba,
- stajalište da je samoubojstvo stvar osobnog izbora, a ne akt nasilja,
- norme koje daju prednost roditeljskim pravima pred blagostanjem djece,
- norme koje utvrđuju mušku dominaciju nad ženom i djecom,

- norme koje podržavaju primjenu neprimjerene sile policije prema građanima,
- norme koje podržavaju političke konflikte.

U velike društvene čimbenike možemo uvrstiti i zdravlje, edukaciju, ekonomsku i socijalnu politiku koja stvara visoku razinu ekonomskih i socijalnih razlika između grupa u društvu.

Sljedeći grafikon pokazuje četiri razine ekološkog modela.

Iz svega navedenog možemo zaključiti da razumijevanje nasilja i agresije nije moguće bez sagledavanja niza teorija i različitih pristupa tom problemu, uzimajući u obzir različite čimbenike koji utječu na pojavu nasilja. Analizirajući i uspoređujući pojedine teoretske pristupe, možemo reći da nijedan pristup sam za sebe ne daje potpuno objašnjenje pojave nasilja i agresije. Uzmemo li u obzir i specifičnosti nasilja koje se događa unutar intimnih odnosa, definiranje cjelokupnog problema nasilja postaje još složenije. Zaključno, kako bi se problem nasilja mogao pokušati razumjeti u potpunosti, potrebno je izaći iz granica pojedinih struka i specijalizacija, a osobne predrasude, neprihvatanje suvremenih trendova i promjena u cjelokupnom društvu i nesuradnju s različitim stručnjacima koji se bave nasiljem treba svesti na najmanju moguću mjeru.

2. Specifičnosti kriminaliteta žena

Različiti pristupi objašnjenju kriminalnog (nasilnog) ponašanja u najvećem broju slučajeva ne bave se objašnjenjima kriminalnog ponašanja s obzirom na spol. Kriminologija kao znanost nedovoljno govori o ženama počiniteljicama kaznenih djela, jer je uglavnom koncentrirana na ponašanje muškaraca, a o ženi prijestupnici govori se samo u okviru delinkventnih tipova. U većini kriminoloških radova kriminalitet žena razmatra se samo usputno uz kriminalitet muškaraca. Osim toga, među piscima koji su pokušali objasniti kriminalitet žene ne postoji suglasnost u shvaćanjima o čimbenicima koji uzrokuju taj kriminalitet. Jedina činjenica koju većina prihvaća

jest, u većini radova, statistički dokazana manja stopa kriminaliteta žena od kriminaliteta muškaraca. Među autorima koji su pokušali objasniti zbog čega postoje razlike između broja kaznenih djela koja čine muškarci i onih koja čine žene, kao i uzroke kriminaliteta žena, postoje razlike u shvaćanjima te je moguće izdvojiti nekoliko grupa prema osnovnoj orijentaciji pisaca koji su ih zastupali.

Prva grupa obuhvaća bio-psihička shvaćanja. Možda najekstremniji predstavnik te škole, Lombroso, stvorio je koncepciju "o rođenom zločincu" koja se rijetko mogla primijeniti na žene. To objašnjava tvrdnjom da su žene od rođenja podređene muškarcu. Rođena prijestupnica dvostruka je iznimka: i kao prijestupnica i kao žena. Kako je kriminalitet u građanskom društvu iznimka, tako je i kriminalitet žena iznimka u kriminalitetu te je primitivna žena više prostitutka nego prijestupnica, a "žena kriminalac je čudovište grozno i bezočno" (Lombroso, Ferero, 1894). Osim toga, za Lombrosa je prostitucija žene ekvivalentna zamjena za kriminalitet žena. Prema njegovu shvaćanju, žena sudjeluje u zločinu samo prividno, jer ako bi se slučajevi prostitucije dodali ostalim kriminalnim radnjama žena, stopa kriminaliteta žena dostigla bi stopu kriminaliteta muškaraca.

Druga grupa shvaćanja o socio-ekonomskim čimbenicima kao glavnim uzrocima ženskog kriminaliteta ima velik broj pristalica. Najpoznatiji je među njima Sutherland (prema: Simović, 1961), koji navodi da u zemljama u kojima žene imaju najveću slobodu i ravnopravnost s muškarcima stopa kriminaliteta žene pokazuje tendenciju približavanja stopi kriminaliteta muškaraca.

U trećoj grupi su shvaćanja o istodobnom djelovanju bio-psihičkih i socio-ekonomskih čimbenika na kriminalitet žena. Jedan je od predstavnika takvih shvaćanja i von Hentig, koji ističe da je zločin "tipično muška reakcija" (von Hentig, 1959), da spol utječe na kažnjivo ponašanje direktno i indirektno te da na kriminalno ponašanje žena utječu bio-psihičke osobine i ekonomsko-socijalni momenti. U tu grupu shvaćanja pripada i shvaćanje koje zastupa Pollak - on navodi da se uzroci kriminalnog ponašanja žena mogu tražiti u povezanosti između bioloških i kulturnih determinacija i da je kriminalitet žena odraz njihove biološke prirode u određenoj kulturnoj sredini (Pollak, 1950). Isti je autor istaknuo i "maskirani karakter ženskog zločina", koji se sastoji u tome da žena samo prividno čini manje kaznenih djela od muškaraca, ona je sposobna prikriti svoje delikte, rijetko dolazi pred sud radi osude, a njezin se zločin teško otkriva jer djeluje kao ona koja potiče i pomaže, a manje kao počiniteljica. Prema Schmidtu i sur. (1974), na temelju shvaćanja o "maskirnoj" slici ženskog zločina razvila se teorija etiketiranja (*labeling theory*), prema kojoj je kriminalitet žena kvantitativno manje etiketiran, jer socijalne kontrolne instancije kažnjavanja i gonjenja nisu reagirale na "primarnu" devijaciju u žena i bile su razbijene pred neotkrivenim kriminalitetom žena. U okviru teorije etiketiranja, Boltzmann (1974) pokazuje da je manje ženskih načina ponašanja obuhvaćeno kaznenim zakonom te da su tipovi delikata kaznenog zakona više usmjereni na tipično muška ponašanja.

Kao što je navedeno na početku ovog poglavlja, statistički podaci u većini slučajeva pokazuju da je kriminalitet muškaraca znatno veći nego žena, a na temelju toga i opće je prihvaćeno mišljenje da muškarci čine daleko veći broj kaznenih djela nego žene. Tako je, primjerice, u Kanadi od ukupnog broja usmrćenih osoba u 87% slučajeva ubojstva počinitelj muškarac (Holly, 1996). Autorica tvrdi da je teško dokazati tvrdnju da su žene više nasilne prema partneru nego muškarci, jer ako je točno da je u svega 13% svih ubojstava počinitelj žena, kako je moguće da je ona odjednom postala posebno nasilna u svojoj privatnosti, odnosno svojem domu.

Zanimljiv je i pristup dijela teoretičara koji etiološke momente za kriminalitet žena uopće, a posebno za kazneno djelo ubojstva, pronalaze u području biologije i fiziologije te u anatomsko-fiziološkim karakteristikama žena (Kovčo, 1997). Prema istoj autorici, u literaturi je nešto više pozornosti posvećeno kriminološkom značenju menstruacije, premda do danas nema općeprihvaćenih zaključaka o toj temi. Jedan od mogućih razloga je i taj da sam predmenstrualni sindrom kao jedan bio-psihološki entitet nije sasvim razjašnjen, a drugi razlog mogao bi biti taj što je za istraživača to vrlo teško dostupno područje jer će žena radije i lakše priznati da je počinila zločin nego da ima menstruaciju (Pollak, 1950). U nešto starijoj literaturi menstrualni ciklus često se dovodio u vezu s kriminalitetom, a navodila su se i neka empirijska istraživanja da bi se dokazalo kako porast tjelesno-duševne labilnosti u vrijeme menstruacije uzrokuje činjenja delikata kao što su krađe u dućanima, krivotvorenje, uvrede, klevete, suprotstavljanje državnoj vlasti, ali i ubojstva. Nešto je više istraživanja provedeno s ciljem utvrđivanja etiološke veze između menstruacije i ubojstva. Tako je jednim istraživanjem nađeno da četvrtina žena koje počine neki od delikata nasilja to čine u predmenstrualnoj fazi, a drugo pak istraživanje dolazi do podatka da je čak polovina počiniteljica ubojstva u vrijeme izvršenja djela bila u predmenstrualnom razdoblju (Trube-Becker, 1974, prema: Kovčo). Neka istraživanja pokazuju da je više majki ubijalo djecu za vrijeme menstruacije (Cremer, 1974). Autori jednog američkog istraživanja iznose podatak da je oko 60 prijestupnica iz Zavoda za kažnjavanje i resocijalizaciju počinilo ubojstvo ili napad druge vrste u vrijeme pred menstruaciju (Trube-Becker, 1974).

Ni starija ni novija istraživanja nisu pružila dokaze za potvrdu statistički značajne veze između kriminalnog ponašanja žene i menstruacije. Göppinger (1979) navodi da bi trebalo očekivati veći utjecaj menstruacije na kriminalitet žena s obzirom na činjenicu koliko žena i koliko puta tijekom godine doživljava tu biološku pojavu. No, bez obzira na mnogobrojna osporavanja, mnogi autori i dalje navode menstruaciju kao kritičnu točku u kriminalitetu žena. Osim menstruacije, klimakterij je također bitan moment na koji se oslanjaju određeni kriminolozi u objašnjenju kriminaliteta žena. Tako je istraživanjem provedenim na uzorku 86 žena počiniteljica ubojstva u Njemačkoj nađeno da je gotovo polovina njih, u vrijeme počinjenja djela, bila u nekoj od generativnih faza. Određene statistike pokazuju poseban porast broja

počiniteljica ubojstva u dobnim skupinama koje se poklapaju s pretklimakteričnom i klimakteričnom krizom (Hentig, 1959; Cremer, 1974). Pojedininim istraživanjima zapaženo je da psihička labilnost i opća razdražljivost žene u klimakteriju mogu biti kriminogenim čimbenicima kod nekih delikata, kao što su krađe u dućanima, uvrede, klevete, paljevine i ubojstva. U klimakteriju žena je podložna depresiji što je onda čini sklonijom samoubojstvu, obiteljskom ubojstvu i produženom samoubojstvu (prema: Konstatinović-Vilić, 1986).

Osvrnuli bismo se na navedene rezultate istraživanja i teoretska promišljanja. Činjenica je da svaka zdrava žena ima menstruaciju u najvećem dijelu svoga socijalno aktivnog života. No, činjenica je i to da svaka žena ne mora imati jednak menstrualni ciklus (28 dana), ne mora imati jednaku menstruaciju kao druge žene po trajanju, intenzitetu i posljedicama. Osim toga, žene mogu imati i različito stajalište prema menstruaciji koje može proizlaziti iz iskustava vezanih uz prvu menstruaciju i kasnijih iskustava. Nadalje, na menstrualni ciklus može djelovati cijeli niz činitelja (bioloških - različite bolesti, zlouporaba droga; psihičkih - smrt bliske osobe, različite stresne situacije). Menstruacija je, prema tome, samo zajednički nazivnik za mnoštvo različitih manifestnih oblika. I to je činjenica koju svaka žena zna. Isto se može reći i za klimakterij. U skladu s navedenim čini nam se znanstveno neosnovanim, pa i neozbiljnim samu činjenicu menstruacije (odnosno podatak o tome u kojem je dijelu menstrualnog ciklusa žena počinila npr. ubojstvo) ili klimakterija (tj. pripadnosti dobnj skupini koju karakterizira klimakterij, opet po statističkoj sredini) dovoditi u vezu, a posebno u etiološku vezu s počinjenjem ubojstva. Osim toga, podcjenjuju se poremećaji koji proizlaze iz klimakterija muškarca (Kovčo, 1997).

Navedeni pregled različitih pristupa i tumačenja čimbenika koji utječu na kriminalitet žena ili ga stvaraju pokazuje da su mnogi od navedenih autora dali značajan doprinos fenomenološkom i etiološkom saznanju o kriminalitetu žena i ubojstvima koja čine žene, ali je njihov jednostrani i djelomični pristup onemogućio stvaranje sveobuhvatne i jedinstvene slike o kriminalitetu žena. Nesuglasja autora o mnogim važnim pitanjima kriminaliteta žena i neujednačenost njihovih stajališta upozoravaju na ozbiljnost problema utvrđivanja i objašnjenja fenomenoloških i etioloških karakteristika kriminaliteta žena. Upućivanja na pojedine biološke, psihološke ili socijalne čimbenike ne objašnjavaju kriminalitet žena u cjelini, jer ne sagledavaju međusobnu povezanost svih navedenih čimbenika. Pridružimo li tome i kriminalitet koji nastaje za vrijeme specifičnih odnosa između intimnih partnera, što je predmet ovog rada, sveobuhvatno objašnjenje kriminaliteta žena postaje još složenije.

3. Fatalno nasilje: statistički pokazatelji i zakonska regulativa

Opisani prikazi različitih teorija i objašnjenja kriminalnog (nasilnog, agresivnog) ponašanja općenito dovode nas do pojma "fatalnog nasilja". Kako se pojam

fatalnog nasilja u najvećoj mjeri koristi za nasilje kojeg je posljedica smrt ili teško ozljeđivanje, za potrebe ovog rada i mi ćemo ga uzimati s takvim značenjem. Jasno je da su povijesne okolnosti, društveni i vjerski utjecaj imali značajnu ulogu u zaštiti žena kroz povijest, koje su, u najvećem broju dosadašnjih istraživanja, više viktimizirane nego muškarci.

Pogledamo li zakonsku regulativu koja se u svojem širem sadržaju može odnositi i na počinjeno (fatalno) nasilje između intimnih partnera, neupitno je da je žena u prošlosti bila u podređenom položaju. Konstantinović-Vilić (1989) navodi da je u Hamurabijevu zakoniku predviđena kaznena odgovornost i kažnjavanje žena za neke posebne delikte. Tako se po tom zakoniku nevjerna žena kažnjava za nevjeru bacanjem u vodu (par.129), dok je žena koja ubije muža zbog drugog muškarca bila nabijena na kolac (par.153). Isti autor dalje navodi primjere Zakona XII ploča, prema kojem se preljub koji počinu žena smatrao najtežim deliktom, pa ako je dokazan, žena je osuđena na smrtnu kaznu ili teške tjelesne kazne uz obvezno ponižavanje, pa i na progonstvo. Kuran, osnovni izvor šerijatskog prava, predviđao je da će žene ako učine "sramotno djelo" koje potvrde četiri svjedoka biti zatvorene u kućama "dok ih smrt ne snađe ili dok im Bog ne pribavi način da se izbave" (glava VI-19). Konstantinović-Vilić (1989) ističe i primjer jitlandskog zakona po kojem muž koji tuče svoju ženu i djecu prutom ili šibom ne podliježe kazni.

Međutim, u hrvatskoj povijesti bilježimo i, za to vrijeme, posve drugačije pravne norme. Tako Vinodolski zakonik iz 1288. godine propisuje strogo kažnjavanje nasilja muškarca nad ženom (Hrženjak, 1992).

Raznovrsnost fenomenologije kaznenog djela ubojstva dovodi do toga da se u stručnoj i znanstvenoj literaturi samo spominju podaci o generalnoj stopi ubojstva, a češće se navode podaci o stanju i kretanju ubojstva prema određenim kriterijima. Tako Smith i Zahn (1999), analizirajući podatke u razdoblju od 1963. do 1995. godine, klasificiraju ubojstva u četiri generalne kategorije: obiteljska, poznanička, strana i nepoznata (kriterij je vrsta poznanstva između počinitelja i žrtve). Na temelju prikazanih podataka navode da u posljednjih trideset godina u Americi dominiraju poznanička ubojstva, obiteljska ubojstva pokazuju određeni pad, a rastu ubojstva u kojima ne postoji nikakav odnos između počinitelja i žrtve. Takva vrsta ubojstava izaziva i najveći strah u javnosti.

Kazneno djelo ubojstva jest tzv. kapitalno kazneno djelo u svim pravnim sustavima jer je život čovjeka osnovna, izvorna i najviša vrijednost. Ubojstvo, osim uništenja ljudskog života, ima negativan učinak i na osobe koje nisu sudjelovale u tom događaju – obitelj žrtve i obitelj počinitelja. Time se proširuje destruktivni učinak ubojstva.

Ubojstvo je usmrćenje drugoga. Zbog toga se smatra da je ubojstvo jedno od najtežih i najopasnijih kaznenih djela. Pravo na život je apsolutno, prirodno pravo čovjeka, a ograničeno je samo u onim sustavima koji poznaju smrtnu kaznu kao kaznenu sankciju. Pravo na život ispred je svakog prava.

Kazneno pravo zaštićuje život čovjeka od njegova rođenja do smrti, odnosno život i tijelo čovjeka zaštićuje se od povreda i ugrožavanja.

Prema Ustavu Republike Hrvatske, život čovjeka izvorna je i najviša vrijednost. Za njegovu je zaštitu kreiran opsežan i složen normativni instrument na raznim područjima pravnog poretka, a ishodište mu je u čl. 21. Ustava Republike Hrvatske u kojem je pravo na život predviđeno kao temeljno pravo čovjeka.

Pavišić i Veić (1999) navode da je ubojstvo osnovno kazneno djelo usmrćenja kad je prouzročena smrt osobe, a nisu ostvareni elementi koji bi to djelo učinili kvalificiranim ili privilegiranim ubojstvom.

Prema Horvatiću (1998), najdrastičniji primjer nasilja, za koje je propisana i najteža kazna u svim kaznenim pravima suvremenog svijeta, jest usmrćenje neke osobe. Isti autor navodi da se ovisno o motivima i načinu ubojstva, svojstvima žrtve i drugim okolnostima u katalogima inkriminacija nalaze različite vrste ubojstava.

Ubojstvo je direktno ili indirektno uzrokovanje smrti od druge osobe. Termin *homicid* obuhvaća sva ubojstva, a potječe od latinske riječi *homicidium* koja je složenica od imenice *homo* (čovjek) i glagola *caedere* (ubiti). S obzirom na vrstu lišenja života druge osobe, razlikuju se *homicidium casuale* - slučajno, nenamjerno ubojstvo, *homicidium culposum* - namjerno, hotimično ubojstvo, *homicidium dolosum* - ubojstvo na lukav, podao način te *homicidium necessarium* - nužno ubojstvo (u samoobrani). Termin *homicida* odnosi se na počinitelja - ubojicu čovjeka, a *homicidoman* je čovjek koji boluje od strasti da ubija ljude, prema Klaiću (1978).

U svim demokratskim državama ubojstvo se smatra najtežim kaznenim djelom. Također se i u međunarodnim konvencijama i ugovorima koji se odnose na prava čovjeka jamči pravo na život kao najvrednije i najzaštićenije dobro. Tako Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima od 16. prosinca 1966. (NN,12/1993) u članku 6. naglašava da "svako ljudsko biće ima prirodno pravo na život. To pravo treba da bude zaštićeno zakonom. Nitko ne smije biti proizvoljno lišen života". Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda od 4. studenoga 1950. donesena u Rimu (NN,18/1997) u članku 2. ističe: "Pravo svakog čovjeka na život zaštićeno je zakonom. Nitko ne smije biti namjerno lišen života osim u izvršavanju sudske presude na smrtnu kaznu za kaznena djela za koja je ta kazna predviđena zakonom". Protokol 6 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda o ukidanju smrtno kazne donesen u Strasbourgu 28. travnja 1983. u članku 1. navodi: "Smrtna kazna se ukida. Nitko ne smije biti osuđen na takvu kaznu ili pogubljen."

Kazneni zakon u Republici Hrvatskoj nigdje posebno ne apostrofira kaznena djela koja mogu biti počinjena od intimnih partnera, što je i razumljivo. Najčešće su i najtipičnije zakonske oznake za nasilnička ponašanja ove: nasilje, sila, prijetnja i zlostavljanje (Singer, 1996).

Hrvatsko kazneno pravo u Republici Hrvatskoj poklanja posebnu pozornost zaštiti života od različitih vrsta napada na život i tijelo, inkriminiranih kao ubojstvo u čl. 90. "tko drugoga usmrti"; teško ubojstvo u čl. 91. KZ-a, ubojstvo na mah u čl. 92. KZ-a. Osnovno kazneno djelo ubojstva određuje Zakon jednostavnom dispozicijom. Za ostvarenja bića kaznenog djela ubojstva mora postojati namjera; kad je posrijedi nehaj, tada će biti ostvareno kazneno djelo prouzročena smrti iz nehaja.

Kazneno djelo ubojstva sastoji se od nekih specifičnih svojstava, koja ga razlikuju od ostalih kaznenih djela. Kazneno djelo se ostvaruje određenom radnjom. Bačić (1980) opisuje kaznenopravni pojam radnje. Navodi najprije socijalni pojam radnje, čime se radnja predočuje kao društveno ponašanje čovjeka. On prihvaća socijalni pojam radnje (jer pored toga postoje i druge teorije), "pojava s učinkom u socijalnoj stvarnosti, djelo čovjeka s učinkom na društvene vrijednosti, u društvenim redovima, ponašanje koje zahvaća u odnosu čovjeka s njegovom sredinom. Ovim se naglašava fizičko, tj. materijalno obilježje radnje. Nadalje, u kaznenopravnom smislu, radnja se promatra kao voljno ponašanje čovjeka, svjestan psihofizički akt. Radnja se sastoji u uzrokovanju smrti čovjeka. Djelo se može izvršiti i propustom ukoliko je postojala za počinitelja pravna dužnost djelovanja".

Prema Zečeviću, Škaviću i sur. (1996), radnja izvršenja kod ubojstava mora biti takva da uzrokuje smrt čovjeka. Radnja može biti ostvarena činjenjem i nečinjenjem (propuštanjem dužnog činjenja). Ona može biti, u smislu sadržaja, jednostavna i složena - kombinacija radnji koje su usmjerene na izazivanje posljedice smrti.

Objekt je čovjek kao živo ljudsko biće. Sve što je rođeno od žene, pa i tzv. naka-za (monstrum), smatra se ljudskim bićem i uživa kaznenopravnu zaštitu (i sijamski blizanci su zaštićeni). Zaštićeni su i terminalno bolesni pacijenti s najmanjim izgledima na preživljavanje. Ne traži se sposobnost za život. Lišavanje života iz razloga tzv. "socijalne higijene uništavanjem za život nesposobnih ili iz razloga samilosti (eutana-zija) ostaje kažnjivo i zabranjeno, protupravno".

Objekt radnje je živo biće (što isključuje plod koji nije zreo za izvanmaternični život i leš). Ubojstvo je tako "moguće od časa kad se ima uzeti da je čovjek živ, pa sve do časa njegove smrti. Svojstva čovjeka, njegovo zdravstveno stanje, sposobnost za samostalni život, životna dob, umne i fizičke značajke, socijalni položaj, nemaju važnost za postojanje djela. Ubojstvo je moguće nad umirućom osobom, čovjekom koji nije sposoban za samostalan život i slično. Bitno je da je čovjek (već, odnosno još) živ" (Zečević, Škavić i sur., 1996).

Posljedica djela sastoji se u nastupanju smrti. Ako smrt nije nastupila, riječ je o pokušaju. Nije nužno da posljedica nastupi odmah. Smrt može nastupiti i nakon određenog vremena. U takvim slučajevima utvrđuje se uzročno-posljedični odnos što ponekad može biti dosta otežano zbog različitih okolnosti. Bitna oznaka ubojstava je krivnja, odnosno mora postojati umišljaj. Bez ostvarenja tog elementa riječ je *de lege lata* o nehajnom prouzročanju smrti (Pavišić, Veić, 1996).

Pavišić i Veić (1999) u komentaru Kaznenog zakona iznose da je ubojstvo osnovno kazneno djelo usmrćenja kad je prouzročena smrt osobe, a nisu ostvareni posebni elementi koji bi to djelo učinili teškim (kvalificiranim) ili lakim (privilegiranim) ubojstvom. Radnja je određena posljedično kao usmrćenje. Nije nužno da smrt nastupi odmah. Ona može nastupiti i nakon dužeg vremena. U kojem razdoblju mora nastupiti, sporno je i u teoriji i u praksi. U tom je smislu Svjetska zdravstvena organizacija stavila kao kriterij 30 dana (prema: Pavišić, Veić, 1999). To se pitanje utvrđuje vještačenjem. Uzročnost se najčešće jednostavno utvrđuje, iako mogu postojati problemi ako je na smrt djelovalo više uzroka koji međusobno konkuriraju.

Teško ili kvalificirano ubojstvo postoji u slučaju kad je ubojstvo počinjeno pod takvim otežavajućim okolnostima da zakon predviđa teže kažnjavanje. Praktično sva zakonodavstva poznaju teška ubojstva i za njih predviđaju najteže kazne. Razlike, međutim, postoje i u načinu određivanja opisa tih djela i u visini predviđenih kazni. Sadržajne razlike ubojstva odražavaju se i u terminološkom razlikovanju običnog od teškog (kvalificiranog) ubojstva. Teško ili kvalificirano ubojstvo je samo ono koje takvim odredi zakonodavac (Pavišić, Veić, 1998).

U Kaznenom zakonu Republike Hrvatske nalazimo više teških (kvalificiranih) ubojstava koja se mogu sistematizirati prema različitim kriterijima:

- I. prema načinu izvršenja,
- II. prema pobudama ili motivima,
- III. prema objektu zaštite.

Naravno, kod tih se djela ne prigovara samo njihovu objektivnom elementu (da je riječ o okrutnom načinu izvršenja ili da osoba ima neko posebno svojstvo i sl.), već i subjektivnom, tj. da je sve to obuhvaćeno umišljajem, sviješću i htijenjem. Tek u kombinaciji objektivnog i subjektivnog dobivamo punu mjeru teškog zločinačkog sadržaja tih kaznenih djela.

Tako Bačić i Šeparović (1989) iznose da ako se pri izvršenju jednog kaznenog djela ubojstva stekne više kvalifikatornih okolnosti, sud će utvrditi svaku okolnost (ne radi se o stjecaju kaznenih djela, već o stjecaju kvalifikatornih okolnosti) i uzet će ih u obzir pri odmjeravanju kazne. S obzirom na to da je riječ o teškim kaznenim djelima, ekstenzivno tumačenje nikako ne bi bilo primjereno. Naprotiv, pojmovi kao što su “okrutno”, “podmuklo”, “nasilničko”, “bezobzirno” i drugi moraju se tumačiti restriktivno, dakle tako da se do kraja opravda odnosno ispuni njihov sadržaj. To znači da se mora raditi o takvom intenzitetu okrutnosti, podmuklosti, nasilništva, bezobzirnosti koji osjetno prelazi granice okrutnosti, bezobzirnosti, nasilja koje inače prati svako lišavanje života, koje je samo po sebi i uvijek čin nasilja, bezobzirnosti spram života (Bačić, Šeparović, 1989).

Kod teških (kvalificiranih) kaznenih djela ubojstva uvijek mora biti ispunjena namjera. Svaka od okolnosti koja ubojstvo čini težim mora biti dio svijesti počinitelja

i on tu okolnost redovito obuhvaća svojom voljom, upravo to je ono što on hoće (pobude kao što je koristoljublje, bezobzirna osveta, ali i okrutnost, himbenost kod podmuklog načina izvršenja itd.). Kod ubojstva službene osobe svijest mora obuhvatiti ne samo objekt njegova napada (službenu osobu) već i to da ubija tu osobu pri obavljanju poslova policije ili poslova zaštite Ustavom utvrđenog poretka.

Bačić i Šeparović (1989) navode da za kaznenu odgovornost *sudionika* postoje dvije situacije. Prema jednoj, kad su kvalifikatorne okolnosti u načinu izvršenja ili sredstvu izvršenja koji djelu daju teži oblik, sudionik će odgovarati samo ako je za te okolnosti znao, ako su one obuhvaćene i njegovim umišljajem.

Kvalifikatorna okolnost oblika djela iz čl. 91. t. 1. jest *dob* žrtve. Taj oblik teškog ubojstva postojat će onda ako je u vrijeme patnje žrtva bila u dobi djeteta ili maloljetne osobe, namjera za rečeno kazneno djelo mora uključivati znanje počinitelja o dobi žrtve.

Kvalifikatorna okolnost oblika djela iz čl. 91. t. 2. jest *trudnoća žene*. Ubojstvo trudnice pretpostavlja postojanje trudnoće i svijest počinitelja o tome. U protivnom, prema Pavišiću i Veiću (1999), počinitelj je u zabludi.

Ubojstvo na *osobito okrutan* ili *krajnje podmukao način* iz čl. 91. t. 3. postojat će kad se žrtvi nanose bolovi, muke i patnje koje po trajanju ili intenzitetu prelaze one bolove, muke ili patnje koji obično prate usmrćenje. Patnje mogu biti kako fizičke tako i psihičke. Primjeri koji se navode za okrutnost jesu, između ostalog, postupno lišavanje života, mrcvarenje žrtve, produljivanje smrtnih muka. Za okrutnost nije dovoljno da se drugom samo nanesu velike boli, već je potrebno da je to učinjeno svjesno i s voljom ili bar uz pristajanje.

Ubojstvo iz *koristoljublja* iz čl. 91. t. 4. - koristoljublje se definira kao pobuda bezobzirnog egoističnog stremljenja za vlastitom korišću koje ne uvažava u dovoljnoj mjeri interese drugih, pa se zbog toga nalazi u opreci sa zapovijedima morala. Korist se može sastojati u težnji za uvećanjem imovine, kao i u sprečavanju njezina umanjenja (nije nužno da je riječ o imovinskoj koristi).

Ubojstvo *radi počinjenja ili prikrivanja drugog kaznenog djela* iz čl. 91. t. 5. ima dvije varijante, dva oblika:

- ❖ lišenje života drugoga radi počinjenja nekog drugog kaznenog djela; tu ubojstvo prethodi počinjenju nekog drugog djela, njime se uklanja zapreka koja stoji na putu počinjenja drugog kaznenog djela; nije odlučno o kojem je (drugom) kaznenom djelu riječ, a to drugo kazneno djelo ne mora biti izvršeno, ali ubojstvo mora biti izvršeno da bi se omogućilo počinjenje tog drugog djela; ta će kvalifikacija postojati i onda kad je ubojstvo počinjeno da bi se dovršilo već započeto (drugo) kazneno djelo. Ako je drugo djelo stvarno izvršeno, riječ je o stjecaju kaznenih djela;

- ❖ drugi oblik tog kvalificiranog kaznenog djela jest lišenje života druge osobe radi prikrivanja drugoga kaznenog djela. Počinitelj usmrćuje svjedoka ili žrtvu recimo silovanja ili nekog drugog kaznenog djela. I tu može biti riječ o stjecaju. To drugo kazneno djelo mora imati karakter kaznenog, a ne samo nekog drugog kažnjivog djela, recimo prekršaja ili gospodarskog prijestupa. U oba slučaja počinitelj je isti (ili sudionik). Nije nužno da je ta osoba i kazneno odgovorna za to drugo djelo (Pavišić i Veić, 1999).

Kod ubojstva iz *bezobzirne osvete ili drugih osobito niskih pobuda* iz čl. 91. t. 6. riječ je o tzv. generalnoj klauzuli: zakonodavac je naveo nekoliko pobuda kojima posebno zamjera (koristoljublje, bezobzirna osveta, prikrivanje drugog kaznenog djela), a potom je naveo i jednu uopćenu odredbu kojom hoće obuhvatiti i druge, slične slučajeve koji bi se mogli pojaviti u praksi. Tako su naši sudovi našli da "druge niske pobude" mogu biti: ubojstvo zbog nacionalnog šovinizma, ubojstvo djevojke s kojom je optuženi održavao ljubavne odnose radi sklapanja braka s drugom ženom te ubojstvo muža suoptužene počinjeno na njezin nagovor radi otklanjanja smetnje ubijenoga njihovim ljubavnim odnosima i dr.

Niske pobude su one koje su u oštroj suprotnosti s vladajućem moralom našega društva, i to kad su u pitanju osobito važna socijalno-etička vrednovanja i vrijednosti. Riječ je o krajnje negativnim pobudama, zato Zakon i traži osobito niske pobude. Takvim se može smatrati ubojstvo maloljetnoga djeteta (vlastitog ili pastorka ili djeteta drugoga u izvanbračnoj zajednici) da bi se mogla ostvariti nesmetana bračna ili izvanbračna zajednica ili ljubavna veza ili da se oslobodi roditeljskih obveza.

Sudska praksa u svezi s člankom 91. KZ-a (teško ubojstvo) t. 6. (tko drugog usmrti iz bezobzirne osvete ili drugih osobito niskih pobuda) nije u potpunosti jednoznačna. Naime, u svojoj odluci (Kž-352/94) Vrhovni sud Republike Hrvatske dvojako je odgovorio na pitanje može li se ubojstvo iz ljubomore smatrati ubojstvom iz niskih pobuda. Općenito uzevši, pobuda se ima smatrati naročito niskom ako znači bezobzirno zadovoljavanje vlastitih poriva pa zbog toga djelo trpi opću moralnu osudu i prezir. Ljubomora nije takva pobuda ako dovodi do ubojstva zbog iznenadnog afekta, osobito ako je taj afekt izazvan teškim poniženjem, ali može to biti u slučaju planiranog i promišljenog ubojstva, a počinitelj ne pruža nikakav otpor svojim strastima i nagonima, nego dopušta da ga oni vode (Garačić, 2001). Sudska praksa naših sudova, ali i njemačka literatura (prema: Garačić, 2001), ubojstva radi prikrivanja delikata koji su u vezi sa seksualnim pobudama redovito je tretirala kao ubojstva iz niskih pobuda, no ima i suprotnih odluka. Tako, primjerice, odluka Vrhovnog suda NRH, Kž-115/52 iz veljače 1952, navodi da je riječ o ubojstvu iz drugih niskih pobuda kad je optuženik počinio ubojstvo da bi time sebi omogućio nastavak spolnih odnosa sa ženom ubijenog s kojim je živio u navodnom prijateljstvu i koristio tu okolnost za podržavanje navedenih odnosa. Nadalje, u odluci Vrhovnog suda NRH, Kž-1066/54, kad je optuženik na nagovor suoptužene ubio njezina supruga, radi ot-

klanjanja smetnje koju je ubijeni predstavljao za njihove ljubavne odnose, optuženik je, prema istoj odluci, počinio kazneno djelo ubojstva iz niskih pobuda. Vrlo je slična i odluka Vrhovnog suda NRH, KŽ-818/54, kad je optuženik, koji je ubio svoju djevojku s kojom je održavao ljubavne odnose da bi nakon toga mogao sklopiti brak s drugom ženom, počinio ubojstvo iz niskih pobuda.

Odluka Vrhovnog suda RH, KŽ-683/98 od 14. travnja 1999, između ostalog, govori i o motivu. U toj se odluci navodi da motiv koji je sastavni dio zakonskog opisa djela ubojstva iz niskih pobuda s pravom Sud nalazi u osveti optuženika. Nedvojbeno je optuženika pokrenula na akciju, tj. na ubojstvo oštećenog, želja da se osveti oštećenom zbog veze oštećenog s njegovom bivšom suprugom. Optuženik to čini "u ime" osobne povrijeđenosti - osramoćene obiteljske časti - samosuđenjem, ubojstvom oštećenog koje je prema njegovu shvaćanju ekvivalent zlu što mu je nanoseno. Sud prvoga stupnja utvrđuje da postoji velik nerazmjer između navedenog povoda za osvetu i povrede koja se pri osvećivanju čini. I po utvrđenju ovog suda, povrijeđena čast, pa i prestanak braka optuženika koji je sporazumno razveden dva mjeseca prije počinjenja djela, doista je u velikom nerazmjeru spram vrijednosti ljudskog života. Očit je nerazmjer između povoda za osvetu i posljedice osvete. Više puta upućene prijetnje oštećenom preko njegova sina i supruge, a zatim odlazak na mjesta događaja s pištoljem i metkom u cijevi te hladnokrvno ubojstvo ispaljivanjem triju hitaca u leđa oštećenog koji je bježao, a zatim još dva hica u njega dok je ležao na tlu, jasno pokazuju bezobzirnost optuženog.

Međutim, navodimo i neke starije odluke u kojima ubojstva radi prikrivanja delikata koji su vezi sa seksualnim pobudama nisu pravno kvalificirana kao ubojstva iz niskih pobuda:

- a) Ne radi se o ubojstvu iz niskih pobuda kad je utvrđeno da je optuženik počinio jedno ubojstvo da bi mogao nastaviti spolne odnose s bračnim drugom. Radi se o pobudi koja je ružna i koju društvo negativno ocjenjuje, ali ipak u konkretnom slučaju po svom karakteru i intenzitetu nije takva kakvu ima u vidu Kazneni zakon. (U odluci Vrhovnog suda NRH, KŽ-1213/53 od 15. rujna 1953.)
- b) Sud nije prihvatio da se radi o ubojstvu iz niskih pobuda kod ubojstva koje je počinio optuženik u svrhu da za vrijeme svoje odsutnosti sačuva svoju ženu od nemoralnih zahtjeva ubijenog. (U odluci Vrhovnog suda NRH, KŽ-183/54 od 20. svibnja 1954.)

Nadalje, u KZ-u je i kazneno djelo ubojstva *službene osobe* u vrijeme kad obavlja poslove zaštite ustavnog ustrojstva, osiguranja osoba ili imovine, otkrivanja kaznenih djela, privođenja, uhićenja ili sprječavanja bijega počinitelja kaznenog djela, čuvanja osoba kojima je oduzeta sloboda i održavanje javnog reda i mira u čl. 91. t. 7.

Sljedeća inkriminacija lišavanja života neke osobe je kazneno djelo ubojstva na mah (čl. 92) koje je definirano ovako: "Tko drugoga usmrti na mah, doveden bez

svoje krivnje u jaku razdraženost ili prepast njegovim napadom, zlostavljanjem ili teškim vrijeđanjem, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.”

Ubojstvo na mah je lišenje života druge osobe na mah kad je počinitelj doveden bez svoje krivnje u jaku razdraženost ili prepast napadom, zlostavljanjem ili teškim vrijeđanjem od strane ubijenog.

Elementi bića kaznenog djela ubojstva na mah su ovi: izvršenje djela u jakoj razdraženosti, počinitelj djela bez svoje je krivnje dospio u stanje jake razdraženosti, u to ga je stanje dovela žrtva napadom, zlostavljanjem ili teškim vrijeđanjem i ubojstvo je izvršeno na mah (odmah - naglo).

Napad, zlostavljanje ili teško vrijeđanje od strane ubijenog moraju prethoditi stvaranju razdraženosti u počinitelja. Napad ne mora biti usmjeren izravno prema počinitelju, već i prema nekoj drugoj njemu bliskoj osobi, a mora dolaziti od ubijenog, ne i nekog trećeg. To može biti svaka ljudska djelatnost usmjerena na povredu ili ugrožavanje nekog zakonom zaštićenog dobra ili interesa počiniteljeva, a napad je prikladan izazvati afektivno stanje u drugoga. Zlostavljanje može biti fizičko ili psihičko, a sastoji se u hotimičnom izazivanju drugome tjelesne ili duševne boli većeg intenziteta. Počinitelj dopijeva u stanje jake razdraženosti provokacijom žrtve. Dakle, bez svoje krivnje. On ne smije dati povoda za napad.

Između napada i razdraženosti mora postojati uzročna veza. Jaka razdraženost, kao izvanredno duševno stanje, mora postojati u vrijeme izvršenja kaznenog djela, redovito i na mjestu izazova, neposredno poslije izazova i pod utjecajem afekta prouzročеног tim izazovom (na mah). Nije dovoljna svaka i manja razdraženost, mora biti riječ o jakoj razdraženosti.

Jaka razdraženost prosuđuje se prema konkretnoj ličnosti, a ne prema nekom prosječnom čovjeku. Uzima se konkretan čovjek, s njegovim senzibilitetom, temperamentom, i ocjenjuje se je li jaka razdraženost bila izazvana napadom, zlostavljanjem ili teškim vrijeđanjem (ta tri elementa treba ocjenjivati objektivno). Ipak, kod suviše velike preosjetljivosti, gdje između povoda (izazova) i stupnja razdraženosti nema odgovarajućeg razmjera, neće se moći govoriti o tom kaznenom djelu (Horvatić, 1997). U svojoj odluci (VSRH, Kž-352/94 od 25. svibnja 1994) Vrhovni sud je zauzeo stajalište da zateći bivšu ženu s drugim muškarcem ne može imati značenje napada, zlostavljanja ili teškog vrijeđanja od strane žrtve u smislu ubojstva na mah. “Ne može biti govora o ubojstvu na mah, za što se pledira u žalbi. Sud prvog stupnja s pravom je naveo da ne postoji nijedno obilježje krivičnog djela ubojstva na mah. Ne postoji nikakav napad, zlostavljanje ili teško vrijeđanje od strane oštećenika, jer su oni imali pravo na ljubavnu vezu, nisu u nju stupili da ponize optuženika, a neposredno prije nego su ubijeni nisu ni znali da ih je optuženik pratio.”

Osim navedenih i pojašnjениh kaznenih djela, u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske život čovjeka zaštićuju ove inkriminacije: čedomorstvo (čl. 93), usmrćenje na

zahtjev (čl. 94), prouzročenje smrti iz nehaja (čl. 95), sudjelovanje u samoubojstvu (čl. 96). Kazneni zakon poznaje i kaznena djela protiv tijela koja također mogu imati smrtnu posljedicu. Te inkriminacije nisu predmet ovog rada, stoga ih nećemo detaljnije opisivati.

Kazneni zakon Republike Hrvatske posebno definira i sankcionira nasilničko ponašanje u obitelji. Naime čl. 215a Zakona ima naziv: Nasilničko ponašanje u obitelji i glasi: "Član obitelji koji nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem dovede drugog člana obitelji u ponižavajući položaj, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine." Takva odredba jasno pokazuje namjeru zakonodavca da posebnu zaštitu pruži članovima obitelji. Nadalje, donošenjem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 116/03) određen je pojam nasilja u obitelji, krug osoba koje se smatraju članovima obitelji u smislu toga zakona, propisuje se način zaštite članova obitelji te vrste i svrha prekršajnopравниh sankcija. Na prekršaje s područja nasilja u obitelji primjenjuju se odredbe Zakona o prekršajima, osim ako što tim zakonom nije drukčije propisano. Svi postupci pokrenuti po tom zakonu hitne su naravi (čl. 2. Zakona). Kako bismo što bolje opisali odredbe Zakona koje definiraju što je obitelj i kako je definirano nasilje u obitelji, citirat ćemo članke 3. i 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji:

“Članak 3.

U smislu ovoga Zakona obitelj čine: muž i žena u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, srodnici po krvi u ravnoj lozi bez ograničenja, srodnici po krvi u pobočnoj lozi zaključno s četvrtim stupnjem, srodnici po tazbini zaključno s drugim stupnjem, osobe koje su živjele zajedno u obiteljskoj ili izvanbračnoj zajednici i njihova djeca te osobe koje imaju zajedničku djecu, posvojitelj i posvojenik, skrbnik i šticećenik.

Članak 4.

Nasilje u obitelji je:

- svaka primjena fizičke sile ili psihičke prisile na integritet osobe,
- svako drugo postupanje jednog člana obitelji koje može prouzročiti ili izazvati opasnost da će prouzročiti fizičku i psihičku bol,
- prouzročenje osjećaja straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva,
- fizički napad bez obzira da li je nastupila tjelesna ozljeda ili ne,
- verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrdnim nazivima i drugi načini grubog uznemiravanja,
- spolno uznemiravanje,
- uhođenje i svi drugi načini uznemiravanja,
- protupravna izolacija ili ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja s trećim osobama,
- oštećenje ili uništenje imovine ili pokušaj da se to učini.”

Prema Svjetskom izvješću o nasilju i zdravlju (World Health Organization, 2002), tijekom 2000. godine 1.659.000 smrti bilo je povezano s nasiljem. Sljedeća tablica pokazuje podatke prema tipovima nasilja.

Tablica 1.

Tip nasilja	Broj osoba	Stopa	Postotak ukupnog broja
ubojstvo	520.000	8,8	31,3
samoubojstvo	815.000	14,5	49,1
smrti povezane s ratnim zbivanjima	310.000	5,2	18,6
UKUPNO*	1.659.000	28,8	100

* U ukupni broj uključeno je i 14.000 smrtnih slučajeva koji su posljedica "legalne intervencije".

Prema istom izvoru (WHO), tijekom 2000. godine u ukupnom broju ubojstava (520.000) riječ je u 77% o muškarcima žrtvama.

Sljedeća tablica prikazuje stopu ubojstava tijekom 2000. godine, u odnosu prema dobi žrtve (World Health Organization, 2002).

Tablica 2.

Dob	Stopa ubojstava	
	muškarci	žene
0-4	5,8	4,8
5-14	2,1	2,0
15-29	19,4	4,4
30-44	18,7	4,3
45-59	14,8	4,5
više od 60	13,0	4,5
Ukupno	13,6	4,0

Kao što se vidi iz prethodne tablice, najveća je stopa kod muškaraca žrtava u dobi od 15 do 29 godina (19,4) te u dobi od 30 do 44 godine (18,7). Usporedbe radi, stopa ubojstva (dovršenih) i pokušaja ubojstva u Republici Hrvatskoj tijekom 2000. godine bila je 5,9% (Administrativne evidencije MUP RH, 2004).

Iako se različite zemlje u svojim statističkim podacima koriste različitim metodama i izvorima za prikupljanje podataka o broju ubojstva, i tako prikupljeni podaci mogu poslužiti za usporedbu između pojedinih zemalja. Sljedeća tablica pokazuje broj ubojstva u pojedinim zemljama prema podacima objavljenim u Home Office Statistical Bulletin (2003).

Tablica 3.

ZEMLJA	BROJ UBOJSTAVA			
	1998.	1999.	2000.	2001.
Engleska i Wales	750	766	850	891
Austrija	77	60	82	158
Cipar	14	12	8	9
Francuska	961	953	1.051	1.047
Grčka	176	155	158	139
Mađarska	289	253	205	254
Slovenija	15	25	28	15
SAD*	16.974	15.522	15.586	15.980

* U broj žrtava ubojstva za 2001. godinu nisu ubrojene žrtve iz terorističkog napada od 11. rujna 2001.

Kao što je već spomenuto, podaci o stanju i kretanju kaznenog djela ubojstva mogu biti vrlo raznoliki, a ovise o izvoru podataka koji se koriste. Smith i Zahn (1999) navode kako u Americi postoje, prema njima, dva osnovna izvora podataka o stopi ubojstava – statistika o mortalitetu koju priređuje Nacionalni centar za zdravstvenu statistiku i Uniform Crime Reports što ga izdaje FBI kroz izvješća policijskih službi za cijelu Ameriku. Svaki od tih izvora ima svoje prednosti i nedostatke. Ne ulazeći u raspravu što su to “osnovni izvori podataka”, tijekom prikupljanja podataka za ovaj rad korišteni su i podaci drugih vladinih institucija u SAD-u.

Tako prema podacima Bureau of Justice Statistics (U.S. Department of Justice, Internet, 2004), od ukupnog broja svih ubojstava u SAD-u, u razdoblju od 1976. do 2000. godine (sveukupno 512.599), u njih 11,4% (58.409) počinitelj i žrtva bili su u intimnom odnosu, odnosno bili su intimni partneri. Pod intimnim partnerima razumije se odnos između supružnika ili dečka i djevojke. Prema istom izvoru, daljnja raščlamba podataka pokazuje da je oko 1/3 žrtava žena ubio intimni partner. Međutim, u istom uzorku svega je 4% žrtava muškaraca bilo ubijeno od intimnog partnera. Podaci o kretanju ubojstava gdje su žrtve žene, a počinitelji su s njima u intimnom odnosu (intimni partneri), bili su otprilike na istoj godišnjoj razini sve do 1995. godine, kad broj žena žrtava ubijenih od intimnog partnera počinje rasti. S druge strane, broj muškaraca žrtava koji su ubijeni od intimnog partnera cijelo je promatrano razdoblje u padu (U.S. Department of Justice, Internet, 2004).

Australijski institut za kriminologiju, u sklopu Nacionalnog programa promatranja ubojstva (Mouzos, 2002) obradio je podatke o ubojstvima u Australiji za razdoblje od 1. srpnja 1989. godine do 30. lipnja 2001. Za potrebe ovog rada navest ćemo neke podatke za razdoblje 2000-2001, fiskalna godina. U tom razdoblju zabilježeno je 317 žrtava ubojstva, što je stopa viktimiziranosti 1,6 na 100.000. U 61% žrtava riječ je o muškarcima, dok su u 39% žrtve ubojstva bile žene. Muškarci žrtve u usporedbi sa ženama žrtvama bili su u vrijeme izvršenja sami (54%), bili su zaposleni (37%),

prethodno su bili umiješani u kriminalne aktivnosti (42%). S druge strane, žene žrtve u vrijeme izvršenja bile su u braku ili u vezi (50%), a svega 18 žena žrtava (od ukupno 125) imalo je prijašnju kriminalnu povijest. U analiziranom uzorku 317 žrtava ubojstva u razdoblju od 2000. do 2001. godine, 47% žrtava bilo je u prijateljskom ili poznaničkom odnosu s počiniteljem (tamo gdje je počinitelj otkriven), 33% žrtava bilo je iz obitelji počinitelja, i to 22% u intimnom odnosu, a 11% članovi obitelji.

Podaci o broju zabilježenih slučajeva ubojstava u Republici Austriji unazad dvije godine bilježe pad. Sljedeća tablica pokazuje broj zabilježenih slučajeva ubojstva u Republici Austriji te broj žrtava (Bundesministerium für Innere, 2004).

Tablica 4.

Godina	Broj ubojstava	Broj žrtava ubojstva
2001.	150	156
2002.	168	175
2003.	142	144

Daljnjom raščlambom žrtava po spolu razvidno je sljedeće:

Tablica 5.

Godina	Muškarci	Žene
2001.	81	75
2002.	87	92
2003.	85	63

Sljedeći podaci pokazuju odnos između počinitelja i žrtve tijekom 2003. godine.

Tablica 6.

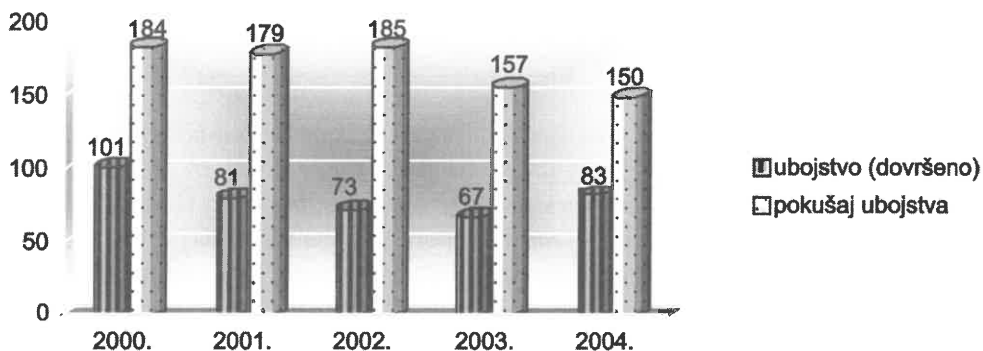
		2003.	Postotak ukupnog broja
Odnos počinitelja i žrtve	obiteljski odnosi u kućnoj zajednici	38	26,4%
	obiteljski odnosi bez kućne zajednice	19	13,2%
	poznanstva	42	29,2%
	slučajna poznanstva	18	12,5%
	nema odnosa	25	17,4%
	nepoznato	2	1,3%
Ukupno		144	100%

Kao što se vidi, od ukupnog broja otkrivenih počinitelja ubojstva u Republici Austriji tijekom 2003. godine u gotovo 40% riječ je o unutarobiteljskom odnosu.

Nekoliko riječi i o statističkim pokazateljima fatalnog nasilja u Republici Hrvatskoj. Najstariji podaci do kojih je uspio doći autor ovog rada odnose se na razdoblje od 1946. do 1955. godine. Prema Zbirci kriminoloških studija Narodne Republike Hrvatske (1959), od 186 ubojstava počinjenih na području Narodne Republike Hrvatske u razdoblju od 1946. godine do 1955. godine, u 33 ubojstva ili 17,8% žrtva je žena, a počinitelj je njezin suprug. Iz objavljenih podataka vidi se da se 29,6% ukupnog broja analiziranih ubojstva odnosi na ubojstva među supružnicima. Jedno od rijetkih istraživanja u Republici Hrvatskoj koje se bavilo fatalnim nasiljem u intimnim odnosima je i ono koje je provela Kovčo (1996). Autorica je analizirala uzorak počinitelja koji su u razdoblju od 1974. do 1994. godine izdržavali kaznu zatvora u Republici Hrvatskoj zbog ubojstva intimnog partnera (N=102), u 84% radilo se u odnosu suprug-supruga, u 7,8% ljubavnik-ljubavnica, a u 7,8% mladić-djevojka. Zanimljiv je podatak da su u promatranom uzorku u 53,9% slučajeva počinitelji žene.

Sljedeći grafikon pokazuje broj ubojstva i pokušaja ubojstva u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2000. do 2004. godine (Administrativne evidencije MUP-a RH, 2004).

Grafikon 1.

Kao što se vidi iz grafikona, broj ubojstava od 2002. godine opada, dok broj pokušaja ubojstva bilježi porast tijekom 2004. godine.

Prema podacima MUP-a RH, distribucija po spolu počinitelja i žrtava pokazuje sljedeće (Administrativne evidencije MUP-a RH, 2004):

- 2000. godine ukupno je zabilježeno 249 počinitelja ubojstava i pokušaja ubojstva (93,6% od svih otkrivenih) te 17 počiniteljica (6,4%),

- 2001. godine 219 je počinitelja (90,8% od svih otkrivenih počinitelja) i 22 počiniteljice (9,2%),
- 2002. godine 222 počinitelja (89,5% od svih otkrivenih) i 26 počiniteljica (10,5%),
- 2003. godine 185 počinitelja (91,1% od svih otkrivenih) i 18 počiniteljica (8,9%),
- 2004. godine 195 počinitelja (92,8% od svih otkrivenih) i 15 počiniteljica (7,2%)

Nešto je drugačiji odnos kad je riječ o žrtvama ubojstva i pokušaja ubojstava u Republici Hrvatskoj:

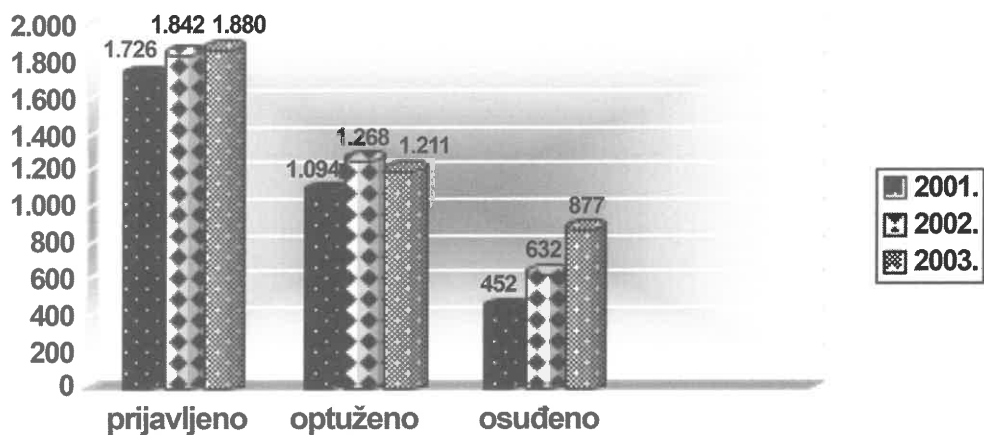
- ❖ 2000. godine bila su 244 muškarca žrtve ubojstva i pokušaja ubojstva (75,8% ukupnog broja žrtava) i 78 žena (24,2%),
- ❖ 2001. godine 226 muškaraca (77,1% ukupnog broja žrtava) i 67 žena (22,9%),
- ❖ 2002. godine 218 muškaraca (78,9% ukupnog broja žrtava) i 58 žena (21,1%).
- ❖ 2003. godine 193 muškarca (80,8% ukupnog broja žrtava) i 46 žena žrtava (19,2%)
- ❖ 2004. godine 181 muškarac (74,4% ukupnog broja žrtava) i 62 žene žrtve (25,5%).

Važno je napomenuti: kad smo govorili o počiniteljima u RH, riječ je o policijskim podacima i prijavljenim odnosno osumnjičenim osobama, jer je jedan manji dio počinitelja ostao nepoznat.

Kako se u ovom radu bavimo fatalnim nasiljem između intimnih partnera, analizirani su podaci koji se odnose na ubojstvo i pokušaj ubojstva koji su se dogodili u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici tijekom 2002. godine u Republici Hrvatskoj. Prema podacima MUP-a RH (Administrativne evidencije MUP-a RH, 2004), tijekom 2002. godine ukupno je bilo 11 dovršenih ubojstva i 20 u pokušaju, koja su počinili intimni partneri u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici. Kako su tijekom 2002. godine bila ukupno 73 dovršena ubojstva, proizlazi da je 15% tih ubojstava počinjeno od intimnih partnera u bračnoj odnosno izvanbračnoj zajednici. Daljnja raščlamba pokazuje da je od 11 dovršenih ubojstava bilo sedam počinitelja, a četiri počiniteljice (Administrativne evidencije MUP RH, 2004). Tijekom 2003. godine u Republici Hrvatskoj počinjeno je sveukupno 67 ubojstava, od kojih je 11 dovršenih ubojstava (16,4%) počinjeno na štetu osoba ženskog spola od supružnika u braku ili izvanbračnoj zajednici. Nadalje, 2004. godine od sveukupno 83 ubojstva, 16 ubojstava (19,2%) počinjeno je na štetu osoba ženskog spola od supružnika u braku ili izvanbračnoj zajednici odnosno intimnog partnera (Administrativne evidencije MUP RH, 2004).

Grafikon 2 pokazuje podatke o kaznenim djelima protiv braka, obitelji i mladeži (glava XVI. Kaznenog zakona) prema podacima Državnog odvjetništva Republike Hrvatske (2004).

Grafikon 2.

Prema istom izvoru, u 59 ili 6,4% izrečenih osuđujućih presuda tijekom 2003. godine izrečena je zatvorska kazna. Nažalost, u citiranom izvješću Državnog odvjetništva ne postoji daljnja raščlamba tih podataka, u kojoj bi se vidjela distribucija tih podataka samo za kazneno djelo iz čl. 215.a, nasilničko ponašanje u obitelji, tako da ćemo u nastavku prikazati podatke Ministarstva unutarnjih poslova. Prema podacima MUP-a RH (Administrativne evidencije MUP-a RH, 2004, 2005), tijekom 2003. godine prijavljeno je počinjenje sveukupno 1.118 kaznenih djela iz čl. 215.a KZ-a (nasilničko ponašanje u obitelji). Za navedena kaznena djela tijekom iste godine prijavljena je 921 osoba, a kaznenim djelom ukupno je oštećeno 1.308 osoba. Od ukupnog broja oštećenih osoba, njih 997 ili 76,2% ženskog su spola.

Podaci za 2004. godinu pokazuju porast prijavljivanja kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji (čl. 215.a KZ-a). Tako je 2004. godine prijavljeno počinjenje sveukupno 1.463 kaznena djela nasilničkog ponašanja u obitelji. Za ta kaznena djela tijekom iste godine prijavljeno je 1.190 osoba, a kaznenim djelom ukupno je oštećeno 1.666 osoba. Od ukupnog broja oštećenih osoba, njih 1.249 ili 74,9% ženskog su spola.

Sljedeća tablica pokazuje broj počinitelja kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji s obzirom na žrtvu - intimnog partnera (2003. i 2004).

Tablica 7.

Počinitelj	2003.		2004.	
	Broj	Postotak ukupnih žrtava -1.308	Broj	Postotak ukupnih žrtava -1.666
suprug	579	44,2	646	38,7
žena	10	0,7	27	1,6
bivši suprug	25	1,9	63	3,7
bivša žena	1	-	-	-
izvanbračni muž	65	4,9	92	5,5
izvanbračna žena	4	0,3	4	0,2

Iz tablice se vidi da je tijekom 2003. godine 51% svih žrtava viktimizirano od supruga, bivšeg supruga ili izvanbračnog supruga, a 2004. godine njih 48%.

III.

INTIMNO NASILJE

Prema podacima WHO-a (2002), jedan od najučestalijih oblika nasilja prema ženama je ono koje se odvija unutar intimnih odnosa, bilo da je riječ o suprugu u bračnoj zajednici ili općenito o intimnom partneru. Naprotiv, muškarce općenito više viktimiziraju stranci ili poznanici nego netko s kim su u bliskim intimnim odnosima (Crowell, Burgess, 1996; Heise i sur. 1994; Koss, 1994; Butchart, Brown, 1991; Tjaden, Thoennes, 2000). Nadalje, prema WHO-u, nasilje između intimnih partnera je ponašanje unutar intimnog odnosa iz kojeg može proizaći bilo kakvo fizičko, psihičko ili seksualno zlostavljanje intimnog partnera. Takvo ponašanje uključuje:

- o akt fizičkog nasilja - kao što je pljuskanje, udaranje, udaranje nogom i tučenje,
- o psihološko zlostavljanje - kao što je zastrašivanje, omalovažavanje i ponižavanje,
- o prisiljavanje na međusobnu vezu i druge oblike prisilnih seksualnih odnosa,
- o razne vrste kontrole ponašanja - kao što su izolacija osobe od njezine obitelji i prijatelja, kontrola kretanja i ograničavanje pristupa informacijama i pomoći.

Velik dio intimnog nasilja (ako ne i najveći) događa se u obitelji. Istraživanja United Nations Development Funds for Women (UNIFEM) pokazuje da se obiteljsko nasilje događa u jednoj od triju obitelji, a na svijetu nema područja u kojem nema obiteljskog nasilja. Svjetske statistike o obiteljskom nasilju (Pavleković i sur., 2000), koje se temelje na velikom broju istraživanja, pokazuju da više od 80% nasilja nad ženama čine njihovi partneri (suprug, izvanbračni partner s kojim žive, bivši suprug ili bivši izvanbračni partner). Nadalje, prema istom izvoru, oko 45% ubijenih žena ubili su njihovi partneri; na pitanje koliko dugo traje nasilje, 72% žena odgovara da traje

više godina, a na pitanje koliko se često dešava nasilje, 52% žena navodi kako je ono svakodnevno. Zbog toga su znanstvenici uzroke nasilja u intimnim odnosima promatrali uglavnom kroz uzroke nasilja u obitelji, kako u biološko-nagonskim osobinama ljudske vrste u ljudskoj prirodi, tako i u agresivnim, nasilničkim ideologijama, u patrijarhalnom shvaćanju o nadmoći “moćnih”: roditelja nad djecom, muža nad ženom, “jakog” nad “slabim”, mladog nad starim, moćnog nad nemoćnim. Dok je zloupotreba moći moguća u svih, ostvaruje se kao nasilje osobito u agresivno strukturiranih ličnosti, patrijarhalnim moralom i shvaćanjem zahvaćenih pojedinaca i nadmoćnih skupina (prema: Šeparović, 1988).

U radu koji je usmjeren proučavanju problema fatalnog nasilja u intimnim odnosima, a u okruženju obitelji gdje se takvo nasilje uglavnom i događa, važno je da istraživač prouči koja se uvjerenja o uzrocima obiteljskog nasilja javljaju i kako se ona odnose prema strategijama intervencije (Shepard, 1990). Gelles i Straus (1979, prema: Shepard, 1990) utvrdili su tri osnovne razine analize koje ujedinjuju teorije o nasilju u obitelji: intraindividualnu, socio-psihološku i socio-kulturološku. Svaka od tih razina odražava svoja stajališta o nasilju u obitelji, a to bi na kraju trebalo utjecati na odabir metode početne intervencije, ali i moguće prevencije.

Intraindividualna teorija zadržava se na nedostacima karaktera i/ili utjecaju droga i alkohola kao uobičajenim čimbenicima. Klinička literatura opisuje takve nasilnike kao nesigurne, ljubomorne, emocionalno ovisne i uhvaćene u zamke stereotipnih uloga koje im uvjetuje njihov spol. Većina takvih zlostavljača nije mentalno bolesna i posljednji naponi da se razviju njihovi karakterni profili doveli su do otkrića da tu postoji široka lepeza razlika (Gandolf, 1987; Sanders, 1987, prema: Shepard, 1990). Iako je u literaturi zabilježen visok udio zlostavljanja pod utjecajem alkohola i droga, oni se ipak smatraju samo pratećim elementima, a ne neposrednim uzrokom obiteljskog nasilja (Powers i Kurtash, 1982, prema: Shepard, 1990). Kad se zlostavljanje promatra isključivo kroz pojedinca, ono postaje problem osobne patologije i pokazuje se putem nasilnih članova društva. Definiramo li ga kao primjer duševnog zdravlja, savjetovanje se ističe kao mjera za rješavanje osobnih sukoba, oslobađanje od stresa i mijenjanje osobnih karakteristika.

Socio-psihološka teorija proučava uzajamno djelovanje pojedinca i njegove društvene okoline. U primjeni teorije socijalnog učenja, zlostavljanje se promatra kao naučeno ponašanje, uglavnom usvojeno od obitelji iz koje nasilnik potječe. Edleson i sur. (1985) zaključuju da, dok se uzroci nasilničkog ponašanja u velikom dijelu pripisuju primarnoj obitelji kao pozadini, rezultati istraživanja nisu dovoljni da bi mogli poduprijeti direktnu uzročnu vezu između nasilja u obitelji iz koje pojedinac potječe i upotrebe nasilja kasnije (i nasilja između intimnih partnera), u dobi zrelosti. Potrebni su daljnji dokazi na temelju iskustva da bi se potkrijepili ostali uzročni ili prateći čimbenici o kojima se raspravljalo (kao npr.: nedjelotvorni oblici odnosa, prijelazni životni stadiji, krize ili promjene uloga u obitelji). Dosadašnje metode u postupku mi-

jenjanja takvog ponašanja proizlaze iz teorije socijalnog učenja i provode se programima za nasilne muškarce (Edleson, 1984; Deschner, 1984, prema: Shepard, 1990). Ti programi mogu pomoći nasilnicima da kontroliraju svoj bijes mijenjajući iracionalne sustave uvjerenja i provodeći nove međusobne vježbe usmjerene ublažavanju stresa. Obiteljskom sistemskom teorijom koriste se i praktičari socio-psihološke razine analize (Cook i Franz-Cook, 1984; Geller, 1982, prema: Shepard, 1990). Iz te perspektive nasilje postaje odrazom odnosa i promatra se kao interakcija partnera. Većina današnje rasprave na tom polju odvija se oko savjetovanja obaju partnera s obzirom na zlostavljanje supruge. Protivnici tog pristupa vjeruju da takva orijentacija može ukloniti odgovornost s nasilnika i proglasiti žrtvu krivom te povećati rizik nezaustavljivog nasilja. S druge strane, zagovornici vide oba partnera kao suradnike u procesu svladavanja problema.

Socio-kulturološka teorija bavi se nasiljem u širem društvenom kontekstu. Strukturalna teorija naglašava uloge stresa i uskraćivanja koji se javljaju u nižim socio-ekonomskim grupacijama (Straus, Gelles i Steinmetz, 1980). Drugi pristupi ističu kulturološke norme koje prešutno dopuštaju nasilje u čitavom društvu, pa tako i između intimnih partnera. Feministički pristup ističe da je zlostavljanje posljedica patrijarhalnog društva u kojem muškarac zadržava nerazmjern dio moći - kako u kući, tako i u društvu. Neka od dostupnih istraživanja upućuju na to da je nasilje primijenjeno da bi muškarac zadržao dominaciju u odnosima (O'Brien, 1971; Allen i Straus, 1980; McCullough i Sugimoto, 1981, prema: Shepard, 1990). Povijesno nasljeđe, i zakonsko i kulturno, podržava muževljevo pravo da iskorištava suprugu. U pojedinim intimnim vezama taj "model" može se preslikati i na izvanbračne odnose. Problem je posebno aktualiziran kad je feministički pokret na nj skrenuo pozornost i počeo organizirati izvore prihoda za pomoć zlostavljanim ženama. Iz feminističke perspektive, zlostavljanje se vidi kao socijalni problem koji se manifestira kroz čitavo društvo i kroz mnoge oblike podređenosti žena.

Liječnik E. A. Walker jedan je od vodećih eksperata na području zlostavljanja supružnika i njemu se pripisuje utemeljenje koncepta sindroma pretučениh žena. Walker je (1979) u svom izvornom istraživanju ustanovio da uporaba sile nije rijedak čin. On se pojavljuje u obliku "ciklusa nasilja" koji uključuje tri različita modela ponašanja. Tri su faze u tom ciklusu nasilja:

1. razdoblje nastajanja napetosti (tenzije),
2. akutni incident s uporabom sile,
3. faza kakanja uz iskazivanje nježnosti ili odsutnost faze napetosti.

U razdoblju nastajanja napetosti partner koji zlostavlja čini manje nasilje i verbalno zlostavljanje, dok žrtva mučena strahom i napetošću pokušava biti što je više moguće pomirljivija i pasivna kako bi spriječila ozbiljnije nasilje.

Akutna faza zlostavljanja uključuje i razdoblje u kojem nastaje napetost, kad napetost između zlostavljača i žrtve postaje nepodnošljiva i javlja se primjena mnogo ozbiljnijeg nasilja. Zlostavljanje jača po intenzitetu i učestalosti.

Faza kajanja uz iskazivanje nježnosti ili odsutnost napetosti nastaje kad partner koji zlostavlja moli za oprost i obećava da neće više zlostavljati partnera. Ta faza može trajati od nekoliko dana do nekoliko mjeseci, ali se napetost neminovno počinje pojavljivati ponovo, a ciklus nasilja se ponavlja.

Sva ta kretanja stvaraju situaciju koja sprječava zlostavljanu ženu da napusti muža. Taj fenomen nazvan je "naučena bespomoćnost". Taj koncept pokušava objasniti zašto žena koja djeluje normalno gubi sposobnost donijeti odluke koje će je zaštititi od zlostavljača.

Walker tvrdi da određeni čimbenici pretkazuju razvoj "naučene bespomoćnosti" kod pretučenih žena. Ti čimbenici uključuju:

1. nasilje koje se događa po određenom obrascu s vremenom eskalira i stvara zatvoreni krug nasilja,
2. seksualnu zlouporabu unutar veze,
3. varijable sile i kontrole primijenjene od zlostavljača,
4. prijetnju ubojstvom ili ozljeđivanjem supružnika ili ostalih članova obitelji,
5. psihološku zlouporabu, koja uključuje verbalno sramoćenje, ponižavanje, izolaciju i pokušaj kontrole raspoloženja,
6. slučajeve nasilja usmjerene prema drugim osobama, kućnim ljubimcima ili predmetima.

Iz svega navedenog može se zaključiti da se nasilje nad ženama očituje u različitim oblicima, koje možemo podijeliti na četiri osnovna:

- psihičko - odnosi se na oblike zlostavljanja s ciljem zadobivanja moći i kontrole nad žrtvom, nastoji se razoriti ženino psihičko zdravlje i osobnost. Obuhvaća različite zabrane, prijetnje njoj ili njoj dragoj osobi, uvrede, podcjenjivanje, omalovažavanje, ucjene, kontrolu kretanja i sl.
- tjelesno - odnosi se na sve oblike tjelesnog zlostavljanja koje uključuje gušenje, šamaranje, čupanje kose, udaranje rukama i nogama ili predmetima, nanošenje ozljeda različitim vrstama oružja, što može rezultirati lakim odnosno teškim tjelesnim ozljedama. Tjelesno nasilje može kao posljedicu imati i najteže oblike kaznenih djela kao što su ubojstvo i pokušaj ubojstva.
- seksualno - odnosi se na tjelesno i psihičko seksualno nasilje. Tako postoji seksualno uznemiravanje na radnom mjestu, u školi, na ulici i sl. te seksualna zlouporaba kao što su nedobrovoljne seksualne radnje, sve do silovanja.

-
- ekonomsko - uključuje uskraćivanje i oduzimanje financijskih sredstava, neplaćanje alimentacije i sve druge oblike ostavljanja žene bez sredstava za život.

Pojedini autori bračno i obiteljsko nasilje promatraju kroz niz različitih međudnosa. Tako Brajša (1990) smatra da je pojavu bračnog i obiteljskog nasilja te njegove "uzorke" nemoguće protumačiti ako se "krivac" i "žrtva" ne promatraju u "okvirima cjeline i cirkularne dinamike bračnih i obiteljskih interpersonalnih odnosa, komunikacije, prilagođavanja i međudoživljavanja". Taj autor nadalje navodi da je bračno i obiteljsko nasilje ponajprije interpersonalno-sistemska i interpersonalno-cirkularna bračna i obiteljska fenomen sa specifičnim interpersonalno-odnosnim, interpersonalno-komunikacijskim, interpersonalno-adaptacijskim i interpersonalno-međudoživljajnim bračnim i obiteljskim uvjetima svog razvoja, održavanja i manifestiranja s mogućim fizičkim, psihičkim i razvojnim oštećenjima kod pojedinog, identificiranog bračnog partnera i člana obitelji (Brajša, 1990).

Potrebno je navesti najkraća moguća objašnjenja nekih pojmova Brajšine definicije bračnog i obiteljskog nasilja. Autor tvrdi da je bračno i obiteljsko nasilje interpersonalno-odnosna bračna i obiteljska pojava. U braku i obitelji često su prisutni izrazita nepravednost, neravnopravnost i neraščišćeni odnosi. Sve to tjera čovjeka u bračno i obiteljsko nasilje (fizičko ili psihičko). Uz to se vežu odnosna interpersonalna bračna i obiteljska nasilja koja se javljaju ako je osoba u bračnim i obiteljskim odnosima u kojima ne želi biti, ali mora; u kojima joj je nametnuta uloga koja joj ne odgovara; u kojima se osjeća kao predmet; u kojima je izložena jednosmjernom nasilničkom utjecaju partnera i osjeća se ograničeno i teško.

Bračno i obiteljsko nasilje je interpersonalno-komunikacijska bračna i obiteljska pojava. U pozadini tog nasilja prisutni su, između ostalog, interpersonalno-komunikacijski problemi bračnih partnera i članova obitelji, kao što je nejasna, nepoštena, ne-realna, ponižavajuća, vrijeđajuća, optužujuća, neostvariva, neiskrena komunikacija.

Bračno i obiteljsko nasilje je interpersonalno-adaptacijska bračna i obiteljska pojava. Uz bračno i obiteljsko nasilje vezana je i kvaliteta stvarne interpersonalne prilagođenosti unutar braka i obitelji. Ako jedna strana traži od druge da bude onakva kakvom je ona zamišlja, tj. da joj se prilagodi, a da se ona nimalo ne prilagodi njoj - prisutan je rizik za bračno i obiteljsko nasilje. Uz to se vezuju adaptacijska interpersonalna bračna i obiteljska nasilja koja su vezana za prisilnu lažnu interpersonalnu prilagođenost među bračnim partnerima i članovima obitelji.

Bračno i obiteljsko nasilje je interpersonalno-međudoživljajna bračna i obiteljska pojava. Iako bi u braku ljudi željeli ljubav i harmoniju, u njemu je često prisutna mržnja i neslaganje. Ljudi sami po sebi, živeći dugo vremena u suprotnosti onoga što misle da trebaju doživljavati i onoga što uistinu doživljavaju, povećavaju rizik da se pretvore u "bračne i obiteljske nasilnike". Uz to se vezuju međudoživljajna interpersonalna

bračna i obiteljska nasilja. Taj oblik nasilja je najmanje vidljiv, ali je istodobno i najteži. Ovdje je prisutno gubljenje prava na vlastito mišljenje, osjećaje i doživljaje.

Pogledajmo sada ukratko koja teoretska objašnjenja nasilja muškarca prema ženi daje Johnson (1996). Autorica navodi dvije razine objašnjenja koje u sebi sadržavaju dodatne podjele. Prva razina nazvana je individualnom razinom objašnjenja, a druga društvena razina objašnjenja.

Individualna razina objašnjenja obuhvaća sljedeće teorije:

- ❑ Teoriju socijalnog učenja - nasilje kao “alat” za rješavanje problema naučeno je i prihvaćeno promatranjem i opažanjem koristi i nagrada kod takvog ponašanja. Primjeri koji podržavaju uporabu nasilja prevladavaju u društvu i obitelji.
- ❑ Teoriju seksualnih uloga (*sex role theory*) - muškarci i žene uče pogodan način muškog odnosno ženskog ponašanja kroz proces socijalizacije. Čvrstoća, snaga i kontrola muškarčeve su kvalitete i vrijednosti. Seksualno nasilje i fizičko zlostavljanje žene načini su potvrđivanja muških kvaliteta.
- ❑ Situacijske teorije - nasilje je često odgovor na visoku razinu sukoba i stresa između partnera ili članova obitelji. Zloupotreba alkohola uzrokuje da muškarac čini nasilje prema ženi.
- ❑ Evolucijske teorije - muškarci se koriste nasiljem u određenim socijalnim okolnostima da bi dobili status i poštovanje drugih muškaraca. Silovanjem ili drugim načinom seksualnog zlostavljanja koriste se znatno više muškarci nižeg “statusa”, koji nemaju što izgubiti ili mogu izgubiti vrlo malo. Fizičko zlostavljanje žene rezultat je muškarčeva straha zbog gubljenja statusa i njegove ekskluzivne kontrole spolnog partnera.

Društvena razina objašnjenja podijeljena je na:

- Životni stil/teorija rutinske aktivnosti - izlaganje visokorizičnim situacijama ovisno o osobnom životnom stilu, koji je predodređen dobi, bračnim statusom, uposleničkim statusom. Mlade neudane žene trpe više stope nasilja počinjenog od stranaca ili osoba s kojima su u intimnoj vezi, a rizik je sve veći “približavanjem” potencijalnim počiniteljima.
- Pomoćne teorije - tradicionalne norme daju muškarcu značajniji status i snagu u društvu i obitelji nego ženi. Nasilje je krajnja pomoć dostupna suprugu da “drži ženu na liniji”.
- Društvena kontrola i načelo sistemskih teorija - nagrada muškarcu za korištenje nasilja prema ženi (pozitivna slika o sebi ili pozitivno mišljenje o sebi) veća je nego rizik kazne. Povijesno, muškarac ima mogućnost primijeniti nasilje prema ženi bez straha, bez bojazni osвете ili moguće kazne. Kad nasilje nije sankcionirano u početnim fazama, ono će eskalirati.

-
- Feminističke teorije - pretučene žene, seksualni napadi, seksualne prisile i uznemiravanje "proizvod" su društvenih institucija koje povijesno dodjeljuju velike privilegije i autoritet muškarcu u odnosu prema ženi. Samo nekoliko teških akata nasilja prema ženama smatra se, od muški kontroliranih institucija, kvalificiranim za izricanje kazne.

Pojedini autori intimno nasilje ne promatraju na tako širokoj teoretskoj razini kao prethodno citirani. Sugarman i sur. (1996) nasilje između partnera promatraju kroz osam rizičnih znakova koji se pojavljuju u velikom broju provedenih istraživanja (Gelles i Cornell, 1990; Kaufman i sur., 1994; Straus i sur., 1980). Sugarman, na temelju toga, smatra da tih osam rizičnih znakova uzrokuje nasilje muškarca prema ženi. Prema Sugarmanu rizični su znakovi ovi:

1. seksualni napadi prema ženskom partneru,
2. nasilje prema djeci,
3. prisustvovanje nasilju između roditelja kao djeteta ili maloljetnika,
4. status zaposlenosti,
5. prekomjerno uzimanje alkohola,
6. (mala) zarada,
7. (nisko) samopouzdanje,
8. (niska) edukacijska razina.

Kao što se vidi, ti rizični znakovi obuhvaćaju različite elemente, od međugeneracijskog nasilja, uzimanja alkohola, edukacijske razine, do socio-ekonomskog statusa.

Navedene teorije i različiti pristupi jasno pokazuju da je objašnjenje intimnog nasilja teško pronaći ili je teško na nj dati odgovore uzimajući u obzir samo jednu teoriju ili pristup. Jedino multidisciplinarnim pristupom može se doći do spoznaja koje će objasniti intimno nasilje. Međutim, i takav pristup morat će uzeti u obzir sveukupni razvoj društva, ali i tehnološki napredak.

Takvom pristupu suprotstaviti ćemo razmišljanje koje pokazuje koliko je duboko nasilje (prema: Hacker, 1972) usađeno u samu prirodu čovjeka. Hacker navodi kako nam povijest čovječanstva pokazuje svog junaka koji, kako jučer tako i danas, djeluje u skladu sa svojom dubokom prirodom instinktivnog agresora. Po okrutnosti i po moći mašte on nadilazi svoju braću životinje, koje zadržavaju mehanizmi inhibicije. Nasilje i instinkt agresije pravo su biće čovjeka i njegovo prirodno naoružanje; oni su osnovno načelo čitavog života. Iz kukavičluka i iz slabosti čovjek krije iza fasade civilizacije i pod lakom kulture svoju pravu prirodu, a to je nasilje. Prirodna agresivnost čovjeka je urođeno, naslijeđeno i stalno svojstvo; to je stvarnost koju ne može ništa izmijeniti.

Dosadašnja istraživanja pokazuju da je fizičko nasilje u intimnim odnosima često popraćeno s psihičkim nasiljem, ali i seksualnim zlostavljanjem, i to u 1/3 do 1/2 analiziranih slučajeva [Koss (1994); Ellsberg (2000); Yoshihama, Sorenson, (1994); Leibrich i sur. (1995)]. Istraživanje koje je provedeno na uzorku 613 žena u Japanu koje su zlostavljali intimni partneri pokazalo je da je 57% tih žena doživjelo sva tri tipa zlostavljanja - fizičko, psihičko i seksualno. Oko 10% tog promatranog uzorka bilo je samo fizički zlostavljano (Leibrich i sur., 1995). Slični rezultati dobiveni su i u istraživanju provedenom u Meksiku gdje je 52% žena koje su bile fizički zlostavljane istodobno bilo i seksualno zlostavljano od intimnog partnera (Granados Shiroma, M., 1996). Podaci više istraživanja iz različitih zemalja potvrđuju da je značajan broj ubojstava posljedica nasilja u intimnim odnosima. Tako, primjerice, istraživanja provedena u Australiji, Kanadi, Izraelu, Južnoafričkoj Republici i SAD-u pokazuju da je 40-70% žena žrtava ubojstva ubijeno od supruga ili dečka, u kontekstu dugotrajnog zlostavljanja od intimnog partnera [Mouzos, (1999); Juristat, (1998); Gilbert, (1996); Bailey, (1997)]. Ti podaci u suprotnosti su s podacima o muškarcima žrtvama ubojstva kao posljedice nasilja između intimnih partnera. Istraživanje u SAD-u pokazuje da je svega 4% muškaraca žrtava ubojstva u razdoblju 1976-1996. bilo viktimizirano od supruga, bivših supruga ili djevojaka (Fox, Zawitz, 1999). Slično istraživanje u Australiji za razdoblje od 1989. do 1996. godine pokazalo je da je 8,6% ukupnog broja muškaraca žrtava ubojstva u navedenom razdoblju viktimizirano od njihova ženskog intimnog partnera (Carcach, James, 1998).

Velik broj istraživanja proveden u cijelom svijetu pokazao je da postoje određeni događaji zajednički u većini istraživanja za koje se može reći da su "okidači" (engl. *trigger*) međupartnerskog nasilja (Schuler, 1996; Zimmerman, 1995; Michau, 1998; Armstrong, 1998; Gonzalez Montes, 1998; Osakue, Hilber, 1998).

Takvi događaji uključuju:

- neslušanje muškarca,
- raspravljanje s muškarcem,
- nepripremanje hrane na vrijeme,
- nevođenje brige o djeci ili domu,
- pitati muškarca o novcu ili djevojkama,
- odlazak negdje bez dopuštenja muškarca,
- odbijanje seksa muškarcu,
- sumnja muškarca u nevjeru žene.

Stout i Brown (1995) (prema: Dundović, 2002) provedli su istraživanje s naslovom: Zakonske i socijalne razlike između muškaraca i žena koji su ubili svoje intimne partnere. Studija je obuhvatila analizu 23 muškarca i 18 žena koji su bili optuženi za ubojstvo intimnog partnera u Missouriju, SAD.

Kao uvod istraživanju navedeni su neki do sada prikupljeni podaci o ubojstvima između intimnih partnera u SAD-u. Studija koja je obuhvatila 16.595 ubojstava između supružnika u razdoblju od 1976. godine do 1985. godine (Mercy i Saltzman, 1989) pokazala je da je rizik da žena postane žrtva ubojstva u bračnoj zajednici 1,3 puta veći nego da to bude muškarac. Nadalje Browne (1987) navodi da su od 2.000 ubojstava između intimnih partnera koja su analizirana tijekom 1984. godine u dvije trećine slučajeva žrtve bile žene.

Prije početka istraživanja trebalo je odrediti uzorak muškaraca i žena počinitelja ubojstva intimnog partnera koji će se intervjuirati. Nakon pregleda dokumenata 132 muškaraca počinitelja ubojstva intimnog partnera, 50 ih je izabrano kao uzorak za intervjuiranje, a od tih 50 njih 23 pristalo je sudjelovati u istraživanju. Također, od 36 izabranih žena koje su počinile ubojstvo intimnog partnera njih 18 pristalo je sudjelovati u istraživanju. Intervjue su provodile tri osobe, i to "licem u lice", trajali su od 45 minuta do dva sata i provedeni su tijekom ljeta 1989. godine.

Od 18 intervjuiranih žena, 13 su bjelkinje, 3 Afroamerikanke, a 2 rođene Amerikanke. Od 23 muškarca, 14 su bijelci, 7 su Afroamerikanci, a dvojica su španjolskog podrijetla. Prema dobivenim podacima, 10 žena i 16 muškaraca imalo je više od 30.000 američkih dolara prihoda godišnje u svojim domaćinstvima, dok je 8 žena i 7 muškaraca navelo da su njihova domaćinstva imala prihod manji od 30.000 američkih dolara. Većina žena (16 od 18) bile su udane ili su živjele u izvanbračnoj zajednici, odnosno vidale su se i imale intimne odnose sa svojim partnerom u vrijeme kad su počinile ubojstvo, dok je 13 muškaraca bilo rastavljeno, a 10 ih je bilo u vezi u vrijeme počinjenja ubojstva.

Dio pitanja odnosio se i na fizičko nasilje partnera za vrijeme veze te na traženje medicinske pomoći zbog posljedica tog nasilja. Šesnaest od 18 žena iskazalo je da su ih tijekom veze fizički zlostavljali njihovi partneri. Od devet žena koje su bile ozlijeđene tijekom fizičkog zlostavljanja, sve su zatražile stručnu medicinsku pomoć. Neke od ozljeda bile su potres mozga, slomljena rebra, posjekotina od noža, podljev pod okom, slomljena ruka, masnice na licu i rukama. Dvanaest muškaraca od 23 iskazalo je da su ih partnerice tukle, ali nijedan nije imao ozljede. Ispitanici su zamoljeni da odrede razinu straha koji su osjetili u vrijeme kad su počinili ubojstvo svojeg intimnog partnera, i to u pet točaka Likertove skale (od 1=potpuno bez straha do 5=vrlo velik strah). Od 22 osobe koje su odgovorile da uopće nisu osjećale strah 18 su bili muškarci, a 4 žene. Od 19 osoba koje su odgovorile da su doživjele strah, 14 su bile žene, 5 muškarci, a 11 od 14 žena rangiralo je svoj strah na najvećoj razini - 5 (vrlo velik strah). Ta razlika razine straha između muškaraca i žena u vrijeme počinjenja ubojstva smatra se značajnom. Ispitanicima je postavljeno pitanje što misle koliko su se bojali njihovi partneri njih, neposredno prije ubojstva. Od 18 žena, 16 misli da ih se njihovi muški partneri nisu uopće bojali prije ubojstva, a dvije da su njihovi partneri iskusili određeni strah od njih. Muškarci su na isto pitanje odgovorili tako što je 14 od

23 muškarca izjavilo da vjeruju da su se njihove partnerice bojale njih, 8 da ih se nisu bojale, a jedan muškarac nije odgovorio na pitanje.

Uvidom u presude izrečene intervjuiranim osobama, vidi se da su im dosuđene najveće kazne, kazne doživotnog zatvora bez mogućnosti uvjetnog otpusta. Nijedan ispitanik nije osuđen na smrtnu kaznu. Devet od 18 žena osuđeno je na doživotnu kaznu zatvora, odnosno pedeset godina bez mogućnosti uvjetnog otpusta, a od ostalih devet žena, četiri su osuđene na kaznu doživotnog zatvora s mogućnošću uvjetnog otpusta, a pet na kazne zatvora od 7 do 19 godina. Muškarci su u promatranom uzorku osuđeni nešto blaže u usporedbi s promatranim uzorkom žena, pa je tako 10 muškaraca od 21 osuđeno na kaznu doživotnog zatvora s mogućnošću uvjetnog otpusta, sedam na kazne zatvora od 12 do 35 godina, a za četvoricu kazne nisu iskazane jer se očekuju konačne odluke sudova na njihove žalbe. Treba naglasiti da je ovdje riječ o više kvalificiranih oblika ubojstava počinjenih od ispitanika, pa su tako, osim "običnog" ubojstava, počinjena i ubojstva bez predumišljaja, ubojstva iz niskih pobuda i ubojstva iz nehata.

Neki od zaključaka tog istraživanja potvrđuju rezultate prijašnjih istraživanja. Tako prikupljeni podaci pokazuju da su muškarci ubijali intimne partnerice nakon što su ih napustile (13 muškaraca od 21 počinitelja bilo je rastavljeno). Većina muškaraca obuhvaćena tim istraživanjem nije osjećala nikakav strah od svojih partnerica, dok je većina žena osjećala velik strah od svojih partnera. Nadalje, jedino su žene iskazale da su bile ozlijeđene odnosno da su tražile stručnu medicinsku pomoć zbog zadobivenih ozljeda. Pogledamo li izrečene kazne, polovina ispitanica osuđena je na kaznu doživotnog zatvora bez mogućnosti uvjetnog otpusta, dok na takvu kaznu nije osuđen nijedan muškarac. Na kraju, autori upozoravaju da zbog relativno malog broja ispitanika ove rezultate ne treba generalizirati, već se njima treba koristiti za moguće hipoteze u daljnjim istraživanjima.

Puzone je (2000) napravila studiju nacionalnog trenda u ubojstvima intimnih partnera u Americi u razdoblju od 1976. do 1995. godine. Istraživanjem je obuhvatila podatke o 412.489 ubojstava koristeći se podacima FBI-a, podacima dodatnog izvješća o ubojstvima i popisima stanovništva. Autorica navodi da u dvadesetogodišnjem razdoblju postoji generalno smanjenje stope supružničkih ubojstava. Većinu žrtava ubojstava intimnih partnera ubili su njihovi supružnici, a ostale su ubili heteroseksualni bračni partneri, bivši supružnici ili istospolni partneri. Premda postoji znatno smanjenje u viktimizaciji od ubojstva u ubojstvima između supružnika, izvanbračnih supružnika i bivših supružnika u analiziranom 20-godišnjem razdoblju, to je smanjenje bilo najvidljivije kod muškaraca žrtava. U odnosu prema rasi, autorica nalazi da među bračnim i izvanbračnim heteroseksualnim partnerima crnci doživljavaju znatno veće smanjenje u viktimizaciji nego bijelci. Bjelkinje su imale značajno povećanje stope ubojstava počinjeno od njihovih mladića. Premda stopa ubojstava opada brže za crnce nego za bijelce, crnci su i dalje u većem riziku od bijelaca za viktimizaciju od intimnog partnera.

Block i Christakos (1995) analizirali su ubojstva intimnih partnera u Chicagu u razdoblju dužem od 29 godina. Uzorak je obuhvatio 2.556 osoba koje su od 1965. do 1993. godine bile ubijene u ubojstvima počinjenim od intimnih partnera. Glavni rezultati su sljedeći: ljudi za koje je najveći rizik da postanu žrtva ili počinitelj u intimnim ubojstvima jesu afroamerički muškarci i žene. Za afroameričke žene poseban je rizik viktimizacije od bivšeg intimnog partnera, partnera u dobi od 30 do 39 godina ili partnera koji je prethodno uhićivan zbog nasilničkog ponašanja. Za sve je žene posebno visok rizik viktimizacije od ubojstva kad pokušavaju napustiti odnos s partnerom koji je prethodno uhićivan zbog nasilničkog ponašanja ili je suicidalan, a uobičajeni završeci takvih pokušaja su viktimizacija vatrenim oružjem ili pretučenost do smrti. Osim same žene koja pokušava napustiti takav odnos, povećan je rizik i za djecu, prijatelje i obitelj te žene. Žene su češće počiniteljice u situacijama gdje postoji zlouporaba alkohola i u slučajevima u kojima je sredstvo izvršenja nož.

Analizom ubojstava između supružnika u razdoblju od 1948. do 1952. godine utvrđeno je da su u 7,8% slučajeva žrtve muškarci, a u 8% žrtve žene (Wolfgang, 1958), što uvelike odudara od naprijed navedenih podataka dobivenih istraživanjima kasnijih godina. Isto tako i podatak da u razdoblju od 1975. do 1985. godine obiteljsko nasilje prema ženama pada sa 12,1% na 11,3%, dok takvo nasilje prema muškarcima raste sa 11,6% na 12,1% (Gelles i Straus, 1986), jasno pokazuje da se taj problem mijenjao i ovisno o vremenu u kojem se događao. Usprkos nizu istraživanja tog problema u SAD-u, nedvojbeno je da postoji iznimno velika tamna brojka, čemu u prilog ide i to da je svega 22% žena o nasilju supruga ili partnera razgovaralo sa zdravstvenim djelatnicima te se procjenjuje da je incidencija dva puta veća (Burge, 1997).

Razmotrimo li podatke koji se odnose na zlostavljanje isključivo mlađe ženske populacije u SAD-u (žene između 16. i 24. godine), upravo u toj populaciji bilježimo najveći postotak žena koje su imale iskustva s nasiljem od sadašnjih ili bivših partnera (Ministarstvo pravosuđa SAD-a, 1998).

Navest ćemo i nešto starija istraživanja već spomenutog Australijskog instituta za kriminologiju koji navodi da se nešto više od 25% ubojstava (od 2.024 ubojstva počinjenih u razdoblju od 1. srpnja 1989. do 30. lipnja 1996.), gdje je počinitelj poznat, odnosi na ubojstva među intimnim partnerima. Prema tom izvoru, u 77% ubojstava među intimnim partnerima počinitelj je muškarac, a žena žrtva, dok je u 21% žena počinitelj, a muškarac žrtva. U 2% slučajeva riječ je o ubojstvima među partnerima istog spola. U Australiji je 2,6% udanih žena ili onih koje su u intimnoj vezi u posljednjih 12 mjeseci ispitivanog razdoblja prijavilo neki od oblika zlostavljanja od intimnog partnera (National Crime Prevention). Zanimljivo je i stajalište do kojeg se došlo studijom australijskog Ureda za status žena (Office of the Status of Women, 1995), gdje jedan od pet Australijanaca vjeruje da je pod određenim okolnostima prihvatljivo da muškarac primijeni "psihičku silu" prema ženi. Međutim, treba naglasiti da pojedina istraživanja u zemljama u razvoju pokazuju da se žene često slažu da

muškarci imaju pravo "disciplinirati" žene, pa kad je prijeko potrebno i silom. Tako je istraživanje u Egiptu pokazalo da više od 80% žena iz ruralnih krajeva dijeli mišljenje da je udaranje žene u određenim okolnostima opravdano (El-Zanaty, 1996).

James i Hallinan (1995), analizirajući ubojstva u Australiji, navode i vrstu odnosa između počinitelja i žrtve. Tako se u razdoblju od 1992. do 1993. godine nešto više od trećine svih ubojstava dogodilo u obitelji. Otprilike dvije trećine tih obiteljskih ubojstava odnosile su se na supružnička ubojstva, i trenutačnih i odvojenih supružnika, uključujući i intimne partnere, kao mladić-djevojka ili istospolne odnose. Devet od deset takvih ubojstava počinili su muškarci.

Voglar je (1997) analizirao obiteljska ubojstva u Sloveniji. Istraživanjem je obuhvatio ubojstva i ubojstva na mah u kojima su počinitelj i žrtva bračni partneri, u srodstvu u ravnoj liniji ili u neizravnoj liniji do trećeg koljena ili u šogorskom odnosu do drugog koljena. Istraživanjem je obuhvaćeno 60 slučajeva ubojstava u obitelji koja su se dogodila u Sloveniji u razdoblju od 1991. do 1995. godine. Od izvora podataka korišteni su statistički ljetopis Republike Slovenije i arhiva dokumentacije dnevnika *Delo*. Autor navodi da znatan dio ubojstava u Sloveniji odavno čine ubojstva u obitelji, jer su u 50-im i 60-im godinama 20. stoljeća počinitelj i žrtva u čak 38% slučajeva bili u srodstvu, bračnoj vezi ili šogorskom odnosu. Voglar zaključuje da se najviše ubojstava u obitelji događa među partnerima i u nesređenim obiteljima, u kojima je nasilje uobičajeno. Kod ubojstava u obitelji počinitelj je najčešće muškarac, a žrtva žena; žene najčešće ubijaju člana obitelji ili neku drugu osobu iz svoje blizine. Malo je mladih i puno starih počinitelja, što upućuje na to da je donošenje odluke da se poćini ubojstvo u obitelji dugotrajan proces.

Od objavljenih istraživanja u Republici Hrvatskoj svakako treba naglasiti već prije u tekstu spomenuto istraživanje koje je provela Kovčo (1996), gdje su istražene neke karakteristike ubojstava intimnih partnera u Republici Hrvatskoj. Iz kompletnog uzorka počinitelja koji su u razdoblju od 1974. do 1994. godine izdržavali kaznu lišenja slobode u Hrvatskoj zbog kaznenog djela ubojstva formiran je subuzorak ispitanika koji su izdržavali kaznu lišenja slobode u Kaznionici Lepoglava i Kaznionici Požega zbog ubojstva intimnog partnera (N=102). Pod intimnim partnerom u tom istraživanju razumiju se odnosi suprug - supruga (84,3%), ljubavnik - ljubavnica (7,8 %) i mladić - djevojka (7,8%). Podaci o ispitanicima prikupljeni su uvidom u osobne listove osuđenika. U promatranom uzorku tog istraživanja bilo je više počiniteljica (53,9%). Taj bi podatak neke mogao iznenaditi promatramo li ga u kontekstu uobičajenog udjela žena u poćinjenju kaznenog djela ubojstva, jer prije spomenuti statistički pokazatelj Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, ali i neki autori (Singer, 1994), jasno i nesumnjivo upućuju na to da su žene u manjem broju počinitelji tako teškog kaznenog djela kao što je ubojstvo.

Prema vrsti ubojstva poćinjenog od osoba u promatranom uzorku, može se reći da se uglavnom radilo o "obićnom" ubojstvu (81,4%). Prema spolu postoje

određene razlike. Muškarci su u najvećem broju slučajeva počinitelji ubojstva i tek u 6,4% slučajeva kvalificiranog ubojstva. Podaci za žene su drugačiji. One, premda u najvećem broju čine također "obično" ubojstvo, u znatno većem broju od muškaraca čine ubojstvo na mah te u nešto većem broju kvalificirano ubojstvo, dakle najteži oblik tog djela. Te su razlike i statistički značajne.

Prema podacima dobivenim tim istraživanjem koji se odnose na dob počinitelja u ovom uzorku, vidi se da je najzastupljenija dobna skupina od 41 do 50 godina (28,4%), zatim od 26 do 30 godina (22,5%) i 31 do 40 godina (20,6%). U dobnim skupinama od 51 do 60 godina i više od 60 godina frekvencija je jednaka (11,8%), dok dobna skupina od 22 do 25 godina sudjeluje sa 2,9%, a ona od 18 do 21 godine sa 2%. Prema autorici, takva je distribucija ispitanika po dobi očekivana s obzirom na kriterij formiranja uzorka, no izražava čuđenje s obzirom na podatak o relativno velikom udjelu dobne skupine iznad 50 godina života (23,6%). Nadalje, pridruži li se dobi varijabla spola, u promatranom uzorku vidi se sljedeće: muškarci najčešće ubijaju svoje intimne partnere u dobi od 31 do 40 godina (29,8%) i u dobi od 41 do 50 godina (23,4%), dok žene to najčešće čine u dobi od 41 do 50 (32,7%) te u nešto mlađoj dobi - od 26 do 30 godina (27,3%). Kod muškaraca se može reći da prevladava dob od 31 do 50 godina, dok za žene postoje dvije dobne skupine koje se ne nadovezuju. Te razlike, međutim, nisu statistički značajne pa stoga možemo samo konstatirati kako počinitelji čine to kazneno djelo u svojoj zreloj dobi. Promatra li se dob žrtve u rečenom istraživanju, žrtve su najčešće osobe u dobi od 51 do 60 godina (35,3%) i one u dobi od 41 do 50 godina (23,5%). U usporedbi s dobi počinitelja, vidi se pomak dobi žrtve prema starijoj dobi, odnosno počinitelji ubijaju osobe koje su starije od njih. Pogledaju li se ti podaci prema spolu, uočava se da su muškarci žrtve najčešće u dobi od 31 do 50 godina (44,7%), dok su žene žrtve najčešće u dobi od 41 do 60 godina (76,4%), iz čega proizlazi da su žene žrtve starije. Prema podacima o dobi počinitelja, može se (no sasvim uvjetno, jer ne postoji statistička značajnost tih razlika) reći da muškarci ubijaju nešto starije žrtve od sebe, dok su žrtve žena počiniteljica u podjednako dobi kao i počiniteljice.

Autorica u svojem istraživanju utvrđuje i sredstvo izvršenja u promatranom uzorku, prethodno komparirajući tu varijablu s nekim drugim istraživanjima. Tako kao najčešće oružje korišteno u ubojstvima intimnih partnera Block i Christakos (1995) navode neautomatske revolvere i noževe (istraživanje intimnih ubojstava u Chicagu). Za ubojstva koja su predmet citiranog istraživanja autorice Kovčoč situacija je sljedeća: podaci o kompletnom uzorku svjedoče o prevalenciji korištenja hladnog oružja u izvršenju djela (najčešće je riječ o nožu - 50%), a zatim po visini udjela slijedi upotreba vatrenog oružja (22,5%). Oruđe kao sredstvo izvršenja pojavljuje se u 15,7%, vlastita fizička snaga u 5,9% te eksploziv u 2%. S obzirom na spol može se reći sljedeće: muškarci se pri počinjenju djela najčešće služe hladnim (44,7%) i vatrenim oružjem (29,8%), dok se žene najčešće koriste hladnim oružjem (54,5%) i oruđem (20%). Zanimljivo je, međutim, da je gotovo podjednak broj muškaraca

(6,4%) i žena (5,5%) usmrtio žrtvu vlastitom fizičkom snagom. Što se motiva tiče, u promatranom uzorku najzastupljeniji motiv za počinjenje djela su bračne razmirice (56,9%), a potom ljubomora (18,6%). S obzirom na spol postoje interesantne razlike - muškarci najčešće ubijaju žrtvu iz ljubomore (31,9%), a žene zbog bračnih razmirica (56,9%). Poradi usporedbe, u istraživanju ubojstva intimnih partnera u Chicagu (Block, Christakos, 1995) navodi se da je 7% žrtava ubijeno zbog ljubomore.

Podaci o prekomjernom konzumiranju alkohola počinitelja te alkoholiziranosti počinitelja i žrtve u vrijeme izvršenja djela u ovom istraživanju pokazuju da više od polovine počinitelja (52%) ima problema s alkoholom. Distribucija s obzirom na spol pokazuje da muškarci imaju u nešto većoj mjeri problema s alkoholom od žena. Podaci o alkoholiziranosti počinitelja u vrijeme izvršenja djela gotovo su identični prethodno navedenim: 51% ispitanika djelo je počinilo u pijanom stanju, i to 61,7% muškaraca i 41,8% žena. O tome kako i alkoholiziranost žrtve može imati određenu ulogu u njezinoj viktimizaciji svjedoči podatak po kojem je gotovo polovina broja žrtava u vrijeme viktimizacije bila u pijanom stanju. Razlike s obzirom na spol statistički su značajne pa se može reći da se muškarci i žene počinitelji ubojstva razlikuju s obzirom na alkoholiziranost žrtve, i to tako da su žrtve muškaraca počinitelja uglavnom trijezne, za razliku od žrtava žena počiniteljica koje su uglavnom u trenutku viktimizacije u pijanu stanju. Jedna od promatranih varijabli bile su i izrečene kazne: u svim slučajevima izrečena je kazna lišenja slobode. Omjer po trajanju izrečene kazne je sljedeći: u najvećem broju slučajeva izrečena je kazna od 5 do 10 godina (31,4%), zatim gotovo podjednako do 3 godine (25,5%) i od 10 do 20 godina (24,5%), a najrjeđe od 3 do 5 godina (18,6%). Postoji statistički značajna razlika među ispitanicima s obzirom na spol i izrečenu kaznu. Tako su muškarcima počiniteljima u najvećem broju slučajeva (38,3%) izrečene kazne lišenja slobode u trajanju od 10 do 20 godina, a ženama počiniteljicama u trajanju do 3 godine. Promatramo li kazne izrečene ženama u istraživanju autora Stouta i Browna (1995), istraživanje kojih je obuhvatilo 23 muškarca i 18 žena koji su bili optuženi za ubojstvo intimnog partnera u Missouriju, gdje je devet od 18 žena osuđeno na doživotnu kaznu zatvora odnosno na pedeset godina bez mogućnosti uvjetnog otpusta, a od ostalih devet žena, četiri su osuđene na kaznu doživotnog zatvora s mogućnošću uvjetnog otpusta, a pet na kazne zatvora od 7 do 19 godina, može se zaključiti o velikom nerazmjeru izrečenih kazni, bez obzira na to što je riječ o različitim pravosudnim sustavima.

Cilj istraživanja provedenog u okviru magistarskog stručnog rada na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu (Dundović, 2002) bio je elaborirati određene korelate ubojstava intimnih partnera s posebnim osvrtom na spol počinitelja. Uzorak ispitanika tog istraživanja bile su osobe koje su u razdoblju od 1980. do 1998. godine upućene na izdržavanje kazne zatvora u Kaznionicu Lepoglava i Kaznionicu Požega zbog počinjenja kaznenog djela ubojstva (ubojstvo, kvalificirano ubojstvo i ubojstvo na mah) svoga intimnog partnera (suprug-supruga, ljubavnik-ljubavnica, mladić-dje-

vojka). Uzorak ispitanika bio je 121 osoba (N=121), i to 57 muškaraca i 64 žene. Od ukupnog uzorka 102 osobe počinile su ubojstvo partnera s kojim su bile u bračnoj odnosno izvanbračnoj vezi, 11 ljubavnik-ljubavnica, 8 mladić-djevojka.

Od ukupno sedamnaest analiziranih obilježja ličnosti i ponašanja u tom istraživanju, statistički značajna razlika pronađena je u devet obilježja, i to: religioznost, emocionalna stabilnost, agresivnost, poremećaji crta ličnosti, neurotski poremećaji, dob prijašnje osude, broj prijašnjih osuda, osuđivanost nakon 18. godine za delikte nasilja, osuđivanost nakon 18. godine za nenasilničke delikte. U devet obilježja ličnosti i ponašanja kod kojih je pronađena statistički značajna razlika vidi se:

- o religioznost je češća u žena, njih 64% je religiozno,
- o skupina varijabli koje govore o emocionalnoj stabilnosti najizraženija je kod žena počiniteljica,
- o iznadprosječna agresivnost u najvećem je djelu obilježje muškaraca počinitelja, a prosječna agresivnost u najvećoj je mjeri obilježje žena počiniteljica,
- o poremećaji crta ličnosti karakteristika su najvećeg djela muškaraca počinitelja,
- o neurotski poremećaji karakteristika su žena počiniteljica,
- o najveći broj žena počiniteljica nije prije osuđivan, što pokazuje skupina varijabli za dob prijašnje osude,
- o skupina varijabli koje pokazuju broj prijašnjih osuda pokazuje da najveći broj žena počiniteljica nije prije osuđivan, a nijedna žena počiniteljica nije osuđena više od tri puta,
- o osuđivanost nakon 18. godine za delikte nasilja u najvećoj je mjeri obilježje muškaraca počinitelja,
- o osuđivanost nakon 18. godine za nenasilničke delikte također je u najvećoj mjeri obilježje muškaraca počinitelja.

Izvršenje djela i tijek kaznenog postupka bili su definirani sa 21 obilježjem. Statistički značajna razlika pronađena je u 15 analiziranih obilježja, i to: glavno djelo, sudioništvo, u vrijeme izvršenja djela ispitanik bio trijezan ili pijan, uže mjesto počinjenja djela, žrtva posebno zlostavljana, žrtva grubo vrijeđana ili ponižavana, počinitelj izazvan od žrtve, spol žrtve, dob žrtve, alkoholiziranost žrtve u vrijeme izvršenja djela, osnovni motiv izvršenja djela, priznaje li ispitanik djelo tijekom kaznenog postupka, psihijatarsko vještačenje u kaznenom postupku, sigurnosne mjere uz kaznu lišenja slobode, izrečena kazna. Utvrđene statistički značajne razlike pokazuju:

- premda je za cijeli uzorak dominantno izvršenje tzv. običnog ubojstva te kod muškaraca počinitelja prevladava upravo takvo ubojstvo, žene u promatranom uzorku čine više kvalificiranih (teških) ubojstva nego muškarci počinitelji,
- žene češće čine djelo sa sudionicima,

- u vrijeme izvršenja djela muškarci počinitelji češće su bili alkoholizirani,
- najveći broj djela počinjenih od žena počiniteljica dogodio se u njihovu stanu,
- žene počiniteljice znatno rjeđe posebno zlostavljaju žrtvu,
- također, žene počiniteljice znatno rjeđe posebno vrijeđaju i ponižavaju žrtvu,
- žene počiniteljice češće su izazvane od žrtve,
- muškarci počinitelji u većoj mjeri imaju za žrtvu ženu nego obrnuto (istospolni partneri),
- kod žena žrtava prevladava dob 51-60 godina, a kod muških 41-50 godina,
- žrtve žena počiniteljica prilikom izvršenja bile su pijane,
- u žena počiniteljica bračne razmirice prevladavaju kao osnovni motiv izvršenja djela,
- muškarci počinitelji tijekom kaznenog postupka češće priznaju djelo,
- za muškarce počinitelje češće je vještačenjem u kaznenom postupku utvrđeno da su bitno smanjeno ubrojivi,
- ženama počiniteljicama rjeđe su izrečene sigurnosne mjere uz kaznu lišenja slobode,
- najveći broj žena počiniteljica osuđen je na kaznu do tri godine, a muškaraca počinitelja na kaznu veću od deset godina.

Iz dosadašnjih izlaganja vidi se da je u najvećoj mjeri riječ o istraživanjima nasilja u intimnim odnosima kod kojih je viktimizirana žena partnerica. Uvidom u znanstvenu literaturu koja obrađuje problem nasilja žena nad muškarcima odnosno žene nad svojim intimnim partnerom, treba naglasiti da je ona znatno manja nego znanstvena literatura koja se bavi nasiljem muškarca nad ženom odnosno muškarca nad svojom intimnom partnericom. Nasilje žene prema muškom intimnom partneru uglavnom se samo usputno spominje pri analizi podataka koji su se obrađivali za potrebe istraživanja nasilja muškarca nad ženom intimnom partnericom.

Zato smatramo potrebnim spomenuti i neka istraživanja koja pokazuju razinu viktimizacije muškog partnera od žene partnerice, ali i stupanj viktimizacije u homoseksualnim odnosima. Prema: Majka (Internet, 2000), jedan od najčešće ponavljanih mitova u društvu je mit da je obiteljsko nasilje i nasilje među partnerima nešto što "muškarac čini ženi". Takav mit djelomično je nastao i djelovanjem feminističkih skupina koje su, bez znanstveno potvrđenih podataka, tumačenjem različitih statističkih podataka te na druge načine "dokazivale" da je isključivo žena žrtva. Ženi kao počiniteljici kaznenih djela nije poklonjena dovoljna pozornost u kriminologiji odnosno u objašnjenju kriminalnog ponašanja žena. Smatra se da je kriminalitet prije svega "muška pojava" i da su kazneni zakoni pisani od muškaraca i za muškarce.

Kao što je već spomenuto, većina statističkih pokazatelja i istraživanja pokazuje da je najveći broj počinitelja intimnog nasilja muškog spola. Međutim, neki autori imaju sasvim drugačije mišljenje koje temelje na statističkim pokazateljima i istraživanjima koja su proveli. Iako je uobičajeno da se nasilje žene prema muškarcu u obitelji opravdava njezinom samoobranom ili odgovorom na dugotrajno nasilje nad njom, iznenađuje koliko je žena i izvan tog konteksta sklono udariti, ozlijediti ili čak ubiti svojeg muškog intimnog partnera. Dakle, iako postoje značajne razlike s obzirom na spol u većini statistika nasilničkih ponašanja izvan obiteljskih zidova, unutar obitelji žene nisu nimalo manje spremne fizički se obračunati ili primijeniti vatreno ili drugo oružje u usporedbi s muškarcima. Osim toga, Berk i sur. (1983) upozoravaju da žene kao nasilnici u obitelji nanose svojim muškim partnerima znatno ozbiljnije tjelesne ozljede nego kad je muškarac počinitelj, a žena žrtva nasilja u obitelji. McNeely i Robinson-Simpson (1987) navode kako društvo neće prepoznati da su i muškarci žrtve obiteljskog nasilja ako će se baviti samo ženom kao žrtvom. Nadalje, naglašavaju da ako se društvo bude bavilo samo ženom kao žrtvom obiteljskog nasilja, bavit će se samo polovinom fenomena.

Steinmetz je (1977) prezentirala rezultate nekoliko studija koje pokazuju da je postotak žena koje su fizički zlostavljale svoje partnere veći od postotka muškaraca koji su fizički zlostavljali svoje partnerice. Ista autorica navodi da žene češće nego muškarci iniciraju fizičko nasilje, a imaju slične motive za nasilje kao i muškarci. Nisonoff i Bitman (1979) tijekom 1979. godine proveli su telefonsko istraživanje kojom prilikom su postavljali pitanja o nasilju u obitelji. Rezultati su pokazali da je 15,5% muškaraca i 11,3% žena izjavilo da su udarili svojeg bračnog partnera, dok je 18,6% muškaraca i 12,7% žena izjavilo da su bili udareni od svojeg bračnog partnera. Uspoređujući podatke dobivene istraživanjem iz 1975. godine te rezultate nastavka tog istraživanja iz 1986. godine, Straus i Gelles (1986) utvrdili su da je u navedenom razdoblju obiteljsko nasilje prema ženi palo sa 12,1% na 11,3%, dok je isto nasilje prema muškarcu bilo u porastu, i to sa 11,6% na 12,1%. Provodeći istraživanje 24 slučaja gdje su žene ubile svoje muževe ili ljubavnike, Jurik (1989) i Jurik i Gregware (1989) došli su do podatka da je 60% tih žena bilo prije uhićivano odnosno da imaju kriminalnu prošlost. Podatak do kojeg su došli Berk i sur. (1983) provodeći istraživanje među 461 studentom (168 muškaraca, 293 žene), koji su bili s nekim u vezi ili su se s nekim viđali, pokazuje da žene čine više nasilja u takvim odnosima nego muškarci. Naime, 15% muškaraca priznalo je da je fizički zlostavljalo svoje partnerice, dok je isto izjavilo 21% žena. Engleski autori Carrado i sur. (1996) proveli su istraživanje koje je pokušalo utvrditi stupanj agresije u engleskim heteroseksualnim vezama. Uzorak je bio 894 muškarca i 971 žena, a koristili su se modificiranom Conflict Tactics skalom - CTS. Rezultati su pokazali da je 18% muškaraca i 13% žena bilo žrtvama fizičkog nasilja u njihovim vezama. Što se tiče sadašnjih veza, 11% muškaraca i 5% žena izjavilo je da je bilo žrtva nekog oblika agresije partnerice odnosno partnera. Istraživanje koje su proveli Caulfield i Riggs (1992), provedeno među

667 neoženjenih studenata (268 muškaraca, 399 žena), uz korištenje Conflict Tactics skale - CTS, pokazalo je značajno veću razliku nasilja žena nego muškaraca. Tako rezultati govore da je 19% žena ošamarilo svojeg partnera muškarca, dok je to isto učinilo 7% muškaraca ošamarivši svoju partnericu ženu. Nadalje, 13% žena udarilo je nogom ili šakom svojeg partnera, dok je to isto učinilo 3,1% muškaraca svojoj partnerici. Studenti u Kanadi bili su predmet istraživanja autora Claxton-Oldfield i Arsenault (1999), kojima je uzorak bilo 168 studentica koje su trenutačno u vezi s intimnim partnerom. Istraživanje je pokazalo da 26% ispitanica navodi da su one inicirale fizičku agresiju muškaraca partnera, a kao razlog navode to što ih partneri nisu htjeli slušati. Istraživanje nešto starijeg datuma, provedeno 1985. godine na Teksaškom sveučilištu (Shupe i sur., 1985), pokazalo je da je 28% oženjenih muškaraca doživjelo da su ih supruge udarile šakom, nogom ili su ih gurnule.

Lupri (1992), istraživač sa Sveučilišta u Kalgariju, iznio je podatak da je tijekom njegova istraživanja 17,8% oženjenih muškaraca priznalo da je zlostavljalo svoje partnerice, dok je to isto priznalo 23,3% žena u braku za svoje partnere. McLeod je (1984) istraživao 6.200 slučajeva nasilja te utvrdio da je oružje korišteno u 86% slučajeva nasilja žene nad muškarcem, dok je u 25% slučajeva oružje bilo korišteno za nasilje muškarca nad ženom. U intervjuu objavljenom u The Washington Timesu 1994. godine, jedan od znanstvenika koji istražuju tu problematiku, Straus, tvrdi da žene poriču da fizički zlostavljaju svoje supružnike, bivše supružnike ili izvanbračne partnere. Navodi da više od 30 studija koje se bave obiteljskim nasiljem - u neke od njih i sam je bio uključen - pokazuje da su oba spola jednako kriva za nasilje. Međutim, navodi da su neki istraživači koji su sudjelovali u kanadskom nacionalnom istraživanju izostavili podatke o zlostavljanju muškaraca od njihovih partnerica jer je to bilo politički nezgodno. Prema njegovim podacima, muškarci i žene gotovo su potpuno jednaki u napadima kao što su pljuskanje, udaranje nogom i guranje. Prema podacima o oženjenim parovima dobivenim od 2.994 udane žene, tijekom provođenja nacionalnog istraživanja o obiteljskom nasilju 1985. godine, utvrdio je da je stopa napada počinjenih od žena 124 na 1.000 parova, dok je stopa napada počinjena od muškaraca 122 na 1.000 parova. Stopa neznatnih napada počinjenih od žena iznosi 78 na 1.000 parova, a stopa neznatnih napada počinjenih od muškaraca iznosi 72 na 1.000 parova (prema: Dundović, 2002).

Istraživanje nasilja u istospolnim odnosima ograničeno je na studije s malim, nereprezentativnim uzorcima homoseksualnih odnosno lezbijskih parova. Uz to, kao otežavajuću okolnost za provođenje značajnijih istraživanja, neki autori (Hart, 1986, Island, Letellier, 1991) navode to što institucije nisu prepoznale istospolne intimne odnose kao legitimne. Isti autori navode da zakon često limitira definiciju partnerskog nasilja samo u heteroseksualnim odnosima. Kao posljedica toga, nasilje između istospolnih partnera najčešće nije dio policijskih izvješća i drugih službenih statistika.

Tako istraživanje među lezbijskim parovima (Loulan, 1987) pokazuje da je 17% od 1.566 žena doživjelo neki oblik zlostavljanja od svoje intimne istospolne partne-

rice. Prema drugom istraživanju, tijekom kojeg se koristio CTS, trećina od 284 žene koje su u lezbijskim odnosima doživjela je fizičko zlostavljanje od intimne partnerice (Lockhart i sur., 1994). Na uzorku 1.099 žena koje su u lezbijskom odnosu, polovina ispitanica (intervjuirane tijekom jednog muzičkog festivala) izjavila je da su doživjele kombinaciju fizičkog, psihičkog i seksualnog zlostavljanja (Lie, Gentlewarrier, 1991). Što se tiče homoseksualnih odnosa, iako na vrlo malom uzorku od svega 34 muškarca koji su u takvim odnosima, vidi se da su 18% njih žrtve, a 14% počinitelji nasilja u trenutačnim intimnim odnosima s homoseksualnim partnerom (Bologna i sur., 1987).

Malo je istraživanja koja se istodobno bave nasiljem u intimnim homoseksualnim, lezbijskim i heteroseksualnim vezama. Jedno od takvih proveo je Gardner (1989), koristeći se CTS-om kako bi utvrdio fizičko zlostavljanje između 43 lezbijska, 43 heteroseksualna i 39 homoseksualnih parova. Rezultati su pokazali da je zlostavljanje najprisutnije u lezbijskim parovima (48%), nakon toga slijede homoseksualni parovi (38%), a najmanje zlostavljanja prema tom istraživanju ima između heteroseksualnih parova (28%). Iako ta razlika nije značajna, upućuje na to da se fizičko nasilje između intimnih partnera ne događa samo u intimnim odnosima između žene i muškarca, već i u intimnim odnosima između istospolnih intimnih partnera. Dodatnu težinu podacima tog istraživanja daje činjenica da su podaci dobiveni uz pomoć CTS-a, koji se koristio u velikom djelu istraživanja koja se odnose na intimno nasilje u heteroseksualnim odnosima.

Iako je između nasilja intimnih partnera u heteroseksualnim i istospolnim vezama pronađeno mnogo sličnosti (guranje, šamaranje, udaranje nogom ili rukom i dr.), treba naglasiti i određene specifičnosti koje se pojavljuju u istospolnim odnosima. Tako u istospolnim odnosima, prema Hartu (1986), postoji mogućnost da se zlostavljač služi homofobičnom kontrolom (engl. *homophobic control*). Prema tom autoru, homofobična kontrola znači prijetnje jednog od istospolnih partnera drugome da će reći obitelji, prijateljima, kolegama s posla, policiji, crkvi, itd. da je u takvom odnosu. Zlostavljač/zlostavljačica govore da žrtva zaslužuje sve što je dobila jer je homoseksualac odnosno lezbijka. Uvjerava žrtvu da joj nitko neće vjerovati da je zlostavljana u takvom odnosu jer lezbijke nisu nasilne (kad je riječ o lezbijskom odnosu).

Sljedeća specifičnost odnosi se na homoseksualne parove gdje je jedan partner HIV pozitivan. Prema Letellieru (1996), ako je jedan od partnera HIV pozitivan, može prijetiti drugom partneru da će i njega zaraziti i na taj ga način stalno držati u neizvjesnosti ili može uvjeriti žrtvu da osjeća krivnju što živi u takvoj vezi. Također se može koristiti bolešću da manipulira s drugima kako bi ih uvjerio da nije zlostavljač.

Specifičnost koja se pojavljuje u zlostavljanju između istospolnih partnera, a koju spominju autori Island i Letellier (1991) te Renzetti (1992), govori o "međusobnom udaranju". Istraživači i liječnici u istospolnim odnosima teško određuju jasnu ulogu tko je žrtva odnosno napadač tijekom zlostavljanja. Zato se katkada nasilje između istospolnih partnera definira kao "borba ravnopravnih" ili *equal fight*.

1. Metodologija istraživanja intimnog nasilja

Složenost problema kojim se bavimo u ovom radu te utjecaj socio-ekonomskog, društvenog i drugih okruženja na tu pojavu odredili su i određene specifičnosti kod provođenja istraživanja odnosno primjenu posebnih metoda, ali i nekih karakterističnih pravila prilikom prikupljanja podataka. Pregledavanjem stručne literature u kojoj su objavljena istraživanja koja se bave nasiljem između intimnih partnera, vidi se da se većina istraživanja koristila tijekom prikupljanja podataka za istraživanje već prije spomenutom *Conflict Tactics Scale* (CTS). Taj se “instrument” koristi kao kvantitativna tehnika za dobivanje procjena opsega fizičkog zlostavljanja, uglavnom žena, ali i muškaraca. CTS je razvijen i korišten prvi put 1970. godine na University of New Hampshire, i to od sociologa Murrayja Strausa, koji je istraživao nasilje u obitelji. Do sada je ta “skala”, u originalnom ili modificiranom obliku, korištena pri istraživanjima koja su objavljena u više od sto znanstvenih članaka i u najmanje deset sjevernoameričkih knjiga (DeKeseredy, Schwartz, 1998).

CTS sadržava 18 točaka koje određuju tri različita postupka unutar konflikata u intimnim odnosima: rasuđivanje, verbalnu agresiju (neki istraživači nazivali su je psihičkim nasiljem) i fizičko nasilje. Te točke rangirane su u kontinuumu od najlakših do najslabijih oblika. Prvih deset točaka odnosi se na nefizičke oblike nasilja, a zadnjih osam na fizičko nasilje. Posljednjih pet točaka, od “udaranja nogom i dr.” do “koristeći se nožem ili pištoljem”, čine “strogi nasilnički indeks”. Prije same primjene CTS-a, intervjuiranoj osobi pročita se predgovor u kojem je riječ o tome da bez obzira na to kako je jedan par dugo zajedno, uvijek može doći do nerazumijevanja i svađe zbog toga što je jedan od partnera loše raspoložen ili je umoran zbog nekog razloga. Nadalje, različite osobe, pa tako i partneri, različito pokušavaju riješiti različite situacije. Nakon takvog uvoda, ispitivač pročita sljedeće pitanje: “Pročitat ću vam neke stvari koje ste vi ili vaš partner možda počinili tijekom svađa. Želio bih da mi kažete koliko puta ste vi/vaš partner (slijedi pitanje sa 18 točaka) u zadnjih 12 mjeseci.” Smith (1987) navodi da je CTS vjerojatno najbolji “instrument” kojim se može procijeniti incidencija i prevalencija zlostavljanja žena u velikim populacijama. Ipak, određeni broj istraživača kritički se odnosi prema CTS-u. Tako Chang (1996) i Kirkwood (1993) navode da “emocionalno zlostavljanje” često može biti puno “bolnije” nego fizičko nasilje kao što je šamaranje ili slomljeni zubi. Na temelju tih razmišljanja, Kelly (1987) dovodi u pitanje rangiranje pitanja u CTS-u od “lakših” prema “težim” oblicima nasilja. Druga kritika CTS-a upitnim postavlja pitanja koja ne obuhvaćaju sve oblike zlostavljanja, a intervjuirane osobe neće iznijeti određenu vrstu zlostavljanja ako ih se ne pita, npr. o grebanju i seksualnim napadima. Dio autora (DeKeseredy i sur., 1997, Ellis i Stuckless, 1996) kritiziraju CTS zato što rezultati dobiveni njegovom primjenom jednostavno zbrajaju broj počinjenih nasilničkih akata, a to ne govori zašto ljudi čine nasilje. Nadalje, prema istim autorima, primjenjujući CTS, gotovo uvijek dolazi se do podatka da su muškarci i žene podjednako nasilni, ali velika pogreška je u tome što se zaboravlja činjenica da se muškarci i žene koriste

nasiljem zbog drugih motiva. Žene se koriste nasiljem iz različitih motiva, ali najčešće je to radi toga da obrane sebe, dok se muškarci u najvećoj mjeri koriste nasiljem da kontroliraju svoje partnerice.

Zbog niza kritika upućenih CTS-u, kojih je dio prethodno naveden, a koje su trajale više od deset godina, Straus i sur. (1995) razvijaju CTS2 i u tu skalu implementiraju dio kritika. Tako CTS2 sadržava više pitanja o fizičkom zlostavljanju, ali i o psihičkom zlostavljanju (nazvao/la sam svojeg/ju partnera/icu ružnim/om ili debelim/om), sadržava i sedam pitanja koja se odnose na seksualno zlostavljanje. Pitanjem “moralo/la sam posjetiti doktora zbog tučnjave sa svojim/om partnerom/icom”, autori CTS2 nastojali su otkloniti kritike da nisu obuhvatiti sve oblike fizičkog nasilja. Sve to pozitivni su odgovori na kritike koje su bile upućivane CTS-u.

Usprkos svemu, i dalje ostaje pitanje na koje CTS i CTS2 ne daju odgovor, a to je: “Zašto se muškarci i žene koriste fizičkim nasiljem u braku, izvanbračnim odnosima ili u bilo kojem intimnom heteroseksualnom odnosu?” Međutim, većina kritičara CTS i CTS2 navodi da zbog tih kritika ne treba ne koristiti se CTS-om i CTS2-om, no naglašavaju da će istraživanja imati određenu pogrešku ako se uz CTS ne koriste i drugim “instrumentima za mjerenje” zlostavljanja.

Osim tog “alata” za provođenje istraživanja, Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2002) daje preporuke kako da podaci prikupljeni u istraživanjima o nasilju u intimnim odnosima budu međusobno usporediviji. Prema tom izvoru, različiti čimbenici utječu na kvalitetu i međusobnu usporedivost podataka o nasilju u intimnim odnosima:

- nedosljednost u načinu definiranja nasilja i zlostavljanja,
- različitost kriterija u selekciji sudionika koji se analiziraju,
- različiti podaci s obzirom na njihov izvor,
- uvjerenje da će osobe koje se ispituju govoriti otvoreno i iskreno o iskustvima s nasiljem.

Zbog tih osnovnih čimbenika, većinu prevalencijskih podataka iz različitih studija nije moguće izravno uspoređivati. Primjerice, neke studije ne razdvajaju različite oblike nasilja, pa zato nije uvijek moguće razlikovati fizičko, seksualno i psihičko nasilje. Nadalje, neke studije istražuju nasilje u razdoblju od prethodnih 12 mjeseci ili pet godina, a druge se orijentiraju na nasilje kroz cijeli život. Ovdje još možemo dodati i to da se u pojedinim istraživanjima ispituju sve žene, uz podjelu po određenoj dobi, a u drugima samo žene koje su udane ili su bile udane. Sve studije koje se bave osjetljivim temama (kao što je nasilje u intimnim odnosima) susreću se s problemom kako postići otvorenost intervjuiranih osoba koje trebaju govoriti o intimnim stranama svoga života. Uspjeh dijelom ovisi o tome kako su pitanja formulirana i postavljena, ali dijelom i o tome kako se ugodno osjeća osoba koju se intervjuira. Čimbenici

kao što su spol ispitivača, dužina intervjuiranja, ima li još prisutnih osim ispitivača i osobe koja se intervjuira, interesa samog ispitivača te njegovo neosuđujuće stajalište također utječu na uspjeh istraživanja. WHO (2002) smatra da različite strategije mogu poboljšati rezultate. To uključuje:

- ❖ dati ispitivaču nekoliko mogućnosti da za vrijeme intervjuiranja otkrije nasilje,
- ❖ koristiti se specifičnim pitanjima za određena ponašanja, umjesto subjektivnih pitanja kao što su “Jeste li ikada bili zlostavljani?”,
- ❖ pažljivo izabrati ispitivače i naučiti ih da sastave dobro i točno izvješće o intervjuiranju,
- ❖ pružiti pomoć ispitivaču kako bi izbjegao mogući odnos sa zlostavljanom osobom ili članovima obitelji:

O sigurnost ispitivača i intervjuirane osobe uvijek se mora voditi briga. WHO je razvio preporuke kao vodič za buduće istraživače obiteljskog nasilja nad ženama (WHO, 2001). Te su preporuke usredotočene na specifične etičke i sigurnosne elemente kao pomoć pri planiranju i provođenju istraživanja u području nasilja u obitelji. WHO ipak naglašava da te smjernice nemaju namjeru biti općim smjernicama ili preporukama u planiranju i metodologiji istraživanja nasilja u obitelji. U nastavku rada slijede neki od dijelova tih smjernica:

- ❖ fizička sigurnost ispitivača i ispitanika ne smiju biti u opasnosti od osвете zlostavljača,
- ❖ studije moraju biti metodološki ispravne te građene na dosadašnjim iskustvima istraživača, sve s ciljem smanjenja mogućnosti pogreške koja bi prikazala nasilje manjim nego što ono stvarno jest,
- ❖ zaštititi tajnost kao važno osiguranje za sigurnost žena i točnost podataka,
- ❖ svi istraživači moraju biti pažljivo odabrani, specijalistički educirani te imati stalnu podršku za vrijeme intervjuiranja,
- ❖ studije treba planirati tako da se uključe ciljane aktivnosti za smanjenje mogućeg izazivanja tuge ili žalosti sudionika istraživanja,
- ❖ ispitivači moraju biti kadri ženi ponuditi pomoć dostupnih lokalnih službi za pomoć i podršku.

To su samo neke od preporuka WHO-a istraživačima nasilja u obitelji nad ženama. Svakako treba naglasiti da etički i metodološki elementi u bitnome mogu utjecati na točnost prikupljenih podataka, ali i - što je najvažnije - na sigurnost intervjuiranih žena.

IV.

DRUŠTVENA REAKCIJA NA INTIMNO NASILJE

Priličan broj konvencija, rezolucija, regionalnih i međudržavnih ugovora i drugih akata, donesenih od Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe i drugih međunarodnih institucija, spominje posredno ili neposredno nasilje između intimnih partnera. Zbog njihova velikog broja, spomenut ćemo samo one koji se svojim najvećim dijelom mogu odnositi na problem intimnog nasilja. Komisija za položaj žena UN-a osnovana je 1947. godine i sastoji se od 45 članova. Komisija ima mandat pripremiti studije, izvješća i preporuke o ljudskim pravima i određenim pitanjima koja se tiču žena. Imala je važnu ulogu u pokretanju programa UN-a cilj kojeg je bio iskorijeniti diskriminaciju žena, uključujući izradu glavnih suvremenih ugovora koji se bave ženskim pravima. Prvih nekoliko desetljeća postojanja Komisije bilo je posvećeno tim aktivnostima. Proteklih godina Komisija se više bavila pitanjima koja se tiču uloge i potrebe žena u suvremenim društvima te poboljšanjem njihova političkog, ekonomskog i socijalnog položaja (Buergenthal, 1997). Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena usvojila je Opća skupština UN-a 1979. godine. Izraz “diskriminacija žena” označuje svaku razliku, isključenje ili ograničenje po spolu, kojemu je posljedica ili svrha da ženama ugrozi ili onemogući ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom i građanskom ili bilo kojem drugom području na osnovi ravnopravnosti muškarca i žena. Deklaracija o osnovnim pravima žrtava kaznenih djela i zloupotreba moći također je jedan od dokumenata UN-a koji u svojem sadržaju spominje i odnose između intimnih partnera. Znajući da milijuni ljudi širom svijeta stradaju i pate zbog kaznenih djela i zloupotreba moći i da prava tih žrtava nisu u dovoljnoj mjeri zaštićena, uzimajući u obzir da su žrtve kaznenih djela i zloupotrebe moći, a često i njihove obitelji, svjedoci i drugi koji im pomažu često izloženi povredama i šteti te da dodatno stradaju sudjelujući

u postupku prema počinitelju, Opća skupština prihvatila je Deklaraciju o osnovnim pravima žrtava kaznenih djela i zloupotreba moći, koja treba pomoći vladama pojedinih zemalja i međunarodnoj zajednici u njihovim naporima da osiguraju prava i pomoć žrtvama kaznenih djela i zloupotreba moći. Šeparović (1988) navodi da pod žrtvom, u toj deklaraciji, treba razumjeti svaku osobu koja je pojedinačno ili kolektivno pretrpjela stradanje, uključujući fizičku ili psihičku povredu, emocionalni stres, ekonomsku štetu ili bitnu povredu svojih osobnih prava činjenjem ili nečinjenjem koji su pozitivnim pravima država članica predviđeni kao kaznena djela (uključujući kaznenopravno regulirane zloupotrebe moći). Nadalje, netko se prema Deklaraciji može smatrati žrtvom bez obzira na to je li počinitelj identificiran, uhvaćen ili kazneno gonjen te bez obzira na eventualne rodbinske odnose počinitelja i žrtve. Pojam žrtve, kada to odgovara situaciji, uključuje i bližu rodbinu i osobe koje ovise o neposrednoj žrtvi te osobe koje su stradale pomažući žrtvama ili sprječavajući viktimizaciju. Odredbe Deklaracije treba primjenjivati bez obzira na nečiju rasu, boju kože, spol, dob, jezik, vjeru, nacionalnost, politička i druga uvjerenja, kulturnu pripadnost, imovinsko stanje, porodični status, bračno stanje, etničko ili socijalno porijeklo i fizičku ili psihičku hendikepiranost. Jedna od najznačajnijih rezolucija koja se bavi u jednom svojem djelu i nasiljem među partnerima jest rezolucija *Nasilje u obitelji*, koju je donijela Opća skupština Ujedinjenih naroda, tijekom četrdesetog zasjedanja, pod 98. točkom dnevnog reda (Šeparović, 1988). Zloupotreba i zlostavljanje u obitelji kritični su problemi koji imaju ozbiljne psihičke i psihološke posljedice na individualne obitelji, posebno na mlade, ugrožavaju zdravlje i opstanak obiteljske jedinice. Pri donošenju te rezolucije UN je izrazio zabrinutost činjenicom da zloupotreba alkohola, narkotika i psihotropnih tvari može biti otežavajući čimbenik u obiteljskom nasilju, a ti bi efekti trebali biti dodatno ispitani. Na temelju svega navedenog, Opća skupština, između ostalog, zahtijeva od glavnog tajnika UN da intenzivira istraživanje nasilja u obitelji iz kriminološke perspektive kako bi se oblikovala određena akcijska strategija koja bi poslužila kao osnova za oblikovanje politike te da o tome podnese izvještaj, a od Ekonomskog i socijalnog vijeća da pozove Komitet za kontrolu i prevenciju kriminaliteta da istraži problem nasilja u obitelji. Nadalje, Opća skupština pozvala je države članice da usvoje specifične mjere koje bi sustav kaznenog i građanskog pravosuđa učinile osjetljivijim prema nasilju u obitelji, uključujući sljedeće:

- da uvedu, ako već ne postoji, građansko i kazneno zakonodavstvo koje bi se bavilo posebnim problemima nasilja u obitelji, da izglasaju i donesu takve zakone koji bi štitili žrtve nasilja u obitelji i kažnjavali počinitelje te da ponude alternativne putove tretiranja počinitelja, shodno tipu nasilja,
- da poštuju, u svim instancijama kaznenog postupka, počevši s policijskom istragom, osobit i ponekad delikatan položaj žrtve, osobito s obzirom na način na koji se sa žrtvom postupa,
- da iniciraju preventivne mjere, kao što su osiguranje podrške i savjeta obiteljima, radi poboljšanja njihove sposobnosti da stvore okolinu bez nasilja, naglašavajući

načela obrazovanja, jednakosti prava i jednakosti odgovornosti između muškarca i žene, njihova partnerstva, prijateljstva i mirnog rješavanja sukoba,

- da iniciraju ili intenziviraju istraživanja i sakupljanje podataka o uzrocima, domašaju i tipovima nasilja u obitelji (Šeparović, 1988).

To je samo dio dokumenata koji jasno pokazuju brigu i preporuke međunarodne zajednice za jednake pravne norme pri rješavanju problema obiteljskog nasilja, kojeg je dio i nasilje među partnerima.

Republika Hrvatska nakon uspostave samostalnosti aktivno se uključila u međunarodne aktivnosti za zaštitu žena i ravnopravnost žena. Preuzimanjem obveza iz odredbi Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, osiguran je snažan instrument za pravno uređenje položaja žena u Republici Hrvatskoj. U pogledu primjene Konvencije u Republici Hrvatskoj, Vlada je 1994. godine podnijela Odboru za uklanjanje diskriminacije žena (CEDAW) inicijalno izvješće o primjeni Konvencije, a početkom 1995. godine, na zahtjev CEDAW-a, i posebno izvješće o stradanju žena u ratu. Inicijalno izvješće o primjeni Konvencije obuhvatilo je razdoblje od 1990. do 1994. godine, uz usmenu dopunu izvješća o primjeni Konvencije od 1994. do 1998. CEDAW je 1998. godine usvojio Preporuke za daljnju primjenu Konvencije u Republici Hrvatskoj. Nakon sudjelovanja na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama, održanoj u Pekingu 1995. godine, izaslanstvo Republike Hrvatske, polazeći od Platforme za djelovanje, predložilo je Vladi Republike Hrvatske osnivanje posebnog tijela za unapređivanje položaja žena te izradu nacionalnog plana za primjenu Pekinške platforme u našoj zemlji. Ustav Republike Hrvatske i spomenuta konvencija osnovni su pravni akti za uređenje pravnog položaja žena u Republici Hrvatskoj, a u skladu s njima sustav čine mnogobrojni zakoni koji sadržavaju odredbe relevantne za unapređenje položaja žena. Izmjenama Ustava Republike Hrvatske utvrđena je i ravnopravnost spolova kao jedna od najviših vrednota našeg ustavnog poretka. Prema čl. 140. Ustava, Konvencija ima pravni položaj iznad zakona te je snažan instrument za pravno uređenje položaja žena u Republici Hrvatskoj. Nadalje, hrvatski Ustav u odredbama koje reguliraju osobne i političke slobode i prava propisuje: "Nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja..." (čl. 23), a to ustavno pravo na život bez nasilja razrađeno je u nizu zakona.

Vlada RH na sjednici 18. prosinca 1997. (Internet, 2001) prihvatila je Nacionalnu politiku za promicanje jednakosti spolova i obvezala se da će preispitati i analizirati zakone kako bi se osigurala njihova učinkovitost u uklanjanju nasilja nad ženama, stavljajući naglasak na sprječavanje nasilja i gonjenje počinitelja.

Radi promicanja ravnopravnosti spolova te stvaranja uvjeta u kojima će žene potpuno ostvariti svoja prava, Hrvatski sabor je na sjednici 4. prosinca 2001. donio Nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova, s programom provedbe nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2001. do 2005. godine (Narodne novine, br. 112, 2001).

Ciljevi Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova jesu:

- ❖ promicanje prava žena u svim područjima ljudskog djelovanja,
- ❖ osvješćivanje žena u svim sredinama o njihovu stvarnom položaju i potrebi njegova usklađivanja s općeljudskim standardima,
- ❖ stvaranje uvjeta za učinkovito rješavanje uočenih problema,
- ❖ osiguranje potpore ženama u ostvarenju njihovih prava.

Tri su područja na kojima ženama treba omogućiti puno ostvarenje prava: obitelj, radna sredina i društvo. Stvarni položaj žene na tim područjima potvrđuje je kao nositeljicu zadaća, a ne kao objekt njihova ostvarenja.

Program djelovanja Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova, podijeljen je na deset osnovnih dijelova:

1. Ljudska prava žena,
2. Žene i zdravlje,
3. Nasilje nad ženama,
4. Žene i oružani sukobi,
5. Žene i gospodarstvo,
6. Žene i obrazovanje,
7. Žene i zaštita okoliša,
8. Žene na položajima moći i odlučivanja,
9. Žene i mediji,
10. Institucionalni mehanizmi.

S obzirom na problematiku kojom se bavimo u ovom radu, potrebno je nešto opširnije reći o dijelu koji govori o nasilju nad ženama. Programom djelovanja, točka 3: Nasilje nad ženama, određuje se:

- a) izrada nacionalne strategije za borbu protiv nasilja nad ženama,
- b) analiza zakona kojima se sankcionira nasilje nad ženama i osiguranje praćenja provedbe tih zakona,
- c) provođenje stalnog obrazovanja svih osoba koje rade na provedbi zakona, pružanju usluga i podrške u slučajevima nasilja nad ženama,
- d) osiguranje financijske pomoći ženama žrtvama nasilja,
- e) poticanje osnivanja posebnih policijskih odjela za vođenje i obradu predmeta koji se odnose na nasilje nad ženama,
- f) analiza postojećeg stanja i davanje preporuke o osnutku obiteljskih sudova.

Za svaku od tih odredbi određene su programske zadaće. Tako su, primjerice za točku e) - poticanje osnivanje posebnih policijskih odjela za vođenje i obradu predmeta koji se odnose na nasilje nad ženama, predviđene ove programske zadaće:

1. Ministarstvo unutarnjih poslova izradit će do kraja 2003. godine analizu stanja i obučenosti djelatnika policije o problematici nasilja nad ženama te ispitati mogućnosti osnivanja posebnih policijskih odjela za vođenje i obradu predmeta koji se odnose na nasilje nad ženama, posebice u obitelji.
2. S obzirom na to da je suradnja s građanima prijeko potreban preduvjet kvalitetnog funkcioniranja policije i imajući u vidu činjenicu da veličini tamne brojke nasilničkog kriminaliteta nad ženama pridonosi i nespремnost žrtve da prijavi kazneno djelo, Ministarstvo unutarnjih poslova do kraja 2003. godine pokrenut će istraživanje o stajalištima i očekivanjima žena kad je riječ o postupanju policije u povodu različitih kaznenih djela počinjenih na štetu žena.

Nažalost, u vrijeme pisanja ovog rada nisu potpuno ispunjene sve programske zadaće, međutim dio njih u fazi je provođenja.

Niz je kritika prijašnjih godina upućen na nepostojanje specijalnog zakona ili posebnih propisa koji bi se bavili pravnom zaštitom zlostavljane žene. Žena je svoju zaštitu isključivo nalazila u okviru tada postojećeg kaznenog zakonodavstva. U većini naše novije literature može se naići na kritike i izražavanja nezadovoljstva što u naše kazneno zakonodavstvo nisu inkorporirani mnogi instituti i mjere koji bi omogućili učinkovitiju zaštitu zlostavljane žene, koje poznaju sva druga suvremena kaznena zakonodavstva. S obzirom na to da su te kritike upućene uglavnom Kaznenom zakonu, ali i Zakonu o kaznenom postupku, koji su na snagu stupili 1. siječnja 1998., može se reći da je donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona u prosincu 2000. godine učinjen priličan broj pozitivnih promjena. Kako bismo dobili uvid u sve što je prethodilo izmjeni i donošenju pojedinih članaka Zakona, potrebno je navesti i prigovore koji su prethodili tim izmjenama, ali i prigovore koji se i dalje upućuju.

Bilo je prijedloga da se u Kazneni zakon unesu nove inkriminacije, kao npr. zlostava u obitelji i značajno ugrožavanje tjelesnog i psihičkog integriteta žene, a pojavni oblici tih kaznenih djela bili bi ponavljanje određenog ponašanja koje je u svom zbiru i kontinuitetu određen stupanj tjelesnog i psihičkog zlostavljanja osobe, odnosno žene, unutar obiteljskog kruga (Povjerenstvo Vlade RH za pitanja jednakosti, 1999). Tome je bar djelomično udovoljeno uvođenjem kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji (čl. 215a KZ-a), gdje su i počinitelj i žrtva članovi obitelji.

Za kazneno djelo silovanja (čl. 188. KZ-a), od 1. siječnja 1998., propisano je da se može počinuti prema svakoj osobi, dok je prije Zakon tu bio isključiv te se to kazneno djelo moglo počinuti samo prema ženskoj osobi s kojom počinitelj ne živi u bračnoj zajednici. Znači, prema novijem propisu, žrtva silovanja može biti jedan od članova

bračne zajednice. Dakle, prije donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (prosinac, 2000), kazneni postupak pokretao se na prijedlog oštećenika, što su mnogi ocijenili neprihvatljivim, prije svega zbog specifičnog psihičkog i tjelesnog stanja žene žrtve, rjeđe i muškarca žrtve. To je izmijenjeno, pa se sada za kazneno djelo silovanja počinjeno prema supruzi/suprugu kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti.

Za kaznena djela teške tjelesne ozljede (čl. 99. st. 1. KZ-a), tjelesne ozljede na mah (čl. 100. st. 1. KZ-a) i tjelesne ozljede iz nehaja (čl. 101. st. 1. KZ-a), postupak se do donošenja izmjena Zakona pokretao na prijedlog. Tako prijašnji čl. 102. st. 2. KZ-a govori da ako počinitelj živi u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici s osobom prema kojoj je kazneno djelo počinjeno (teške tjelesne ozljede, tjelesne ozljede na mah, tjelesne ozljede iz nehaja), ili joj je rođak po krvi u ravnoj lozi, brat ili sestra, posvojitelj ili posvojenik, postupak se pokreće na prijedlog oštećenika, osim ako kazneno djelo nije počinjeno na štetu djeteta ili maloljetne osobe.

Izmjenama i dopunama Kaznenog zakona stavak 2. u čl. 102. brisan je te se sada za ta djela kazneni progon ponovo pokreće po službenoj dužnosti. Za kazneno djelo tjelesne ozljede (čl. 98. KZ-a) kazneni postupak i dalje se pokreće privatnom tužbom. Zanimljivo je spomenuti da je u Švedskoj sve do 1998. godine bila potrebna izričita tužba žrtve da bi se pokrenuo postupak zbog obiteljskog nasilja. Od 1. srpnja 1998., kao dio novog članka Zakona postoji kazneno djelo za “teško kršenje integriteta žene”, a odnosi se na “višekratno ponavljanje akta muškarca prema ženi s kojom je u bliskim odnosima” (Nylen i Heimer, 1999).

Povratak zlostavljača u obitelj nakon počinjenog zlostavljanja, i to u vrlo kratkom roku nakon zlostavljanja, odnosno zakonske mogućnosti njegova zadržavanja ili izricanja mu zaštitne mjere (između ostalih) udaljenja iz stana ili kuće bili su u prošlosti problem na koji su upozoravale ženske nevladine udruge, ali i stručni krugovi koji se bave tom problematikom. Upravo s ciljem rješavanja tog problema donošenje pojedinih odredbi novog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prekršajima (NN 105/04), ali i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 116/03), trebalo bi bitno poboljšati (povećati) mogućnosti zadržavanja i udaljenja zlostavljača iz obitelji. Već spomenuti Zakon o prekršajima u čl. 146 st. 1. određuje: “Sud može sam ili na prijedlog podnositelja zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka za prekršaje propisane zakonom pisanim i obrazloženim rješenjem zadržati osobu za koju postoji osnovana sumnja da je počinila prekršaj:”, a točka 3. tog članka glasi: “ako je zatečena pri počinjenju prekršaja protiv javnog reda i mira ili je u pitanju prekršaj koji se odnosi na nasilje u obitelji za koje se može izreći kazna zatvora ili novčana kazna od 2.000,00 kuna ili veća, a postoji osnovana bojazan da će nastaviti s činjenjem prekršaja.” Iz citiranog jasno se može vidjeti da je zakonodavac smatrao potrebnim zaštititi žrtvu obiteljskog nasilja, između ostalog i mogućnošću zadržavanja počinitelja. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 116/03), osim što je odredio tko čini obitelj te što je na-

silje u obitelji, o čemu smo već prije govorili, propisuje i prekršajnopravne sankcije za zaštitu od nasilja u obitelji. Tako čl. 6. Zakona glasi: “(1) Prekršajnopravne sankcije za zaštitu od nasilja u obitelji su novčana kazna i kazna zatvora, te zaštitne mjere.

(2) Svrha propisivanja, izricanja i primjene prekršajnopравnih sankcija je osobita zaštita obitelji i članova obitelji ugroženih nasiljem, ostvarivanje i promicanje zdravog i harmoničnog života unutar obitelji, te poštivanje pravnog sustava.” Kao što je već spomenuto, tim zakonom propisane su zaštitne mjere te način izricanja zaštitnih mjera, a kako je riječ o novinama s obzirom na dosadašnja zakonska rješenja koja se bave tom problematikom, smatramo ih potrebnim i citirati. Tako čl. 7. Zaštitne mjere glasi: “Sud može počinitelju nasilja u obitelji izreći sljedeće zaštitne mjere:

- a) obveznog psihosocijalnog tretmana,
- b) zabrane približavanja žrtvi nasilja,
- c) zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju,
- d) udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora,
- e) osiguranja zaštite osobe izložene nasilju,
- f) obveznog liječenja od ovisnosti,
- g) oduzimanje predmeta koji je namijenjen ili uporabljen u počinjenju prekršaja.”

Posebno je važno istaknuti i odredbe čl. 16. iz kojih se vidi da se, između ostalih, zaštitne mjere mogu izreći i na zahtjev osobe izložene nasilju (“(1) Zaštitne mjere mogu se izreći na zahtjev osobe izložene nasilju ili policije ili po službenoj dužnosti). (2) Zaštitna mjera iz članka 7. točka a) i g) ovoga Zakona izriče se po službenoj dužnosti. (3) Zaštitne mjere propisane ovim Zakonom izriču se u trajanju koje ne može biti kraće od jednog mjeseca niti dulje od dvije godine računajući od dana pravomoćnosti rješenja o prekršaju ili od dana prestanka izvršenja kazne zatvora, osim ako ovim Zakonom nije određeno drugačije.”).

Sukladno zakonskoj obvezi o donošenju provedbenih propisa, ali i radi što efikasnijeg provođenja dijela citiranih mjera, ministar unutarnjih poslova donio je Pravilnik o načinu provedbe zaštitnih mjera koje su Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u nadležnost policije (NN 7/04). Pravilnikom je propisan način provedbe zaštitne mjere zabrane približavanja žrtvi nasilja u obitelji, zaštitne mjere zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju te zaštitne mjere udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora.

Te zakonske odredbe daju širok spektar mjera koje su u prvom redu usmjerne sprječavanju daljnjeg nasilja u obitelji, pa samim time i nasilja između intimnih partnera. Smatramo da posebnu pozornost treba obratiti mjerama koje se odnose na zadržavanje nasilnika, odnosno na njegovu uhićenje. Istraživanja su pokazala da se uhićenjem prepolovi rizik od budućih napada u narednih šest mjeseci, u usporedbi

sa strategijom “razdvajanja” parova ili savjetovanjem da potraže pomoć (Sherman, Berk, 1984). Publiciranje tih podataka dramatično je promijenilo policijsko postupanje u SAD-u. Međutim, studije koje su svojim rezultatima potkrijepile tezu o preventivnom učinku uhićenja obiteljskog nasilnika poslije su izložene čitavom nizu metodoloških primjedbi te je mogućnost generalizacije njihovih zaključaka time bitno smanjena (Binder, Meeker, 1988). Primjera radi, studija u Omahi u početku nije pokazala statistički značajne razlike između uhićenih i neuhićenih obiteljskih nasilnika (Dunford i sur., 1990). Međutim, nakon jednogodišnjeg praćenja tih ispitanika, utvrđeno je da do kriminalnog povrata dolazi među 25% uhićenih i 5% neuhićenih nasilnika. Druge studije također su pokazale da je preventivni učinak uhićenja kao izolirane mjere vrlo kratkoročan (Dutton, 1987). Sherman (1992) tu činjenicu objašnjava mogućnošću da uhićenje samo dodatno razljuje nasilnika i potiče ga na dodatno nasilje. Rezultati drugih studija pokazuju da najbrojnije žrtve nasilja u obitelji uopće ne žele da počinitelj bude uhićen. Black (1980) procjenjuje da tek svaka četvrta žrtva želi da počinitelj bude uhićen, dok Smith i Klein (1994) procjenjuju da to želi tek svaka peta žena žrtva.

Realno gledano, privremeno udaljenje može biti najbolje trenutačno rješenje za žrtvu i počinitelja nasilja u obitelji. Međutim, sasvim bi nerealno bilo očekivati dugoročne preventivne učinke takve mjere ima li se na umu činjenica da su u velikom broju slučajeva nasilnički ispadi impulzivna ponašanja koja ne podliježu samokontroli. Kod dobrog dijela počinitelja nasilja u obitelji zapravo je riječ o uspostavljenom krugu nasilja koji podrazumijeva predvidivost budućih događaja. Istodobno su to osobe vrlo skromnih komunikacijskih mogućnosti koje nemaju izgrađene vještine pregovaranja ni adekvatnog izražavanja emocija te koje se najčešće nalaze u patološkoj vezi sa svojim žrtvama. Teško je povjerovati da bi privremeno razdvajanje počinitelja i žrtve moglo definitivno prekinuti takav jedan patološki krug (Ferraro, 1989).

Praktično to znači da privremena izolacija obiteljskog nasilnika nije dostatno ni konačno rješenje; potreban je adekvatan tretman koji će riješiti njegove loše osjećaje zbog kojih se on/ona nasilnički ponašao/la prema svojoj supruzi/suprugu ili djeci, kao i dodatno loše osjećaje koji su nastali lišenjem slobode (Cajner-Mraović, 2000).

Mislimo da upravo ostale zaštitne mjere iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji trebaju upotpuniti cijelinu koja je štit od daljnjeg nasilja. Svakako treba pripomenuti da se jedna mjera odnosi i na neposrednu pomoć počinitelju, a riječ je o zaštitnoj mjeri obveznog liječenja od ovisnosti. Posebno treba naglasiti da zbog kratkoće primjene tih zakonskih odredbi u RH nije moguće ocijeniti njihovu svrsishodnost i učinkovitost.

Do sada smo spomenuli međunarodnu i nacionalnu zakonsku regulativu koja se odnosi na ovu problematiku. Međutim, iskustvo je pokazalo da bez stalnih napora radi izmjena opće kulture i načina ponašanja većina zakonskih i političkih reformi ima malo efekata (WHO, 2002). Prema tom izvoru, uspješnost smanjenja zlostavljanja u intimnim odnosima odnosno nastale “štete” ovisi o nizu međuovisnih čimbenika.

Prema WHO-u osnovne čimbenike možemo podijeliti ovako:

- pomoć žrtvama - u razvijenim zemljama krizni centri te skloništa za žene jedan su od temelja pomoći žrtvama. Većina takvih skloništa i kriznih centara u Europi i SAD-u pokrenule su žene aktivistice, u njima su sada već uposleni profesionalni službenici, a financiraju se iz vladinih fondova. Tamo gdje je uspostava formalnih skloništa otežana ili onemogućena (troškovi, ljudski kapaciteti, stručnost), nastoji se osigurati "siguran dom" (engl. *safe home*) (u nekim zajednicama to mogu biti i crkve) gdje žrtve nasilja mogu naći prenoćište.
- kriminalizacija zlostavljanja - tijekom 1980-ih i 1990-ih učinjene su značajne reforme radi zakonske regulacije fizičkog i seksualnog zlostavljanja od strane intimnog partnera (Sherman, Berk, 1984). Promjenom ili donošenjem nove zakonske regulative jasno se dalo na znanje da je međupartnersko nasilje kažnjivo i da ga društvo neće tolerirati. Na taj način razbijeno je i mišljenje da je takvo nasilje stvar privatnosti i obitelji u kojoj se događa.
- zakon i praksa uhićenja zlostavljača - nakon pružanja pomoći žrtvama, mjere koje se odnose na reformu policijskog sustava najčešći su oblik intervencije protiv nasilja u obitelji. Na početku takvih reformi naglasak je bio na edukaciji policije, međutim na taj način nisu se postigle promjene u postupanju policije, pa je rješenje pronađeno u donošenju novih zakonskih odredbi koje omogućuju policiji da privremeno uhiti nasilnika, a samim time i aktivniji pristup pri samom postupanju.
- alternativne sankcije - kao alternativu uhićenju neke zajednice eksperimentiraju s drugim sankcijama s ciljem promjene nasilnog ponašanja. Primjerice, to se može odnositi na zabranu kontaktiranja s partnerom koji je zlostavljan, obvezu napuštanja zajedničkog doma ili obvezu liječenja od ovisnosti. Ponegdje se zajednice koriste tehnikama kako bi zlostavljača izvrgle javnoj sramoti. Zanimljiv je ovdje primjer aktivista iz Indije koji protestiraju ispred kuće ili radnog mjesta zlostavljača (Mitra, 1998).
- ženske policijske postaje - neke zemlje eksperimentiraju s policijskim postajama u kojima su sve uposlenice žene. Prvi takav projekt započeo je u Brazilu, proširio se u Latinskoj Americi, ali i dijelu Azije (Larrain, 1999; Poonacha, Pandey, 1999). Iako vrijedan hvale u teoriji, projekt u praksi nailazi na velike probleme (Estremadoyro, 1993; Hautzinger, 1998; Mesquita da Rocha, 1999; Davies, 1994; Mitra, 1998).
- tretman zlostavljača - programi tretmana za zlostavljače počeli su se kao novina vrlo brzo primjenjivati od SAD-a do Australije, Kanade i cijele Europe te u dijelu zemalja u razvoju (Corsi, 1999; Cervantes Islas, 1999; Axelson, 1997). Većina takvih programa koristi se grupom kao "formatom" za raspravu o tome kako se nositi sa stresom i ljutnjom, preuzeti odgovornost za svoje aktivnosti, pokazivati

osjećaje prema drugima te učiti pozitivne životne stilove. Prema međunarodnoj reviji istraživača s University of North London, evaluacija dosadašnjih programa tretmana pokazuje da daju najbolje rezultate ako se tretman provodi u dužem razdoblju nego u kraćem, ako se promijene stajališta zlostavljača dovoljno da može raspravljati o svojem ponašanju, ako se može održati sudjelovanje u programu i ako se može raditi zajedno s pravosudnim sustavom koji treba djelovati ne ispune li se obveze iz programa.

- intervencije zdravstvenog sustava - unazad nekoliko zadnjih godina naglašava se odgovornost zdravstvenog sustava za pružanje pomoći žrtvama. Mnoge žrtve dolaze tijekom svojeg života više puta u kontakt sa zdravstvenim sustavom. Upravo stoga zdravstveni je sustav pogodno mjesto za identifikaciju žrtava. Nažalost, istraživanja pokazuju da se u većini zemalja liječnici i medicinsko osoblje rijetko raspituju je li žena zlostavljana ili čak ne provjeravaju očite znakove zlostavljanja (Sugg, 1999; Caralis, Musialowski, 1997; Friedman, 1992; Pan American Health Organization, 1998; Cohen, De Vos, Newberger, 1997; Fawcett, 1998; Watts, Ndlovu, 1997). Međutim, neka istraživanja pokazuju da ako se medicinsko osoblje zakonski obveže da prijavljuje svaku sumnju u zlostavljanje, postoji opasnost većeg rizika za ženu. Na taj način ženi je "oduzeta kontrola", te će ona teže doći zatražiti medicinsku pomoć (American College of Obstetricians and Gynecologists, 1998; Hyman i sur. 1995; Jezierski i sur., 1999).
- aktivnosti zajednice - 1. *outreach work* (rad sa žrtvama dolaskom u njihov stan, zajednicu i sl.) u većini slučajeva provode nevladine udruge, a većina onih koji ga provode bili su ili žrtve međupartnerskog nasilja ili korisnici nekog od oblika pomoći. Nevladin i vladin projekt u Engleskoj poznat je po zapošljavanju osoba zastupnika, "advokata" (engl. *advocates*), uloga kojeg je davanje informacija i savjeta zlostavljanoj ženi, osobito u složenom pravnom i zdravstvenom sustavu (Kelly, Humphreys, 2000); 2. koordinacija intervencija od zajednice - vijeće za koordinaciju ili forum u zadnje vrijeme vrlo su popularni način praćenja, ali i odgovornosti za provođenje svih aktivnosti na području neke zajednice (Littel, 1998).
- preventivne kampanje - ženske organizacije već se duže vrijeme koriste manjim medijskim kampanjama ili određenim događanjima u namjeri da podignu svijest o nasilju među partnerima te o promjeni ponašanja. Činjenica je da provođenje takvih kampanja rezultira informacijama i porukama velikom broju ljudi, međutim vrlo je mali broj evaluacija takvih kampanja koje bi pokazale jesu li i koliko su promijenjena stajališta ili ponašanja.
- školski programi - usprkos velikom broju inicijativa vezanih uz mladu populaciju koje se odnose na prevenciju nasilja, samo je manji broj usmjeren nasilju u intimnim odnosima.

Sve to pokazuje složenost mjera koje bi trebalo provoditi radi smanjenja nasilja u intimnim odnosima. Treba primijetiti da se u najvećem broju spomenutih čimbenika pretpostavlja da je žrtva ženskog spola. Razlog tome je, prema mišljenju autora, taj što je u većini istraživanja nedvojbeno utvrđeno da je stupanj viktimizacije u intimnim odnosima veći kod žena nego kod muškaraca. Međutim, možemo postaviti pitanje jesu li svi navedeni čimbenici važni u toj mjeri i za smanjenje intimnog nasilja gdje je žrtva muškarac ili u homoseksualnim odnosno lezbijskim odnosima. Upravo načini prevencije takvog međupartnerskog nasilja mogli bi biti predmet istraživanja u budućnosti, a jedan od razloga je i taj što je 1973. godine Američko psihijatrijsko udruženje odbacilo dotadašnju dijagnostičku kategoriju homoseksualnosti te se ona smatra alternativnim životnim stilom, a ne patološkim poremećajem (Kozarić-Kovačić i sur., 1998).

Uza sve navedeno, Gelles (1997) navodi kako bi se prvo morale dogoditi fundamentalne promjene i zaokreti u vrijednostima i vjerovanjima da bi se potom moglo ostvariti stvarno opadanje razine nasilja u obiteljskim odnosno intimnim odnosima. Gelles (1997) tako za to izdvaja nekoliko ključnih elemenata:

- Potrebno je eliminirati norme koje legaliziraju ili čak glorificiraju nasilje u društvu i obitelji. Tu spada eliminacija fizičkog kažnjavanja kao odgojne metode, kontrola oružja, zabrana držanja vatrenog oružja u privatnim domovima, eliminacija fizičkog kažnjavanja iz škola, ukidanje smrtne kazne, uklanjanje nasilja u medijima.
- Potrebno je reducirati generatore nasilja koje ponajprije u obliku stresa kreira samo društvo. Tu spada reduciranje siromaštva i neravnopravnosti, zatim zapošljavanje, stambeno zbrinjavanje, kvalitetna prehrana, zdravstvena njega, obrazovne mogućnosti - sve što može djelovati na redukciju stresa u obitelji.
- Potrebno je integrirati obitelj u rodbinske i šire društvene veze. To podrazumijeva redukciju društvene izolacije, koji također djeluje pri redukciji stresa i proširivanju mogućnosti obitelji da izlazi nakraj sa stresom.
- Potrebno je promijeniti seksistički karakter društva u cjelini. Neravnopravnost među spolovima čini obiteljsko nasilje mogućim i zapravo na neki način dopuštenim. Ukidanje tzv. muških i ženskih poslova trebao bi biti prvi korak u postizanju ravnopravnosti muškarca i žene izvan kuće, a time i unutar obiteljska četiri zida.
- Potrebno je prekinuti krug nasilja u obitelji. Ovdje se zapravo vraćamo na prvi korak - nasilje ne može biti spriječeno sve dok vrijedi pravilo da je ono dopušteno među ljudima koji se vole. Fizičko kažnjavanje djece vjerojatno je najučinkovitiji način podučavanja nasilja i njegova prenošenja iz generacije u generaciju. Logično je stoga očekivati da će eliminacija fizičke kazne kao odgojnog sredstva biti važan korak u ukupnoj prevenciji nasilja u društvu, a ne samo obitelji.

Prevenција fatalnog nasilja u intimnim odnosima ne može se gledati odvojeno od prevencije nasilja u obitelji, gdje se većina tog fatalnog nasilja i događa. Uz djelovanje svih društvenih čimbenika (vladinog i nevladinog sektora), policija može, osim represivno, pridonijeti i preventivnim aktivnostima u suzbijanju takvog oblika nasilja. Iako policija uglavnom postupa u slučajevima kad je već došlo do nasilja, njezina uloga u prevenciji obiteljskog nasilja mogla bi biti i veća. Policija je pod velikim pritiscima javnosti koja je, zbog sve veće osviještenosti glede ljudskih prava, danas vrlo osjetljiva na različite vrste nasilja koja se tradicionalno nisu smatrala društvenim, već privatnim problemom (npr. nasilje u obitelji, nasilje nad djecom) (Cajner-Mraović i sur., 2003). Jedno od mogućih područja djelovanja policije u prevenciji obiteljskog nasilja moglo bi biti i kroz strategiju djelovanja policije u zajednici, koja je započela tijekom 2000. godine u okviru reformi policije. Iako u toj strategiji ne postoji posebno razrađena aktivnost policije s ciljem prevencije nasilja u obitelji, smatramo potrebnim spomenuti barem osnovne postavke rada policije u zajednici, bez namjere detaljnog obrazlaganja cijele strategije Ministarstva unutarnjih poslova. Trojanowiczu i Bucquerouxu (1990) dali su definiciju policije u zajednici, a ona je spomenuta i u *Strategiji djelovanja policije u zajednici* (MUP RH, 2003). Prema Trojanowiczu i Bucquerouxu (1990), policija u zajednici je nova filozofija policijskog djelovanja utemeljena na ideji da policijski službenici i građani rade zajedno te da na različite kreativne načine rješavaju aktualne probleme na razini lokalne zajednice koji su vezani uz kriminal, strah od kriminala te različite oblike društvenih poremećaja. Riječ je o filozofiji koja u svojoj osnovi ima vjerovanje da postizanje tih ciljeva zahtijeva od policije razvitak novih kvalitetnih odnosa s građanima koji poštuju zakone u sklopu kojih će onda ti isti građani dobiti priliku definirati prioritete te se uključiti u različite djelatnosti radi unapređenja ukupne kakvoće života na području gdje stanuju. Dakle, policija u zajednici pomiče žarište policijskog djelovanja s reagiranja na dojave građana na rješavanje problema.

Ti su autori definirali i deset temeljnih postavki policije u zajednici:

1. Policija u zajednici istodobno je filozofija i organizacijska strategija koja policiji i građanima dopušta suradnju na novim načinima pri rješavanju problema kriminaliteta, straha od kriminaliteta te društvenih i fizičkih poremećaja na razini lokalne zajednice. Ta filozofija počiva na vjerovanju da građani koji poštuju zakone zaslužuju uključivanje u djelovanje policije, odnosno oni mogu biti korisni suradnici policijskim službenicima te im mogu pružiti vrlo važnu potporu. Policija u zajednici temelji se i na vjerovanju da rješavanje aktualnih društvenih problema zahtijeva oslobođenje građana i policije od tradicionalnih granica koje su im onemogućivale istraživanje novih kreativnih načina suprotstavljanja društvenim problemima.
2. Policija u zajednici kao organizacijska strategija zahtijeva da svatko u policiji, uključujući tu ovlaštene i neovlaštene osobe, pronađe svoj način provedbe te filozofije u praksi u sklopu dnevnih radnih obveza. Riječ je o suptilnom po-

-
- maku u pristupu profesionalnom djelovanju jer se od policijskih službenika više ne traži postupanje po nalogu i zapovijedi, nego se potiče samokreiranje svog profesionalnog postupanja na najbolji mogući način. Takva autonomnost i samoinicijativnost u profesionalnom djelovanju podrazumijeva i veće poštovanje prema policijskim profesionalcima, kako unutar policijske organizacije tako i u javnosti.
3. Kako bi u potpunosti mogla implementirati model policije u zajednici, policijska organizacija mora u službu uvesti novi tip policijskog službenika, (kontakt-policajac), koji će biti izravna veza između policije i građana. Načelno, taj bi policijski službenik morao biti oslobođen odlaska na intervencije, obavljao bi ophodnju pješice, a službenim bi se vozilom koristio samo radi odlaska na određeno mjesto (ne pri ophodnji).
 4. Bit djelovanja kontakt-policajca jest održavanje svakodnevnih i neposrednih kontakata s građanima koji poštuju zakone na dodijeljenom mu području kako bi u suradnji s njima mogao istražiti nove načine pristupa suzbijanju kriminala te razviti mogućnosti novih rješavanja njihovih briga i problema vezanih uz kriminal, strah od kriminala i različitih vrsta nereda i poremećaja u njihovu susjedstvu. S obzirom na to da je krajnja svrha podizanje opće kakvoće života na razini lokalne zajednice, kontakt-policajac imao bi zadaću ne samo uspostavljati vezu između građana i policije nego i između građana i drugih društvenih institucija kao i između različitih skupina građana.
 5. Policija u zajednici zapravo je nov način odnosa između policije i građana kojima policija služi. Trebao bi se temeljiti na međusobnom povjerenju. Policija se zanima za teškoće građana i angažira se na njihovu rješavanju kako bi kod građana pobudila zanimanje, motivaciju i potporu za svoj novi koncept djelovanja. Policija u zajednici širi odgovornost policije, ali i inicira odgovornost građana za kakvoću njihova života te im daje mogućnost da rade na njezinu unapređenju. Angažiranje policije na rješavanju različitih, ne nužno kriminalnih problema, može djelovati kao gubljenje vremena. No, konačna dobit je upravo suprotna: policija će animirati građane i ostale društvene službe i institucije za zajedničko rješavanje različitih problema čime će joj se osloboditi dragocjeno vrijeme za bavljenje složenim kriminalnim slučajevima.
 6. Policija u zajednici dodaje vitalni zaštitni element tradicionalnoj reaktivnoj ulozi policije. Kao jedina služba društvenog nadzora koja djeluje 24 sata dnevno, policija mora imati mogućnost brzog reagiranja na različite izgrede i krizne događaje. Ali, policija u zajednici i širi policijsku ulogu čime policiji omogućuje veći utjecaj na promjene kako bi život u lokalnoj zajednici bio sigurniji već danas i perspektivniji sutra.
 7. Policija u zajednici naglašava važnost pronalaženja novih načina zaštite života posebno osjetljivih društvenih skupina kao što su djeca, maloljetnici, osobe starije životne dobi, pripadnici manjina, siromašniji građani ..., što podrazumijeva

širenje tradicionalne policijske uloge u društvu. No, upravo to širenje omogućuje nove dosege na razini prevencije kriminaliteta. Naime, riječ je o skupinama koje su često izložene kriminalnoj djelatnosti, odnosno iz osjetljivih društvenih skupina odabiru se često žrtve kaznenih djela, i to upravo zato što su pripadnici takvih osjetljivih skupina.

8. Policija u zajednici istodobno inzistira na uporabi novih tehnologija, ali i na vjeronjanoj kako ništa nije tako dragocjeno kao čovjek i njegovo djelovanje.
9. Policija u zajednici mora postati potpuno integrirani pristup koji uključuje svakoga tko radi u policiji, a ne samo kontakt-policajca. U tom smislu posebno treba paziti da ne dođe do jaza između kontakt-policajaca i ostatka policijske organizacije. Štoviše, kontakt-policajci trebaju biti poveznica između građana i policije. Kako bi sve to bilo moguće, potrebne su i posebne pretpostavke unutar policijske organizacije među kojima se na prvom mjestu ističe dobra komunikacija te sustav pružanja povratnih obavijesti.
10. Policija u zajednici decentralizirana je i personalizirana policijska služba. Ona prepoznaje činjenicu da policija ne može izvana nametati red u društvu, nego se nužno mora infiltrirati u zajednicu kako bi mogla prepoznavati i rješavati njezine probleme.

Iako, kao što je navedeno, u *Strategiji* nije posebno razrađena prevencija obiteljskog nasilja, jasno je da je kroz takav koncept moguće provoditi i prevenciju takvih ponašanja, o čemu bi svakako trebalo voditi računa u mogućem budućem razvoju *Strategije*.

Prije takvih načina postupanja smatramo da je potrebno jasno odrediti metodologiju rada policije pri intervenciji kad je riječ o nasilju između intimnih partnera, posebno kao dijelu obiteljskog nasilja. Vrlo važan preduvjet, da bismo uopće mogli odrediti određenu metodologiju postupanja, jest dobra educiranost službenika policije o takvom nasilju. Tako, prema Cajner-Mraović (2000), postoje indikatori kojima se mogu koristiti policajci za prepoznavanje nasilja između supružnika. Općenito govoreći, žene koje su fizički zlostavljane u vlastitim obiteljima često su socijalno izolirane. Njihovi partneri nastoje kontrolirati njihove živote, i to otprilike u istoj onoj mjeri koliko ih verbalno ponižavaju. Na primjer:

- ❖ Žena se ne smije koristiti telefonom kad god to zaželi.
- ❖ Ženi je zabranjeno viđati se s prijateljima ili rođacima, odnosno to je moguće u granicama koje partner unaprijed definira.
- ❖ Partner ima potpunu kontrolu nad svim financijskim sredstvima u kućanstvu i nad svim financijskim izdacima.
- ❖ Ženi nije dopušteno donositi odluke niti sudjelovati u procesu donošenja odluka vezanih uz kuću i obitelj.

- ❖ Partner ne dopušta ženi da položi vozački ispit, školuje se, zaposli se i sl.
- ❖ Ženina sloboda ograničena je kao u djeteta, što se npr. očituje u izjavama: “Otiđi u dućan, kupi mlijeko i odmah se ravno vrati kući; za to ti ne treba više od petnaest minuta.”
- ❖ Žena pati od nedostatka samopouzdanja, ima loše mišljenje o samoj sebi te i drugima govori o sebi vrlo loše; nije kadra uspostaviti niti održati kontakt očima sa sugovornikom te uvijek skreće pogled prema tlu dok govori.
- ❖ Žena se često žali na različite i nespecifične bolove koje konstantno pokušava liječiti; naravno, riječ je o problemima koji su posljedica stresa.

Nadalje, prema Cajner-Mraović (2000), policijski djelatnici prilikom intervencije u povodu dojava o nasilju u obitelji ne smiju:

- Pokazivati nezainteresiranost za žrtvu.
- Osuđivati žrtvu ili se zgražati nad njezinim životom.
- Priklanjati se jednoj od zavađenih strana (nasilniku ili žrtvi).
- Ne poštovati zakone i odrednice svoje organizacije da bi zaštitili građanska prava ili ispunili trenutačne želje žrtve. Ponekad su očekivanja žrtve vrlo visoka te sežu izvan granica legaliteta. Policajac će objasniti granice svojih ovlasti da bi izbjegao žrtvin zaključak kako ni društvu do nje nije stalo.
- Upuštati se u fizičku konfrontaciju s napadačem.

Već prije spomenuta edukacija djelatnika trebala bi, osim što ih upoznaje s problemom i načinima postupanja, otkloniti sklonost pojedinih policijskih djelatnika da nasilje u obitelji promatraju kao nešto što nije pravi kriminal, a to onda utječe na njihovu nisku razinu motivacije da interviraju u takvim slučajevima (Stanko, 1989).

Prema Bowieu (1996), ako je nužna fizička intervencija policije, ona mora biti ostvarena tako da je:

Safe (sigurna) → za sve nazočne

Effective (djelotvorna) → maksimalan rezultat uz minimalan napor

Non-abusive (nenasilna) → poštovanje ljudskih prava

Simple (jednostavna) → ne zahtijeva dugotrajno učenje

Easily remembered (lako se pamti) → čak i pod stresom jednostavno se pamti

Intervencija mora imati SMISLA-SENSE (engl.)

Prije spomenuti autori Nylen i Heimer (1999) navode da je unošenje novog kaznenog djela koje se odnosilo na teško kršenje integriteta žene potaknulo promjene u

načinu kako policija treba prikupljati dokaze. Zahtjevi proaktivno preventivnog pristupa primorali su policiju da proučava dinamiku obiteljskog nasilja koja prikupljanje dokaza čini vrlo teškim. Primjerice, žrtve takvog nasilja često osjećaju jednu ili više od sljedećih briga ili problema:

- strah od osvete počinitelja ili rodbine,
- želju za zaštitom najbližih od nasilnog počinitelja,
- rizik od gubitka ekonomske i emocionalne sigurnosti,
- strah od gubitka mjesta stanovanja,
- pritisak rodbine da se ne prijavljuje zlostavljač,
- rizik gubitka kulturne, religiozne, etničke ili druge podrške,
- rizik daljnjeg ponižavanja te sumnju u tijek postupka.

Sve navedeno otežava prikupljanje dokaza policiji te samim time otežava i sve druge mjere koje bi uslijedile nakon prikupljenih dokaza. Usprkos tome autori navode da policija te socijalni i zdravstveni radnici moraju shvatiti da imaju odgovornost da ženama žrtvama posvete odgovarajuću medicinsku, psihološku i socijalnu pozornost. Sve to može se postići otkrivanjem opsega i duljine zlostavljanja, dokumentiranjem materijalnih dokaza, brigom za liječenjem fizičkih, "emocionalnih" i psihičkih ozljeda, davanjem poticaja za samopouzdanje, ohrabrivanjem žrtve da traži sudsku akciju, rehabilitacijom žrtvina osjećaja samovrijednosti, suradnjom sa žrtvom s ciljem sveobuhvatnog pristupa i pomoći žrtvi da prevlada moguće posljedice nasilja. Bez pretjerivanja može se reći da službenik policije mora znati onoliko "jezika" s koliko različitih ljudi komunicira (Roso, 1988). Svakako da to zahtijeva posebna znanja i veliku odgovornost. Ne treba zaboraviti ni činjenicu da o načinu pristupa, traženju i razumijevanju primljene informacije ovise sudbine ljudi, što je dodatno opterećenje za policijskog službenika.

Osim službenika policije koji se među prvima susreću s tim oblikom nasilja, zdravstveni djelatnici su oni koji također među prvima mogu uočiti probleme. Upravo su stoga suradnja s policijom, ali i posebni sustavi zdravstvene intervencije u takvim slučajevima jedan od preduvjeta za sprječavanje i detektiranje međupartnerskog nasilja.

Američko udruženje liječnika sredinom 1980-ih godina pokrenulo je raspravu o ulozi liječnika u prevenciji i tretmanu zlostavljanih žena. Odgovarajuća zdravstvena intervencija u slučajevima nasilja u obitelji može spriječiti daljnje nasilje i njegove posljedice, pa tako predlažu:

- liječnici trebaju biti osjetljivi na obiteljsko nasilje kao uzrok niza bolesti ili ozljeda,
- bolnice i domovi zdravlja trebaju napraviti protokole za prepoznavanje (dijagnostiku) i intervenciju (terapiju) nasilja u obitelji (Ajduković, 2000).

Dolazak u liječničku ordinaciju ili hitnu službu pokušaj je zlostavljane žene da dobije odgovarajuću pomoć. Žena je jedina koja može odlučiti hoće li tražiti savjetovanišnu pomoć, hoće li poduzeti neke pravne akcije, hoće li napustiti nasilnog partnera ili se rastati od njega. Prema iskustvima iz SAD-a, American medical association (Ajduković, 2000) preporučuje sljedeće korake u intervenciji zdravstvenih djelatnika u susretu sa zlostavljanom ženom:

- pokazati brigu i podršku bez vrednovanja ženinih postupaka,
- prepoznati nasilje i postaviti odgovarajuća pitanja u vezi s mogućim zlostavljanjem,
- osigurati odgovarajuću medicinsku dokumentaciju,
- poučiti pacijenticu o nasilju u obitelji,
- pružiti pacijentici informacije o mjestima gdje može dobiti pomoć i podršku,
- potaknuti pacijenticu da planira svoju sigurnost i procijeni opasnost,
- pratiti zdravstveno stanje pacijentice.

Sve navedeno navodi na zaključak da se osim policije i drugi čimbenici sustava susreću s nasiljem između partnera, a zdravstveni djelatnici uglavnom s jednom od najtežih posljedica tog nasilja, a to su tjelesne ozljede. Dakako, to je samo jedan od dijelova sustava koji se susreće s takvim oblikom nasilja, tu je i sudstvo, socijalna skrb, nevladine udruge i dr., a svaki od tih sustava morao bi surađivati s policijom. Sustav zdravstva može pomoći policiji ne samo u sprječavanju te vrste nasilja već općenito svih oblika nasilja, a i kod prevencije i kod otkrivanja počinitelja kaznenih djela.

V.

METODOLOŠKI OKVIR RADA

1. Cilj i hipoteze

Iako u svijetu postoji velik broj radova koji se bave istraživanjem nasilja u intimnim odnosima, pa samim time i fatalnim nasiljem između intimnih partnera, mislimo da u Republici Hrvatskoj problem fatalnog nasilja između intimnih partnera nije dovoljno znanstveno obrađen. O toj temi u skorije vrijeme postoji samo jedan opsežniji rad s provedenim istraživanjem već spomenute autorice Kovčo (1996).

Cilj ovoga rada stoga je znanstvena elaboracija određenih korelata ubojstava intimnih partnera s posebnim osvrtom na spol počinitelja. Tako zapravo dolazimo do dva cilja – općeg i specifičnog. Opći cilj odnosi se na spoznavanje obilježja ubojstava intimnih partnera u Republici Hrvatskoj, dok se specifični cilj ovog rada odnosi na provjeravanje postojanja razlika u tim obilježjima s obzirom na spol počinitelja.

Sukladno postavljenom cilju i nedostatnoj domaćoj literaturi s ovog područja (Kovčo, 1996, Dundović, 2002), polazimo od sljedećih nultih hipoteza:

H1: Ne postoje statistički značajne razlike između počinitelja različitog spola u prostoru pasivnog socijalnog statusa.

H2: Ne postoje statistički značajne razlike između počinitelja različitog spola u prostoru modaliteta izvršenja djela i tijekom kaznenog postupka.

H3: Ne postoje statistički značajne razlike između počinitelja različitog spola u prostoru izdržavanja kazne lišenja slobode.

2. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika ovog istraživanja su osobe koje su u razdoblju od 1980. do 2004. godine upućene na izdržavanje kazne zatvora u Kaznionicu Lepoglava i Kaznionicu Požega zbog počinjenja kaznenog djela ubojstva (ubojstvo, teško ubojstvo i ubojstvo na mah) koje su počinile na štetu svog intimnog partnera (suprug-supruga, ljubavnik-ljubavnica, mladić-djevojka). Uzorak ispitanika obuhvaća ukupno 149 osoba (69 muškaraca i 80 žena). Omjer muškaraca i žena u analiziranom uzorku zanimljiv je zato što odstupa od uobičajene percepcije nasilničkog ponašanja u intimnim odnosima i ubojstva intimnih partnera. I u rezultatima predočenim u teorijskom dijelu rada razvidna je veća zastupljenost muškaraca počinitelja ubojstva intimnih partnera. Jedno od mogućih objašnjenja nalazi se u selektiranom odabiru uzorka jer su istraživanjem obuhvaćene osobe koje su u tom periodu izdržavale kaznu zatvora u Kaznionici Požega (jedina kaznionica za žene u RH) i u Kaznionici Lepoglava (jedna od kaznionica za muškarce u RH). Dakle, analizirani uzorak ne odražava stvarnu spolnu strukturu ubojstva intimnih partnera u RH.

3. Uzorak varijabli

U istraživanju je upotrijebljen upitnik koji je korišten za projekt Kriminološke osobitosti počinitelja delikata nasilja proveden na Visokoj policijskoj školi. Upitnik su popunjavali posebno podučeni djelatnici kaznionica uvidom u osobnike osuđenih osoba. Osobnici sadržavaju sve relevantne podatke o počinitelju, njegovu ponašanju i počinjenju kaznenog djela pa su vrijedan izvor sekundarnih podataka. Treba naglasiti da su u vremenskom obuhvatu ispitanika tog uzorka (1980-2004) izmijenjene određene zakonske norme (Kazneni zakon, Zakon o izvršenju kazne zakona) pa se u određenim kategorijama određenih varijabli mijenjaju nazivi (promjene su samo terminološke, ne i sadržajne).

U ostvarenju ciljeva ovog rada korištene su tri skupine varijabli:

PASIVNI SOCIJALNI STATUS ispitanika u ovom istraživanju opisan je u sljedeće dvadeset dvije varijable:

1. Obilježja mjesta rođenja
2. Je li obitelj mijenjala prebivalište do njegove punoljetnosti
3. Obilježja mjesta u kojem je pretežno živio do svoje punoljetnosti
4. S kim je pretežno živio do punoljetnosti
5. Je li ispitanik bračno dijete
6. Cjelovitost obitelji do punoljetnosti
7. Jesu li se roditelji razveli

8. Broj braće i sestara
9. Materijalne prilike obitelji do punoljetnosti
10. Kvaliteta stanovanja do punoljetnosti
11. Obrazovanje oca
12. Obrazovanje majke
13. Privređivanje oca do ispitanikove punoljetnosti
14. Privređivanje majke do ispitanikove punoljetnosti
15. Je li bilo intervencija službi socijalne zaštite u obitelji do njegove punoljetnosti
16. Je li ispitanik kao maloljetnik smještan u ustanovu
17. Je li ispitanik kao maloljetnik smještan u drugu obitelj
18. Odnosi u primarnoj obitelji ispitanika bili su
19. Alkoholizam u primarnoj obitelji
20. Duševne bolesti u primarnoj obitelji
21. Suicidi (ili pokušaji) u primarnoj obitelji
22. Jesu li članovi primarne obitelji bili kažnjavani

MODALITET IZVRŠENJA GLAVNOG KAZNENOG DJELA I TIJEK KAZNENOG POSTUPKA opisani su u sljedeće dvadeset dvije varijable:

1. Glavno djelo
2. Djelo počinjeno u prekoračenju nužne obrane
3. Je li djelo ostalo u pokušaju ili dovršeno
4. Sudioništvo
5. Način izvršenja djela
6. Alkoliziranost počinitelja *tempore criminis*
7. Odnos ispitanika prema kaznenom djelu
8. Dan izvršenja djela
9. Doba dana izvršenja djela
10. Obilježja mjesta izvršenja djela
11. Žrtva posebno zlostavljana
12. Žrtva grubo vrijeđana ili ponižavana
13. Počinitelj izazvan od žrtve

14. Pokušaj suicida počinitelja nakon počinjenog djela
15. Spol žrtve
16. Dob žrtve
17. Dob ispitanika
18. Je li žrtva prilikom izvršenja bila trijezna ili pijana
19. Osnovni motiv izvršenja djela
20. Priznaje li ispitanik u kaznenom postupku glavno kazneno djelo
21. Psihijatrijsko vještačenje u kaznenom postupku
22. Sigurnosne mjere uz kaznu lišenja slobode

MODALITETI IZVRŠENJA KAZNE opisani su u sljedećih trideset varijabli:

1. Izrečena kazna
2. Orijentacijskim programom predviđeno je za osuđenog opće obrazovanje
3. Orijentacijskim programom predviđeno je za osuđenog stručno obrazovanje
4. Vrsta radnog mjesta u kaznionici
5. Ocjena radne aktivnosti osuđene osobe
6. Individualni i grupni rad
7. Osuđenik se dopisuje
8. Osuđenik prima posjete
9. Osuđenik prima pošiljke
10. Medicinskim programom predviđeno je liječenje
11. Koristi li se pogodnostima u obliku posjeta bez nadzora
12. Koristi li se pogodnostima u obliku posjeta izvan kaznionice
13. Koristi li se pogodnostima u obliku dopusta
14. Koristi li se pogodnostima u obliku slobodnog vremena izvan kaznionice
15. Koristi li se pogodnostima u obliku godišnjeg odmora izvan kaznionice
16. Je li stegovno kažnjavan zbog otkazivanja poslušnosti
17. Je li stegovno kažnjavan zbog sukoba s drugim zatvorenicima
18. Je li stegovno kažnjavan zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem kaznionice
19. Je li stegovno kažnjavan zbog odbijanja ili izbjegavanja rada
20. Je li zbog kršenja propisa i pravila kućnog reda primijenjeno i sredstvo prisile

21. Je li zbog kršenja propisa i pravila kućnog reda primijenjeno upućivanje u samicu
 22. Je li u kaznionici upotrebljavao razne oblike samoozljeđivanja
 23. Je li u kaznionici pokušao suicid
 24. Je li bježao iz kaznionice
 25. Opća procjena ponašanja osuđenog u kaznionici
 26. Prognoza uspjeha resocijalizacije
 27. Je li se u kaznionici trovao
 28. Je li u kaznionici gutao razne predmete
 29. Je li u kaznionicu kasnio u povratku s dopusta ili slobodnog izlaska
 30. Postpenalni prihvata i pomoć
- Kriterijska varijabla je spol ispitanika.

4. Metode obrade podataka

Nakon prikupljanja podataka pristupilo se formiranju baze podataka u programu SPSS (*Statistical program for social sciences*). Pošto su podaci uneseni u bazu, napravljena je logička kontrola podataka.

Od statističkih postupaka korišteno je:

1. Izračunavanje marginalnih frekvencija za potrebe deskriptivne analize.
2. Primjena hi-kvadrat testa za testiranje razlika za varijable kvaliteta kojih ne dopušta uporabu drugih metoda.
3. Diskriminativna analiza kao multivarijatna metoda za utvrđivanje razlika između kriterijskom varijablom zadanih skupina ispitanika u nekom skupu manifestnih ili latentnih varijabli. Na temelju diskriminativne varijance utvrđuju se diskriminativne funkcije, latentne dimenzije koje sadržavaju bit razlika između skupina entiteta. Broj diskriminativnih funkcija definiran je brojem skupina ili varijabli manje jedan gdje se varijable uzimaju u obzir samo onda kad je njihov broj manji od broja skupina entiteta.

U obradu nisu uključeni oni ispitanici kod kojih su određene varijable ostale nedefinirane, tj. na koje nije odgovoreno (zato ukupan broj ispitanika nije u svim tablicama 149).

VI.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

1. Deskriptivna analiza

1.1. Pasivni socijalni status

Tablica 8. Obilježja mjesta rođenja

		Mjesto rođenja						Ukupno
		Zagreb	drugo središte županije	grad	mjesto	selo	izvan RH	
Spol	M	3 4,3%	4 5,8%	8 11,6%	15 21,7%	27 39,1	12 17,4	69 100%
	Ž	8 10,0%	8 10,0%	5 6,3%	9 11,3%	46 57,5%	4 5,0%	80 100%
Ukupno		11 7,4%	12 8,1%	13 8,7%	24 16,1%	73 49,0%	16 10,7%	149 100%

$\chi^2=14.008$ SS=5 P=.016

Podaci o obilježju mjesta rođenja ispitanika ukupnog uzorka pokazuju kako je najčešće riječ o ruralnim lokalitetima. Distribucija po spolu pokazuje da su muški ispitanici u najvećem broju slučajeva rođeni na selu, zatim u mjestu te nakon toga

izvan RH i gradu, a na kraju u središtu županije i Zagrebu. Možemo reći da je riječ o prilično ravnomjernoj distribuciji od ruralnog prema urbanom.

Kod žena ispitanica distribucija nije tako ujednačena. Vidi se da su i one poput muškaraca ispitanika najčešće rođene na selu, nakon toga slijedi mjesto, no zatim se u jednakoj mjeri kao mjesto rođenja pojavljuju središte županije i Zagreb. Žene iz promatranog uzorka, znatno češće od muškaraca, rođene su u ruralnim područjima, ali su i znatno češće od muškaraca rođene u urbanijim područjima (Zagreb i drugo središte županije).

Tablica 9. Je li obitelj mijenjala prebivalište do njegove punoljetnosti

		Je li obitelj mijenjala prebivalište do njegove punoljetnosti			Ukupno
		ne	da	da, više puta	
Spol	M	50 72,5%	15 21,7%	4 5,8%	69 100,0%
	Ž	59 73,8%	19 23,8%	2 2,5%	80 100,0%
Ukupno		109 73,2%	34 22,8%	6 4,0%	149 100,0%

$$\chi^2=1.074 \quad SS=2 \quad P=.584$$

Tablica 9 pokazuje uvid u migracijska kretanja ispitanikove obitelji do njegove punoljetnosti. Tako se vidi da obitelji ispitanika ukupnog uzorka u najvećem broju slučajeva nisu mijenjale mjesto prebivališta (73,2%). Distribucija po spolu vrlo je ujednačena i prati podatke za kompletan uzorak.

Tablica 10. Obilježja mjesta u kojem je pretežno živio do svoje punoljetnosti

		Obilježja mjesta u kojem je pretežno živio do svoje punoljetnosti						Ukupno
		Zagreb	drugo središte županije	grad	mjesto	selo	izvan RH	
Spol	M	3 4,3%	3 4,3%	8 11,6%	12 17,4%	35 50,7%	8 11,6%	69 100,0%
	Ž	7 8,8%	7 8,8%	5 6,3%	11 13,8%	48 60,0%	2 2,5%	80 100,0%
Ukupno		10 6,7%	10 6,7%	13 8,7%	23 15,4%	83 55,7%	10 6,7%	149 100%

$$\chi^2=8.808 \quad SS=5 \quad P=.117$$

Uzmemo li u obzir činjenicu da obitelji ispitanika u najvećoj mjeri nisu migrirale, bilo je očekivati da su podaci ove tablice vrlo slični podacima varijable o obilježjima mjesta rođenja. Dakle, ispitanike ukupnog uzorka karakterizira u više od polovine slučajeva ruralno prebivalište. Zanimljivo je da razlike po spolu u ovom obilježju ne pokazuju statističku značajnost, što govori o svojevrsnom ujednačivanju podataka po spolu.

Tablica 11. S kim je pretežno živio do punoljetnosti

		S kim je pretežno živio do punoljetnosti				Ukupno
		s oba roditelja	s jednim i očuhom/ maćehom	s jednim	kod drugih osoba	
Spol	M	45 65,2%	5 7,2%	7 10,1%	12 17,4%	69 100,0%
	Ž	54 67,5%	18 22,5%	5 6,3%	3 3,8%	80 100,0%
Ukupno		99 66,4%	23 15,4%	12 8,1%	15 10,1%	149 100,0%

$$\chi^2=13.159 \quad SS=3 \quad P=.004$$

Iz navedene tablice vidi se da je 66,4% ispitanika živjelo s oba roditelja do punoljetnosti. Distribucija po spolu pokazuje da je 17,4% muškaraca ispitanika živjelo

kod drugih osoba, a 22,5% žena ispitanica živjelo je s jednim očuhom/maćehom do svoje punoljetnosti. Ovdje je zabilježena i statistička značajnost.

Kovčo je (1997) došla do zaključka da razvoj bez roditelja ili razvoj uz jednog roditelja nema značajnijeg utjecaja na ponašanje ispitanika, s time da kriminogeni utjecaj može biti veći kod razvoja u potpunoj obitelji u kojoj među roditeljima postoje neskladni ili nasilni odnosi.

Tablica 12. Je li ispitanik bračno dijete

		Je li ispitanik bračno dijete		Ukupno
		da	ne	
Spol	M	61 88,4%	8 11,6%	69 100,0%
	Ž	75 93,8%	5 6,3%	80 100,0%
Ukupno		136 91,3%	13 8,7%	149 100,0%

$$\chi^2=1.329 \quad SS=1 \quad P=.349$$

S obzirom na značajnu ulogu obitelji, koja se smatra pretpostavkom uspješnog odgojnog djelovanja, te na različite uloge majke i oca u procesu formiranja djetetove ličnosti, varijablu koja pokazuje je li ispitanik bračno dijete bilo je potrebno uvrstiti i u ovo istraživanje. Kako se vidi iz podataka iz tablice 12, najveći broj ispitanika, njih 91,3%, bili su bračna djeca. Distribucija po spolu također ne pokazuje značajne razlike, premda se primjećuje nešto veća izvanbračnost rođenja muškaraca ispitanika. U svom istraživanju Vučković (1976) zaključuje da daleko veći kriminogeni utjecaj od poremećaja strukture obitelji ima razvoj u potpunoj obitelji u kojoj među roditeljima postoje neskladni odnosi. Različita suvremena istraživanja potvrđuju veću važnost kvalitete odgoja nego strukturalne deficijentnosti obitelji.

Tablica 13. Cjelovitost obitelji do punoljetnosti

		Cjelovitost obitelji do punoljetnosti				Ukupno
		oba roditelja živa	samo majka	samo otac	oba roditelja umrla	
Spol	M	55 79,7%	13 18,8%	1 1,4%	-	69 100,0%
	Ž	57 71,3%	19 23,8%	3 3,8%	1 1,3%	80 100,0%
Ukupno		112 75,2%	32 21,5%	4 2,7%	1 0,7%	149 100,0%

$$\chi^2=2.362 \quad SS=3 \quad P=.501$$

Obilježja cjelovitosti obitelji do punoljetnosti ispitanika pokazuje da je njih 75,2% imalo oba roditelja, 21,5% imalo je samo živu majku, a 2,7% samo oca. Distribucija po spolu ne pokazuje značajnija odstupanja.

Tablica 14. Jesu li se roditelji razveli

		Jesu li se roditelji razveli		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	63 91,3%	6 8,7%	69 100,0%
	Ž	69 86,3%	11 13,8%	80 100,0%
Ukupno		132 88,6%	17 11,4%	149 100,0%

$$\chi^2=.936 \quad SS=1 \quad P=.333$$

Razvod roditelja, kao i strukturalna deficijentnost, prije se smatralo rizičnim odnosno nepovoljnim čimbenikom za razvoj mlade osobe. Suvremena stručna literatura iznosi drugačija mišljenja po kojima razvod sam po sebi ne mora negativno utjecati na dijete (pogotovo ako su bračni odnosi roditelja bremeniti nasiljem - verbalnim ili fizičkim koje se realizira u prisutnosti djeteta). Iz tog razloga bila bi vrlo vrijedna informacija o subjektivnom doživljaju ispitanika roditelji kojih su se razveli, no, nažalost, ne raspoložemo takvim podacima. Iz tablice 14 vidi se da se 88,6% roditelja ispitanika nije razvodilo. Distribucija po spolu pokazuje vrlo malu razliku jer

se 13,8% roditelja žena ispitanica razvodilo, dok je kod muškaraca ispitanika riječ o 8,7% roditelja koji su se razvodili.

Tablica 15. Broj braće i sestara

		Broj braće i sestara					Ukupno
		nema	jednog/jednu	dvoje	troje	više	
Spol	M	19 14,5%	17 24,6%	12 17,4%	10 14,5%	20 29,0%	69 100,0%
	Ž	8 10,0%	17 21,3%	18 22,5%	13 16,3%	24 30,0%	80 100,0%
Ukupno		8 10,0%	34 22,8%	30 20,1%	23 15,4%	44 29,5%	149 100,0%

$$\chi^2=1.373 \quad SS=4 \quad P=.849$$

Osim podataka o roditeljima, pri analizi strukture obitelji potrebno je utvrditi i podatke o veličini, tj. o broju članova obitelji odnosno o braći i sestrama ispitanika. Prema Kovčo (1997), brojnost obitelji u smislu velikog broja djece obično se u kriminološkoj literaturi promatra s aspekta mogućnosti zadovoljavanja odgojnih potreba djeteta odnosno mogućnosti odgojnog zapaštanja, što može, u konstelaciji s drugim čimbenicima, djelovati kriminogeno. Nadalje, brojnost obitelji u kriminološkoj se literaturi promatra kao mogući rizični čimbenik upravo zato što je nemali broj studija potvrdio pripadnost delinkvenata upravo takvoj vrsti obitelji.

Podaci ovog istraživanja također pokazuju da najveći broj počinitelja u promatranom uzorku ima više od troje braće i sestara (29,5%), a 15,4% počinitelja ima troje braće ili sestara. Distribucija po spolu ne pokazuje značajnije razlike.

Tablica 16. Materijalne prilike obitelji do punoljetnosti

		Materijalne prilike obitelji do punoljetnosti				Ukupno
		vrlo dobre	prosječne	loše	ugrožavajuće	
Spol	M	6 8,7%	36 52,2%	22 31,9%	5 7,2%	69 100,0%
	Ž	2 2,5%	25 31,3%	45 56,3%	8 10,0%	80 100,0%
Ukupno		8 5,4%	61 40,9%	67 45,0%	13 8,7%	149 100,0%

$$\chi^2=11.824 \quad SS=3 \quad P=.008$$

Podaci koji govore o materijalnim prilikama obitelji počinitelja od posebne su važnosti u procjenjivanju socio-ekonomskog statusa ispitanikove primarne obitelji. Pojedina istraživanja počinitelja ubojstva (Sila i Turčin, 1976; Šimunec, 1979; Konstantinović Vilić, 1986) govore o odrastanju počinitelja ubojstva u prilično nepovoljnim materijalnim uvjetima.

I u promatranom uzorku podaci pokazuju da je 53,7% ispitanika živjelo u obiteljima u kojima su materijalne prilike bile loše (45%) odnosno ugrožavajuće (8,7%). Distribucija po spolu pokazuje određene razlike. Tako više od pola žena ispitanica (56,3%) dolazi iz obitelji s lošim materijalnim prilikama, dok muškarci dolaze iz 31,9% takvih obitelji. Iako u malom broju slučajeva, žena iz obitelji kojih su materijalne prilike vrlo dobre ima svega 2,5%, a muškaraca iz takvih obitelji 8,7% promatranog uzorka. Prema tim podacima može se zaključiti da su žene ispitanice živjele u obiteljima znatno nižih materijalnih prilika od muškaraca ispitanika.

Tablica 17. Kvaliteta stanovanja do punoljetnosti

		Kvaliteta stanovanja do punoljetnosti			Ukupno
		dobra	loša	ugrožavajuća	
Spol	M	40 58,0%	25 36,2%	4 5,8%	69 100,0%
	Ž	24 30,0%	47 58,8%	9 11,3%	80 100,0%
Ukupno		64 43,0%	72 48,3%	13 8,7%	149 100,0%

$$\chi^2=11.898 \quad SS=2 \quad P=.003$$

U kriminološkim istraživanjima analiziraju se osim materijalnih prilika i podaci o kvaliteti stanovanja. U analizi te varijable važno je spomenuti da gotovo polovina ispitanika do svoje punoljetnosti stanuje kvalitetno loše (48,3%). Podaci prema spolu pokazuju određene razlike. Tako su muškarci u 58% slučajeva stanovali kvalitetno dobro, a žene u 30% slučajeva. Nadalje, loša kvaliteta stanovanja zabilježena je kod 58,8% žena ispitanica, dok je kod 36,2% muškaraca ispitanika zabilježena loša kvaliteta stanovanja. Razlika se vidi i kod ugrožavajuće kvalitete stanovanja, pa je tako 11,3% žena ispitanica imalo ugrožavajuću kvalitetu stanovanja, a 5,8% muškaraca ispitanika. U ovoj varijabli zabilježena je i statistička značajnost.

Tablica 18. Obrazovanje oca

		Obrazovanje oca					Ukupno
		fakultet ili viša škola	srednja škola	osnovna škola	nekoliko razreda osnovne škole	bez škole	
Spol	M	2 3,3%	11 18,3%	21 35,0%	17 28,3%	9 15,0%	60 100,0%
	Ž	12 15,6%	7 9,1%	10 13,0%	5 6,5%	43 55,8%	77 100,0%
Ukupno		14 10,2%	18 13,1%	31 22,6%	22 16,1%	52 38,0%	137 100,0%

$$\chi^2=39.205 \quad SS=4 \quad P=.000$$

Prije komentara treba napomenuti da u ovom obilježju, kao i u obilježju obrazovanje majke, nije bilo podataka za sve ispitanike, pa su slučajevi s nepoznatim podacima u tim obilježjima isključeni iz analize. Bez škole ukupno je bilo 38% očeva počinitelja iz promatranog uzorka za koji su nam dostupni podaci. Vidi se da su očevi žena ispitanica, njih 55,8%, bez škole, za razliku od očeva muškaraca ispitanika koji su u 15% slučajeva bez škole. Zanimljiv je i podatak da je 15,6% očeva žena ispitanica završilo fakultet ili višu školu, a isto obrazovanje ima svega 3,3% očeva muškaraca ispitanika. U ovoj varijabli bilježimo i statističku značajnost.

Tablica 19. Obrazovanje majke

		Obrazovanje majke					Ukupno
		fakultet ili viša škola	srednja škola	osnovna škola	nekoliko razreda osnovne škole	bez škole	
Spol	M		8 13,6%	15 25,4%	17 28,8%	19 32,2%	59 100,0%
	Ž	6 7,8%	6 7,8%	9 11,7%	4 5,2%	52 67,5%	77 100,0%
Ukupno		6 4,4%	14 10,3%	24 17,6%	21 15,4%	71 52,2%	136 100,0%

$$\chi^2=29.302 \quad SS=4 \quad P=.000$$

Pogledamo li varijable obrazovanja oca i majke, jasno se vidi da se za analizirani uzorak može reći da su majke ispitanika manje obrazovane nego očevi ispitanika. Tako 67,6% majki ima nekoliko razreda osnovne škole ili uopće nema školu. Pogledamo li distribuciju po spolu, uočavamo da 67,5% majki ispitanica nema završenu nikakvu školu. Međutim, majke žena počiniteljica imaju u 7,8% završenu višu školu ili fakultet, dok nijedna majka muškaraca ispitanika nema takav stupanj obrazovanja. Kao i u prethodnoj varijabli, i ovdje bilježimo statističku značajnost.

Tablica 20. Privređivanje oca do ispitanikove punoljetnosti

		Privređivanje oca do ispitanikove punoljetnosti			Ukupno
		stalni radni odnos	povremeno zapošljavanje	nije privređivao	
Spol	M	41 59,4%	8 11,6%	20 29,0%	69 100,0%
	Ž	29 36,3%	20 25,05	31 38,8%	80 100,0%
Ukupno		70 47,0%	28 18,8%	51 34,2%	149 100,0%

$$\chi^2=8.808 \quad SS=2 \quad P=.012$$

Podaci za cijeli uzorak pokazuju da je 47% očeva ispitanika bilo u stalnom radnom odnosu do punoljetnosti ispitanika, a 1/3 očeva nije privređivala. Taj je podatak možda u relaciji s mjestom prebivališta ispitanika, tj. činjenicom da su živjeli u ruralnim područjima, što može upućivati na to da su se očevi bavili poljoprivredom. Distribucija podataka po spolu ispitanika pokazuje statistički značajne razlike koje govore da su očevi ispitanica znatno rjeđe od očeva ispitanika bili u stalnom radnom odnosu, tj. da znatno češće nisu privređivali.

Tablica 21. Privređivanje majke do ispitanikove punoljetnosti

		Privređivanje majke do ispitanikove punoljetnosti			Ukupno
		stalni radni odnos	povremeno zapošljavanje	nije privređivao	
Spol	M	12 17,4%	6 8,7%	51 73,9%	69 100,0%
	Ž	11 13,8%	7 8,8%	62 77,5%	80 100,0%
Ukupno		23 15,4%	13 8,7%	113 75,8%	149 100,0%

$$\chi^2 = .381 \quad SS=2 \quad P=.826$$

Analizirajući podatke iz ove tablice, vidi se da 77,5% majki ispitanika nije privređivalo, a svega 13,8% bilo ih je u stalno radnom odnosu. Vjerojatno je riječ o majkama-domaćicama. Pogledamo li distribuciju po spolu, ne zamjećuju se značajnije razlike.

Tablica 22. Je li bilo intervencija službi socijalne zaštite u obitelji do njegove punoljetnosti

		Je li bilo intervencija službi socijalne zaštite u obitelji do njegove punoljetnosti		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	60 87,0%	9 13,0%	69 100,0%
	Ž	59 73,8%	21 26,3%	80 100,0%
Ukupno		119 79,9%	30 20,1%	149 100,0%

$$\chi^2 = 4.018 \quad SS=1 \quad P=.045$$

Tablica pokazuje da u ukupnom uzorku u 79,9% slučajeva nije bilo intervencije službi socijalne zaštite u obitelji. Distribucija podataka po spolu pokazuje da je u obiteljima žena počiniteljica znatno češće bilo intervencija službi socijalne zaštite nego kod muškaraca počinitelja.

Tablica 23. Ispitanik kao maloljetnik smještan u ustanovu

		Ispitanik kao maloljetnik smještan u ustanovu				Ukupno
		ne	u dječji dom	u odgojnu ustanovu	u dječji dom i odgojnu ustanovu	
Spol	M	64 92,8%	2 2,9%	-	3 4,3%	69 100,0%
	Ž	75 93,8%	2 2,5%	2 2,5%	1 1,3%	80 100,0%
Ukupno		139 93,3%	4 2,7%	2 1,3%	4 2,7%	149 100,0%

$$\chi^2=3.075 \quad SS=3 \quad P=.380$$

Iako su sve sociozaštitne intervencije koje su poduzete prema obitelji značajne, kriminolozima su posebno zanimljive one koje su usmjerene prema maloljetnim osobama ili djeci. Zato i u ovom radu postoje podaci o izdvajanju maloljetnika iz obitelji odnosno o njegovu smještaju u ustanovu ili u drugu obitelj, što će se vidjeti iz tablice 24. U promatranom uzorku svega je 6,7% ispitanika bilo smješteno u dječji dom, odgojnu ustanovu ili i jedno i drugo.

Tablica 24. Ispitanik kao maloljetnik smještan u drugu obitelj

		Ispitanik kao maloljetnik smještan u drugu obitelj		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	64 92,8%	5 7,2%	69 100,0%
	Ž	69 86,3%	11 13,8%	80 100,0%
Ukupno		133 89,3%	16 10,7%	149 100,0%

$$\chi^2=1.635 \quad SS=1 \quad P=.201$$

Podaci iz te tablice pokazuju da su ispitanici za vrijeme maloljetništva u 10,7% slučajeva smješteni u drugu obitelj. Zanimljiv je i podatak da je više žena počiniteljica smješteno u drugu obitelj, njih 13,8%, za razliku od 7,2% muškaraca počinitelja.

Tablica 25. Odnosi u primarnoj obitelji ispitanika

		Odnosi u primarnoj obitelji ispitanika			Ukupno
		dobri	loši	iznimno loši	
Spol	M	48 69,6%	19 27,5%	2 2,9%	69 100,0%
	Ž	28 35,0%	33 41,3%	19 23,8%	80 100,0%
Ukupno		76 51,0%	52 34,9%	21 14,1%	149 100,0%

$$\chi^2=22,103 \quad SS=2 \quad P=.000$$

Analizom navedenih podataka moglo bi se reći da se radi o relativno povoljnoj situaciji: u više od polovine analiziranog uzorka odnosi u primarnoj obitelji su dobri, u više od trećine odnosi su loši, a iznimno loši u 14,1%. Međutim, podaci prema spolu pokazuju znatne razlike. Tako se vidi da su kod žena ispitanica u svega 35% slučajeva odnosi u obitelji dobri, a isti takvi odnosi kod muškaraca ispitanika pojavljuju se u 69,6% slučajeva. Kod ispitanica odnosi u primarnoj obitelji znatno su češće nego kod ispitanika iznimno loši.

Tablica 26. Alkoholizam u primarnoj obitelji ispitanika

		Alkoholizam u primarnoj obitelji		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	46 66,7%	23 33,3%	69 100,0%
	Ž	31 38,8%	49 61,3%	80 100,0%
Ukupno		77 51,7%	72 48,3%	149 100,0%

$$\chi^2=11.562 \quad SS=1 \quad P=.001$$

Alkoholizam je čest pratitelj nasilničkih delikata, pa nas, osim podataka o pijenju počinitelja i žrtve, zanima i podatak o takvom ponašanju u počiniteljevoj primarnoj obitelji u razdoblju njegova odrastanja. U nešto više od polovine članova primarne ispitanikove obitelji nije evidentiran alkoholizam, međutim zabrinjava podatak da je u 48,3% slučajeva u primarnoj ispitanikovo obitelji zabilježen alkoholizam. Vidi se i statistički značajna razlika u spolnoj distribuciji. Tako je u 61,3% obitelji žena ispitanica zabilježen alkoholizam u primarnoj obitelji, za razliku od 33,3% muškaraca ispitanika. Promatramo li podatke iz ove varijable i podatke varijable koja opisuje odnose u primarnoj obitelji promatranog uzorka, možemo primijetiti moguću povezanost između većeg obiteljskog opterećenja alkoholizmom nekog od članova primarne obitelji ispitanica s iznimno lošim odnosima u obitelji. Ovdje bilježimo statističku značajnost.

Tablica 27. Duševne bolesti u primarnoj obitelji

		Duševne bolesti u primarnoj obitelji		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	64 92,8%	5 7,2%	69 100,0%
	Ž	59 73,8%	21 26,3%	80 100,0%
Ukupno		123 82,6%	26 17,4%	149 100,0%

$$\chi^2=9,288 \quad SS=1 \quad P=.002$$

Iako za duševne bolesti možemo reći da ne spadaju u područje socijalne patologije, analiziramo ih zato što mogu predstavljati negativnu okolnost u razvoju djeteta. U promatranom je uzorku 17,4% članova primarne ispitanikove obitelji imalo duševnu bolest. Razlike postoje prema spolnoj distribuciji podataka, pa tako možemo reći da je obiteljska situacija ispitanica bila opterećenija duševnim bolestima od obiteljske situacije ispitanika (26,3% : 7,2%). Ta je razlika i statistički značajna.

Tablica 28. Suicidi (ili pokušaji) u primarnoj obitelji

		Suicidi (ili pokušaji) u primarnoj obitelji		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	66 95,7%	3 4,3%	69 100,0%
	Ž	71 88,8%	9 11,35%	80 100,0%
Ukupno		137 91,9%	12 8,1%	149 100,0%

$$\chi^2=2.383 \quad SS=1 \quad P=.123$$

Suicidi ili pokušaji suicida nekog od članova obitelji u promatranom uzorku bili su prisutni u 8,1% slučajeva. Međutim, zabilježene su određene razlike kod spolne distribucije. Tako se vidi da su u obiteljima ispitanica suicidi ili pokušaji suicida bili zastupljeniji nego kod obitelji ispitanika (11,3% : 4,3%), premda ta razlika ne pokazuje statističku značajnost.

Tablica 29. Jesu li članovi primarne obitelji kažnjavani

		Jesu li članovi primarne obitelji kažnjavani				Ukupno
		ne	samo prekršajno	samo kazneno	prekršajno i kazneno	
Spol	M	64 92,8%	1 1,4%	2 2,9%	2 2,9%	69 100,0%
	Ž	69 86,3%	6 7,5%	4 5,0%	1 1,3%	80 100,0%
Ukupno		133 89,3%	7 4,7%	6 4,0%	3 2,0%	149 100,0%

$$\chi^2=3.969 \quad SS=3 \quad P=.265$$

Kao što se vidi iz tablice 29, u 89,3% slučajeva članovi obitelji ispitanika nisu bili kažnjavani. Ako kažnjavanje postoji, najčešće je riječ o prekršajnom kažnjavanju (4,7%). Podaci po spolu pokazuju nešto veću kažnjavanost članova obitelji ispitanica, no razlike ne pokazuju statističku značajnost.

1.2. Modaliteti izvršenja glavnog kaznenog djela i tijekom kaznenog postupka

Tablica 30. Glavno djelo

		Glavno djelo			Ukupno
		ubojstvo	teško ubojstvo	ubojstvo na mah	
Spol	M	66 95,7%	3 4,3%		69 100,0%
	Ž	59 73,8%	7 8,8%	14 17,5%	80 100,0%
Ukupno		125 83,9%	10 6,7%	14 9,4%	149 100,0%

$$\chi^2=15.263 \quad SS=2 \quad P=.000$$

Varijabla pokazuje pravnu oznaku djela za ukupan uzorak i po spolu. Ovim istraživanjem obuhvaćena su tri modaliteta izvršenja: ubojstvo, teško ubojstvo i ubojstvo na mah. Podaci svjedoče o najvećoj zastupljenosti tzv. običnog ubojstva (83,9%) te o najmanjoj incidenciji teškog ubojstva, 6,7%. U kriminološkim studijama posebno su zanimljiva teška ubojstva, tj. ubojstva počinjena na način koji predviđa strože kažnjavanje počinitelja. Pogledamo li distribuciju po spolu, zanimljiv je podatak da je 8,8% žena počiniteljica iz ovog uzorka počinilo kvalificirano ubojstvo, u odnosu prema 4,3% muškaraca počinitelja kvalificiranog ubojstva. Nadalje, nijedan muškarac počinitelj nije počinio ubojstvo na mah, dok je 17,5% žena počinilo takvo ubojstvo. Statistički pokazatelji uz tablicu upućuju na statističku značajnost uočenih razlika.

Tablica 31. Djelo počinjeno u prekoračenju nužne obrane

		Djelo počinjeno u prekoračenju nužne obrane		Ukupno
		da	ne	
Spol	M	1 1,4%	68 98,6%	69 100,0%
	Ž	4 5,0%	76 95,0%	80 100,0%
Ukupno		5 3,4%	144 96,6%	149 100,0%

$$\chi^2=1.440 \quad SS=1 \quad P=.230$$

Podatak o tome je li djelo počinjeno u prekoračenju nužne obrane, osim kaznenopravnog značaja ima i svoj kriminološki značaj jer reflektira određena obilježja počinitelja. Pogledamo li podatke iz tablice, vidi se da je svega 3,4% počinitelja djelo počinilo u prekoračenju nužne obrane. Distribucija po spolu pokazuje nešto veću zastupljenost žena počiniteljica koje su djelo počinile u prekoračenju nužne obrane nego muškaraca počinitelja (5,0% : 1,4%).

Tablica 32. Je li djelo ostalo u pokušaju ili je dovršeno

		Je li djelo		Ukupno
		ostalo u pokušaju	dovršeno	
Spol	M	18 26,1%	51 73,9%	69 100,0%
	Ž	20 25,0%	60 75,0%	80 100,0%
Ukupno		38 25,5%	111 74,5%	149 100,0%

$$\chi^2=.023 \quad SS=1 \quad P=.879$$

Kriminalna volja počinitelja može se promatrati i kroz podatak o stadiju izvršenja kaznenog djela. Treba naglasiti da i činjenica da je djelo ostalo u pokušaju ima i u kaznenom smislu određenu težinu jer je osnova za fakultativno ublažavanje kazne. Tablica pokazuje da je 25,5% počinitelja iz ovog uzorka počinilo ubojstvo u pokušaju. Isti podatak navode Singer i Hošek-Momirović (1979) za svoje istraživanje. Isto tako vidi se da je u promatranom uzorku nešto veći broj žena počiniteljica koje su dovršile ubojstvo, no taj je podatak znatno manji od onog do kojeg je došla Kovčo (1997) analizirajući žene počiniteljice ubojstva, 86%.

Tablica 33. Sudioništvo

		Sudioništvo		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	69 100,0%		69 100,0%
	Ž	71 88,8%	9 11,3%	80 100,0%
Ukupno		140 94,0%	9 6,0%	149 100,0%

$$\chi^2=8.262 \quad SS=1 \quad P=.004$$

Iz podataka o sudioništvu možemo posredno zaključivati o prethodnom planiranju djela ili o deliktnoj situaciji koja uključuje više osoba u kojoj se, ovisno o trenutačnoj odluci, neka osoba nađe u ulozi sudionika. Podaci za analizirani uzorak pokazuju da su počinitelji u najvećem broju slučajeva djelo počinili sami (94%). Međutim, treba naglasiti da nijedan muškarac počinitelj nije djelo počinio uz sudionika, dok su žene počiniteljice, njih 11,3%, imale sudionika. Ovdje bilježimo i statističku značajnost.

Tablica 34. Način izvršenja djela

		Način izvršenja djela							Ukupno
		vlastitom fizičkom snagom	oruđem	plinskim sredstvom	hladnim oružjem	vatrenim oružjem	eksplozivom	drugo	
Spol	M	8 11,6%	7 10,1%	1 1,4%	24 34,8%	24 34,8%	2 2,9%	3 4,3%	69 100,0%
	Ž	4 5,0%	13 16,3%		48 60,0%	12 15,0%		3 3,8%	80 100,0%
Ukupno		12 8,1%	20 13,4%	1 1,7%	72 48,3%	36 24,2%	2 1,3%	6 4,0%	149 100,0%

$$\chi^2=17.146 \quad SS=6 \quad P=.008$$

Najveći broj počinitelja, njih 48,3%, djelo je počinilo hladnim oružjem, zatim slijedi vatreno oružje, (24,2%), oruđe (13,4%), vlastita fizička snaga (8,1%). Zanimljivo je da je 60% žena počiniteljica (u odnosu prema 34,8% muškaraca počinitelja) djelo počinilo hladnim oružjem. Podaci o najvećoj zastupljenosti hladnog oružja ne čude s obzirom na to da i dosadašnja istraživanja ubojstava u Republici Hrvatskoj navode prevalenciju hladnog oružja, uglavnom noža, a potom slijedi vatreno oružje (Singer i Hošek-Momirović, 1979, Pešić, 1972, Kovčo, 1996). Distribucija podataka po spolu pokazuje da se žene znatno rjeđe od muškaraca koriste vatrenim oružjem i vlastitom fizičkom snagom.

Tablica 35. U vrijeme izvršenja djela ispitanik je bio trijezan ili pijan

		U vrijeme izvršenja djela ispitanik je bio		Ukupno
		trijezan	pijan	
Spol	M	25 36,2%	44 63,8%	69 100,0%
	Ž	47 58,8%	33 41,3%	80 100,0%
Ukupno		72 48,3%	77 51,7%	149 100,0%

$$\chi^2=7.523 \quad SS=1 \quad P=.006$$

Podatak da je u vrijeme izvršenja djela 51,7% počinitelja bilo pijano potvrđuje isticanu ulogu alkohola u deliktima nasilja. Distribucija po spolu pokazuje da je 63,8% muškaraca počinitelja te 41,3% žena počiniteljica bilo pijano u vrijeme izvršenja djela. Iznenaduje podatak da je 41,3% žena u vrijeme izvršenja djela bilo pijano jer je poznato i prihvaćeno mišljenje da je alkohol u najvećoj mjeri “područje muškaraca”. Žena je uglavnom spominjana kao žrtva alkoholiziranih osoba, Ti podaci potvrđuju upozorenja alkohologa o pijačju žena koje je nešto “skrivenije” od pijačju muškaraca.

Tablica 36. Odnos ispitanika prema kaznenom djelu (kritičnost)

		Odnos ispitanika prema kaznenom djelu (kritičnost)			Ukupno
		uglavnom kritičan	neodređen	nekritičan	
Spol	M	29 42,0%	12 17,4%	28 40,6%	69 100,0%
	Ž	36 45,0%	17 21,3%	27 33,8%	80 100,0%
Ukupno		65 43,6%	29 19,5%	55 36,9%	149 100,0%

$$\chi^2 = 0,827 \quad SS=2 \quad P=0,661$$

Samokritičnost je obilježje koje se vrlo često analizira u istraživanjima počinitelja nasilničkih delikata jer je uočeno da agresivnije ili nasilne osobe nemaju adekvatno razvijenu kritičnost u odnosu prema vlastitom ponašanju. U promatranom uzorku počinitelji su u najvećoj mjeri uglavnom kritični prema djelu (43,6%), ali ih je ipak više od trećine nekritično prema djelu. Distribucija po spolu pokazuje nešto manju nekritičnost i nešto veću neodređenost žena ispitanica, no razlike nisu statistički značajne.

Tablica 37. Dan izvršenja

		Dan izvršenja							Ukupno	
		ponedjeljak	utorak	srijeda	četvrtak	petak	subota	nedjelja		nepozn.
Spol	M	16 23,2%	9 13,0%	5 7,2%	8 11,6%	5 7,2%	11 15,9%	12 17,4%	3 4,3%	69 100,0%
	Ž	5 6,3%	9 11,3%	12 15,0%	6 7,5%	12 15,0%	10 12,5%	11 13,8%	2 2,5%	80 100,0%
Ukupno		21 14,1%	18 12,1%	17 11,4%	14 9,4%	17 11,4%	21 14,1%	23 15,4%	5 3,4%	149 100,0%

$$\chi^2=12.077 \quad SS=7 \quad P=.098$$

Tablica pokazuje dane izvršenja djela u promatranom uzorku. Vidi se da se najveći broj analiziranih izvršenja dogodio nedjeljom (15,4%), zatim subotom i ponedjeljkom (14,1%). Distribucija po spolu pokazuje da su muškarci počinitelji najviše djela činili ponedjeljkom (23,2%) te nedjeljom (17,4%). Žene počiniteljice djela su najviše činile srijedom (15%) i petkom (15%) te nedjeljom (13,8%). U istraživanju koje je proveo Dundović (2002) uočljivo je da se najveći broj analiziranih događaja dogodio nedjeljom (17,4%) i subotom (14,9%). U istom radu, distribucija po spolu pokazuje da su žene počiniteljice iz uzorka djelo najviše puta počinile srijedom (18,8%) i petkom (18,8%), dok su muškarci počinitelji djelo najviše puta počinili ponedjeljkom (22,8%) i nedjeljom (17,5%). Prema Kovčo (1995), dani vikenda najfrekventniji su dani kod žena počiniteljica ubojstva (58%).

Tablica 38. Doba dana izvršenja

		Doba dana izvršenja								Ukupno	
		0-3 h	3-6 h	6-9 h	9-12 h	12-15 h	15-18 h	18-21 h	21-24 h		nepoznato
Spol	M	2 2,9%	10 14,7%	17 25,0%	16 23,5%	10 14,7%	7 10,3%	2 2,9%	4 5,9%		69 100,0%
	Ž	7 8,9%	33 41,8%	17 21,5%	14 17,7%	5 6,3%	2 2,5%			1 1,3%	80 100,0%
Ukupno		9 6,1%	43 29,3%	34 23,1%	30 20,4%	15 10,2%	9 6,1%	2 1,4%	4 2,7%	1 ,7%	149 100,0%

$$\chi^2=25.980 \quad SS=8 \quad P=.001$$

Kao vrijeme izvršenja ubojstva u literaturi se često navode večernji i noćni sati (Wolfgang, 1958; Bonn, 1984). Veća frekvencija ubojstava upravo u tom razdoblju objašnjava se time što, između ostalog, dnevni umor može rezultirati konfliktom, a i okolnosti mraka mogu biti pogodnost za izvršenje djela. Iz tablice se vidi da se najveći broj ubojstava dogodio u vremenu od 3 sata do 6 sati (29,3%), zatim od 6 do 9 sati (23,1%) te od 9 do 12 sati (20,4%). Odatle proizlazi da se najveći broj događaja, njih 72,8%, zbilo u vremenu od 3 sata do 12 sati. Distribucija po spolu pokazuje značajne razlike. Tako se vidi da muškarci počinitelji djelo čine najviše u vremenu od 6 do 9 sati te od 9 do 12 sati (23,5%). Žene počiniteljice djela najviše čine u vremenu od 3 sata do 6 sati (41,8%) te od 6 do 9 sati (21,5%).

Tablica 39. Obilježja mjesta izvršenja

		Obilježja mjesta izvršenja					Ukupno
		Zagreb	središte županije	grad	mjesto	selo	
Spol	M	11 15,9%	7 10,1%	15 21,7%	16 23,%	20 29,0%	69 100,0%
	Ž	10 12,5%	12 15,0%	6 7,5%	11 13,%	41 51,3%	80 100,0%
Ukupno		21 14,1%	19 12,8%	21 14,1%	27 18,1%	61 40,9%	149 100,0%

$$\chi^2=12.633 \quad SS=4 \quad P=.013$$

Prema podacima o obilježju mjesta izvršenja, vidi se da se 40,9% ubojstava dogodilo na selu, slijede mjesto (18,1%) te Zagreb (14,1%). Distribucija po spolu značajnija odstupanja pokazuje upravo kod ruralnog mjesta. Naime, 29% muškaraca počinitelja djelo je počinilo na selu, u odnosu prema 51,3% žena počiniteljica. Takvi podaci slični su podacima koje je dobila Kovčo (1995), gdje je 54% žena počiniteljica djelo počinilo na selu.

Tablica 40. Žrtva posebno zlostavljana

		Žrtva posebno zlostavljana		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	37 53,6%	32 46,4%	69 100,0%
	Ž	78 97,5%	2 2,5%	80 100,0%
Ukupno		115 77,2%	34 22,8%	149 100,0%

$$\chi^2=40.497 \quad SS=1 \quad P=.000$$

Iako je neupitno da svako ubojstvo u sebi sadržava znatan element nasilja usmjerenog prema drugoj osobi, žrtvi, ponekad to nasilje prelazi granicu dovoljnu za ostvarenje ubojstva. Upravo takvo nasilje može se očitovati kroz bezobzirno mučenje, nanošenje mnogobrojnih ozljeda, čak i nakon usmrćenja, ili “odgađanje” nanošenja smrtne ozljede, sve radi zlostavljanja žrtve. Iz tablice 40 vidi se da je žrtva posebno zlostavljana u 22,8% slučajeva. Međutim, distribucija po spolu pokazuje statistički značajne razlike jer je posebno zlostavljanje žrtve znatno prisutnije kod muškaraca počinitelja.

Tablica 41. Žrtva grubo vrijeđana ili ponižavana

		Žrtva grubo vrijeđana ili ponižavana		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	40 58,0%	29 42,0%	69 100,0%
	Ž	77 96,3%	3 3,8%	80 100,0%
Ukupno		117 78,5%	32 21,5%	149 100,0%

$$\chi^2=32.189 \quad SS=1 \quad P=.000$$

Još je Garofalo (prema: Kovčo, 1997) naglašavao nužnost klasifikacije počinitelja prema stupnju ispoljenog nasilja. Smatra da mučenje ili bilo kakvo namjerno produživanje patnji žrtve svjedoči o urođenoj okrutnosti počinitelja. Prema njegovu mišljenju, mučenje i druge radnje usmjerene na povećanje stupnja nelagode kod žrtve samo po sebi dokaz su potpunog nedostatka osjećaja sažaljenja, čak i u slučajevima gdje ne postoji jasan umišljaj. Danas takvo ponašanje počinitelja promatramo ne samo kao obilježje počinitelja nego i kao obilježje deliktne situacije, tj. interakcije počinitelj-žrtva. I u ovoj tablici, kao i u prethodnoj, bilježimo značajnu razliku u odnosu prema spolu, pa je tako 42% muškaraca počinitelja žrtvu posebno vrijeđalo ili ponižavalo, za razliku od 3,8% žena počiniteljica.

Tablica 42. Počinitelj izazvan od žrtve

		Počinitelj izazvan od žrtve		Ukupno
		da	ne	
Spol	M	23 33,3%	46 66,7%	69 100,0%
	Ž	57 71,3%	23 28,8%	80 100,0%
Ukupno		80 53,7%	69 46,3%	149 100,0%

$$\chi^2=21.421 \quad SS=1 \quad P=.000$$

Teoretsku osnovu za razmatranje problema međusubne interakcije između žrtve i počinitelja dao je von Hentig (1948) navodeći da svaka žrtva "oblikuje i mijesi svoga počinitelja". Autor u svojem radu navodi da zakon u situaciji kad postoje dvije osobe u interakciji, promatra onu koja djeluje i onu na koju se djeluje te na taj način definira počinitelja i žrtvu. Međutim, u sociološkom i psihološkom pogledu situacija može biti potpuno drugačija. Prema istom autoru, sudionici djeluju jedan na drugoga vrlo ozbiljno i dugo, čak i prije samog događaja. Znajući da nasilje između intimnih partnera uglavnom nije jednokratno, već se ponavlja više puta, ponekad i unutar više godina, podaci iz ove tablice vrlo su važni.

Kao što se vidi iz tablice 42, 53,7% počinitelja bilo je izazvano od žrtve. Distribucija po spolu pokazuje statistički značajne razlike. Tako se vidi da su žene počiniteljice bile znatno češće izazvane od žrtve nego muškarci počinitelji (71,3%-33,3%).

Tablica 43. Pokušaj suicida počinitelja nakon počinjenog djela

		Pokušaj suicida počinitelja nakon počinjenog djela		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	63 91,3%	6 8,7%	69 100,0%
	Ž	74 92,5%	6 7,5%	80 100,0%
Ukupno		137 91,9%	12 8,1%	149 100,0%

$$\chi^2 = .072 \quad SS = 1 \quad P = .789$$

Block i Christakos (1995), istražujući ubojstva intimnih partnera u Chicagu, utvrdili su da je 15% muškaraca te 0,21% žena nakon ubojstva partnera počinilo samoubojstvo. Do sličnih podataka došla je i Kovčo (1996) analizirajući ubojstva intimnih partnera u Republici Hrvatskoj gdje je suicid pokušalo ili počinilo 13% muškaraca i 9% žena. Wilson i Daly (1994) objašnjenje za takvu spolnu distribuciju nalaze u psihologiji muškarca, posebno u njegovu osjećaju posesivnosti i "posjedovanja" partnera. Navode da muškarac koji namjerava izvršiti suicid ne može napraviti razliku između svoga života i života svoga partnera. On smatra da njegov partner neće moći živjeti bez njega i stoga najprije ubije njega, a potom i sebe. Prema istim autorima, drugo moguće obrazloženje jest krivnja koja ima sljedeći ciklus: muškarac ubije partnericu, obuzme ga krivnja i ubija sebe, za razliku od žene koja ubija muškarca iz samoobrane, pa stoga i ne osjeća krivnju.

Podaci iz promatranog uzorka nisu slični podacima prije spomenutih istraživanja. Naime, 8,1% ispitanika pokušalo je suicid nakon počinjenog djela. Distribucija po spolu ne pokazuje značajnije razlike.

Tablica 44. Spol žrtve

		Spol žrtve		Ukupno
		muškarac	žena	
Spol	M	3 4,3%	66 95,7%	69 100,0%
	Ž	74 92,5%	6 7,5%	80 100,0%
Ukupno		77 51,7%	72 48,3%	149 100,0%

$$\chi^2=115.284 \quad SS=1 \quad P=.000$$

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, tijekom 2000. godine u ukupnom broju ubojstava (520.000) u 77% slučajeva radilo se o muškarcima žrtvama. Većina provedenih istraživanja, ali i općeprihvaćeno mišljenje, ženu stavlja u položaj žrtve u nasilju između intimnih partnera. Kovčo (1997) navodi da je spol jedna od temeljnih kriminoloških varijabli, a njezino značenje naglašava se i u viktimologiji. Tablica 44 pokazuje da je u promatranom uzorku bilo 51,7% muškaraca žrtava te 48,3% žena žrtava. Treba primijetiti da je 4,3% muškaraca žrtava viktimizirano od muškarca počinitelja, za razliku od 7,5% žena žrtava koje su viktimizirane od žena počiniteljica. Ovdje bilježimo i statističku značajnost, što je logično s obzirom na to da intimni odnosi još uvijek dominantno pretpostavljaju heteroseksualne partnere.

Tablica 45. Dob žrtve

		Dob žrtve (u godinama)								Ukupno	
		više od 62	51-61	41-50	31-40	26-30	22-25	18-21	14-17		manje od 14
Spol	M	2 2,9%	10 14,7%	17 25,0%	16 23,5%	10 14,7%	7 10,3%	2 2,9%	4 5,9%		68 100,0%
	Ž	7 8,8%	33 41,8%	17 21,5%	14 17,7%	5 6,3%	2 2,5%			1 1,3%	79 100,0%
Ukupno		9 6,1%	43 28,3%	34 23,1%	30 20,4%	15 10,2%	9 6,1%	2 1,4%	4 2,7%	1 ,7%	147 100,0%

$$\chi^2=25.987 \quad SS=9 \quad P=.002$$

Kao što se vidi iz tablice 45, najviše žrtava bilo je u dobi od 51 do 61 godine, slijede žrtve u dobi 41-50 godina (23,1%). Distribucija po spolu nešto je drukčija. Najviše žrtva muškaraca počinitelja u dobi je od 41 do 50 godina (25%) te u dobi od 31 do 40 godina (23,5%). Žrtve žena počiniteljica nešto su starije. Najviše ih je u dobi od 51 do 61 godine (41,8%), a zatim slijede žene žrtve u dobi od 41 do 50 godina (21,5%). Ovdje bilježimo i statističku značajnost. Prema navedenim podacima, možemo reći da su žrtve kod ubojstva intimnih partnera starije dobi. Pojedini autori, kao Kratcotski (1990), došli su do sličnih podataka analizirajući ubojstva kod kojih su počinitelji starije dobi. Autor takve podatke objašnjava time što umirovljenje i smanjeni broj društvenih, socijalnih aktivnosti, povećava boravak u domu s intimnim partnerom. Intimni partneri starije dobi susreću se s nizom stresnih situacija, kao što su kronične bolesti, bol, strah od budućnosti, sve do teške socijalne situacije. U takvim situacijama oni ovise jedni o drugima u smislu emocionalne podrške. Ta povećana ovisnost često stvara vrlo stresno okruženje. Spolne razlike objašnjive su činjenicom uobičajene situacije da je u partnerskom odnosu muškarac nešto stariji od žene.

Tablica 46. Dob ispitanika

		Dob ispitanika (u godinama)							Ukupno
		18-21	22-25	26-30	31-40	41-50	51-60	više od 60	
Spol	M		4 5,8%	9 13,0%	18 26,1%	21 30,4%	12 17,4%	5 7,2%	69 100,0%
	Ž	2 2,5%	4 5,0%	16 20,0%	15 18,8%	22 27,5%	11 13,8%	10 12,5%	80 100,0%
Ukupno		2 1,3%	8 5,4%	25 16,8%	33 22,1%	43 28,9%	23 15,4%	15 10,1%	149 100,0%

$$\chi^2=5.182 \quad SS=6 \quad P=.521$$

Najveći broj počinitelja bio je u dobi od 41 do 50 godina (28,9%), zatim slijede počinitelji u dobi 31-40 godina (22,1%). Distribucija podataka po spolu ne pokazuje statistički značajne razlike.

Tablica 47. Alkoholiziranost žrtve u vrijeme izvršenja djela

		Je li žrtva prilikom izvršenja bila		Ukupno
		triježna	pijana	
Spol	M	57 82,6%	12 17,4%	69 100,0%
	Ž	18 22,5%	62 77,5%	80 100,0%
Ukupno		75 50,3%	74 49,7%	149 100,0%

$$\chi^2=53.544 \quad SS=1 \quad P=.000$$

Podatak da je u vrijeme izvršenja djela 51,7% počinitelja bilo pijano (tablica 35) zanimljiv je s obzirom na to da je, kao što se vidi iz ove tablice, 49,7% žrtava također bilo pijano u vrijeme izvršenja djela. Međutim, distribucija po spolu pokazuje upravo suprotne vrijednosti u odnosu prema podacima o alkoholiziranost počinitelja. Naime, 63,8% muškaraca počinitelja u vrijeme izvršenja djela bilo je pijano (tablica 35), nasuprot 77,5% žrtava žena počiniteljica koje su bile pijane. Nadalje, vidi se da je 17,4% žrtava muškaraca počinitelja bilo pijano. Ovdje bilježimo i statističku značajnost.

Tablica 48. Osnovni motiv izvršenja djela

		Osnovni motiv izvršenja djela									Ukupno
		bračne razmi- rice	druge obi- teljske razmi- rice	ljubo- mora	zbog seksualnog čina, pri njemu ili nakon njega	razmirice zbog novca, imovine	prepirka iz drugih razloga	netrpeljivost (rasna, nacionalna, vjerska, politička, ideološka)	osveta	koris- toljublje	
Spol	M	22 31,9%	7 10,1%	23 33,3%	1 1,4%	8 11,6%	3 4,3%			5 7,2%	69 100,0%
	Ž	62 77,5%		5 6,3%	4 5,0%	4 5,0%		1 1,3%	2 2,5%	2 2,5%	80 100,0%
Ukupno		84 56,4%	7 4,7%	28 18,8%	5 3,4%	12 8,1%	3 2,0%	1 ,7%	2 1,3%	7 4,7%	149 100,0%

$$\chi^2=47.485 \quad SS=8 \quad P=.000$$

Prema Kovčo (1997), teško je otkriti prave motive ubojstva jer oni mogu i počinitelju biti nepoznati. Ono o čemu se u kriminološkoj literaturi govori kao o motivima uglavnom su povodi. Prema podacima iz tablice, vidi se da je 56% motiva u promatranom uzorku povezano s bračnim razmiricama. Sljedeći motiv je ljubomora (18,8%). Distribucija po spolu pokazuje određene razlike. Tako žene počiniteljice kao motiv u 77,5% imaju bračne razmirice (muškarci 31,9%), a muškarci počinitelji u najvećoj mjeri kao motiv imaju ljubomoru, 33,3% (žene 6,3%). Statistički pokazatelji govore o značajnosti uočenih razlika, no distribucija podataka po povodima nameće ograničenja u interpretaciji.

Tablica 49. Priznanje djela

		Priznaje li ispitanik u kaznenom postupku glavno djelo			Ukupno
		potpuno priznaje	djelomično priznaje	ne priznaje	
Spol	M	44 63,8%	17 24,6%	8 11,6%	69 100,0%
	Ž	42 52,5%	20 25,0%	18 22,5%	80 100,0%
Ukupno		86 57,7%	37 24,8%	26 17,4%	149 100,0%

$$\chi^2=3.342 \quad SS=2 \quad P=.188$$

U promatranom uzorku počinitelji su u najvećoj mjeri potpuno priznali djelo (57,7%), a njih 25% djelomično. Distribucija po spolu bilježi najveća odstupanja kod onih koji ne priznaju djelo (11,6% muškaraca počinitelja : 22,5% žena počiniteljica). Treba napomenuti da priznanje počinjenja djela ne mora podrazumijevati i postojanje kritičnog odnosa prema djelu, što je prikazano u tablici 36 iz koje se vidi da je 43,6% počinitelja uglavnom kritično prema djelu.

Tablica 50. Psihijatrijsko vještačenje u kaznenom postupku

		Psihijatrijsko vještačenje u kaznenom postupku				Ukupno
		provedeno i utvrđeno da je počinitelj ubrojiv	provedeno i utvrđeno da je počinitelj smanjeno ubrojiv, ali ne bitno	nije provedeno	provedeno i utvrđeno da je počinitelj bitno smanjeno ubrojiv	
Spol	M	2 2,9%	29 42,0%	3 4,3%	35 50,7%	69 100,0%
	Ž	9 11,3%	38 47,5%	12 15,0%	21 26,3%	80 100,0%
Ukupno		11 7,4%	67 45,0%	15 10,1%	56 37,6%	149 100,0%

$$\chi^2=13.827 \quad SS=3 \quad P=.003$$

Temeljna odredba o psihijatrijskom vještačenju sadržana je u čl. 264. Zakona o kaznenom postupku, kojim se propisuje da se psihijatrijsko vještačenje mora odrediti ako se pojavi sumnja da je isključena ili smanjena okrivljenikova ubrojivost. Ubrojivost je prvi sastojak krivnje. Biti ubrojiv znači biti sposoban za krivnju pa "neubrojiva osoba nije kriva" prema odredbi članka 40. stavka 2. Kaznenog zakona. Prema Kaznenom zakonu, neubrojiva je ona osoba koja u vrijeme ostvarenja zakonskih obilježja kaznenog djela nije bila u mogućnosti shvatiti značenje svojeg postupanja ili nije mogla vladati svojom voljom zbog duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti, nedovoljnog duševnog razvitka ili neke druge duševne smetnje. Podaci iz tablice 50 pokazuju da je najveći broj počinitelja, njih 45%, smanjeno ubrojiv, ali ne bitno, a slijede počinitelji koji su bitno smanjeno ubrojivi (37,6%). Distribucija po spolu pokazuje određene razlike. Muškarci počinitelji u većoj su mjeri bitno smanjeno ubrojivi od žena počiniteljica (50,7% : 26,3%). Isto tako, kod 15% žena počiniteljica nije provedeno psihijatarsko vještačenje, u odnosu prema 4,3% muškaraca počinitelja. Nadalje, kod žena počiniteljica znatno je češće utvrđena ubrojivost (11,3%) nego kod muških počinitelja (2,9%).

Tablica 51. Sigurnosne mjere uz kaznu lišenja slobode

		Sigurnosne mjere uz kaznu lišenja slobode			Ukupno
		nisu izrečene	obavezno liječenje alkoholičara i ovisnika	druge sigurnosne mjere	
Spol	M	21 30,4%	32 46,4%	16 23,2%	69 100,0%
	Ž	48 60,0%	21 26,3%	11 13,8%	80 100,0%
Ukupno		69 46,3%	53 35,6%	27 18,1%	149 100,0%

$$\chi^2=13.033 \quad SS=2 \quad P=.001$$

Tablica 51 pokazuje da je u 53,7% slučajeva izrečena neka sigurnosna mjera. Obvezno liječenje od alkoholizma ili ovisnosti izrečeno je u 35,6%, što ne iznenađuje jer je u vrijeme izvršenja djela 51,7% počinitelja bilo pijano. Distribucija po spolu pokazuje statistički značajne razlike. Tako se vidi da je kod 69,6% počinitelja izrečena neka od sigurnosnih mjera, za razliku od 60% počiniteljica kojima nisu izrečene nikakve sigurnosne mjere.

1.3.Modaliteti izvršenja kazne

Tablica 52. Izrečena kazna

		Kazna (u godinama)				Ukupno
		do 3	3-5	5-10	10-20	
Spol	M	7 10,1%	8 11,6%	21 30,4%	33 47,8%	69 100,0%
	Ž	33 41,3%	15 18,8%	24 30,0%	8 10,0%	80 100,0%
Ukupno		40 26,8%	23 15,4%	45 30,2%	41 27,5%	149 100,0%

$$\chi^2=33.847 \quad SS=3 \quad P=.000$$

Svrha kažnjavanja u Kaznenom zakonu određena je člankom 50. koji glasi: “Svrha kažnjavanja je da se uvažavajući opću svrhu kaznenopravnih sankcija izrazi društvena osuda zbog počinjenog kaznenog djela, utječe na počinitelja da ubuduće ne čini kaznena djela, utječe na sve ostale da ne čine kaznena djela i da primjenom propisanih kazni utječe na svijest građana o pogibeljnosti kaznenih djela i pravednosti kažnjavanja njihovih počinitelja”. Upravo u sankcioniranju ubojstva mnogi ističu razlike između muškaraca i žena. Tako je u literaturi nastao portret zlostavljane žene koja ubija (Stout i Brown, 1995). Žena počiniteljica promatra se kao osoba koja je konstantno zlostavljana u intimnom odnosu, koja neuspješno traži pomoć od pravnog sustava i koja se na kraju koristi silom kako bi se obranila od silnih napada. Blaže kažnjavanje žene, općenito, a ne samo za kaznena djela ubojstva, navode i drugi autori i to tumače kao privilegirani položaj žene.

U promatranom uzorku vidi se da je za najveći broj počinitelja izrečena kazna od 5 do 10 godina (30,2%), zatim slijedi kazna 10-20 godina (27,5%) i s vrlo sličnim udjelom najblaže kazne (26,8%). Tako se kod muškaraca počinitelja vidi rast udjela s porastom težine izrečene kazne, što nije slučaj kod žena počiniteljica. Za razliku od muškaraca počinitelja, ženama počiniteljicama najčešće je izrečena najblaža kazna. Razlozi za to vjerojatno su u postojanju olakotnih okolnosti (npr. izazvala ih je žrtva, nema prekomjernog zlostavljanja i ponižavanja žrtve i sl.), a ne u činjenici ženskog spola i privilegiranoosti žene u kaznenom postupku.

Tablica 53. Orijentacijskim programom predviđeno je za osuđenog opće obrazovanje

		Orijentacijskim programom predviđeno je za osuđenog opće obrazovanje					Ukupno
		nije potrebno jer ga osuđeni ima	dovršenjem neke druge škole jer ima osnovnu	dovršenjem osnovne škole	opismenjivanjem	nije predviđeno, iako je potrebno	
Spol	M	50 72,5%	1 1,4%	5 7,2%	1 1,4%	12 17,4%	69 100,0%
	Ž	35 43,8%	1 1,3%	13 16,3%	2 2,5%	29 36,3%	80 100,0%
Ukupno		85 57,0%	1 2,3%	18 12,1%	2 3,0%	41 27,5%	149 100,0%

$$\chi^2=12.843 \quad SS=4 \quad P=.012$$

Penalna institucija ima ponekad ograničene mogućnosti svrhovitog i osuđenoj osobi zanimljivog strukturiranja vremena. Jedan je od takvih oblika i obrazovanje koje služi, osim za stjecanje određenog stupnja naobrazbe, kao način strukturiranja vremena. Zanimljivo je da ideja obrazovanja i na ovim prostorima postoji vrlo dugo. Tako je na području Hrvatske i Slavonije naredbom Zemaljske vlade još 1878. godine bilo propisano da su osuđenici dužni raditi, a u kaznionicama je pored svećenika bio i učitelj koji je sve osuđene mlade od trideset godina učio čitati i pisati (Vampovac, 1984). Kao što se vidi iz tablice 53, 57% počinitelja ima opće obrazovanje. Zabrinjava činjenica da za 27,5% počinitelja nije predviđeno opće obrazovanje, iako je potrebno. Distribucija po spolu pokazuje određene razlike kod općeg obrazovanja ispitanika: 72,5% muškaraca ispitanika ima opće obrazovanje, za razliku od 43,8% žena ispitanica. Također, 36,3% žena ispitanica ima potrebu za općim obrazovanjem, ali nije predviđeno, u odnosu prema 17,% muškaraca ispitanika. Također je zanimljivo istaknuti da je za 2,5% žena počiniteljica predviđeno opismjenjivanje, za razliku od 1,4% muškaraca počinitelja.

Tablica 54. Orijentacijskim programom predviđeno je za osuđenog stručno obrazovanje

		Orijentacijskim programom predviđeno je za osuđenog stručno obrazovanje					Ukupno
		nije predviđeno jer ga osuđeni ima	da, uz praktičan rad i školu	da, uz praktičan rad i tečaj	da, samo kroz praktičan rad	nije predviđeno, iako je potrebno	
Spol	M	29 42,0%	5 7,2%	3 4,3%	12 17,4%	20 29,0%	69 100,0%
	Ž	19 23,8%	4 5,0%	14 17,5%		43 53,8%	80 100,0%
Ukupno		48 32,2%	9 6,0%	17 11,4%	12 8,1%	63 42,3%	149 100,0%

$$\chi^2=29.055 \quad SS=4 \quad P=.000$$

Podaci iz tablice 54 pokazuju da 32,2% ispitanika ima stručno obrazovanje, međutim ponovo zabrinjava podatak da 42,3% ispitanika ima potrebu za stručnim obrazovanjem, ali ono nije predviđeno. Distribucija po spolu pokazuje određene razlike. Tako 42% ispitanika ima stručno obrazovanje, za razliku od 23,8% ispitanica. Tamo gdje je takvo obrazovanje potrebno, ali nije predviđeno, odnos je još nepovoljniji za ispitanice (žene 53,7% : muškarci 29%). Ovdje bilježimo i statističku značajnost.

Tablica 55. Medicinskim programom predviđeno je liječenje

		Medicinskim programom predviđeno je liječenje					Ukupno
		nije predviđeno jer nije potrebno	od psihičkih bolesti	od nesomatskih bolesti	od somatskih bolesti	od alkohola i ovisnosti	
Spol	M	13 18,8%	15 21,7%	5 7,2%	34 49,3%	2 2,9%	69 100,0%
	Ž	31 38,8%	12 15,0%	6 7,5%	27 33,8%	4 5,0%	80 100,0%
Ukupno		44 29,5%	27 18,1%	11 7,4%	61 40,9%	6 4,0%	149 100,0%

$$\chi^2=8.492 \quad SS=4 \quad P=.075$$

Kao što se vidi iz tablice 55, kod 29,5% ispitanika nije predviđeno liječenje jer nije potrebno. Najveći broj ispitanika liječen je od somatskih bolesti (40,9%), i to 49,3% ispitanika i 33,8% ispitanica. Začuduje podatak da je za svega 4% ispitanika programom predviđeno liječenje od alkohola i ovisnosti s obzirom na podatak iz tablice 51 gdje je presudama obvezno liječenje od alkoholizma ili ovisnosti izrečeno u 35,6%. Podatke o medicinskom liječenju treba sagledavati u kontekstu dobi počinitelja i, za muške ispitanike, u kontekstu somatskih oštećenja uzrokovanih pijanjem.

Tablica 56. Vrsta radnog mjesta u kaznionici

		Vrsta radnog mjesta u kaznionici						Ukupno	
		industrijski pogoni	poljoprivredni pogoni	režijski poslovi	razni poslovi po potrebi	administrativni i slični poslovi	ne radi zbog bolesti ili starosti		ne radi iz drugih razloga
Spol	M	18 26,1%	4 5,8%	25 36,2%	10 14,5%	1 1,4%	9 13,0%	2 2,9%	69 100,0%
	Ž	32 40,0%	12 15,0%	22 27,5%	2 2,5%	4 5,0%	8 10,0%		80 100,0%
Ukupno		50 33,6%	16 10,7%	47 31,5%	12 8,1%	5 3,4%	17 11,4%	2 1,3%	149 100,0%

$$\chi^2=16.582 \quad SS=6 \quad P=.011$$

Kao što se vidi iz tablice 56, najveća zastupljenost radnih mjesta za osuđenike u ovom uzorku su industrijski pogoni (33,6%), zatim slijede režijski poslovi (31,7%). Distribucija po spolu pokazuje da u industrijskim pogonima radi 40% žena ispitanica te 26,1% muškaraca ispitanika. Razlika je zamijećena i u poljoprivrednim pogonima gdje 15% žena ispitanica obavlja poslove u odnosu prema 5,8% muškaraca ispitanika. Te razlike treba promatrati u skladu s činjenicom da je riječ o kaznionicama s različitim mogućnostima zapošljavanja.

Tablica 57. Ocjena radne aktivnosti osuđene osobe

		Ocjena radne aktivnosti osuđene osobe				Ukupno
		vrlo dobar radnik	dobar radnik	ne radi	loš radnik	
Spol	M	35 50,7%	20 29,0%	13 18,8%	1 1,4%	69 100,0%
	Ž	20 25,0%	46 57,5%	6 7,5%	8 10,0%	80 100,0%
Ukupno		55 36,9%	66 44,3%	19 12,8%	9 6,0%	149 100,0%

$$\chi^2=21.663 \quad SS=3 \quad P=.000$$

Kako bismo dobili kvalitetniju informaciju o tijeku tretmana, prikupljao se i podatak koji se odnosi na ocjenu radne aktivnosti. Na taj način posredno se može zaključivati o osuđenikovu odnosu prema radu. Kovčo (1997) upozorava na određene nedostatke takvog načina procjenjivanja. Navodi da ocjenu radne aktivnosti donose stručni suradnici za tretman u neposrednoj suradnji sa stručnim instruktorima, kao i s djelatnicima službe osiguranja u jedinici u kojoj osuđenik radi. Takvom načinu "ocjenjivanja" trebalo bi dodati i ispitivanje mišljenja i stajališta samog osuđenika (radnika), jer odnos prema radu u kaznionici ne mora odražavati općeniti odnos prema radu budući da na taj odnos može utjecati osuđenikova subjektivna procjena, između ostalog, isplativosti tog rada, utjecaj drugih osuđenika na vrednovanje tog rada u ustanovi te utjecaj djelatnika kaznionice.

Tablica 57 pokazuje da je više od 81% ispitanika ocijenjeno vrlo dobrim radnikom ili dobrim radnikom. Muškarci su u odnosu prema ženama nešto više vrlo dobri radnici (50,7% : 25%), dok je odnos kod ocjene loš radnik obrnut, naime svega 1,4% muškaraca ocijenjeno je lošim radnikom, za razliku od 10% žena koje su ocijenjene lošim radnicama. U ovoj varijabli bilježimo i statističku značajnost. I ovdje treba imati na umu da je riječ o različitim kaznionicama i mogućim različitim kriterijima za program.

Tablica 58. Individualni i grupni rad

		Individualni i grupni rad				Ukupno
		obuhvaćen je programom rada samo odgojitelja	obuhvaćen je i psihoterapeutskim postupcima	obuhvaćen je i radom viševrskih terapeuta	nije obuhvaćen	
Spol	M	30 43,5%	17 24,6%	21 30,4%	1 1,4%	69 100,0%
	Ž	28 35,0%	13 16,3%	37 46,3%	2 2,5%	80 100,0%
Ukupno		58 38,9%	30 20,1%	58 38,9%	3 2,0%	149 100,0%

$$\chi^2=4.562 \quad SS=3 \quad P=.207$$

Tablica 58 pokazuje podatke koji se odnose na individualni i grupni rad, a to su centralne metode u ostvarenju cilja resocijalizacije. Podaci pokazuju da je 38,9% ispitanika obuhvaćeno programom rada samo odgojitelja, a taj postotak ispitanika obuhvaćen je i radom viševrskih terapeuta. U odnosu prema spolu vidi se da su žene više zastupljene u radu s viševrskim terapeutima od muškaraca, dok su muškarci u nešto većem broju od žena obuhvaćeni programom odgojitelja.

Tablica 59. Osuđenik se dopisuje

		Osuđenik se dopisuje			Ukupno
		redovito	povremeno	ne dopisuje se	
Spol	M	19 27,5%	41 59,4%	9 13,0%	69 100,0%
	Ž	34 42,5%	39 48,8%	7 8,8%	80 100,0%
Ukupno		53 35,6%	80 53,7%	16 10,7%	149 100,0%

$$\chi^2=3.754 \quad SS=2 \quad P=.153$$

Dopisivanje spada u održavanje kontakta s bliskim osobama, što je važno za postpenalni prihvata. Kao što se vidi iz tablice 59, 53,7% ispitanika povremeno se dopisuje, a njih 35,6% redovito. U odnosu prema spolu uočava se da su žene nešto sklonije redovitom dopisivanju nego muškarci.

Tablica 60. Osuđenik prima posjete

		Osuđenik prima posjete			Ukupno
		redovito	povremeno	nikako	
Spol	M	15 21,7%	39 56,5%	15 21,7%	69 100,0%
	Ž	17 21,3%	49 61,3%	14 17,5%	80 100,0%
Ukupno		32 21,5%	88 59,1%	29 19,5%	149 100,0%

$$\chi^2=,486 \quad SS=2 \quad P=.784$$

Iz tablice 60 vidi se da najveći broj ispitanika povremeno prima posjete, njih 59,1%. Međutim, 19,5% ispitanika ne prima posjete. Te podatke treba uzeti s rezervom jer postoji mogućnost da je uzrok neposjećivanja materijalna nemogućnost ili udaljenost od kaznonice. Distribucija po spolu ne pokazuje značajnija odstupanja.

Tablica 61. Osuđenik prima pošiljke

		Osuđenik prima pošiljke			Ukupno
		redovito	povremeno	nikako	
Spol	M	14 20,3%	39 56,5%	16 23,2%	69 100,0%
	Ž	17 21,3%	46 57,5%	17 21,3%	80 100,0%
Ukupno		31 20,8%	85 57,0%	33 22,1%	149 100,0%

$$\chi^2=,085 \quad SS=2 \quad P=.958$$

Primanje pošiljaka također je zakonska mogućnost osuđenika. U promatranom uzorku najviše osuđenika povremeno prima pošiljke, njih 57%. Distribucija po spolu ne pokazuje značajne razlike.

Tablica 62. Koristi li se pogodnostima u obliku posjeta bez nadzora

		Koristi li se pogodnostima u obliku posjeta bez nadzora		Ukupno
		da	ne	
Spol	M	9 13,0%	60 87,0%	69 100,0%
	Ž	53 66,3%	27 33,8%	80 100,0%
Ukupno		62 41,6%	87 58,4%	149 100,0%

$$\chi^2=43.166 \quad SS=1 \quad P=.000$$

U sljedećih nekoliko varijabli prikazat će se podaci o korištenju određenih pogodnosti u kaznionici. Jedna od takvih pogodnosti je i korištenje posjeta bez nadzora. U promatranom uzorku 58,4% ispitanika nije se koristilo takvom pogodnošću. Uočavaju se značajne razlike u odnosu prema spolu. Tako se vidi da se 66,3% žena ispitanica koristi tom pogodnošću, za razliku od 13% muškaraca ispitanika. Ovdje se uočava i statistička značajnost.

Tablica 63. Koristi li se pogodnostima u obliku posjeta izvan kaznionice

		Koristi li se pogodnostima u obliku posjeta izvan kaznionice		Ukupno
		da	ne	
Spol	M	25 36,2%	44 63,8%	69 100,0%
	Ž	42 52,5%	38 47,5%	80 100,0%
Ukupno		67 45,0%	82 55,0%	149 100,0%

$$\chi^2=3.962 \quad SS=1 \quad P=.047$$

Pogodnošću posjeta izvan kaznionice koristilo se 45% ispitanika, nešto više nego onih koji su se koristili pogodnošću posjeta bez nadzora. Iz podataka se vidi da se žene ispitanice tom pogodnošću koriste nešto više nego muškarci ispitanici.

Tablica 64. Koristi li se pogodnostima u obliku dopusta

		Koristi li se pogodnostima u obliku dopusta		Ukupno
		da	ne	
Spol	M	20 29,0%	49 71,0%	69 100,0%
	Ž	54 67,5%	26 32,5%	80 100,0%
Ukupno		74 49,7%	75 50,3%	149 100,0%

$$\chi^2=21.983 \quad SS=1 \quad P=.000$$

Pogodnošću u obliku dopusta koristi se gotovo pola ispitanika ovog uzorka (49,7%). Distribucija po spolu pokazuje razlike iz kojih se vidi da se žene ispitanice u većoj mjeri koriste tom povlasticom (67,5%) nego muškarci ispitanici (29%). U ovoj varijabli bilježimo i statističku značajnost.

Tablica 65. Koristi li se pogodnostima u obliku slobodnog vremena izvan kaznionice

		Koristi li se pogodnostima u obliku slobodnog vremena izvan kaznionice		Ukupno
		da	ne	
Spol	M	21 30,4%	48 69,6%	69 100,0%
	Ž	10 12,5%	70 87,5%	80 100,0%
Ukupno		31 20,8%	118 79,2%	149 100,0%

$$\chi^2=7.232 \quad SS=1 \quad P=.007$$

Promatramo li pogodnosti koje olakšavaju poslijepenalno razdoblje, pogodnost u obliku slobodnog vremena izvan kaznionice jedna je od značajnijih. 20,8% ispitanika iz ovog uzorka koristilo se pogodnošću korištenja slobodnog vremena izvan kaznionice. Tom se pogodnošću u većoj mjeri koriste muškarci ispitanici (30,4%) nego žene ispitanice (12,5%).

Tablica 66. Koristi li se pogodnostima u obliku godišnjeg odmora izvan kaznionice

		Koristi li se pogodnostima u obliku godišnjeg odmora izvan kaznionice		Ukupno
		da	ne	
Spol	M	18 26,1%	51 73,9%	69 100,0%
	Ž	49 61,3%	31 38,8%	80 100,0%
Ukupno		67 45,0%	82 55,0%	149 100,0%

$$\chi^2=18.510 \quad SS=1 \quad P=.000$$

Godišnji odmor također spada u jednu od pogodnosti osuđenih osoba. U analiziranom uzorku 45% ispitanika koristilo se tom pogodnošću. Distribucija po spolu pokazuje značajne razlike. Tako se vidi da su se pogodnošću u obliku godišnjeg odmora znatno više koristile žene, njih 61,3%, nego muškarci, 26,1%. Ovdje bilježimo i statističku značajnost.

Tablica 67. Je li stegovno kažnjavan zbog otkazivanja poslušnosti

		Je li stegovno kažnjavan zbog otkazivanja poslušnosti		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	63 91,3%	6 8,7%	69 100,0%
	Ž	63 78,8%	17 21,3%	80 100,0%
Ukupno		126 84,6%	23 15,4%	149 100,0%

$$\chi^2=4.473 \quad SS=1 \quad P=.034$$

Postupak izricanja stegovnih mjera nužno je vezan uz objektivnu proceduru procjene težine stegovnog prekršaja, a ona se temelji na pismenim izvješćima svih relevantnih suradnika u tretmanu (stručni suradnik za tretman, liječnik, stručni instruktor, nastavnik, djelatnici pravosudne policije i dr.), uz poštovanje načela postupnosti i jedinstva tretmanskih utjecaja. U tablici 67 predočeni su podaci o stegovnoj mjeri zbog otkazivanja poslušnosti. Stegovna mjera izrečena je prema 15,4% ispitanika, međutim iznenađuje podatak da su ženama iz tog razloga stegovne mjere izrečene u 21,3%, a muškarcima u 8,7%.

Tablica 68. Je li stegovno kažnjavan zbog sukoba s drugim zatvorenicima

		Je li stegovno kažnjavan zbog sukoba s drugim zatvorenicima		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	63 91,3%	6 8,7%	69 100,0%
	Ž	63 78,8%	17 21,3%	80 100,0%
Ukupno		126 84,6%	23 15,4%	149 100,0%

$$\chi^2=4.473 \quad SS=1 \quad P=.034$$

Ova stegovna mjera osim sankcioniranja neprihvatljivih ponašanja među osuđenima ima i važnu sigurnosnu funkciju unutar kaznionica. Podaci za tu stegovnu mjeru identični su podacima iz prethodne tablice. I ovdje bilježimo veću zastupljenost žena osuđenica ponašanje kojih je sankcionirano stegovnom kaznom nego muškaraca osuđenika. Dakako da taj podatak iznenađuje, posebice kad znamo da je riječ o sukobu među zatvorenicima.

Tablica 69. Je li stegovno kažnjavan zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem u kaznionici

		Je li stegovno kažnjavan zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem u kaznionici		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	68 98,6%	1 1,4%	69 100,0%
	Ž	68 85,0%	12 15,0%	80 100,0%
Ukupno		136 91,3%	13 8,7%	149 100,0%

$$\chi^2=8.542 \quad SS=1 \quad P=.003$$

Osim međusobnih sukoba i vrijeđanja, i sukobi s osobljem kaznionice stegovno se kažnjavaju. Od ukupnog promatranog uzorka, 8,7% stegovno je kažnjeno zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem kaznionice. I u ovoj varijabli bilježimo veću zastupljenost osuđenica koje su stegovno kažnjavane zbog sukoba s osobljem kaznionice nego osuđenika (15% : 1,4%). Kod ove varijable bilježimo statističku značajnost.

Tablica 70. Je li stegovno kažnjavan zbog odbijanja ili izbjegavanja rada

		Je li stegovno kažnjavan zbog odbijanja ili izbjegavanja rada		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	68 98,6%	1 1,4%	69 100,0%
	Ž	74 92,5%	6 7,5%	80 100,0%
Ukupno		142 95,3%	7 4,7%	149 100,0%

$$\chi^2=3.029 \quad SS=1 \quad P=.082$$

Kao što se vidi, ova stegovna mjera izricala se vrlo malom broju osuđenika, svega 4,7%. I ta je mjera izricana češće osuđenicama nego osuđenicima. Treba naglasiti da se ta stegovna mjera primjenjivala do stupanja na snagu Zakona o izvršavanju kazne zatvora (NN 190/03).

Tablica 71. Je li zbog kršenja propisa i pravila kućnog reda primijenjeno i sredstvo prisile

		Je li zbog kršenja propisa i pravila kućnog reda primijenjeno i sredstvo prisile		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	66 95,7%	3 4,3%	69 100,0%
	Ž	74 92,5%	6 7,5%	80 100,0%
Ukupno		140 94,0%	9 6,0%	149 100,0%

$$\chi^2=.649 \quad SS=1 \quad P=.421$$

Sredstvo prisile također se nije primjenjivalo prema većem broju osuđenika, odnosno primijenjeno je prema 6% osoba. Osuđenice su i ovdje više zastupljene nego osuđenici (7,5% : 4,3%).

Tablica 72. Je li zbog kršenja propisa i pravila kućnog reda primijenjeno upućivanje u samicu

		Je li zbog kršenja propisa i pravila kućnog reda primijenjeno upućivanje u samicu			Ukupno
		nema podataka	ne	da	
Spol	M		56 81,2%	13 18,8%	69 100,0%
	Ž	1 1,3%	62 77,5%	17 21,3%	80 100,0%
Ukupno		1 ,7%	118 79,2%	30 20,1%	149 100,0%

$$\chi^2=1.032 \quad SS=2 \quad P=.597$$

Kao što se vidi iz tablice 72, zbog kršenja propisa i pravila kućnog reda u samicu je upućeno 20,1% osuđenika promatranog uzorka. S obzirom na podatke prikazane u prethodnim varijablama, možemo reći da je riječ o znatnom udjelu.

Tablica 73. Je li u kaznionici upotrebljavao razne oblike samoozljeđivanja

		Je li u kaznionici upotrebljavao razne oblike samoozljeđivanja		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	69 100,0%		69 100,0%
	Ž	73 91,3%	7 8,8%	80 100,0%
Ukupno		142 95,3%	7 4,7%	149 100,0%

$$\chi^2=6.335 \quad SS=1 \quad P=.012$$

Podaci iz ove varijable pokazuju da samoozljeđivanje nije bilo znatnije zastupljeno kod osuđenika iz promatranog uzorka, naime samoozljeđivalo se svega 4,7% osuđenika. Zanimljivo da samoozljeđivanje nije počinio nijedan osuđenik iz promatranog uzorka, za razliku od 8,8% osuđenica.

Tablica 74. Pokušaj suicida

		Je li u kaznionici pokušao suicid		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	67 97,1%	2 2,9%	69 100,0%
	Ž	75 93,8%	5 6,3%	80 100,0%
Ukupno		142 95,3%	7 4,7%	149 100,0%

$$\chi^2=.929 \quad SS=1 \quad P=.335$$

Varijabla koja pokazuje koliko je osuđenika promatranog uzorka pokušalo suicid pokazuje relativno malen udio takvog oblika samodestruktivnog ponašanja (4,7%). Ovdje treba naglasiti da bilježimo nešto veći postotak ženskih ispitanica (ali ne i statistički značajan) koje su pokušale suicid nego muških. Takav podatak u suglasju je s istraživanjem koje je proveo Liebling (1994) po kojem žene teže prihvaćaju situaciju zatvaranja i života u zavodu, što onda nerijetko ima kao posljedicu samodestruktivno ponašanje. Možda bismo taj podatak mogli promatrati i u kontekstu duljine izrečene kazne.

Tablica 75. Bježanje iz kaznionice

		Je li bježio iz kaznionice		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	68 98,6%	1 1,4%	69 100,0%
	Ž	77 96,3%	3 3,8%	80 100,0%
Ukupno		145 97,3%	4 2,7%	149 100,0%

$$\chi^2=.751 \quad SS=1 \quad P=.386$$

Bijeg iz kaznionice jedno je od nepoželjnih ponašanja ili radnji osuđenika. Za promatrani uzorak možemo reći da je svega 2,7% osuđenika bježalo. Začuđuje podatak, iako nema značajnije razlike prema spolu, da žene nešto više bježe iz kaznionice nego muškarci.

Tablica 76. Opća procjena ponašanja

		Opća procjena ponašanja			Ukupno
		pozitivno	promjenjivo	negativno	
Spol	M	38 55,1%	25 36,2%	6 8,7%	69 100,0%
	Ž	39 48,8%	31 38,8%	10 12,5%	80 100,0%
Ukupno		77 51,7%	56 37,6%	16 10,7%	149 100,0%

$$\chi^2=.848 \quad SS=2 \quad P=.654$$

S obzirom na dosadašnje relativno niske frekvencije nekih nepoželjnih ponašanja, mogla bi se očekivati pozitivna ocjena osuđenikova ponašanja. Podaci iz ove tablice pokazuju da je za relativno mali broj analiziranih osoba (10%) procjena ponašanja negativna. Prema rezultatima varijabli koje su analizirale stegovne postupke, ne čudi podatak da je za nešto veći broj žena procjena ponašanja negativna u usporedbi s tom procjenom za muškarce (12,5% : 8,7%).

Tablica 77. Prognoza uspjeha resocijalizacije

		Prognoza uspjehu resocijalizacije						Ukupno
		pozitivna	neizvjesna	negativna zbog prekratkog vremena utjecaja na osuđenika	negativna zbog nepodesnosti osuđenika zbog dobi i bolesti	negativna zbog posebno negativnih osobina ličnosti osuđenog	negativna zbog drugih razloga	
Spol	M	26 37,7%	29 42,0%		5 7,2%	8 11,6%	1 1,4%	69 100,0%
	Ž	37 46,3%	30 37,5%	3 3,8%	3 3,8%	6 7,5%	1 1,3%	80 100,0%
Ukupno		63 42,3%	59 39,6%	3 2,0%	8 5,4%	14 9,4%	2 1,3%	149 100,0%

$$\chi^2=4.938 \quad SS=5 \quad P=.423$$

Kovčo (1997) navodi da činjenica skorog izlaska iz kazнено-popravnog zavoda, pa čak i pomisao na to, može uznemiriti osuđenu osobu jer je ona već integrirana u “zatvorenički sustav”, a izlazak znači ponovno integriranje u “normalan” socijalni sustav i nosi sa sobom različite individualne probleme. Upravo se zato poslijetretmanskom razdoblju posvećuje velika pozornost još za vrijeme izdržavanja kazne. Kao pomoć u detektiranju mogućih poteškoća u poslijepenalnom razdoblju služi prognoza o uspjehu socijalizacije. Ta prognoza određuje i usmjeruje određene aktivnosti u konkretnom slučaju odnosno za konkretnu osobu. Za promatrani uzorak prikupljeni su podaci o uspjehu resocijalizacije iz kojih se vidi da je procjena za 42,3% ispitanika pozitivna, za 39,6% neizvjesna, dok su za ostali dio uzorka procjene negativne. Distribucija po spolu ne pokazuje značajnije razlike.

Tablica 78. Trovanje u kaznionici

		Je li se u kaznionici trovao		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	69 100,0%		69 100,0%
	Ž	76 95,0%	4 5,0%	80 100,0%
Ukupno		145 97,3%	4 2,7%	149 100,0%

$$\chi^2=3.545 \quad SS=1 \quad P=.060$$

Iz podataka u tablici 78 vidi se da je trovanje prisutno u vrlo malom opsegu, 2,7%. Također se vidi veća sklonost žena trovanju, jer nijedan osuđenik nije počinio trovanje.

Tablica 79. Je li u kaznionici gutao razne predmete

		Je li u kaznionici gutao razne predmete		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	68 98,6%	1 1,4%	69 100,0%
	Ž	75 93,8%	5 6,3%	80 100,0%
Ukupno		143 96,0%	6 4,0%	149 100,0%

$$\chi^2=2.209 \quad SS=1 \quad P=.137$$

Gutanje raznih predmeta bilježimo relativno rijetko u promatranom uzorku, 4%. Nešto su zastupljenije osuđenice koje su gutale predmete nego osuđenici.

Tablica 80. Je li u kaznionicu kasnio u povratku s dopusta ili slobodnog izlaska

		Je li u kaznionicu kasnio u povratku s dopusta ili slobodnog izlaska		Ukupno
		ne	da	
Spol	M	63 91,3%	6 8,7%	69 100,0%
	Ž	70 87,5%	10 12,5%	80 100,0%
Ukupno		133 89,3%	16 10,7%	149 100,0%

$$\chi^2 = .559 \quad SS = 1 \quad P = .455$$

Kašnjenje u povratku s dopusta ili slobodnog izlaska jedno je od nepoželjnih ponašanja osuđenika. Podaci iz tablice 80 pokazuju relativno nisku učestalost takvog ponašanja, 10,7%. Vidi se da osuđenice nešto češće kasne u povratku s dopusta ili slobodnog izlaska.

Tablica 81. Postpenalni prihvat i pomoć

		Postpenalni prihvat i pomoć					Ukupno
		sve sređeno, ne treba društvena pomoć	stan osiguran, zaposlenje neizvjesno	stan osiguran, zaposlenje obećano	sve neizvjesno	nalazi se na izdržavanju kazne	
Spol	M	11 15,9%	9 13,0%		8 11,6%	41 59,4%	69 100,0%
	Ž	26 32,5%	20 25,0%	7 8,8%	4 5,0%	23 28,8%	80 100,0%
Ukupno		37 24,8%	29 19,5%	7 4,7%	12 8,1%	64 43,0%	149 100,0%

$$\chi^2 = 22.962 \quad SS = 4 \quad P = .000$$

U tablici 81 prikazani su podaci koji pokazuju situaciju u koju osoba ulazi izlaskom iz kaznionice. Podaci pokazuju da je najveći broj analiziranih osuđenika na izdržavanju kazne, što znači da još nisu došli do onog dijela (vremenskog) izdržavanja kazne kad unutar penološkog tretmana počinju pripreme za poslijepenalni prihvat. Za one koji jesu u toj fazi tretmana vidi se da je najviše onih kojima je sve sređeno i ne trebaju društvenu pomoć, 24,8%, te onih kojima je osiguran stan, a zaposlenje neizvjesno, 19,5%. Distribucija po spolu pokazuje određene različitosti, međutim teško ih je komentirati osim većeg broj muškaraca osuđenika koji su na izdržavanju kazne od žena ispitanica (59,4% : 28,8%).

2. Diskriminativna analiza

2.1. Pasivni socijalni status

Prvom diskriminativnom analizom željelo se utvrditi postojanje razlika između muškaraca i žena počinitelja ubojstava intimnih partnera u latentnom prostoru varijabli u okruženju u kojem su ispitanici rasli i razvijali se. Kako se kriterijska varijabla sastoji od dviju kategorija, tako je u ovoj, kao i u sljedećim diskriminativnim analizama, istaknuta jedna diskriminativna funkcija koja je u ovom slučaju, što se i vidi iz tablice, statistički značajna.

Tablica 82. Značajnost diskriminativne funkcije

funkcija	karakteristična vrijednost	% varijance	kanonička korelacija	W lambda	χ^2	stupanj slobode	P
1	.423	100.0	.545	.703	43.415	22	.004

U tablici 83 vidi se udjel svake pojedine varijable u kreiranju diskriminativnog faktora. Tako se vidi da najviše diskriminativne koeficijente imaju sljedeće varijable: privređivanje oca do punoljetnosti ispitanika (PROCDP), jesu li se roditelji razveli (RODRAZ) te odnosi u primarnoj obitelji ispitanika (ODPROB).

Tablica 83. Diskriminativni koeficijent (χ^2) i korelacije (s) varijabli s diskriminativnom funkcijom

	X	S
MJEROD	-.292	-.127
OMIPDP	-.155	-.097
MJEDOP	-.220	-.151
BRADIJ	-.222	-.145
CJEODP	-.222	.162
RODRAZ	.479	.138
BRASES	-.189	.041
MATEDP	-.061	.350
KVSTDP	.335	.359
OBROCA	-.177	.247
OBRMAJ	.098	.234
PROCDP	.489	.311
PRMADP	.142	.108
INSZDP	.081	.201
MLISMJ	-.366	-.132
MLDROB	.306	.110
ODPROB	.422	.577
ALPROB	-.075	.423
DBPROB	.266	.463
SUPROB	.091	.235
CLPOBK	-.261	.042

Tablica 84. Grupni centriodi

grupa	funkcija
muškarci	-.738
žene	.565

Iz tablice 84 vidi se smjer razlika na uočenim varijablama, pa se može reći da se počinitelji ubojstva intimnog partnera razlikuju od počiniteljica u promatranom setu varijabli na sljedeći način: očevi počinitelja češće su u stalnom radnom odnosu od očeva počiniteljica, roditelji počinitelja češće se nisu razvodili, odnosi u primarnoj obitelji počinitelja češće su bili dobri, dok su odnosi u obitelji počiniteljica češće bili iznimno loši. Sudeći prema tim rezultatima, počiniteljice znatno češće dolaze iz struk-

turalno necjelovitih obitelji s lošim unutarobiteljskim odnosima. Upravo zato smatramo potrebnim istaknuti ulogu obiteljske atmosfere, odnosno odnose u obitelji, za socijalizacijske temelje koje roditelji daju svom djetetu. Postoji cijeli niz istraživanja kojima je cilj bio utvrditi povezanost varijabli obiteljskog okruženja i kriminaliteta djece. Jedno od takvih istraživanja proveo je McCord (1979), a cilj mu je bio utvrditi povezanost između obiteljske atmosfere u kojoj djeca žive i u kojoj su odgajana te njihova kriminaliteta u odrasloj dobi. Trideset godina od prikupljanja inicijalnih podataka o obiteljskoj atmosferi, prikupljeni su podaci o kriminalitetu ispitanika. Pod kriminalitetom su se razumijevala samo teža kaznena djela protiv imovine i protiv života i tijela. Rezultati su pokazali da su sve varijable kojima se opisivala obiteljska atmosfera bile značajno povezane s izvršenjem kaznenih djela. Sila (1977) također pronalazi visoku zastupljenost negativnih odnosa u obitelji počinitelja ubojstva te zaključuje da u poremećenim obiteljskim odnosima, uz ostale čimbenike, treba tražiti elemente koji mogu pridonijeti formiranju ličnosti koja čini ubojstvo.

2.2. Modaliteti izvršenja glavnog kaznenog djela i tijekom kaznenog postupka

Sljedeća diskriminativna analiza učinjena je na skupu varijabli kojima se opisuju okolnosti vezane uz samo djelo i neke okolnosti kaznenog postupka. Podaci iz tablice 85 pokazuju da je istaknuta jedna statistički značajna funkcija, što znači da postoje statistički značajne razlike između muškaraca i žena počinitelja ubojstva intimnih partnera u ovom setu varijabli.

Tablica 85. Značajnost diskriminativne funkcije

funkcija	karakteristična vrijednost	% varijance	kanonička korelacija	W lambda	χ^2	stupanj slobode	P
1	5.519	100.0	.920	.153	254.960	18	.000

Tablica 86. Diskriminativni koeficijent (χ^2) i korelacije (s) varijabli s diskriminativnom funkcijom

	X	S
DJPONO	.275	.042
POKDOV	.039	-.012
SAUCES	-.321	-.104
ALVRIZ	.140	.093
KRITIO	.020	.027
DOBDAN	.004	-.019
OBMJIZ	-.050	-.047
ZRPOZL	.093	.255
ZRVRPO	.323	.226
POIZZR	.018	.177
DOBZRT	.221	.165
DOBISP	.171	.011
POKSUC	-.008	.010
SPOZRT	.807	.781
ALKZRT	-.436	-.327
PRIZNA	-.084	-.062
PSIHVJ	.125	.096
SIGMJE	.105	.111

Tablica 86 prikazuje diskriminativni koeficijent i korelacije varijabli s diskriminativnom funkcijom, tj. faktorom. Tako se vidi da kreiranju diskriminativnog faktora najviše pridonose varijable spol žrtve (SPOZRT), alkoholiziranost žrtve (ALKZRT), žrtva grubo vrijeđana ili ponižavana (ZRVRPO) i sudioništvo (SAUCES). Vrijednosti korelacija s diskriminativnom funkcijom pokazuju da je s faktorom najbolje povezana varijabla spola žrtve (SPOZRT). S nešto nižim vrijednostima pojavljuju se varijable alkoholiziranost žrtve (ALKZRT), žrtva grubo vrijeđana ili ponižavana (ZRVRPO) te sudioništvo (SAUCES).

Tablica 87. Grupni centriodi

grupa	funkcija
muškarci	2.515
žene	-2.165

Položaj grupnih centroida pokazuju da razlike između muškaraca i žena počinitelja ubojstva intimnih partnera imaju sljedeći karakter: muškarci počinitelji djelo su počinili na štetu ženske osobe koja je u vrijeme izvršenja djela bila trijezna i djelo su počinili samostalno. Žene počiniteljice djelo su počinile na štetu muške osobe koja je u vrijeme izvršenja djela bila alkoholizirana i djelo su počinile češće u sudioništvu.

Kao što je navedeno, žrtve počiniteljica bile su znatno češće pijane nego počinitelja, a kad znamo da alkohol ima nesumnjivo značenje u izvršenju kaznenog djela - bilo da je riječ o alkoholiziranosti počinitelja ili žrtve u vrijeme izvršenja djela, taj podatak treba smatrati još značajnijim (o nekim istraživanjima utjecaja alkohola na međupartnersko nasilje pisano je u teoretskom dijelu i pri interpretaciji deskriptivnih podataka). Zanimljiv je i podatak po kojem muški počinitelji znatno češće grubo vrijeđaju ili ponižavaju žrtvu, što je u suprotnosti s tradicionalnim mišljenjem po kojem zlostavljana žena ubijajući muškarca u afektu nanosi mu niz nepotrebnih ozljeda, osvećujući se na taj način za prije nanoseno zlo i doživljavajući takvim nanošenjem ozljeda određenu vrstu emocionalnog pražnjenja.

2.3. Modaliteti izvršenja kazne

Sljedeća diskriminativna analiza učinjena je na skupu varijabli koje opisuju ponašanje ispitanika u kaznionici, a obuhvaćaju ova područja: obrazovanje, rad, pogodnosti, kazne te prognozu ponašanja i postpenalnu skrb.

Tablica 88. Značajnost diskriminativne funkcije

funkcija	karakteristična vrijednost	% varijance	kanonička korelacija	W lambda	χ^2	stupanj slobode	P
1	2.203	100.0	.829	.312	157.749	23	.000

I ovdje je istaknuta samo jedna (teoretski moguća) diskriminativna funkcija odnosno faktor koji je prema podacima iz tablice 88 statistički značajan.

Tablica 89. Diskriminativni koeficijent (χ^2) i korelacije (s) varijabli s diskriminativnom funkcijom

	X	S
KAZNA	.613	.352
OCJRAD	-.114	-.127
DOPIŠU	.401	.103
POSJET	-.106	.020
POSIL	-.421	.015
POSBEZ	.773	.430
POSIZK	-.179	.111
DOPUST	.418	.280
SLOIZL	-.517	-.152
GODODM	.307	.254
DKOTKP	-.376	-.119
DKSUZA	-.073	-.119
DKSUOS	-.674	-.166
DKIZRA	.107	-.097
SREPRI	.105	-.045
SAMICA	.363	-.020
GUTAKP	.256	-.083
SAMPOK	-.329	-.142
TROVKP	.047	-.105
SUICKP	.160	-.053
BJEZKP	-.004	-.048
KASNKP	.326	-.041
OPOCKP	-.172	-.050

Tablica 89 prikazuje diskriminativni koeficijent i korelacije varijabli s diskriminativnom funkcijom odnosno faktorom. Tako se vidi da kreiranju diskriminativnog faktora najviše pridonose varijable koristi li se pogodnostima u obliku posjeta bez nadzora (POSBEZ), je li stegovno kažnjavan zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem u kaznionici (DKSUOS), kazna (KAZNA), koristi li se pogodnostima u obliku slobodnog vremena izvan kaznionice (SLOIZL), osuđenik prima pošiljke (POSIL) te dopust (DOPUST). Kao što se i vidi iz tablice 89, najviše korelacije iskazane su kod varijabli koristi li se pogodnostima u obliku posjeta bez nadzora (POSBEZ), je li stegovno kažnjavan zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem u kaznionici (DKSUOS) te kazna (KAZNA).

Obično postoji usklađenost diskriminativnih koeficijenata i korelacija, odnosno visoki koeficijent prati visoka korelacija, i obrnuto. Postoje međutim i slučajevi u

kojima postoje odstupanja od tog obrasca. Tako u ovom setu varijabli imamo odstupanja gdje visoki koeficijenti varijabli osuđenik prima pošiljke (POSIL) te koristi li se pogodnostima u obliku slobodnog vremena izvan kaznionice (SLOIZL) prati niska korelacija.

Tablica 90. Grupni centroidi

grupa	funkcija
muškarci	1.588
žene	-1.369

Položaji grupnih centroida omogućuje nam da govorimo o kvaliteti ustanovljenih razlika između ispitanika. Tako na temelju tih podataka možemo za žene ispitanice reći sljedeće: žene se znatno češće koriste pogodnostima u obliku posjeta bez nadzora, znatno su češće stegovno kažnjavane zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem u kaznionici, znatno su češće osuđene na kaznu do tri godine, znatno se češće koriste pogodnostima u obliku slobodnog vremena izvan kaznionice, češće primaju pošiljke te se znatno češće koriste pogodnostima u obliku dopusta.

Rezultati ove diskriminativne analize govore da se žene počiniteljice ubojstva intimnih partnera znatno više koriste pogodnostima od muškaraca počinitelja. Ova diskriminativna funkcija ne opisuje cijeli tretman, nego samo sustav pogodnosti, iz čega možemo zaključiti da u ostalim područjima institucionalnog tretmana nema značajnijih razlika po spolu. Kovčo (1997) naglašava da objašnjenja o boljem ponašanju žena u penalnim institucijama treba uzeti s rezervom s obzirom na činjenicu da muškarci i žene izdržavaju kaznu zatvora u odvojenim ustanovama, što može odražavati i nešto drugačiju politiku same ustanove. Međutim, ta politika ne bi smjela biti značajno drukčija jer kaznionice za muškarce osuđenike i žene osuđenice primjenjuju odredbe istog zakona, Zakona o izvršavanju kazne zatvora (NN 190/03). Zbog tako dobivenih rezultata na deskriptivnoj razini i diskriminativne analize, buduća istraživanja trebala bi ispitati razlike u institucionalnom tretmanu osuđenih osoba u odnosu prema spolu, što bi mogao biti značajan doprinos jer je u nas o tome literatura nedostatna.

VII. VERIFIKACIJA HIPOTEZA

Cilj empirijskog dijela ovog rada odnosio se na deskripciju ubojstava intimnih partnera u Republici Hrvatskoj i odgovor na pitanje postoje li razlike u odnosu prema spolu počinitelja i kakve su. Tako zapravo dolazimo do dva cilja – općeg i specifičnog. Opći cilj odnosi se na spoznavanje profila ubojstava intimnih partnera, dok se specifični odnosi na provjeravanje postojanja razlika u tim obilježjima s obzirom na spol počinitelja.

U skladu s definiranim problemom i predmetom istraživanja formulirane su u uvodu sljedeće hipoteze:

- H1: Ne postoje statistički značajne razlike između počinitelja različitog spola u prostoru pasivnog socijalnog statusa.
- H2: Ne postoje statistički značajne razlike između počinitelja različitog spola u prostoru modaliteta izvršenja djela i tijekom kaznenog postupka.
- H3: Ne postoje statistički značajne razlike između počinitelja različitog spola u prostoru izdržavanja kazne lišenja slobode.

Hipoteze su formulirane kao nulte hipoteze.

Glavne rezultate prikazujemo u obliku tzv. profila počinitelja ubojstva intimnog partnera u Republici Hrvatskoj (navedena obilježja označavaju najveće frekvencije za cijeli uzorak):

Pasivni socijalni status

- o većina ispitanika rođena je u ruralnijim područjima gdje je i živjela
- o obitelj uglavnom nije migrirala

- o gotovo dvije trećine ispitanika do punoljetnosti živi s oba roditelja
- o ispitanici su u najvećoj mjeri bračna djeca
- o roditelji se u najvećoj mjeri nisu razvodili
- o ispitanici uglavnom nisu jedino dijete u obitelji
- o kod gotovo dvije trećine ispitanika materijalne prilike su loše ili ugrožavajuće
- o kvaliteta stanovanja do punoljetnosti uglavnom je loša
- o roditelji su niskog stupnja obrazovanja
- o nešto manje od polovine očeva ispitanika do punoljetnosti bilo je stalno zaposleno
- o više od dvije trećine majki ispitanika do njihove punoljetnosti nije privređivalo
- o do punoljetnosti ispitanika u najvećoj mjeri nije bilo intervencija službi socijalne zaštite u njegovoj obitelji
- o kao maloljetnik uglavnom nije smještan u ustanovu ili u drugu obitelj
- o odnosi u primarnoj obitelji uglavnom su dobri
- o alkoholizam je prisutan u nešto više od polovine primarnih obitelji ispitanika
- o u primarnoj obitelji ispitanika u najvećoj mjeri nije bilo duševnih bolesti
- o u primarnoj obitelji ispitanika u najvećoj mjeri nije bilo suicida ili pokušaja suicida
- o članovi obitelji uglavnom nisu kažnjavani

Modaliteti izvršenja kaznenog djela i tijek kaznenog postupka

- uglavnom je riječ o tzv. običnom ubojstvu
- djelo nije počinjeno u prekoračenju nužne obrane
- djelo je uglavnom dovršeno i počinjeno bez sudionika
- nešto manje od polovine djela počinjeno je hladnim oružjem
- nešto više od polovine ispitanika u vrijeme izvršenja djela bilo je pijano
- ispitanici su uglavnom kritični prema kaznenom djelu
- ubojstva se dešavaju nešto češće u danima vikenda, i to u kasnim noćnim ili ranim jutarnjim satima
- djelo je počinjeno uglavnom u mjestima ruralnog karaktera
- žrtva većinom nije posebno zlostavljana niti grubo vrijeđana ili ponižavana
- nešto više od polovine počinitelja bilo je izazvano od žrtve
- nakon počinjenog djela počinitelj u većini slučajeva nije pokušao suicid
- nešto više od polovine žrtava su muškarci

-
- žrtve su uglavnom starije dobi
 - većina počinitelja nešto su mlađe dobi od žrtava
 - nešto više od polovine žrtava bilo je trijezno pri izvršenju
 - osnovni motiv uglavnom su bračne razmirice
 - ispitanik uglavnom priznaje djelo
 - psihijatarsko vještačenje pokazuje uglavnom smanjenu ubrojjivost, ali ne bitno
 - sigurnosne mjere uz kaznu lišenja slobode uglavnom nisu izrečene

Modaliteti izvršenja kazne

- uglavnom je izrečena kazna lišenja slobode od 5 do 10 godina
- orijentacijskim programom uglavnom nije bilo potrebno opće obrazovanje jer ga osuđeni ima
- medicinskim programom predviđeno je liječenje uglavnom za somatske bolesti
- ispitanici su u kaznionici u 1/3 slučajeva radili u industrijskom pogonu
- orijentacijskim programom uglavnom nije predviđeno stručno obrazovanje
- ispitanici su u kaznionici uglavnom dobri radnici
- ispitanici su uglavnom obuhvaćeni radom viševrsnih terapeuta
- nešto više od polovine osuđenika povremeno se dopisuje
- osuđenik uglavnom prima posjete i pošiljke
- uglavnom se ne koristi pogodnostima u obliku posjeta bez nadzora ili posjeta izvan kaznionice
- nešto više od polovine osuđenika koristi se pogodnostima u obliku dopusta
- osuđenici se uglavnom ne koriste pogodnostima u obliku slobodnog vremena izvan kaznionice ili godišnjeg odmora izvan kaznionice
- osuđenik uglavnom nije stegovno kažnjavao zbog otkazivanja poslušnosti ili sukoba s drugim zatvorenicima
- osuđenik uglavnom nije stegovno kažnjavao zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem ili zbog odbijanja ili izbjegavanja rada
- prema osuđeniku uglavnom nisu primjenjivana sredstva prisile niti je upućivan u samicu zbog kršenja propisa i pravila kućnog reda
- osuđenik se nije samoozljeđivao niti je pokušao suicid, niti se trovao i gutao razne predmete
- osuđenik nije bježao iz kaznionice

- za više od polovine osuđenika opća procjena ponašanja je pozitivna
- prognoza o procesu resocijalizacije uglavnom je pozitivna
- uglavnom nije kasnio u povratku s dopusta ili slobodnog izlaska
- u najvećem broju slučajeva prognoza o uspjehu resocijalizacije je dobra

Specifični cilj rada odnosio se na utvrđivanje razlika između muškaraca ispitanika i žena ispitanica u prostoru pasivnog socijalnog statusa, modaliteta izvršenja djela te modaliteta izvršenja kazne. U svrhu ostvarenja tog cilja korišten je χ^2 test i diskriminativna analiza. Rezultati χ^2 testa pokazuju sljedeće:

Od ukupno analizirana dvadeset dva obilježja pasivnog socijalnog statusa statistički značajna razlika pronađena je u sedam obilježja, i to: s kim je počinitelj živio do punoljetnosti, kvaliteta stanovanja do punoljetnosti, obrazovanje oca, obrazovanje majke, odnosi u primarnoj obitelji ispitanika, alkoholizam u primarnoj obitelji ispitanika te duševne bolesti u primarnoj obitelji. Iz navedenih sedam obilježja pasivnog socijalnog statusa kod kojih je pronađena statistički značajna razlika vidi se:

1. ispitanice su znatno češće od ispitanika do punoljetnosti živjele s jednim roditeljem i supstitutom drugog roditelja,
2. ispitanice su imale znatno lošiju kvalitetu stanovanja do punoljetnosti od ispitanika,
3. očevi ispitanica znatno češće imaju završen fakultet ili višu školu od očeva ispitanika, ali su i znatno češće bez škole,
4. majke ispitanica znatno su češće bez škole od majki ispitanika,
5. odnosi u primarnoj obitelji znatno su lošiji kod ispitanica nego kod ispitanika,
6. primarna obitelj ispitanica znatno je opterećenija alkoholom nego primarna obitelj ispitanika,
7. duševne bolesti znatno su prisutnije u primarnoj obitelji ispitanica nego u primarnoj obitelji ispitanika.

Prostor obilježja izvršenja glavnog kaznenog djela i tijeka kaznenog postupka bio je definiran s dvadeset dva obilježja. Statistički značajna razlika pronađena je u 12 analiziranih obilježja, i to: glavno djelo, sudioništvo, doba dana izvršenja djela, žrtva posebno zlostavljana, žrtva grubo vrijeđana ili ponižavana, počinitelj izazvan od žrtve, spol žrtve, dob žrtve, alkoholiziranost žrtve u vrijeme izvršenja djela, osnovni motiv izvršenja djela, psihijatarsko vještačenje u kaznenom postupku te sigurnosne mjere uz kaznu lišenja slobode. Utvrđene statistički značajne razlike upućuju na sljedeće:

1. premda je za cijeli uzorak dominantno izvršenje tzv. običnog ubojstva, treba istaknuti da žene u promatranom uzorku čine više kvalificiranih (teških) ubojstva te ubojstva na mah nego muškarci počinitelji,

-
2. počiniteljice su djelo znatno češće počinile sa sudionikom nego počinitelji,
 3. počiniteljice su djelo znatno češće počinile u vremenu od 3 do 6 sati nego počinitelji,
 4. počinitelji su znatno češće posebno zlostavljali žrtvu,
 5. počinitelji su znatno češće žrtvu grubo vrijeđali i ponižavali,
 6. počiniteljice su znatno češće od počinitelja bile izazvane od žrtve,
 7. počiniteljice su češće imale istospolnu žrtvu nego počinitelji,
 8. žrtve počiniteljica starije su dobi nego žrtve počinitelja,
 9. žrtve počiniteljica znatno su češće pri izvršenju bile pijane nego žrtve počinitelja.
 10. motiv počiniteljica znatno su češće bračne razmirice nego što su bračne razmirice motiv počinitelja,
 11. za znatno veći broj počiniteljica psihijatrijsko vještačenje nije provedeno, a također je za počiniteljice utvrđena znatno veća ubrojivost nego za počinitelje,
 12. počiniteljima su znatno češće izrečene sigurnosne mjere obveznog liječenja od alkohola i ovisnosti, 46,4%, nego počiniteljicama

Od ukupno analiziranih trideset obilježja modaliteta izvršenja kazne, statistički značajna razlika pronađena je u osam obilježja, i to: izrečena kazna, orijentacijskim programom predviđeno je za osuđenog stručno obrazovanje, ocjena radne aktivnosti osuđene osobe, koristi li se pogodnostima u obliku posjeta bez nadzora, koristi li se pogodnostima u obliku dopusta, koristi li se pogodnostima u obliku godišnjeg odmora izvan kaznionice, je li stegovno kažnjavan zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem u kaznionici te postepenalni prihvat i pomoć. Utvrđene statistički značajne razlike upućuju na sljedeće:

1. počinitelji su znatno češće osuđivani na kaznu od 10 do 20 godina nego počiniteljice,
2. za počiniteljice češće nije orijentacijskim programom predviđeno stručno obrazovanje, iako je to potrebno,
3. počiniteljice su češće loše radnice nego počinitelji,
4. počiniteljice se znatno češće koriste pogodnostima u obliku posjeta bez nadzora,
5. počiniteljice se znatno češće koriste pogodnostima u obliku dopusta od počinitelja,
6. počiniteljice se znatno češće koriste pogodnostima u obliku godišnjeg odmora izvan kaznionice od počinitelja,
7. počiniteljice su znatno češće stegovno kažnjavane zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem u kaznionici od počinitelja,

8. počiniteljice češće neće trebati društvenu pomoć u postpenalnom razdoblju nego počinitelji.

Prema postavljenim hipotezama provedena je diskriminativna analiza. Utvrđeno je da u prostoru pasivnog socijalnog statusa najviše diskriminativne koeficijente imaju ove varijable: privređivanje oca do punoljetnosti ispitanika, jesu li se roditelji razveli te odnosi u primarnoj obitelji ispitanika. U promatranom setu varijabli, diskriminativnom analizom utvrđena je razlika između muškaraca počinitelja ubojstva intimnog partnera i žena počiniteljica. Razlika pokazuje da su očevi počinitelja češće u stalnom radnom odnosu, za razliku od očeva počiniteljica, roditelji počinitelja češće se nisu razvodili, odnosi u primarnoj obitelji počinitelja češće su bili dobri, dok su odnosi u obitelji počiniteljica češće bili iznimno loši.

U prostoru modaliteta izvršenja kaznenog djela i tijeka kaznenog postupka najviše diskriminativne koeficijente imaju ove varijable: spol žrtve, alkoholiziranost žrtve, žrtva grubo vrijeđana ili ponižavana i sudioništvo. Razlike između muškaraca počinitelja i žena počiniteljica ubojstva intimnih partnera u ovom setu varijabli imaju sljedeći karakter: počinitelji su djelo počinili na štetu ženske osobe koja je u vrijeme izvršenja djela bila trijezna, a djelo su počinili samostalno. Žene počiniteljice djelo su počinile na štetu muške osobe koja je u vrijeme izvršenja djela bila alkoholizirana, a djelo su počinile češće u sudioništvu. Počinitelji znatno češće grubo vrijeđaju ili ponižavaju žrtvu.

Sljedeća diskriminativna analiza provedena je na skupu varijabli koje opisuju ponašanje ispitanika u kaznionici. Najviše korelacije u toj skupini iskazane su kod varijabli: koristi li se pogodnostima u obliku posjeta bez nadzora, je li stegovno kažnjavan zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem u kaznionici, kazna, koristi li se pogodnostima u obliku slobodnog vremena izvan kaznionice, osuđenik prima pošiljke te dopust. Na temelju tih podataka možemo za ispitanice reći da se znatno češće koriste pogodnostima u obliku posjeta bez nadzora, znatno su češće stegovno kažnjavane zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem u kaznionici, znatno su češće osuđene na kaznu do tri godine, znatno se češće koriste pogodnostima u obliku slobodnog vremena izvan kaznionice, češće primaju pošiljke te se znatno češće koriste pogodnostima u obliku dopusta.

Na temelju svega navedenog možemo reći:

1. *uvodno postavljena hipoteza 1 kojom pretpostavljamo nepostojanje statistički značajne razlike između počinitelja različitog spola u prostoru pasivnog socijalnog statusa na temelju dobivenih rezultata može se odbaciti,*
2. *uvodno postavljena hipoteza 2 kojom pretpostavljamo nepostojanje statistički značajne razlike između počinitelja različitog spola u prostoru obilježja izvršenja glavnog kaznenog djela i tijeka kaznenog postupka na temelju dobivenih rezultata može se odbaciti,*
3. *uvodno postavljena hipoteza 3 kojom pretpostavljamo nepostojanje statistički značajne razlike između počinitelja različitog spola u prostoru obilježja modaliteta izvršenja kazne na temelju dobivenih rezultata može se odbaciti.*

VIII. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kao što se vidi iz prethodnog poglavlja, u ostvarenju općeg cilja - koji se odnosi na spoznavanje profila ubojstava intimnih partnera - te specifičnog - koji se odnosi na provjeravanje postojanja razlika u tim obilježjima s obzirom na spol počinitelja - korišten je χ^2 te diskriminativna analiza. Smatramo potrebnim posebno istaknuti nekoliko dobivenih rezultata:

- ❖ karakteristika je muškaraca ispitanika da do svoje punoljetnosti nisu živjeli s oba roditelja
- ❖ loša i ugrožavajuća kvaliteta stanovanja karakteristika je žena počiniteljica
- ❖ lošije obrazovanje roditelja karakteristika je žena počiniteljica
- ❖ loši i iznimno loši odnosi u primarnoj obitelji karakteristika su žena počiniteljica
- ❖ alkoholizam u primarnoj obitelji karakteristika je obitelji žena počiniteljica
- ❖ žene počiniteljice djelo su počinile znatno češće uz sudionika
- ❖ posebno zlostavljanje žrtve te grubo vrijeđanje i ponižavanje žrtve karakteristika je muškaraca počinitelja
- ❖ karakteristika je žena počiniteljica da su bile izazvane od žrtve
- ❖ karakteristika je žena počiniteljica da su im žrtve starije dobi
- ❖ žrtve žena počiniteljica znatno su češće bile pijane
- ❖ karakteristika je muškaraca počinitelja da su u vrijeme izvršenja djela bili bitno smanjeno ubrojjivi

- ❖ muškarci počinitelji znatno su strože osuđeni od žena počiniteljica
- ❖ karakteristika je žena počiniteljica da se koriste pogodnostima u obliku posjeta bez nadzora te u obliku dopusta
- ❖ karakteristika je žena počiniteljica da su znatno češće stegovno kažnjavane zbog vrijeđanja i sukoba s osobljem u kaznionici

Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti kao moguće smjernice za razvoj novih strategija za smanjenje općenito međupartnerskog nasilja, a posebno fatalnih oblika takvog nasilja. Nadalje, zakonska regulativa koja uređuje takve specifične oblike nasilja trebala bi se “prilagođivati” stanju i kretanju takvog nasilja, uz stalno praćenje uspješnosti provođenja važeće zakonske regulative, ali i znanstvene elaboracije svih segmenata nasilja unutar obitelji gdje se i događa najveći dio međupartnerskog nasilja. Ponovo treba naglasiti specifičnost međupartnerskog nasilja s obzirom na činjenicu da se ono događa uglavnom u najintimnijem prostoru čovjeka koji bi trebao biti ispunjen, više nego drugdje, osjećajima ljubavi, poštovanja i razumijevanja.

Prevenciju fatalnog nasilja u intimnim odnosima potrebno je promatrati s razine prevencije nasilja općenito, uzevši u obzir sve specifičnosti nasilja u intimnim odnosima. Pogledamo li na što upućuju rezultati ovog istraživanja, možemo reći da je na razini primarne prevencije nužnost promicati politiku neprihvatljivosti nasilničkog ponašanja uopće, dakle i muškaraca i žena.

Na razini sekundarne prevencije u kontekstu fatalnog intimnog nasilja treba trajno usavršavati stručnjake različitih profila za što adekvatnijim odgovorom na početne stadije intimnog nasilja, zakonske odredbe stalno prilagođivati stanju i kretanju takvog nasilnog ponašanja, ali i stalno analizirati uspješnost provođenja važećih zakona. Također, vrlo je važno razvijati i mrežu nevladinog sektora u nuđenju različitih usluga, službi i zaštite žrtava nasilja u intimnim odnosima, koje nerijetko prethodi nasilju s fatalnom posljedicom.

Na razini tercijalne prevencije trebalo bi poticati razvoj diferenciranih programa koji bi se provodili u penalnim institucijama, ali i koji bi bili sastavni dio uvjetne osude koja je još uvijek dominantan društveni odgovor na problem intimnog (nefatalnog) nasilja.

Zaključna promatranja problema fatalnog nasilja u intimnim odnosima mogli bismo formulirati u sljedećim općim preporukama:

- ✓ senzibiliziranje sveukupne javnosti na problem nasilničkog komuniciranja općenito, s posebnim naglaskom da posljedica prihvatanja ili toleriranja upravo takvog komuniciranja može biti i pojava fatalnog nasilja u intimnim odnosima,
- ✓ upravo zato svaka intervencija državnog tijela, ali i drugih, trebala bi imati jasnu poruku da se neće tolerirati bilo kakav oblik nasilja kao sredstva “komunikacije”,

-
- ✓ stvaranje i usvajanje novih i postojećih tehnika i vještina u radu s nasilnim osobama ili sprječavanju nasilnih događaja u obitelji. Dosadašnja iskustva pokazuju da se o takvim oblicima nasilja vrlo često govori na teoretskoj razini koja u stvarnoj situaciji nije lako primjenjiva. Stoga bi nove, ali i niz već postojećih tehnika i vještina koje se koriste u svakodnevnoj komunikaciji, trebalo što je moguće više približiti osobama koje na praktičnoj razini mogu prevenirati ili spriječiti teže posljedice nasilja u međupartnerskim odnosima,
 - ✓ sve to treba biti “popraćeno” odgovarajućom zakonskom regulativom te stalnim praćenjem uspješnosti primjene takvih zakonskih rješenja, sve s ciljem poboljšanja zakonskih rješenja.

Navedene preporuke samo su neki od mogućih smjerova u kojima društvo, ali i pojedinac trebaju djelovati kako bi se nasilje u intimnim odnosima svelo na što je moguće manju mjeru.

IX. LITERATURA

1. Ajduković, M. (2000): Jesu li zdravstveni djelatnici dovoljno osjetljivi na problem nasilja nad ženom u obitelji?, ed.: Nasilje nad ženom u obitelji, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb
2. American College of Obstetricians and Gynecologists (1998): ACOG committee opinion: mandatory reporting of domestic violence, International Journal of Gynecology and Obstetrics
3. Anić, V., Brozović Rončević, D., Goldstein, I., Goldstein, S., Jojić, Lj., Matasović, R., Pranjković, I. (2004): Hrvatski enciklopedijski rječnik, EPH, Novi Liber, Zagreb
4. Armstrong, A. (1998): Culture and choice: lessons from survivors of gender violence in Zimbabwe, Harare, Violence Against Women in Zimbabwe Research Project
5. Axelson, B.L., (1997): Violence against women: a male issue, Choices
6. Bačić, F. (1980): Krivično pravo – opći dio, Narodne novine, Zagreb
7. Bailey, J.E., et al. (1997): Risk factors for violent death of women in the home, Archives of Internal Medicine
8. Bandura, A., Ross, D., Ross, S. A. (1963): Vicarious Reinforcement and Imitative Learning, J. Abnorm. Soc. Psychol.
9. Bandura, A. (1965): Influence of Models' Reinforcement Contingencies on the Acquisition of Imitative Responses, J. Per. Soc. Psychol.

10. Bandura, A., Ross, D., Ross, S. A. (1963): Imitation of Film-Mediated Aggressive Models, *J. Abnorm. Soc. Psychol.*
11. Barclay, G., Tavares, C. (2003): *Home Office Statistical Bulletin*, 12/03.
12. Berk, R.A., Berk, S.F., Loseke, O.R., Rauma, D. (1983): *Mutual combat and other family violence myths*. Beverly Hills: Sage
13. Binder, A., Meeker, J. (1988): Experiments as forms, *Journal of family violence*, 4.
14. Black, D. (1980): *The manners and customs of the police*, New York: Academic press
15. Block, C.R., Christakos, A. (1995): Intimate Partner Homicide in Chicago over 29 years, *Crime and delinquency*, Vol. 41, No. 4.
16. Block, C.R., Christakos, A. (1995): Trends, risks, and interventions in lethal violence, *Proceedings of the third annual symposium of the Homicide Research Working Group*, Washington, National Institute of Justice
17. Bologna, M.J., Waterman, C.K., Dawson, L.J. (1987): Violence in gay male and lesbian relationships: implications for practitioners and policy makers, *Third national conference for family violence researchers*, Durham, NH
18. Boltzmann, L. (1974): *Die Kriminalität der Frau in Österreich*, Institut für Kriminalsoziologie, Wien, 51.
19. Bonger, W., A. (1916): *Criminality and economic condition*, New York, Little, Brown and company
20. Bonn, R.,L. (1984): *Criminology*, McGraw Inc.
21. Bowie, V. (1996): *Coping with violence: A guide for the human services*, London: Whiting and Birch
22. Brajša, P. (1990): *Sistemsko-cirkularno-odnosna psihodinamika bračnog i obiteljskog nasilja*, Socijalna zaštita
23. Bronfenbrenner, V. (1979): *The ecology of human development: experiments by nature and design*, Cambridge, MA, Harvard University Press
24. Browne, A. (1987): *When battered women kill*, New York
25. Buergethal, T. (1997): *Međunarodna ljudska prava u sažetom obliku (prijevod Matulović, M.)*, Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, Zagreb
26. Bundesministerium für innere, Sektion I-Ressourcen, Republik Österreich, 2004.
27. Bureau of Justice Statistics SAD, INTERNET, (2001): <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/>
28. Burge, K.S. (1997): *Violence against women*, *Primary Care* 24 (1)

-
29. Butchart, A., Brown, D. (1991): Non-fatal injuries due to interpersonal violence in Johannesburg-Soweto: incidence, determinants and consequences. *Forensic Science International*
 30. Cajner-Mraović, I., Faber, V., Volarević, G. (2003): Strategija djelovanja policija u zajednici, MUP RH, Policijska akademija
 31. Cajner-Mraović, I. (2000): Uloga policije u suzbijanju nasilja nad ženom u obitelji, ed. Ajduković, M., Pavleković, G. (2000): *Nasilje nad ženom u obitelji*, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb
 32. Caralis, P. V., Musialowski, R. (1997): Women's experiences with domestic violence and their attitudes and expectations regarding medical care of abuse victims, *Southern Medical Journal*
 33. Carcach, C., James, M. (1998): Homicide between intimate partners in Australia, Canberra, Australian Institute of Criminology
 34. Carp, R. M. (2000): *Elder abuse in the family: an interdisciplinary model for research*, New York, NY, Springer
 35. Carrado, M., George, M.J., Loxam, E., Jones, L., Templar, D. (1996): Aggression in british heterosexual relationships: a descriptive analysis, *Aggressive behavior*, 22.
 36. Cervantes Islas, F. (1999): Helping men overcome violent behavior toward women, in: Morrison, A.R., Biehl, M.L., eds., *Too close to home: domestic violence in the Americas*, Washington, D.C., Inter-American Development Bank
 37. Chang, V. N. (1996): *I just lost myself: psychological abuse of women in marriage*, New York, Praeger
 38. Claxton-Oldfield, S., Arsenault, J. (1999): The initiation of physically aggressive behaviour by female university students toward their male partners: prevalence and the reasons offered for such behaviors, *Canadian university*
 39. Cohen, S., De Vos, E., Newberger, E. (1997): Barriers to physician identification and treatment of family violence: lessons from five communities, *Academic Medicine*
 40. Corsi, J. (1999): Treatment for men who batter women in Latin America, *American Psychologist*
 41. Cremer, C.G. (1974): *Untersuchungen zur Kriminalität der Frau, Kriminalwissenschaftliche Abhandlungen, Band 7*, Verlag Max Schmidt-Rönhild, Lübeck
 42. Crowell, N., Burgess, A.W. (1996): *Understanding violence against women*, Washington, D.C., National Academy Press, D.C., 9–11 January 1998, Takoma Park, M.D., Center for Health and Gender Equity

43. Daly, M., Wilson, M. (1988): Evolutionary social psychology and family homicide, *Science* 242.
44. Dekeseredy, W.S., Schwartz, M.D. (1998): Measuring the extent of woman abuse in intimate heterosexual relationships: a critique of the conflict tactics scales, *Violence against women online resources*
45. Dellord-Raynal, Y. (1988): Nasilje kao spektakl, *Izbor iz stranih časopisa*, 4/1988, MUP RH
46. Dundović, D. (2002): Nasilje u intimnim odnosima. Magistarski rad, Visoka policijska škola, Zagreb
47. Dunford, F. W., Huizinga, D., Elliot, D.S. (1990): The role of arrest in domestic assault: the Omaha police experiment, *Criminology*, 28.
48. Durkheim, E. (1933): *De la division du travail social*, Paris, Presses Universitaires de France
49. Edleson, J. I., Eisikovits, Z., Guttman, E. (1985): Men who batter: a critical review of the empirical evidence, *Journal of family issues*
50. Ellis, D., Stuckless, N. (1996): *Mediating and negotiating marital conflicts*, Thousand oaks, California: Sage
51. Ellsberg, M.C. et al. (2000): Candies in hell: women's experience of violence in Nicaragua, *Social Science and Medicine*
52. El-Zanaty, F., et al. (1996): *Egypt demographic and health survey 1995*, Calverton, MD, Macro International
53. Eron, L. D. (1987): The Development of Aggressive Behavior from the Perspective of a Developing Behaviorism, *J. Am. Psychol.*
54. Eron, L. D., Huesmann, L. R. (1984): *The Relation of Prosocial Behavior to the Development of Aggression and Psychopathology, Aggressive Behavior*
55. Estremadoyro, J. (1993): *Violencia en la pareja: comisaryas de mujeres en el Peru (Violence in couples: police stations for women in Peru)* Lima, Ediciones Flora Tristan
56. Eysenck, H. J. (1964, 1977): *Crime and personality*, London
57. Eysenck, H. J., Gudjonsson, G. H. (1989): *The causes and cures of criminality*, New York and London, Plenum press
58. Farrington, D.P., ed., *Serious and violent juvenile offenders: risk factors and successful interventions*, Thousand Oaks, CA, Sage
59. Fawcett, G. et al. (1998): *Deteccion y manejo de mujeres vyctimas de violencia domestica: desarrollo y evaluacion de un programa dirigido al personal de salud. (Detecting and dealing with women victims of domestic violence: the*

development and evaluation of a programme for health workers), Mexico City, Population Council

60. Ferraro, K. (1989): Policing women battering, *Social problems*, 36.
61. Ferri, E. (1905): *La sociologie criminelle*, Paris
62. Fox, J. A., Zawitz, M. W. (1999): *Homicide trends in the United States*, Washington, D.C., Bureau of Justice Statistics, United States Department of Justice
63. Freud, S. (1971): *Malaise dans la civilisation*, ed. P.U.F., Paris
64. Freud, S. (1959): *Why War? Letter to Professor Einstein*, New York, Basic Books
65. Freud, A. (1972): Comments on Aggression, *International Journal of Psychoanalysis*, 53: 163-171.
66. Freud, S. (1915): *Instincts and their vicissitudes*, London, Hogarth Press S.E., vol. 14.
67. Friedman, L.S. et al. (1992): Inquiry about victimization experiences: a survey of patient preferences and physician practices, *Archives of Internal Medicine*
68. Fromm, E. (1980): *Anatomija ljudske destruktivnosti*, 1-2, Naprijed, Zagreb
69. Garačić, A. (2001): *Kazneni zakon u sudskoj praksi*, Naklada Zadro, Zagreb
70. Garbarino, J., Crouter, A. (1978): Defining the community context for parent-child relations: the correlates of child, maltreatment, *Child Development*
71. Garbarino, J. (1985): *Adolescent development: an ecological perspective*, Columbus, OH, Charles E. Merrill
72. Gardner, R. (1989): *Method of conflict resolution and characteristics of abuse and victimization in heterosexual, lesbian, and gay male couples*, unpublished doctoral dissertation, University of Georgia, Athens
73. Gelles, R. J., Cornell, C. P. (1990): *Intimate violence in families* (2nd ed.), Newbury Park, Ca: Sage
74. Gelles, R.J. (1997): *Intimate Violence in Families*. Sage Publication, London
75. Gilbert, L. (1996): *Urban violence and health: South Africa 1995*. *Social Science and Medicine*
76. *Godišnje izvješće o radu državnih odvjetništva u 2003. godini*, Državno odvjetništvo RH, 2004, Zagreb
77. Gonzalez Montes, S., (1998): Domestic violence in Cuetzalan, Mexico: some research questions and results, in: *Third Annual Meeting of the International Research Network on Violence Against Women*, Washington

78. Göppinger, H. (1971): *Kriminologie- eine Einführung*, G.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München
79. Granados Shiroma, M., (1996): *Salud reproductiva y violencia contra la mujer: un analisis desde la perspectiva de genero (Reproductive health and violence against women: a gender perspective)*, Nuevo Leon, Asociacion Mexicana de Poblacion, Consejo Estatal de Poblacion
80. Hacker, F. (1972): *Agression violence dans le monde moderne*, ed. Calman, L., Paris
81. Hart, B. (1986): *Lesbian battering: an examination, e.d. naming the violence: speaking out about lesbian battering* (Lobel, K.), Seattle
82. Hautzinger, S. (1998): *Machos and policewomen, battered women and anti-victims: combatting violence against women in Brazil*. Baltimore, MD, John Hopkins University
83. Heise, L., Pitanguy, J., Germain, A. (1994): *Violence against women: the hidden health burden*, Washington, D.C., World Bank
84. Henting, H. (1959): *Zločin - uzroci i uslovi*, Sarajevo, Veselin Masleša
85. Hinde, R.A., Groebel, J. (1989): *The Problem of Aggression*, in: Groebel, J., and Hinde, R.A. (eds.), *Aggression and War: Their Biological and Social Bases*, Cambridge: Cambridge University Press
86. Holly, J. (1996): *Dangerous domains, violence against woman in Canada*, Canadian centre for justice statistic, Statistic Canada
87. Hook, E. B. (1973): *Behavioral Implication of the Human XYY Genotype*, Science, 179
88. Horvatić, Ž. (1998): *Osnove kriminologije*, MUP RH, Zagreb
89. Hrženjak, J. (1992): *Međunarodni i evropski dokumenti o ljudskim pravima*, Informator, Zagreb
90. Hyman, A., Schillinger, D., Lo, B. (1995): *Laws mandating reporting of domestic violence: do they promote patient well-being?* Journal of the American Medical Association
91. Island, D., Letellier, P. (1995): *Men who beat the men who love them: battered gay men and domestic violence*, New York, Harrington Park
92. James, M. Hallinan (1995): *Homicides in Australia, Trends and issues crime and criminal justice*, No. 51, Australian institute of criminology, Camberra
93. Jarvik, L.F., Klodin, V., Matsuyama, S.S., (1973): *Human Aggression and Extra Y Chromosome: Fact or Fantasy?*, Am. Psychol.

-
94. Jezierski, M.B., Eickholt, T., McGee, J. (1999): Disadvantages to mandatory reporting of domestic violence, *Journal of Emergency Nursing*
 95. Johnson, H. (1996): *Dangerous Domains-Violence Against Women in Canada*, Canada, Nelson Canada
 96. Jurik, N.C. (1989): Women who kill and the reasonable man: the legal issues surrounding female-perpetrated homicide, 41st annual meeting of the American society of criminology, Reno
 97. Jurik, N.C., Gregware, P. (1989): A method for murder: an interactionist analysis of homicides by women, Arizona State University, School of Justice studies
 98. Juristat (1998): *Homicide in Canada*, Ottawa, Statistics Canada
 99. Kaufman Kantor, G., Jasinski, J., Aldarondo, E. (1994): Sociocultural status and incidence of marital violence in hispanic families, *Violence and victims*, 9(3)
 100. Kelly, L. (1987): *The continuum of sexual violence*, Atlantic highlands, NY, Humanities press international
 101. Kelly, L., Humphreys, C. (2000): *Reducing domestic violence: what works? Outreach and advocacy approaches*, London, Policing and Crime Reduction Unit, Home Office
 102. Kirkwood, C. (1993): *Leaving abusive partners*, Newbury park, CA, Sage
 103. Klaić, B. (1978): *Rječnik stranih riječi*. Nakladni zavod MH, Zagreb
 104. Konstantinović Vilić, S. (1986): *Žene ubice*, Gradina, Niš
 105. Konstantinović-Vilić, S. (1989): *Krivičnopравни položaj žene*, Socijalna zaštita, 47, Zagreb
 106. Koss, M.P., et al. (1994): *No safe haven: male violence against women at home, at work, and in the community*, Washington, D.C., American Psychological Association
 107. Kovčo, I., Singer, M., Cajner Mraović, I., Vukasov, J., (2000): *Strah od kriminaliteta*, Istraživački dan Visoke policijske škole, Zagreb
 108. Kovčo, I. (1996): *Neke karakteristike ubojstva intimnih partnera u Hrvatskoj*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 3, br. 1, Zagreb
 109. Kovčo, I. (1997): *Razlike u nekim socio-ekonomskim, fenomenološkim i penološkim obilježjima počinitelja kaznenog djela ubojstva različitog spola*, disertacija, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
 110. Kozarić-Kovačić, D., Grubišić-Ilić, M., Grozdanić, V. (1998): *Forenzička psihijatrija*, MUP RH, Zagreb
 111. Kratckoski, P.C. (1990): *Circumstances surrounding homicides by older offenders*, *Criminal Justice and Behavior*, Vol. 17, No. 4.

112. Larrain, S. (1999): Curbing domestic violence: two decades of activism, in: Morrison, A.R., Biehl, M.L., eds.: Too close to home: domestic violence in the Americas, Washington, D.C., Inter-American Development Bank
113. Lefkowitz, M.M., Eron, L.B., Walder, L.O., Huesmann, L.R. (1977): Growing Up to the Violent: A Longitudinal Study of Development of Aggression, New York, Pergamon Press
114. Leibrich, J., Paulin, J., Ransom, R. (1995): Hitting home: men speak about domestic abuse of women partners, Wellington, New Zealand Department of Justice and AGB McNair
115. Letellier, P. (1996): Twin epidemics: domestic violence and HIV infection among gay and bisexual men; Binghamton, N.Y., Haworth
116. Lie, G.Y., Gentlewarrier, S. (1991): Intimate violence in lesbian relationships: discussion of survey findings and practice implications, Journal of social service research
117. Lipsey, M.W., Derzon, J.H. (1998): Predictors of serious delinquency in adolescence and early adulthood: a synthesis of longitudinal research, in: Loeber, R., Farrington, D.P. (eds): Serious and violent juvenile offenders, Sage Publications, Inc.
118. Littel, K. et al. (1998): Assessing the justice system response to violence against women: a tool for communities to develop coordinated responses, Pennsylvania, Pennsylvania Coalition Against Domestic Violence
119. Lockhart, L.L., White, B.W., Causby, V., Isaac, A. (1994): Letting out the secret: violence in lesbian relationships, Journal of interpersonal violence
120. Lombroso, C. (1911): Crime: it's causes and remedies, Boston
121. Lombroso, C., Ferero G. (1894): Das Verbrecherin und die Prostituirte, Hamburg
122. Lorenz, K. (1969): L'agression, une historie naturelle du mal, ed. Flammarion, Paris
123. Lorenz, K. (1970): O agresivnosti, Beograd, Zodijak
124. Loulan, J. (1987): Lesbian passion, San Francisco, Spinsters/aunt lute
125. Lupri, E. (1992): Why family violence occur, in everyday life. Tepperman, I. and Curtis, J. ed., Toronto, Mcgraw-Hill Ryerson
126. Majka, R.C. (2000): Scientific study on violence. Internet: <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/199701.pdf>
127. Mcleod, M. (1984): Women against men, Justice quarterly

-
128. Mcnelly, R.L., Robinson-Simpson, G. (1987): The truth about domestic violence: a falsely framed issue, *Social work*, Vol. 32.
 129. Mehrotra, A. (1998): Gender and legislation in Latin America and the Caribbean, New York, United Nations Development Programme, Regional Bureau for Latin America and the Caribbean
 130. Mercy, J.A., Saltzman, L.E. (1989): Fatal violence among spouses in the United States 1976-1985, *American Journal of Public Health*
 131. Mesquita da Rocha, M. (1999): Dealing with crimes against women in Brazil, in: Morrison, A.R., Biehl, L., eds., *Too close to home: domestic violence in the Americas*, Washington, D.C., Inter-American Development Bank
 132. Michau, L., (1998): Community-based research for social change in Mwanza, Tanzania, in: *Third Annual Meeting of the International Research Network on Violence Against Women*, Washington, D.C., 9–11 January 1998, Takoma Park, MD, Center for Health and Gender Equity
 133. Michaud, Y. A. (1973): *La violence*. P.U.F., Paris
 134. Mitra, N. (1998): Best practices among response to domestic violence: a study of government and non-government response in Madhya Pradesh and Maharashtra (draft), Washington, D.C., International Center for Research on Women
 135. Montagu, A. (1976): *The Nature of Human Aggression*, New York, Oxford Press
 136. Morris, D. (1970): *Goli majmun*, Zagreb, MH
 137. Mouzos, J. (2004): *Homicide in Australia: 2000-2001 National Homicide Monitoring Program*, Australian institute of Criminology, Internet: <http://www.aic.gov.au/publications>
 138. Mouzos, J. (1999): *Femicide: the killing of women in Australia 1989–1998*, Canberra, Australian Institute of Criminology
 139. Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova, s programom provedbe nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2001. do 2005. godine (2001), *Narodne novine*, br. 112, 18. prosinca 2001.
 140. *Narodne novine* (br. 12/1997): Odluka o objavljivanju mnogostrukih međunarodnih ugovora kojih je RH stranka na temelju notifikacija o sukcesiji
 141. *Narodne novine* (br. 18/1997): Zakon o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda
 142. *Narodne novine* (br. 190/2003): Zakon o izvršavanju kazne zatvora, pročišćeni tekst

143. Nisonoff, L., Bitman, I. (1979): Spouse abuse: incidence and relationship to selected demographic variables, *Victimology*
144. Nylen, L., Heimer, G. (1999): Swedens response to domestic violence, *FBI law enforcement bulleting*
145. Osakue, G., Hilber, A.M. (1998): Women's sexuality and fertility in Nigeria, in: Petchesky, R., Judd, K., eds., *Negotiating reproductive rights*. London, Zed Books
146. Pan American Health Organization, (1998): *Ruta crytica que siguen las mujeres vyctimas de violencia intrafamiliar: analisis y resultados de investigacion (Help-seeking by victims of family violence: analysis and research results)*, Panama City
147. Paulozzi, L.J., Saltzman, L.A., Thompson, M.J., Holmgreen, P. (2001): Surveillance for homicide among intimate partners - United States, 1981-1998, *CDC Surveillance Summaries*
148. Pavišić, B., Veić, P. (1999): *Komentar Kaznenog zakona*, MUP RH, Zagreb
149. Pavišić, B., Veić, P. (1996): *Komentar Krivičnog zakona*, MUP RH, Zagreb
150. Pavleković, G., Ajduković, M., Mamula, M. (2000): *Nasilje nad ženom u obitelji: osobni, obiteljski ili javnozdravstveni problem?*, ur. Ajduković, M., Pavleković, G.: *Nasilje nad ženom u obitelji*, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb
151. Pešić, V. (1972): *Ubistva u Jugoslaviji*, Institut za kriminološka i kriminalistička istraživanja, Beograd
152. Pinatel, J. (1960): *La criminologie*, Paris
153. Pollak, O. (1950): *The Criminality of Women*, Philadelphia, University of Pennsylvania
154. Poonacha, V., Pandey, D. (1999): Response to domestic violence in Karnataka and Gujurat, in: Duvvury, N., ed., *Domestic violence in India*, Washington, D.C., International Center for Research on Women, Policing and Crime Reduction Unit, Home Office, 2000.
155. *Pravilnik o načinu provedbe zaštitnih mjera koje su zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u nadležnost policije*, *Narodne novine*, 7/04.
156. *Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada MUP-a RH 2003. godine*, 2004, MUP RH, Zagreb
157. Puzone, C.A. (2000): National Trends in Intimate Partner Homicide: United States, 1976-1995, *Violence against women*, Vol. 6, No. 4:409 – 418.

-
158. Ramos-Jimenez, P. (1996): Philippine strategies to combat domestic violence against women, Manila, Task Force on Social Science and Reproductive Health, Social Development Research Center, and De La Salle University
 159. Raundalen, M. (1998): Agresivnost, Centar za kriznu psihologiju Bergen, Norveška
 160. Reiss, A.J., Roth, J.A., eds. (1993): Violence in families: understanding and preventing violence, Panel on the understanding and control of violent behavior, Vol. 1, Washington, D.C., National Academy Press
 161. Renzetti, C. (1992): Violent betrayal: partner abuse in lesbian relationships, Newbury Park, ca: Sage
 162. Roso, Z. (1988): Informativni razgovor i intervju, MUP RH, Zagreb
 163. Schiamberg, L.B., Gans, D. (1999): An ecological framework for contextual risk factors in elder abuse by adult children, Journal of Elder Abuse and Neglect
 164. Schmidt, V.M., Ranhild, Lubeck (1974), prema: Cromer, C.G.: Untersuchungen zur Kriminalität der Frau, Kriminalwissenschaftliche Abhandlungen, Band 7.
 165. Schuler, S.R., et al. (1996): Credit programs, patriarchy and men's violence against women in rural Bangladesh, Social Science and Medicine
 166. Scott, J.P. (1975): Aggression, Chicago, The University of Chicago Press
 167. Sheldon, W.H. (1942): The varieties of temperament: a psychology of constitutional differences, New York, Harper
 168. Shepard, M. (1990): Education for men who batter: focus on power and control, University of Minnesota, ed. Socijalna zaštita, 28-29.
 169. Sherman, L. (1992): Policing domestic violence, New York, Free Press
 170. Sherman, L.W., Berk, R.A. (1984): The specific deterrent effects of arrest for domestic assault, American Sociological Review
 171. Shupe, Stacey, Hazlewood (1986): Violent men, violent couples, Texas University
 172. Sila, A., Turčin, R., (1976): Medicinska vještačenja u krivičnim postupcima zbog ubojstva i teških tjelesnih povreda, u: Medicinska vještačenja u sudskoj praksi, Centar za forenzičku psihijatriju Psihijatrijske bolnice Vrapče, Zagreb
 173. Singer, M. (1994): Kriminologija, Nakladni zavod Globus, Zagreb
 174. Singer, M., Hošek-Momirović, A. (1979): Modaliteti kriminalnog ponašanja nasilnika. Krivičnopravni i kriminološki aspekti nasilja 2, Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Hrvatske, Zagreb

175. Smith, M.D. (1987): The incidence and prevalence of woman abuse in Toronto, Violence and victims
176. Smith, M.D., Klein, J. (1984): Police control of interpersonal disputes. Social problems, 31.
177. Smith, M.D., Zahn, M.A. (1999): Homicide: a sourcebook of social research, SAGE Publications, London
178. Stanko, E., (1989): Missing the mark? police battering, ed. Hammer, J., Radford, J., Stanko, E., Women policing and male violence, London, Routledge and Kegan
179. Steinmetz, S.K. (1977): The cycle of violence: assertive, aggressive and abusive family interaction, Praeger press, New York
180. Stout, K.D., Brown, P. (1995): Legal nad social differnces between men and women who kill intimate partners, Journal of Women & Social Work
181. Straus, M.A., Gelles, R.J., Steinmetz, S. (1980): Behind closed doors: violence in the american family, Garden City
182. Straus, M.A., Hamby, S.L., Boney-Mccoy, S., Sugarman, D.B. (1995): The revised conflict tactics scales CTS2-forma, Durham, N.H., Family research laboratory, University of New Hampshire
183. Straus, M.A., Gelles, R.J. (1986): Intimate Violence: The Causes and Consequences of Abuse in the American Family, Academic medicine
184. Sugarman, D.B., Aldarondo, E., Boney-Mccoy, S. (1996): Risk marker analys of husband-to-wife violence: a continuum of aggression, Journal of applied social psychology, 26(4)
185. Sugg, N.K., et al. (1999): Domestic violence and primary care: attitudes, practices, and beliefs, Archives of Family Medicine
186. Sutherland, Principles of Criminology, Cavan: Criminology; Caldwell: Criminology - prema Simović, V. (1961), Kriminalitet žena, Novi Sad, Progres
187. Šakić, V. (1991): Pregled važnijih teorija kriminalnog ponašanja, Penološke teme, 6, 1-4, 1-46, Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske, Zagreb
188. Šeparović, Z. (1988): Nasilje u obitelji. Zbornik radova za međunarodni skup, Dubrovnik
189. Šimunec, S. (1979): Demografska obilježja nasilnika, u zborniku: Krivičnopravni i kriminološki aspekti delikata nasilja, SRCE, Zagreb

-
190. Thomas, D.Q., In search of solutions: women's police stations in Brazil, in: Davies M., ed. (1994): *Women and violence: realities and responses worldwide*, London, Zed Books
 191. Thornberry, T.P., Huizinga, D., Loeber, R. (1995): The prevention of serious delinquency and violence: implications from the program of research on the causes and correlates of delinquency, in: Howell J.C. et al., eds., *Sourcebook on serious, violent and chronic juvenile offenders*, Thousand Oaks, CA, Sage
 192. Tjaden, P., Thoennes, N. (2000): *Full Report of the Prevalence, Incidence, and Consequences of Intimate Partner Violence Against Women: Findings from the National Violence Against Women Survey*, Washington D.C.
 193. Tolan, P.H., Guerra, N.G. (1994): *What works in reducing adolescent violence: an empirical review of the field*, Boulder, CO, University of Colorado, Center for the Study and Prevention of Violence
 194. Trojanowicz, R., Bucqueroux, B. (1990): *Community Policing: How to Get Started*, Cincinnati: Anderson Publishing
 195. U.S. Department of Justice, Office of Justice Program, Bureau of Justice Statistics (2004), Internet: <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/homicide>,
 196. Vampovac, J. (1984): *Osnove penološke andragogije s metodikom*, Zagreb
 197. Voglar, M. (1997): *Družinski umori v Sloveniji*, Revija za kriminalistiko in kriminologiju, br. 1.
 198. Vučković, V., (1976): *Prilog problemu višestrukih ubica, u: Medicinska vještačenja u sudskoj praksi*, Centar za forenzičku psihijatriju Psihijatrijske bolnice Vrapče, Zagreb
 199. Walker, I. E. (1979): *The battered woman*, New York: Harper&Row
 200. Watts, C., Ndlovu, M. (1997): *Addressing violence in Zimbabwe: strengthening the health sector response*, in: *Violence against women in Zimbabwe: strategies for action*, Harare, Musasa Project
 201. WHO (2001): *Putting Women First: Ethical and Safety Recommendations for Research on Domestic Violence Against Women*, Geneva
 202. WHO Global Consultation on Violence and Health Violence a public health priority (1996), Geneva, World Health Organization, (document WHO/EHA/)
 203. Wilson, M., Daly, M. (1994): *Uxoricide*, in: *Trends, Risks and Interventions in Lethal Violence*
 204. Wolfgang, M.,E. (1958): *Patterns in Criminal Homicide*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia

205. World report on violence and health (2002), ed. E.G. Krug, L.L. Dahlberg, J.A. Mercy, A.B. Zwi, R. Lozano, WHO; Geneva
206. Yoshihama, M., Sorenson, S.B. (1994): Physical, sexual, and emotional abuse by male intimates: experiences of women in Japan, *Violence and Victims*
207. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prekršajima (2004), NN 105/04.
208. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 116/03, Narodne novine, Zagreb
209. Zbirka kriminoloških studija Narodne Republike Hrvatske (1959): Krivična djela lišenja života na području NR Hrvatske (1946-1955). Ured za kriminalološka ispitivanja DSUP-a NRH
210. Zečević, D., Škavić, J. (1996): Osnove sudske medicine za pravnike, Barbat, Zagreb
211. Zimmerman, K. (1995): Plates in a basket will rattle: domestic violence in Cambodia, A summary, Phnom Penh, Project Against Domestic Violence
212. Žužul, M. (1986): Pregled teorija agresivnosti, Penološke teme
213. Žužul, M. (1989): Agresivno ponašanje, Zagreb: Psihologijska analiza

X. SAŽETAK

Nasilje prati čovjeka od početaka njegova postojanja. To dokazuju i crteži sukoba sa zidova prapovijesnih spilja. Kroz ljudsku povijest nasilje se “razvijalo” i bilo prisutno u svakom segmentu ljudskog društva. Fatalno nasilje, ubojstva, svakodnevna su pojava. Nažalost, ti najteži oblici nasilja sve više postaju i svakodnevica obitelji odnosno osoba koje bi se u toj obitelji trebale međusobno voljeti, poštovati, razumijevati... . Istraživači su u našoj zemlji ozbiljnije pristupili istraživanju tog problema krajem prošlog desetljeća.

U teoretskom dijelu rada iscrpno se analizira nasilje i agresija u suvremenom društvu, posebno fatalno nasilje. Nasilje u intimnim odnosima promatrano je kroz prikaz nekoliko teorija nasilja u obitelji gdje se u najvećoj mjeri i događa međupartnersko nasilje, ali i kroz nekoliko istraživanja nasilja muškarca nad ženom i žene nad muškarcem. Spomenute teorije u ovom radu, ali i one nespomenute, ne mogu dati potpuni odgovor na pitanje uzroka nasilja odnosno međupartnerskog nasilja. Možda upravo autori koji vide potrebu povezivanja svih teorija u multidimenzionalnu teoriju daju prave smjernice prema kojima bi trebalo usmjeriti djelovanje, dakle koristeći se multidisciplinarnim pristupom. Zakonska regulativa koja se odnosi na tu problematiku na ovim prostorima posebno se razmatra, međutim tek su unazad nekoliko godina doneseni zakoni koji se određeni bave nasiljem u intimnim odnosima. Nažalost, zbog kratkoće primjene nije moguće dati ozbiljniju analizu uspješnosti odnosno stvarne provodljivosti pojedinih odredbi. Društvena reakcija na intimno nasilje također je obrađena u ovom radu s namjerom prikazivanja globalne društvene reakcije na takve oblike nasilja, ali i na reakcije na “mikrorazini”, uz prikaz nekih općih preventivnih aktivnosti u suzbijanju takvih oblika nasilja.

Empirijski dio rada odnosi se na istraživanje s ciljem znanstvene elaboracije određenih korelata ubojstava intimnih partnera s posebnim osvrtom na spol počinitelja. Samo istraživanje imalo je dva cilja, i to opći i specifični. Opći cilj odnosi se na spoznavanje obilježja ubojstava intimnih partnera, dok se specifični cilj ovog rada odnosi na provjeravanje postojanja razlika u tim obilježjima s obzirom na spol počinitelja.

Sukladno predmetu i cilju istraživanja postavljene su tri hipoteze kojima se ne pretpostavljaju statistički značajne razlike između počinitelja različitog spola u prostoru pasivnog socijalnog statusa, u prostoru modaliteta izvršenja djela i tijekom kaznenog postupka, odnosno ne pretpostavljaju se statistički značajne razlike između počinitelja različitog spola u prostoru izdržavanja kazne lišenja slobode.

Uzorak ispitanika ovog istraživanja su osobe koje su u razdoblju od 1980. do 2004. godine upućene na izdržavanje kazne zatvora u Kaznionicu Lepoglava (muškarci počinitelji) i u Kaznionicu u Požegi (žene počiniteljice) zbog počinjenja kaznenog djela ubojstva (ubojstvo, teško ubojstvo i ubojstvo na mah), koje su počinile na štetu svoga intimnog partnera (suprug-supruga, ljubavnik-ljubavnica, mladić-djevojka). Ispitanika je sveukupno 149 (69 muškaraca i 80 žena).

Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti boljem razumijevanju fatalnog nasilja u intimnim odnosima, pa samim time i donošenju odluka radi prevencije i suzbijanja takvog nasilja, ali i mogućim novim istraživanjima tog problema.

XI. SUMMARY

Violence follows the man since the beginning of his existence, which is proven by drawings of conflicts on walls of prehistoric caves. During human history violence has “evolved” and it was present in every segment of human society. Fatal violence, murder, is a daily phenomenon. Unfortunately this most severe forms of violence are becoming an everyday appearance in the family, i.e. between persons that are supposed to love each other in that family, to respect and understand each other... Scientists in our country approached the research of this issue more seriously in the end of the past century.

In the theoretical part of the paper violence and aggression in contemporary society is analysed very thoroughly, especially fatal violence. Violence in intimate relationships is viewed at through the presentation of several theories of violence in families where violence between partners happens to the greatest extent, but also through several researches of male violence against women and women violence against men. Theories that were mentioned in this paper as well as those that were not mentioned, can not give a complete answer to the issue of the cause of violence, i.e. violence between partners. Perhaps those who sees the necessity of linking all theories into a multidimensional theory and who gives the right guidelines according to which all actions should be aimed at, namely using the multidisciplinary approach. The legislation referring to this issue was specially taken into consideration in these areas, however we can say that only in the several past years laws were brought that are more specifically dealing with violence in intimate relationships. Unfortunately due to the short period of implementation it is not possible to make a serious analysis of its efficiency, i.e. real implementation of certain regulations. The social reaction to

intimate violence was also dealt with in this paper, with the intention to show global reactions of the society to such forms of violence, but also to reactions on the “micro” level with the presentation of some prevention activities in the suppression of these forms of violence.

The empirical part of the paper refers to the research with the aim of scientific elaboration of certain correlates of intimate partner homicides with a special emphasis on the gender of the perpetrator. The research itself had two aims, a general and a specific one. The general aim refers to the understanding of characteristics of intimate partner homicide, whereas the specific aim of this paper refers to analysis of the existence of differences in these characteristics with regard to the gender of the perpetrator.

In accordance to the subject and aim of the research, three hypothesis were made, by which by the statistical important differences between perpetrators of different gender in the space of passive social status, in the space of modus operandi and during the criminal procedure is not presupposed, i.e. no important differences between perpetrators of different gender are presupposed in the space of serving a prison sentence.

The sample of examinees in this research is represented by persons that were sent to serve a prison sentence between 1980 and 2004 in the Lepoglava prison (male perpetrators) and prison in Požega (female perpetrators) for committing the criminal offence of murder, aggravated murder and manslaughter to the detriment of their intimate partners (husband – spouse, lover – mistress, boy – girl). The sample of examinees included altogether 149 persons (69 male and 80 female).

The results of this research can serve for better understanding of fatal violence in intimate relationships and in the same time also for bringing decisions in the view of prevention and suppression of this kind of violence, but also for new possibilities of research of this issue.

XII. DODATAK

ANKETNI LIST

Broj:

Podaci o ispitaniku:

1. Prezime:

Ime:

Očevo ime:

2. Datum rođenja:

3. Mjesto rođenja:

Općina:

Država:

4. Broj presude / sud:

5. Mjesto i datum izvršenja kaznenog djela zbog kojeg je izrečena sankcija:

6. Vrsta i dužina izrečene sankcije:

Pasivni socijalni status

3. s jednim roditeljem

4. kod drugih osoba

5. sam

1. OBILJEŽJA MJESTA ROĐENJA
(MJEROD)

1. Zagreb

2. drugo središte županije

3. grad (općina)

4. mjesto (općina)

5. selo

6. izvan RH; gdje? _____

5. JE LI ISPITANIK BRAČNO
DIJETE (BRADIJ)

1. da 2. ne

6. CJELOVITOST OBITELJI DO
PUNOLJETNOSTI (CJEODP)

1. oba roditelja živa

2. živa samo majka

3. živ samo otac

4. oba roditelja umrla

2. JE LI OBITELJ MIJENJALA
PREBIVALIŠTE DO NJEGOVE
PUNOLJETNOSTI (DMIPDP)

1. ne

2. da, jednom

3. da, više puta

7. JESU LI SE RODITELJI
RAZVELI (RODRAZ)

1. ne 2. da

3. OBILJEŽJA MJESTA U KOJEM
JE PRETEŽNO ŽIVIO DO SVOJE
PUNOLJETNOSTI (MJEDOP)

1. Zagreb

2. drugo središte županije

3. grad (općina)

4. mjesto (općina)

5. selo

6. izvan RH; gdje? _____

8. BROJ BRAĆE I SESTARA
(BRASES)

1. nema braće i sestara

2. jedan (jedna)

3. dva (dvoje)

4. tri

5. više od tri

4. S KIM JE PRETEŽNO ŽIVIO DO
PUNOLJETNOSTI (SKIZDP)

1. s oba roditelja

2. s jednim roditeljem i
supstitutom drugog (očuh, maćeha)

9. MATERIJALNE PRILIKE
OBITELJI DO PUNOLJETNOSTI
(MATEDP)

1. vrlo dobre

2. prosječne

3. loše

4. ugrožavajuće

10. KVALITETA STANOVANJA DO
PUNOLJETNOSTI (KVSTDP)

1. dobra
2. loša
3. ugrožavajući uvjeti stanovanja

11. OBRAZOVANJE OCA
(OBROCA)

1. fakultet ili viša škola
2. srednja škola
3. osnovna škola
4. nekoliko razreda osnovne škole
5. bez škole

12. OBRAZOVANJE MAJKE
(OBRMAJ)

1. fakultet ili viša škola
2. srednja škola
3. osnovna škola
4. nekoliko razreda osnovne škole
5. bez škole

13. PRIVREĐIVANJE OCA DO
PUNOLJETNOSTI ISPITANIKA
(PROCDP)

1. stalni radni odnos
2. povremeno zapošljavanje
3. nije privređivao

14. PRIVREĐIVANJE MAJKE DO
PUNOLJETNOSTI ISPITANIKA
(PRMADP)

1. stalni radni odnos
2. povremeno zapošljavanje
3. nije privređivala

15. JE LI BILO INTERVENCIJA
SLUŽBI SOCIJALNE ZAŠTITE
U OBITELJI DO NJEGOVE
PUNOLJETNOSTI (INSZDP)

1. ne
2. da

16. JE LI ISPITANIK KAO
MALOLJETNIK SMJEŠTAVAN
U USTANOVU (MLISMJ)

1. ne
2. u dječji dom
3. u odgojnu ustanovu
4. u dječji dom i u odgojnu ustanovu

17. JE LI ISPITANIK KAO
MALOLJETNIK SMJEŠTAVAN
U DRUGU OBITELJ (MLDROB)

1. ne
2. da

18. ODNOSI U PRIMARNOJ
OBITELJI ISPITANIKA BILI
SU (ODPROB)

1. dobri
2. loši
3. iznimno loši

19. ALKOHOLIZAM U
PRIMARNOJ OBITELJI
(ALPROB)

1. ne
2. da

20. DUŠEVNE BOLESTI U
PRIMARNOJ OBITELJI
(DBPROB)

1. ne
2. da

21. SUICIDI (ili pokušaji) U
PRIMARNOJ OBITELJI
(SUPROB)

1. ne 2. da

22. JESU LI ČLANOVI PRIMARNE
OBITELJI BILI KAŽNJAVANI
(CLPOBK)

1. nisu
2. samo prekršajno
3. samo kazneno
4. prekršajno i kazneno

Modaliteti izvršenja glavnog kaznenog
djela i tijek kaznenog postupka

23. GLAVNO DJELO (GLKRDJ)

1. ubojstvo (čl. 90)
2. teško ubojstvo (čl. 91)
3. ubojstvo na mah (čl. 92)

24. DJELO POČINJENO U
PREKORAČENJU NUŽNE
OBRANE (DJPONO)

1. da 2. ne

25. JE LI DJELO (POKDOV)

1. ostalo u pokušaju
2. dovršeno

26. SUDIONIŠTVO (SAUCES)

1. ne 2. da

27. NAČIN IZVRŠENJA DJELA
(NAIZDJ)

1. vlastitom fizičkom snagom
2. oruđem
3. plinskim sredstvom
4. hladnim oružjem
5. vatrenim oružjem
6. eksplozivom
7. drugo: _____

28. U VRIJEME IZVRŠENJA DJELA
ISPITANIK JE BIO (ALVRIZ)

1. trijezan 2. pijan

29. ODNOS ISPITANIKA
PREMA KAZNENOM DJELU
(KRITIČNOST) (KRITIO)

1. uglavnom kritičan
2. neodređen
3. nekritičan

30. DAN IZVRŠENJA (DANIZV)

1. ponedjeljak
2. utorak
3. srijeda
4. četvrtak
5. petak
6. subota
7. nedjelja

31. DOBA DANA IZVRŠENJA
DJELA (DOBDAN)

1. 0 - 3 h
2. 3 - 6 h

-
3. 6 - 9 h
4. 9 - 12 h
5. 12 - 15 h
6. 15 - 18 h
7. 18 - 21 h
8. 21 - 24 h
32. OBILJEŽJA MJESTA
IZVRŠENJA DJELA (OBMJIZ)
1. Zagreb
 2. drugo središte županije
 3. grad (općina)
 4. mjesto (općina)
 5. selo
 6. izvan RH; gdje? _____
33. ŽRTVA POSEBNO
ZLOSTAVLJANA (ZRPOZL)
1. ne
 2. da
34. ŽRTVA GRUBO VRIJEĐANA ILI
PONIŽAVANA (ZRVRPO)
1. ne
 2. da
35. POČINITELJ IZAZVAN OD
ŽRTVE (POIZZR)
1. da
 2. ne
36. POKUŠAJ SUICIDA
POČINITELJA NAKON
POČINJENOG DJELA (POKSUC)
1. ne
 2. da
37. SPOL ŽRTVE (SPOZRT)
1. muškarac
 2. žena
38. DOB ŽRTVE (DOBZRT)
1. više od 60 godina
 2. 51 - 60 godina
 3. 41 - 50 godina
 4. 31 - 40 godina
 5. 26 - 30 godina
 6. 22 - 25 godina
 7. 18 - 21 godina
 8. 14 - 17 godina
 9. ispod 14 godina
39. DOB ISPITANIKA (DOBISP)
1. 18 - 21 godina
 2. 22 - 25 godina
 3. 26 - 30 godina
 4. 31 - 40 godina
 5. 41 - 50 godina
 6. 51 - 60 godina
 7. više od 60 godina
40. JE LI ŽRTVA PRILIKOM
IZVRŠENJA BILA (ALKZRT)
1. trijezna
 2. pijana
41. OSNOVNI MOTIV IZVRŠENJA
DJELA (OSMOTD)
1. bračne razmirice
 2. druge obiteljske razmirice

3. ljubomora
 4. zbog seksualnog čina, pri njemu ili nakon njega
 5. razmirice zbog novca, imovine, međe
 6. prepirka iz drugih razloga
 7. netrpeljivost (rasna, nacionalna, vjerska, politička, ideološka)
 8. osveta
 9. koristoljublje
 10. drugi motiv _____
 11. bez prepoznatljivog motiva
42. PRIZNAJE LI ISPITANIK PRILIKOM KAZNENOG POSTUPKA GLAVNO KAZNENO DJELO (PRIZNA)
1. potpuno priznaje
 2. djelomično priznaje
 3. ne priznaje
43. PSIHIJATRIJSKO VJEŠTAČENJE U KAZNENOM POSTUPKU (PSIHVJ)
1. provedeno i utvrđeno da je ubrojiv
 2. provedeno i utvrđeno da je smanjeno ubrojiv, ali ne bitno
 3. nije provedeno
 4. provedeno i utvrđeno da je bitno smanjeno ubrojiv
 5. provedeno i utvrđeno da je neubrojiv
44. SIGURNOSNE MJERE UZ KAZNU LIŠENJA SLOBODE (SIGMJE)
1. nisu izrečene
 2. obvezno liječenje alkoholičara i narkomana
 3. druge sigurnosne mjere; koje?

- Modaliteti izvršenja kazne
45. IZREČENA KAZNA
1. do 3 godine
 2. 3 - 5 godina
 3. 5 - 10 godina
 4. više od 10 godina
46. ORIJENTACIJSKIM PROGRAMOM PREDVIĐENO JE ZA OSUĐENOG OPĆE OBRAZOVANJE (OPOPOB)
1. nije potrebno jer ga osuđeni ima
 2. dovršenjem neke druge škole jer ima osnovnu
 3. dovršenjem osnovne škole
 4. opismenjivanjem
 5. nije predviđeno, iako je potrebno
47. ORIJENTACIJSKIM PROGRAMOM PREDVIĐENO JE ZA OSUĐENOG STRUČNO OBRAZOVANJE (OPSTOB)
1. nije potrebno jer ga osuđeni ima
 2. da, uz praktičan rad i školu

-
3. da, uz praktičan rad i tečaj
4. da, samo kroz praktičan rad
5. nije predviđeno, iako je potrebno
48. MEDICINSKIM PROGRAMOM PREDVIĐENO JE LIJEČENJE (MPLIJE)
1. nije predviđeno jer nije potrebno
 2. od psihičkih bolesti
 3. od somatskih bolesti
 4. od alkoholizma i narkomanije
 5. nije predviđeno, iako je potrebno
49. VRSTA RADNOG MJESTA U KPU (RAMJKP)
1. industrijski pogoni
 2. poljoprivredni pogoni
 3. režijski poslovi
 4. razni poslovi po potrebi
 5. administrativni i slični poslovi
 6. ne radi zbog bolesti ili starosti
 7. ne radi iz drugih razloga
50. OCJENA RADNE AKTIVNOSTI OSUĐENIKA (OCJRAD)
1. vrlo dobar radnik
 2. dobar radnik
 3. ne radi
 4. loš radnik
51. INDIVIDUALNI I GRUPNI RAD (ODGRAD)
1. obuhvaćen je programom rada samo odgojitelja
 2. obuhvaćen je i psihoterapeutskim postupcima
 3. obuhvaćen je radom viševrsnih terapeuta
 4. nije obuhvaćen
52. OSUĐENIK SE DOPISUJE (DOPISU)
1. redovito
 2. povremeno
 3. ne dopisuje se ni s kim
53. OSUĐENIK PRIMA POSJETE (POSJET)
1. redovito
 2. povremeno
 3. nikako
54. OSUĐENIK PRIMA POŠILJKE (POSIL)
1. redovito
 2. povremeno
 3. nikako
55. KORISTI LI SE POGODNOSTIMA U OBLIKU POSJETA BEZ NADZORA (POSBEZ)
1. da
 2. ne

56. KORISTI LI SE
POGODNOSTIMA U OBLIKU
POSJETA IZVAN KPU (POSIZK)
1. da 2. ne
57. KORISTI LI SE
POGODNOSTIMA U OBLIKU
DOPUSTA (DOPUST)
1. da 2. ne
58. KORISTI LI SE
POGODNOSTIMA U OBLIKU
SLOBODNOG VREMENA
IZVAN KPU (SLOIZL)
1. da 2. ne
59. KORISTI LI SE
POGODNOSTIMA U OBLIKU
GODIŠNJEG ODMORA IZVAN
KPU (GODODM)
1. da 2. ne
60. JE LI STEGOVNO KAŽNJAVAN
ZBOG OTKAZIVANJA
POSLUŠNOSTI (DKOTKP)
1. ne 2. da
61. JE LI STEGOVNO KAŽNJAVAN
ZBOG SUKOBA S DRUGIM
ZATVORENICIMA (DKSUZA)
1. ne 2. da
62. JE LI STEGOVNO KAŽNJAVAN
ZBOG VRIJEĐANJA I SUKOBA
S OSOBLJEM U KPU (DKSUOS)
1. ne 2. da
63. JE LI STEGOVNO KAŽNJAVAN
ZBOG ODBIJANJA ILI
IZBJEGAVANJA RADA
(DKIZRA)
1. ne 2. da
64. JE LI ZBOG KRŠENJA PROPISA
I PRAVILA KUĆNOG REDA
PRIMIENJENO I SREDSTVO
PRISILE (SREPRI)
1. ne 2. da
65. JE LI ZBOG KRŠENJA PROPISA
I PRAVILA KUĆNOG REDA
PRIMIENJENO UPUĆIVANJE
U SAMICU (SAMICA)
1. ne 2. da
66. JE LI U KAZNIONICI
UPOTREBLJAVAO RAZNE
OBLIKE SAMOPOVREĐIVANJA
(SAMPOK)
1. ne 2. da
67. JE LI U KAZNIONICI
POKUŠAO SUICID (SUICKP)
1. ne 2. da
68. JE LI BJEŽAO IZ KAZNIONICE
(BJEZKP)
1. ne 2. da
69. OPĆA PROCJENA PONAŠANJA
OSUĐENOG U KPU (OPOCKP)
1. pozitivno
2. promjenjivo
3. negativno

70. JE LI U KAZNIONICI GUTAO
RAZNE PREDMETE(GUTAKP)

1. ne 2. da

71. JE LI SE U KPU TROVAO
(TROVKP)

1. ne 2. da

72. JE LI U KAZNIONICU KASNIO
U POVRATKU S DOPUSTA
ILI SLOBODNOG IZLASKA
(KASNKP)

1. ne 2. da

73. PROGNOZA O USPJEHU
RESOCIJALIZACIJE (PROGNO)

1. pozitivna
2. neizvjesna

3. negativna zbog prekratkog
vremena utjecaja na nj

4. negativna zbog nepodesnosti
osuđenog zbog dobi i bolesti

5. negativna zbog posebno
negativnih osobina ličnosti
osuđenog

6. negativna zbog drugih razloga

74. POSTPENALNI PRIHVAT I
POMOĆ (POSPEN)

1. sve sređeno, ne treba društvena
intervencija

2. stan osiguran, zaposlenje
neizvjesno

3. stan osiguran, zaposlenje
obećano

4. sve neizvjesno

5. nalazi se na izdržavanju kazne

XIII. STVARNO KAZALO

A

- Agresija** 1, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 39, 49, 50, 52, 157
- agresija-obrana 8
 - fizička 50
 - inhibicija agresivnih reakcija 10
 - sklonost agresiji 10
 - sklonost agresivnoj reakciji 8
 - verbalna 52
- Agresivnost** 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 39, 47
- agresivno ponašanje 7, 8, 9, 10
 - fiziološke osnove agresivnosti 10
 - impulzivna 11
 - izvedena 8, 9
 - izvorna 7
 - kao crta ličnosti 11
 - pojava agresivnosti 8, 10
 - porijeklo agresivnosti 8
 - prirodna 39
 - reakcijska 7
 - stečena 8
 - teorije agresivnosti 9

- urođena 7
 - vrsta agresivnosti 9
- Alkoholizam** 75, 90, 91, 134, 136, 139
- alkohol 12, 34, 38, 39, 43, 46, 56, 97, 111, 130, 136, 137
 - alkoholiziranost počinitelja 105
 - alkoholiziranost počinitelja u vrijeme izvršenja djela 46, 75, 130
 - alkoholiziranost žrtve u vrijeme izvršenja djela 46, 47, 105, 129, 130, 136, 138
 - obavezno liječenje od alkoholizma 108, 111
 - uloga alkohola u deliktima nasilja 97

Alternativne sankcije 63

Č

- Čimbenici** 4, 5, 8, 11, 12, 13, 14, 16, 35, 36, 53, 65, 71, 84
- biološki 4
 - demografski 12

- endogeni 7
- okolinski 5
- sociološki 4,5

D

Deklaracija o osnovnim pravima žrtava kaznenih djela i zloupotreba moći 55, 56

Dinamika obiteljskog nasilja 70

Diskriminativna analiza 77, 126, 128, 129, 130, 132, 136, 138, 139

Diskriminativni koeficijenti 127, 129, 131

Društvena reakcija na intimno nasilje 55, 157

Etiološke teorije

- anomična stanja društva 4
- antropološka istraživanja 10
- biheviorističke teorije 8, 9, 10
- biološke teorije 7
- ekološki model 11, 12, 13
- instinktivistička teorija 9
- klasično i instrumentalno kondicioniranje 10
- koncepcija "rođenog zločinca" 4, 14
- konstitucionalna teorija 4
- kromosomska aberacija 10
- teorija etiketiranja 14

F

Frustracija 8,9,10

I

Impulzivnost 12

Izvršenje kaznenog djela 15, 20, 21, 24, 45, 46, 47, 48, 73, 75, 86, 93, 95,

96, 97, 98, 99, 105, 108, 128, 130, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 158

- dan izvršenja 75, 98

- doba dana 75, 98, 136

- djelo počinjeno u prekoračenju nužne obrane 75, 94

- glavno djelo 47, 75, 76, 93, 106, 136, 138

- obilježja mjesta izvršenja 75, 99

- osnovni motiv izvršenja djela 47, 48, 76, 105, 135, 136

- pokušaj 19, 25, 26, 29, 30, 36, 75, 76, 77, 92, 94, 95, 102, 121, 134, 135

- sudioništvo 47, 75, 95, 129, 130, 136, 138

K

Kazne 17, 18, 20, 24, 24, 29, 31, 38, 39, 42, 44, 46, 47, 48, 60, 61, 65, 73, 74, 76, 95, 108, 109, 118, 119, 121, 123, 125, 126, 130, 131, 132, 133, 136, 137, 138

- kazne doživotnog zatvora 42, 46

- kazne lišenja slobode 44, 46, 47, 48, 62, 73, 76, 108, 133, 135, 136

- smrtna kazna 17, 18, 42, 65

Kazneni zakon 3, 14, 18, 20, 23, 24, 25, 31, 48, 59, 60, 74, 107, 109

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena 55, 57

Kriminalitet 3, 4, 5, 6, 13, 14, 15, 16, 48, 56, 66, 68, 69, 128

- kriminogeni čimbenici 16

- nasilnički delikti 91,97

- statistika kriminaliteta 5

- teorija kriminaliteta 3

Kriminalitet muškaraca 13, 14, 15

Kriminalitet žena 13, 14, 15, 16

- klimakterij žene 15, 16
- predmenstrualni sindrom 15
- privilegirani položaj žene u kaznenom postupku 109
- socioekonomski čimbenici kao glavni uzroci ženskog kriminaliteta 14
- stopa kriminaliteta žena 14

L**Liječenje** 70, 76, 111, 135

- obvezno liječenje 61, 62, 63, 108, 111, 137
- od alkoholizma 108, 111, 137
- od ovisnosti 61, 62, 63

M**Modaliteti izvršenja kazne** 76, 108, 130, 135, 136, 137, 138

- bijeg 23, 122
- dopisivanje 114
- godišnji odmor izvan kaznionice 76, 117, 135, 137
- individualni i grupni rad 76, 113
- liječenje 76, 108, 111, 135, 137
- opća procjena ponašanja 77, 122, 136
- opće obrazovanje 76, 109, 110, 135
- posjet bez nadzora 76, 115, 116, 131, 132, 135, 137, 138, 140
- posjet izvan kaznionice 76, 115, 116, 135
- primanje posjeta 76, 114, 135
- primanje pošiljki 76, 114, 115, 131, 132, 135, 138

- radno mjesto 76, 111, 112
- samoozljeđivanje 77, 121, 135
- stegovno kažnjavanje 76, 117, 118, 119, 131, 132, 135, 137, 138, 140
- stručno obrazovanje 76, 110, 135, 137
- suicid 43, 75, 76, 77, 92, 102, 121, 134, 135

Metodologija istraživanja intimnog nasilja 52, 53

- fenomenološka analiza 8
- kontekstualna analiza 8

N**Nasilničko ponašanje u obitelji** 25, 31, 34, 43, 59, 62, 74

- intraindividualna teorija 34
- socio-kulturološka teorija 34, 35
- socio-psihološka teorija 34, 35
- teorije o nasilju u obitelji 34, 157
- uzroci nasilja u obitelji 34, 157

Nasilje 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 20, 25, 26, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 74, 83, 97, 100, 101, 103, 130, 140, 141

- ciklus (krug) nasilja 12, 35
- fatalno 3, 4, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 26, 29, 30, 34, 66, 73, 140
- generatori nasilja 65
- interpersonalno 11
- instrumentalno 6
- kao način rješavanja sukoba 12
- kolektivno 11
- krug nasilja 36, 65

- mjere protiv nasilja 12
 - nasilni sukob 1
 - neposredno 55
 - patološki krug nasilja 62
 - posredno 55
 - tipovi nasilja 11, 26, 57
 - usmjereno prema sebi 11
 - utjecaj velikih društvenih čimbenika na nasilje 12
 - uvjeti za nasilje 12
- Nasilje između intimnih partnera** 1, 2, 11, 17, 33, 39, 51, 55, 101, 103
- fatalno nasilje u intimnim odnosima 17, 34, 66, 73, 140, 157, 158
 - okidači međupartnerskog nasilja 40
 - uzroci nasilja u intimnim odnosima 34
- Nasilje muškaraca** 17, 38, 39, 48, 49, 50, 157
- društvena kontrola i načelo sistemskih teorija 38
 - društvena razina objašnjenja nasilja muškaraca 38
 - evolucijske teorije 38
 - feminističke teorije 39
 - individualna objašnjenja 38
 - individualna razina objašnjenja nasilja muškarca 38
 - pomoćne teorije 38
 - rizični znakovi koji uzrokuju nasilje muškarca prema ženi 39
 - situacijske teorije 38
 - teoretska objašnjenja nasilja muškaraca 38
 - teorija seksualnih uloga 38
 - teorija socijalnog učenja 34, 35, 38
 - životni stil 38, 64, 65
- Nasilje nad ženama** 36, 49, 58, 59
- ekonomsko 37
 - psihičko 24, 25, 33, 36, 37, 40, 52, 53
 - seksualno 33, 36, 38, 53
 - tjelesno (fizičko) 36
 - oblici nasilja nad ženama 36
- Naučena bespomoćnost** 36
- čimbenici koji pretkazuju razvoj naučene bespomoćnosti 36
- Nevladine udruge** 60, 64, 71
- O**
- Obiteljsko nasilje** 2, 11, 33, 34, 37, 48, 49, 50, 54, 56, 60, 65, 66, 68, 70
- bračno 37, 38
- Ozljede** 1, 9, 11, 25, 36, 41, 42, 49, 60, 70, 71, 100, 130
- nanošenje ozljede 9, 36, 130
 - nanošenje smrtne ozljede 100
 - teška tjelesna ozljeda 1, 17, 36, 60
 - teška tjelesna ozljeda iz nehaja 60
 - teška tjelesna ozljeda na mah 60
- P**
- Pasivni socijalni status** 73, 74, 79, 126, 133, 136, 138, 158
- kvaliteta stanovanja 75, 85, 134, 136, 139
 - materijalne prilike 75, 84, 85, 134
 - obiteljski odnosi 28, 37, 128, 65, 90, 91
 - obrazovanje majke i oca 75, 86, 87, 136
 - poremećeni obiteljski odnosi 128
 - primarna obitelj 34, 75, 85, 90, 91, 92, 126, 127, 134, 136, 138, 139
 - razvod roditelja 83, 84, 127, 134, 138
 - socio-ekonomski status 4, 39, 85

-
- Penalne institucije** 110, 132, 140
- Počinitelj kaznenog djela** 13, 23, 24, 31, 48, 71
- dob 45, 111
 - izazvan od žrtve 47, 48, 75, 101, 134, 136, 137, 139
 - pokušaj suicida nakon počinjenog djela 76, 102
 - priznanje djela 106
 - spol 29, 46, 73, 133, 139, 158
- Policija** 9, 13, 21, 51, 59, 61, 63, 66, 67, 69, 70, 71
- izolacija obiteljskog nasilnika 62
 - kontakt-policija 67, 68
 - otkrivanje počinitelja kaznenog djela 71
 - preventivni učinak uhićenja obiteljskog nasilnika 62
 - reaktivna uloga policije 67
 - uhićenje obiteljskog nasilnika 61, 62
 - u zajednici 66, 67, 68
- Poremećeni obiteljski odnosi** 128
- Prevenција** 5, 11, 34, 56, 64, 65, 66, 68, 70, 71, 140
- fatalnog nasilja 66, 140
 - nasilja 64, 65, 140
 - nasilja u društvu i obitelji 65, 66, 68
 - tercijalna 140
 - preventivne mjere 56
 - primarna 140
 - sekundarna 140
- Psihijatrijsko vještačenje** 76, 107, 137
- duševna bolest 75, 91, 107, 134, 136
 - neubrojiva osoba 107
 - smanjena ubrojivost 48, 107, 135, 139
 - tjelesno-duševna labilnost 15
 - ubrojivost 107, 135, 137
- u kaznenom postupku 76, 107
 - neuroza 8
 - neurotski poremećaji 47
- R**
- Resocijalizacija** 15, 77, 123, 136
- cilj resocijalizacije 113
 - prognoza o uspjehu resocijalizacije 77, 123, 136
- S**
- Samoubojstvo** 12, 16, 25, 26, 102
- produženo samoubojstvo 16
- Sigurnosne mjere** 47, 48, 76, 108, 135, 136, 137
- Socijalna skrb** 71
- Spol** 2, 7, 10, 13, 14, 28, 29, 30, 31, 34, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 54, 55, 56, 65, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 129, 132, 133, 136, 138, 139
- kao temeljna kriminološka varijabla 103
 - neravnopravnost među spolovima 65
 - promicanje ravnopravnosti spolova 57, 58
 - ravnopravnost spolova 55, 57, 65
 - ravnopravnost žena 57
 - spolna razlika 104
- Sredstvo izvršenja** 2, 21, 43, 45
- hladno oružje 45, 96, 134
 - oruđe 45, 96

- oružje kao sredstvo izvršenja 45
- oružje korišteno u ubojstvima intimnih partnera 45
- vatreno oružje 43, 45, 49, 65, 96
- vlastita fizička snaga 45, 46, 96
- Stres** 34, 35, 38, 56, 63, 65, 69, 104
 - redukcija stresa 65
- Svjetska zdravstvena organizacija** 11, 20, 53, 103
- Svrha kažnjavanja** 109
 - opća svrha kaznenopravnih sankcija 109
- Š**
- Škola** 4, 5, 8, 12, 14, 36, 65, 86, 87, 109, 110, 136
 - američka bihevoristička 8
 - kulturološka 8
- T**
- Tretman** 61, 62, 63, 64, 70, 112, 118, 126, 132
 - institucionalni 132
 - penološki 126
 - psihosocijalni 61
 - zlostavljača 63
- U**
- Ubojstvo** 2, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 36, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 73, 74, 85, 93, 95, 96, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 106, 109, 126, 127, 130, 132, 133, 134, 136, 138, 139
 - intimnih partnera 2, 27, 29, 30, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 73, 74, 102, 104, 126, 127, 128, 130, 132, 133, 138, 139
 - izvori podataka 26, 27, 44, 74
 - klasifikacija ubojstva 17
 - kvalificirano 18, 20, 21, 22, 23, 42, 45, 46, 47, 93, 136
 - na mah 19, 23, 24, 44, 45, 46, 74, 93, 136
 - nepoznato 17, 28
 - obiteljsko 16, 17, 28, 44
 - počinitelj 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 29, 30, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 73, 74, 75, 76, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 126, 127, 128, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140
 - pokušaj ubojstva 2, 19, 26, 29, 30, 36, 75, 94, 95
 - poznaničko 17, 28
 - privilegirano 18, 20
 - stopa ubojstva 26, 42
 - strano 17, 33
 - supružničko 29, 30, 41, 42, 43, 44
 - teško 19, 20, 21, 22, 74, 93
- V**
- Viktimizacija** 2, 12, 17, 27, 32, 33, 40, 42, 43, 46, 48, 56, 65, 103
- Viktimologija** 103
- Z**
- Zakon o izvršavanju kazne zatvora** 74, 119, 132
- Zakon o kaznenom postupku** 59, 107
- Zakon o prekršajima** 25, 60

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji

25, 60, 61, 62

Zaštitne mjere 60, 61, 62

- zabrana približavanja žrtvi nasilja 61
- zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju 61

Zatvorska populacija 10**Zdravstveni sustav** 64

Zlostavljanje 11, 18, 24, 25, 33, 34, 35, 36, 38, 40, 41, 43, 50, 51, 52, 53, 56, 57, 59, 60, 62, 63, 64, 70, 71, 100, 109, 139

Ž**Žrtve kaznenih djela** 12, 17, 18, 22,

24, 27, 28, 35, 36, 37, 40, 44, 46, 48, 49, 51, 55, 56, 59, 60, 62, 64, 69, 70, 75, 91, 101, 105, 109, 129, 130, 134

- dob žrtve 21, 26, 45, 76, 103, 104, 134, 136, 137, 139
- muškarci žrtve 26, 43, 45, 49, 60, 65, 103
- pomoć žrtvama 63, 64, 70
- spol žrtve 47, 76, 103, 129, 136, 137, 138
- žena žrtva 27, 28, 29, 41, 43, 44, 45, 48, 49, 60, 62, 65, 70, 97, 104
- žrtva intimnog partnera 31, 43
- žrtva intimnog ubojstva grubo vrijeđana ili ponižavana 47, 48, 75, 100, 129, 130, 134, 136, 137, 138
- žrtva intimnog ubojstva posebno zlostavljana 47, 75, 100, 137, 139
- žrtva nasilja 12, 63
- žrtva nasilja u obitelji 58, 60, 61, 62, 70
- žrtve ubojstava 30

